Alternatif Tıp Tarihi

THOMAS SANDOZ

DOST

Çağrı Eroğlu

İzmir'de doğdu. Lisans ve yüksek lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda tamamladı. Halen aynı Anabilim Dalı'nda doktora öğrenimini sürdürmektedir. Dost Kitabevi Yayınları arasında daha önce yayımlanan çevirisi: *Bekârlar Balosu*; Pierre Bourdieu.

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme de participation à la publication,
bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères,
de l'Ambassade de France en Turquie et de l'Institut d'Etudes Françaises d'Istanbul.

Çeviriye ve yayına katkı programı çerçevesinde yayımlanan bu yapıt,
Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'deki Fransa Büyükelçiliği'nin ve
İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Alternatif Tıp Tarihi

Thomas Sandoz
(1967)

Psikoloji alanında doktorası vardır, aynı zamanda epistemolog ve yazardır. Denemeleri, monografilerinin yanında çeşitli gazete ve dergilerde popüler bilim yazıları vardır. Kitapları arasında *La vraie nature de l'homéopathie* (*Alternatif tıbbın gerçek doğası*, PUF, 2001) ve bir monografi olan *Allain Leprest-Je viens vous voir* (*Allain Leprest-Sizi görmeye geldim*, Christian Pirot, 2003) sayılabilir.

D

CULTURA

1) İMPARATORLUKTAN SONRA, Emmanuel Todd, Aralık 2004
2) ESKİ YAKINDOĞU, Derleyen: Jean Bottéro, Haziran 2005
3) HAFIZA MEKÂNLARI, Pierre Nora, Şubat 2006
4) GÜÇ İLİŞKİLERİ, Carlo Ginzburg, Temmuz 2006
5) KURBAN VE EGEMENLİK, Gilberto Sacerdoti, Ocak 2007
6) İLERLEME, Reinhart Koselleck, Nisan 2007
7) AYNADA MELANKOLİ, Jean Starobinski, Ağustos 2007
8) KOKUNUN TARİHİ, Alain Corbin, Ekim 2007
9) METATARİH, Hayden White, Mart 2008
10) DİNLER TARİHİNDE BAŞLANGIÇLAR, Philippe Borgeaud, Mayıs 2008
11) ORTAK HAYAT, Tzvetan Todorov, Aralık 2008
12) GÜNDELİK HAYATIN KEŞFİ - I, Michel de Certeau, Ocak 2009
13) GÜNDELİK HAYATIN KEŞFİ - II, Michel de Certeau, Kasım 2009
14) BEKÂRLAR BALOSU, Pierre Bourdieu, Aralık 2009
15) PAGANİZMİN DEHASI, Marc Augé, Temmuz 2010

Sandoz, Thomas
Alternatif Tıp Tarihi
ISBN 978-975-298-431-8 / Türkçesi; Çağrı Eroğlu / Dost Kitabevi Yayınları
Ekim 2010, Ankara, 258 sayfa
Kültür Tarihi-Tıp Tarihi-Genel Kültür-Kaynakça-Dizin

ALTERNATİF TIP TARİHİ

Thomas Sandoz

DOST
kitabevi

ISBN 978-975-298-431-8

Histoires parallèles de la médecine
THOMAS SANDOZ

© Éditions du Seuil, 2005

Bu kitabın Türkçe hakları
Dost Kitabevi Yayınları'na aittir
Birinci Baskı, Kasım 2010, Ankara

Fransızcadan çeviren, Çağrı Eroğlu

Yayına hazırlayan, Mehmet Emin Özcan

Teknik hazırlık, Mehmet Dirican - Dost İTB

Baskı ve cilt, Pelin Ofset Ltd. Şti.;
İvedik Organize Sanayi Bölgesi, Matbaacılar Sitesi
588. Sokak No: 28-30, Yenimahalle / Ankara
Tel: (0312) 395 25 80-81 • Fax: (0312) 395 25 84

Dost Kitabevi Yayınları
Meşrutiyet Cad. No: 37/4 Yenişehir 06420, Ankara
Tel: (0312) 435 93 70 • Fax: (0312) 435 79 02
www.dostyayinevi.com • bilgi@dostyayinevi.com

İçindekiler

Tedavi ve Pozoloji **11**
Muhalif taraf **11**

Bitkiler, Özler ve Kokular **17**
Botanikçilikten çay çeşitlerine **17**
Çiçekli tedavilerin gölgesinde **32**

Rejimler, Diyetler ve Kürler **41**
Beslenme, sevgili Watson! **41**
Kapağın altında **55**
Modern Cato'lar **66**
Acılarını dindirmek **69**

Reçeteler, İlaçlar ve Şuruplar **75**
Zehri boğmak **75**
Uydurma önermelerdeki değişimler **86**
Mikropların gücü **92**
Başlıca sağlık aşılamaları **101**

Banyolar, Çabalar ve Hijyen **127**
Suyun ötesinde **127**
Batıdaki cennet **143**

Masajlar, El İşlemleri ve Bedenin Duruş Biçimleri **149**
Şifanın dokunuşu **149**
İyi refleks **155**
Osteopatinin yükselişi **158**
Kemikte nefes almak **168**
Sırt çeşitleri **172**
Hareketin içinde **182**

Enerjiler, Dalgalar ve Makineler **197**
Etki altında akım **197**
Dalgaların en iyisi **212**
Işın tedavileri **230**

Anamnez ve Açılışlar **235**
Cehennem başkalarıdır **235**

Kaynakça **243**

Açıklamalı Terimler Dizini **249**

İsim Dizini **253**

Kızım Colline'in anısına
17 Eylül 2002

Yazar, Tıp Tarihi ve Halk Sağlığı Enstitüsü'nün (CHUV ve UNIL Yurtları, Lozan) kaynaklarından yararlanmıştır ve Enstitü Müdürü, profesör Vincent Barras'ya özel olarak teşekkür eder.

Tedavi ve Pozoloji

Muhalif taraf

Tanı

Hafta, hatta gün geçmiyor ki sağlık piyasası içinde kendilerini "yumuşak", "doğal", "tamamlayıcı", "paralel" olarak tanımlayan yeni alternatif tedavi yaklaşımları ortaya çıkmıyor olsun. Bu yaklaşımlar ilaçla, diyetle, masajla, basit elektromanyetik aletlerle tedavi gibi farklı yöntemleri benimsiyorlarsa da gerçekte, yaptıkları coşkulu söylemler, bunların ortak arzularının adlarını tıp tarihine büyük harflerle yazdırmak olduğunu gösteriyor. Geleneksel tıbbı tedavi alanında zenginleştirmek meşru umuduyla hareket eden bu tedavi yaklaşımları –atalardan kalma ya da egzotik bilgiden etkilendiğini söyleyenleri bile– kendilerini birer *yenilik* olarak sunuyor.

Oysa tedavi alanında "devrim" yaratmayı hedefleyen bu sabırsız tutum tıp tarihi içinde değil, pazarlama piyasası içinde kendine yer bulabiliyor. Geçmişe doğru yüzeysel bir bakış bile, sağlıklı yaşama konusunda klasik tıbba (resmi, akademik, bilimsel, biyomedikal, hamasi tıp) karşılık özgün seçenekler olarak öne sürülen sayısız yaklaşımın, gerçekte, tıbbi

bilimlerin gelişimiyle ilgilenmeyen ve zamana direnen az sayıdaki yasa ve uygulamanın sınırsız bileşiminden oluştuğunu görmek için yeterlidir. Helyoterapi, lenfatik drenaj, kinesioloji, ürin terapisi gibi birbirleriyle uyumsuz tedavi yöntemleri, ilk bakışta fark edilenden daha çok ortak değere ve araç gerece sahiptir. Tarihsel bir bakış açısı, eski dönem mono diyetlerini güncel vitamin terapileriyle, homeopatiyi Bach Çiçekleri'yle, kolon hidroterapiyi *corn flakes*'le birleştiren uzak ya da yakın ailevi bağların ortaya çıkmasını mümkün kılar.

Alternatif tıbbın tarihi frankofon dünyada henüz emekleme dönemindedir. Académie'nin ayrılıkçı yöntemler karşısında sergilediği soğuk duruş, tıpta, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi, başarının her zaman başarısızlığa tercih edilmesini isteyenleri bir araya toplar. Tıp dünyası parlak ve yararlı buluşları, insanlığa hizmet eden bilginleri ve sorgulanamaz, kesin devrimleri hatırlamaktan hoşlanır. Bu, hiçbir bilimin sendelemeden ilerleyemediğini, hiçbir uygulamanın kolay benimsenmediğini unutmaktır. Bu, hayranlık uyandıran yapıtların dekorunu oluşturan engelleri, tuzakları ve ihanetleri görmezden gelmektir.

Alternatif yaklaşımlar ailesi bilgi kurama –insanların uğruna kendilerini adadıkları doğruların tarihi bağlamında– dayanarak, yadsınan tedavi yöntemlerinin, sağlığın sosyal tarihi içinde, nasıl da bütünüyle yer aldıklarını ispatlamalıdır. Hidroterapi, herbalizm, kiropraktik ve aromaterapi gibi kalıcı yöntemlerin yanında, geçici olduğu kadar şüpheli de olan sayısız tedavi yöntemi – kürlerle, iğnelerle, makinelerle tedavi– vardır. Geleneksel tıp tarafından yarış dışı bırakılan buluşlar, gerçekte kültürel (sanayileşme, *new age* akımı), bilimsel (Pasteurcülük, genetik biyoloji) ve yasal (bilim hırsızlığına karşı savaş, sağlık konularında bireyin karar verme özgürlüğü) bir bütüne sıkı sıkıya bağlıdır. Örneğin, kanser korkusu hiç durmaksızın, vitamin yönünden zengin basit rejimlerden gelişmiş elektromanyetik aletlerle tedaviye kadar, pek çok seçenek üretir. Daha genel olarak, her bilimsel ya da tıbbi buluş, kendisinin doğuracağı sonuçları bilinçli veya bilinçsiz olarak çarpıtacak sapmaları, hatta dolandırıcılıkları beraberinde getirir. Çoğu zaman en iyi niyetlerle en saçma istekler kesişir.

Ne kadar tartışmalı olurlarsa olsunlar, bu yaklaşımlar, zaman zaman akışını bile değiştirdikleri sağlık bilimlerinin kültürel tarihine aittirler. Tarihsel bir bakış açısı, kabul göreni şiddetle reddedilenden ayıran sınırların sürekli yer değiştirdiğini hatırlatır. Alternatif yaklaşımlar düşüncesi bile, ancak egemen olan görüş ile karşılaştırıldığında anlam kazanır. Ortaçağ boyunca, kullandıkları yöntemler ya da oluşturdukları kuramlar sağlık

bilimlerinin uygulamacıları arasında ayrılığa neden olmaz. Bu dönemde herkes Antikçağ bilgilerine sadıktır ve bedeni, aralarındaki uyumun bozulması durumunda hastalığın ortaya çıktığı, katı ve sıvı maddelerle ruhsal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün olarak görür.

Bu durum geleneksel tıbbın kendini ayrıcalıklı ilan etmesiyle değişir. Bu açıdan bakıldığında, alternatif tıbbın tarihi modern eczanın ve tıbbın örgütlenip uzmanlık alanları yaratmalarıyla başlar. Yine bu dönemde roller kesinleşmiş, hedefler belirlenmiş ve katı yasalar, hastaları olduğu kadar tıp dünyasını da şarlatanlardan (*ciarlare*, tıbbi konularda yetenekli olduğunu öne sürüp haykırarak konuşan kişi) korumaya yönelik olarak düzenlenmiştir. Kısacası, kendilerini doktor olarak adlandıranlar, yeni doktrinlerin çeşitliliğine rağmen, doktorluk mesleği kavramını yasalaştırır ve uygulamaya dayalı bilgilerden oluşan bir bütünü paylaşır. Bir diğer deyişle, sınırları belirleyen ölçütler yasalaştıkça, alternatif tedavi yolları da somutlaşır, gözle görülür hale gelir.

Gelenekçi olanla olmayan arasındaki kopukluk XIX. yüzyıl ortasında, deneysel ve bedensel bilimlerin doktorluk sanatını etki altına almaları ve geleneksel uygulamaları yıpratmalarıyla beraber artar. Deneyleme ve ölçüm, özel aletlerin kullanımını destekleyip antik doktrinlerin reddini hızlandırarak tedavi sanatını temelinden sarsar. Bunların devamında da "bilimsel yöntem"i yücelten Pasteurcü devrim gelir. Bu noktada, ampiristlerle diğerleri arasında derin bir uçurum oluşur ve tedavi, fizyoloji, kimya ve fiziğin yaptıkları ittifaktan henüz bir sonuç çıkmamış olmasına rağmen bu birliktelik, hastalıkların anatomik ve "lokal" bir yaklaşımla değerlendirilmelerini zorunlu kılar. Diğer tedavi yöntemleri ise, doğa bilimleriyle gelen bu değişime ayak uydurmadıkları veya uyduramadıkları gerekçesiyle, dolandırıcılıkla ya da Ortaçağ'da kalmış, ilerleyememiş olmakla suçlanır.

Gelenekçi olanla olmayan arasındaki çok yönlü ilişkiler içlerinde karşılıklı pek çok kıskançlık barındırırlar. Bugün alternatif yöntemlere ve uygulamacılarına gösterilen benzersiz hoşgörü oyununun kurallarının her an değiştiğini unutturmamalıdır. Dün kabul edilemez olan, gelecekte ne olacağı belirsiz bile olsa, bugün hoş görülebilir.

Pozoloji

Alternatif tıbbın tarihi, bu alanda oluşturulmuş yöntemlerin ya da hastalıkların değerlendirilmesi değil, tersine, bu alana ilişkin tarihsel olayların yazımıdır. Bu alanda özyaşamöyküsel özellikler belirleyicidir,

zira öncülerin büyük bir kısmı, tedavisi olanaksız kabul edilen hastalıkları yenmiş kişilerden oluşur.

Alternatif tıp öncüleri tarafından oluşturulan sistemlerin en belirgin özelliğinin kafa karıştırıcı bir basitlik olduğunu söylemek haksız bir eleştiri sayılmaz, hatta bu, öncülerin neden çağdaşlarıyla ters düştüklerini de açıklar. Bu öncülerde büyük bir "iyileştirme hevesi" vardır ve mümkün olduğunca yakınlarına yardım etmek ve onları iyileştirmek isterler. Ayrıca gelenekçi olmayan bu sağaltıcıların hepsi, geleceğin kendilerine minnet duyacağına ve zamanın onlara kaybettikleri saygınlıklarını geri vereceğine inanırlar. Durmaksızın, Galile, Harvey, Semmelweis ve diğer bilim kurbanlarıyla kendileri arasında benzerlik kurar ve verdikleri savaşın benzerleri içinde en büyüğü olduğunu dile getirirler: Ödenecek bedel arttıkça doğru amaçlar uğruna savaşıldığı duygusu güçlenir.

Öyleyse, alternatif tıbbın tarihi kimi zaman ünlü olmuş, kimi zaman unutulmuş bu öncülerin, kendilerini kabul görmenin hatta zenginliğin krallığından ayıran sınırları ortadan kaldırmak için verdikleri savaşı anlatmalıdır. Bu alanda, komik ve gerçekdışı olaylar, bazen gerçek olaylar kadar önemli kabul edilebilir ve bu durum gelenekçi tarihçilerin hoşuna gitmeyebilir. Ancak aykırı yaklaşımların başarısı, çoğu zaman hileli yaşamöykülerinden, yanıltmacalardan ve aklı bulandıran diğer unsurlardan oluşan "tedavi efsanelerinin" inandırıcılığına bağlıdır. Ayrıca, tüketicilerin de çoğunlukla "somut kanıtlarla" ilgilenmeyip umudu gerçeğe tercih ettikleri bilinir.

Alternatif tedavi yöntemlerini ve uygulamacılarını konu alan bir tarih yazmak seçimler yapmayı gerektirir. Hiç kuşku yok ki, güncel koşullara ve yönelimlere bağlı olarak değişen bu hareketli alanın tarihini eksiksiz olarak yazmak mümkün değildir. Önemli olan, ekol oluşturmuş, son üç yüz yılın sağlığa ilişkin görünümünü değiştirmiş başlıca kişilerin, belirgin olayların ve tartışmalı görüşlerin üzerinde durmaktır. Uygulanan yöntem, alternatif yaklaşımları elde ettikleri başarılı sonuçlar, doğuştan gelen eksikleri, onları yönlendiren istekleri açısından değil, bir bütün olarak (kökenleri, etkilendikleri toplumsal koşullar vb...) değerlendirmeyi önerir. Yani asıl değerlendirilmesi gereken, bu sistemlerin, tıbbi bilimler yönünden incelendiklerinde ortaya çıkan özellikleri değil, her birinin düşünme biçimi, bağlı olduğu sosyo-ekonomik koşullar, uygulamacısını yönlendiren etkenler ve tezini kanıtlama biçimidir.

Kültürel duyarlılıkların ilacın ve tedavinin etkisi üzerinde her anlamda rol oynadığı tıp alanında evrensel bir tarih yoktur. Bu kitapta da, özü

yakalayabilmek amacıyla, sadece üç coğrafi kutup incelenmiştir: Fransa, Almanya ve Birleşik Devletler. Dolayısıyla Hint tıbbı, Çin tıbbı, egzotik tıp gibi farklı sistemlerden ödünç alınan yaklaşımlar, önermeleri ortak öğretiye zarar verebileceği için bu çalışmada yer almayacaklardır. Psikotekniklerin çok yönlü ve şaşırtıcı dünyası ise bir başka kitabın konusu olmalıdır.

Bu kitaptaki tarih, henüz parçalardan oluşuyor olsa bile, hoş olmayan, bilindik bir gerçeği gözler önüne seriyor: Dünya üzerinde yeni hiçbir şey yok. Teknik olanaklar, düşüncelerden ve umutlardan çok daha hızlı gelişiyor. Hippokratesçilik ve onun doğaya duyduğu inanç gıda rejimleri, haplar, iğneler, gelişmiş aletler biçimini alarak yeryüzündeki egemenliğini devam ettiriyor.

Bitkiler, Özler ve Kokular

Botanikçilikten çay çeşitlerine

Dil üstüne bir yaprak

"Yetti artık bu bilgiçlik taslayan boş hayaller. (...) Kendilerini doktor sananlar zavallı insanları boş sözlerle kandırmaya artık bir son vermeli ve onlara yardım etmeye, onları iyileştirmeye başlamalılar" (*Organon de l'art de guérir*, 6. basım).

Bu sözlerin yazarı ve homeopatinin* kurucusu Samuel Hahnemann (1755-1843) XIX. yüzyılın ilk döneminde bilimsel tıbbı kötüleyen tek kişi değildir. Yine bu yüzyılın başında, Almanya'da Vincent Priessnitz, İngiltere'de James Morison (1799-1851), Birleşik Devletler'de Samuel Thomson da (1769-1843), bilimsel tıbbın karşısında yer alırlar. Buna karşın, bu kişilerden hiçbiri, dönemlerinin tıp anlayışını değiştirecek kadar akılcı bir düşünce geliştiremez. Örneğin, Thomson'un yazıları büyük bir öfkeyle doludur: "Tıbbi bilgiler ve uygulamalar ölü bir dilde yazılmıştır ve hasta bir adam, doktorların öğütlerini anlayamadığı için hayatını tehlikeye

* Sık geçen bazı terimlerin kısa açıklaması için bkz. "Açıklamalı terimler dizini." (y.n.)

atmak durumunda kalır. (...) Bugün tıp denen şeyin büyük kısmı ölümcül bir zehirdir" (72, s. 5-69).

Bu dönemde "yüce tıbbın" gereksiz veya tehlikeli olduğu düşüncesi şekillenmeye başlar. Zalimce bulunan ve etkili olduklarını ispatlayamadıkları düşünülen bilimsel tıp yöntemlerine karşı yükselen sesler her geçen gün artar. XIX. yüzyılın başında, halk sağlığını tehdit eden ateşli, bulaşıcı hastalıklara, bağırsak kurtları veya anlık rahatsızlıklara kan çekme gibi geleneksel tedavi yöntemleri de eklenir. Kan boşaltma dışındaki bir diğer tehlikeli yöntem de kalomelle tedavidir. Kalomel, cıva bileşimli, zehirli, beyaz bir tozdur ve ishal ilacı olarak kullanılır. Yanlış kullanılan ve son derece tehlikeli olan (tedavi sırasında pek çok hastanın fiziksel görünümünde değişmeler oluşmuştur) kalomel ek rahatsızlıklara (zehirlenme, diş ve kemik yapısında bozulma, aşırı su kaybı) sebep olur.

Bir başka tedavi yöntemi olan fitoterapi ise geleneksel tıbba karşı verilen savaşta başlıca silah görevi görür. XIX. yüzyıla kadar, sağlığı korumak ve hastaları iyileştirmek için bitkisel reçetelere başvurulurdu. Yararları binlerce yıllık deneyim sonucunda keşfedilmiş ve damıtılarak, kurutularak, öğütülerek kullanılan bitkiler bu dönemde de halk tıbbının beslenme kaynaklarını oluşturmayı sürdürürler. İlaç listelerinin yarısından fazlasını kaplayan bitkisel reçetelere ve içlerinde geleneksel uygulamaların anlatıldığı bitkibilim kitaplarına gösterilen ilgi eskisi gibi devam eder. Örneğin, ilk kez 1525'te yayımlanan *Bancke's Herbal* (Banck'ın lokmanhekimliği) 1962 tarihli *Culpeper's Complete Herbal&English Physician* (Culpeper tekmil lokmanhekimliği ve İngiliz Fizikçi) kadar ilgi görür. Dolayısıyla, fitoterapinin bu savaşta başlıca silah olması şaşırtıcı değildir.

Fitoterapiyi, ticareti ve mücadeleyi bir araya getirip, doktorlar kastının karşısına dikilen ilk öncülerden biri, aslen İngiliz olan ama Virginia'da yaşayan John Tennent'tır (yaklaşık, 1700-1800). 1734'te yayınladığı, *Every Man His Own Doctor* (Herkes kendinin hekimidir) başlıklı el kitabı heyecan yaratır. Tennent bu kitapçıkta, doktorların insanlara yarardan çok zarar verdiğini öne sürer. Bu saptama dönemin koşulları göz önüne alındığında doğru sayılabilir. Bunun yanı sıra, halkı bilinçlendirmeyi amaçlayan Tennent, kendi kendini tedavi kavramını ortaya atar ama XX. yüzyılın son dönem yazarları tarafından çok beğenilen bu görüş, "evde" tedavinin son derece olağan sayıldığı bu yüzyılda hiç bir anlam taşımaz.

Tennent adı, hem kıymeti bilinmemiş yenilikçiyi hem de tedavilerinin ticari değerinin farkında olan keramet sahibi kişiyi simgeler ve böylece tarihe geçmeye hak kazanır. Tennent senega-sütotu (*Polygala senega L.*)

bitkisinin özüyle hazırladığı ilacın zatülcenbi iyileştirdiğine güvence verir ve hastaları ikna etmek için bir eczacıyla işbirliği yapıp ilacı bedavaya dağıtır. Bunların yanı sıra, süregelen tartışmalarda söz sahibi olabilmek amacıyla, diğer doktorları kızdırıp, onların kendisi hakkında eleştiri yazıları yazmalarını sağlar. Son olarak da, kazanacağı servetten pay vaat ederek yetkililerin desteğini kazanmaya çalışır.

Tennent 1737'de Londra'yı fethetmeye gider. Orada, kralın doktoru Richard Mead, fizikçi Isaac Newton, şair Alexander Pope, politikacı Robert Walpole gibi önemli kişilerle tanışır. Tennent'tan etkilenen yeni arkadaşları işi, Edinburgh Üniversitesi'ne baskı yapmaya kadar götürüp Tennent'a fizik doktoru diploması verilmesini isterler ama bu girişimden sonuç alınamaz.

Aynı dönemde Tennent hazırladığı ilacın bir örneğini de, onaylanması amacıyla, Société Royale de Paris'e gönderir. Üç zatülcenp hastası ile birkaç astım ve hidrofo hastası üzerinde elde edilen sonuçlar tatmin edicidir. Elde ettiği bu sonuçlara güvenen Tennent Virginia'ya döner ama ne yazık ki, Paris'ten de beklediği yanıt gelmez. Göçmen toplulukların nankörlüğüne sinirlenen Tennent, 1739'da Londra'ya geri döner. Atlantik ötesinde edindiği kötü şöhret onu burada da yakalar. Maddi sıkıntılarla başa çıkabilmek için zengin bir dulla evlenir. Ama çiftin balayı, eski bir hastasının Tennent'ın daha önce evlendiğini ve bu evliliğin yasal olarak hâlâ geçerli olduğunu söylemesiyle mahvolur. Serveti gün geçtikçe azalan Tennent Londra'da yalnızlık içinde ölür.

Sonun başlangıcı

Tennent, ticari alanda olduğu kadar, ideolojik alanda da öncülük yapar. Bununla birlikte Amerikan sağlık anlayışını temelinden sarsan asıl öncü Samuel Thomson'dır (1769-1843). Thomson 1769'da New Hampshire'da doğar. Sağlık sorunlarıyla dolu bir çocukluk geçiren Thomson, bu dönemde, şifacılık yapan bir komşusuna yardım eder. Onun koruması altında geçen yıllarda fitoterapi alanında deneyim kazanır ve kısa süre içinde kendini "doktor" ilan eder. 1805'e doğru gezici doktor olarak New England'ı gezer.

Thomas, Amerikan lokmanhekimciliğinin hazırlayıcısı Peter Smith'in (1753-1816) izinden gider. Papaz Smith doktorluk kariyerine New Jersey'de başlar. Ardından, Georgia, Kentucky ve Ohio'da çalışır. 1813'de yayımlanan *The Indian Doctor's Dispensatory* (Yerli doktorun dispanseri) başlıklı kitabında şifalı bitkilerin listesini çıkarır ve bunların tıbbi kullanım biçimlerini anlatır. Bu kitapta Smith, bilgisinin kaynağı olarak bir *Indian doctor* (yerli doktor) olan babasını, şifacıları ve kişisel deneyimlerini gösterir.

Thomson'un tıp alanındaki görüşleri acılı bir kişisel geçmişten doğar. Geleneksel tedavi, annesinin ve eşinin ölümünü engelleyemeyince Thomson, lokmanhekimliğin üstünlüğüne ikna olur ve bu alandaki bilgisini daha sağlam temellere oturtmaya karar verir. Belirlediği bitkilerin yararlarını kanıtlamak için yakınlarının üzerinde deneyler yapar. Daha sonra, çoğunlukla sezgisel olarak belirlediği bu bitkileri listeler. 1805'ten itibaren, geliştirdiği tedavi yöntemlerini tanıtmak ya da öğretisini yaymak için çiftliğini daha sık terk etmeye başlar.

Eski çiftçi, yeni doktor, oluşturduğu yöntemin işleyişini açıklayacak bir kuram hazırlar. Bu kuram sıcak ile soğuk arasındaki zıtlıklar ilkesine dayanır. Thomson bedeni şömineye benzetir. Hastalığın temel nedeni "soğuk"tur ve reçetesi de organları ısıtacak, "yanabilir" gıdaları yakacak olan "sıcak"tır. Diğer bir deyişle, tüm sağlık sorunları aynı nedenden kaynaklanır ve bunun sonucu olarak da, aynı sınıftan ilaçlarla tedavi edilebilir. Yunan kökenliymiş izlenimini veren bu yöntem, bitki özleri ya da banyo gibi terlemeyi sağlayan, vücut ısısını arttıran etkenlerden faydalanmayı savunur. Bunlara ek olarak, midesel tıkanmaları engelleyecek her yolu yüceltip, kusturucu ilaçların önemi üzerinde durur.

Thomson'un kusturucu ilaçlarla baharatların (Cayenne karabiberi, paprika, zencefil) bileşiminden oluşan tedavi yönteminin içinde sadece altı reçete vardır. Bu reçetelerin temel taşı, Thomson'un çocukluğundan beri varlığından haberdar olduğu lobelya bitkisidir. Daha çocukken arkadaşlarına şaka yapmak için çangillerden gelen lobelyanın kusturucu etkisinden yararlanan Thomson, yirmi yıl sonra bu bitkinin pirojen (ateş yükseltici) etkisini de keşfeder ve bu özellik onun en büyük kozu olur.

Thomson, önerilerden ve reçetelerden oluşan *New Guide to Health*'de (Yeni sağlık kılavuzu) ilaç yapımında kullanılan altı adet bitkisel özün adını verir. Bu kitapta geleneksel tıbba karşı son derece sert bir tutum içindedir. Kan çekmeye, sülüğün, civanın, afyonun ve potasyum nitratın tedavi amaçlı kullanılmasına karşı çıkar. Tahmin edilenin tersine, Thomson kusturucu ilaçları doğal ve yumuşak ilaçlar olarak sunmayı başarır. Bunlara ek olarak, gerçek bir ideolojik savaş vererek, tedavilerin getirdiği yüklü maliyeti de eleştirir.

Kan dökücü imparatorlar

Thomson'un hırçınlığı, Amerika'da ve Avrupa'da süregelen durum göz önüne alındığında anlam kazanır. Thomson'un döneminde tıp ve ecza uygulamaları, tıpkı bugün olduğu gibi, şeffaf bir hiyerarşi tarafından

düzenlenir [56]*. Bilimsel eğitimden geçmiş doktorlar tanı koyup uygulanacak tedaviye karar verirken cerrahlar ameliyat yapar ve eczacılar da ilaç hazırlar. Bu kişilerin yanı sıra, ebeler ve sütanneler de resmi sağlık görevlileri olarak bir takım tıbbi sorunları çözmekte yetkilidir. Tüm bu resmi görevlilerin dışında, berberler, dişçiler, çıkıkçılar, aktarlar, din adamları ve bir dizi deneyci gayri resmi iyileştiriciler olarak çalışır.

Hiyerarşinin olduğu yerde statü farklarının da olması kaçınılmazdır. XVIII. yüzyılın sonunda doktorlar, hak ettiklerini düşündükleri gücü ve saygınlığı korumaya uğraşırlar. Bu uğraşa en iyi örnek, 1773'te Fransa'da yayımlanmaya başlayan ve tıbbi bilgileri taşraya yaymak amacıyla hazırlandığı söylenen *Gazette de Santé*'dir. Kendi kendinin doktoru olmak anlayışı, evde kullanım için hazırlanmış sağlık kitapları ve sözlükleri bu gazete aracılığıyla eleştirilir.

Bununla birlikte, Birleşik Devletler örneğinin de gösterdiği üzere, bilimsel tıbbın da fazla ilerleme kaydedemediği ortadadır. Thomson tek tedavi yolu yeterlidir diyen saplantılı sistemini savunurken geleneksel tıp bu tezi çürütecek daha iyi bir yaklaşım öneremez. Dönem, katı tıbbı ve onun belirsiz reçetelerini ortadan kaldırmak için öne sürülen tüm yeni yaklaşımları kabulleniyor gibidir.

Ne kadar deliysek o kadar iyileşiriz

Thomson doğru bir zamanda ortaya çıkar. 1828'de, aklın üstünlüğünün yüceltildiği bir dönemde, Andrew Jackson'ın (1767-1845) devlet başkanlığına seçimi sırasında doğan toplumsal hareketten yararlanır. Mütevazı kökleriyle gurur duyan Thomson, halka yol gösterecek bir öncü olmak ister. Oluşturduğu sistem, doktorluk mesleğinin kişide sebep olduğu kendini üstün görme duygusunun ortadan kaldırılabileceğini kanıtlamaya çalışır. Yaşamı boyunca bir tane bile tıp kitabı okumamış olmakla övünen bu adam, "Her insan kendi kendinin doktorudur." sözünü sloganı haline getirir. Bu yaklaşım işçileri, çiftçileri ve ayaktakımını heyecanlandırır.

Jacksonculuk, anti-entelektüalizmine ek olarak, demokrasinin en yüksek aşaması olarak değerlendirdiği ekonomik özgürlüğü de yüceltir. Thomson da bu düşünceden yararlanır, zira o da asıl yeniliği pazarlama alanında yapmaktadır. Ticarete meraklı olan ve dolandırılmaktan korkan Thomson 1813'te, tedavi sistemi için patent almayı başarır. Bu dönemde patent alma işlemleri esnektir ve başvuran kişinin, buluşunun

* Köşeli ayraç içindeki rakamlar alıntılanan yapıtın "Kaynakça" bölümündeki sırasıdır. (y.n.)

ne yararlılığını ne de yeniliğini kanıtlaması gerekir. Bunları izleyen süreçte Thomson, kâr getiren, verimli bir pazarlama anlayışı geliştirir. 1811'de Friendly Botanical Society'i kurar. Bu şirket o dönem için yüksek bir tutar olan 20 doları ödeyen ailelerden oluşur ve bu ailelere ürünleri kullanma, *New Guide to Health*'e ulaşma ve tedavi olma imkânı tanınır. Bu arada, Thomson da hammaddelerin satışını yönetir...

Thomsonculuk toplumsal bir harekete dönüşür ve 1820-1830 yılları arasında doruk noktasına ulaşır. Tahminlere göre Amerikan nüfusunun altıda biri Thomson'un yöntemini uygular. Her şeyi "Thomsoncular" yani resmi görevliler düzenler. 1840'ta 100.000 kullanma hakkı satılır. Tedavinin bazı aşamalarını kolaylaştırmak için hemşireler görevlendirilir. Bunlar arasından, Norfolk-Virginia'da çalışan biri, ilk çalışma yılında 600 hastaya bakar. Artan talep karşısında Thomsoncular, koşulların uygun olmadığı durumlarda tedavi yapmak zorunda kalır. Bu yeni kahramanlardan bazıları, hastalara aşırı dozda lobelya vererek, gözüpek ve yaratıcısının ilkelerinden fazlasıyla uzaklaşan bir tedavi yöntemi uygular.

Tıbbın demokratikleştirilmesi isteği ile arsız bir ticaret anlayışından doğan bu ne olduğu belirsiz karışım, Thomson'un niçin pek çok kez yargı karşısına çıktığını açıklar. Örneğin Thomson 1809'da, bir hastasının ölümü üzerine hapse atılır. Geleneksel tıpçılar bu olayı, botanikçi savların yararsızlığını kanıtlamak için bir fırsat olarak görürler. Bu olaydan sonra Thomson, yaklaşık bir ay kadar ortalarda gözükmez. Efsaneye göre jüri, bu olayın *regular*'ların (yasal olanlar) Thomson'u yok etmek için kurdukları bir komplo olduğuna karar verir. Kazandığı zaferden güç alan Thomson, geleneksel tıbbı yenmek için yeni girişimler yapmaya başlar.

Botanikçiliğin gürültüsü

Thomson mutlu biri değildir. Doktrininin korsan yollardan kullanılmasına tahammül edemez. Pek çok yerde kitabının kopyaları, kitabından yapılan aşırmalar, adını taşıyan uydurma ilaçlar ortaya çıkar. Daha da kötüsü, oluşturduğu hareket yavaş yavaş, geleneksel tıp anlayışına yakın özellikler kazanmaya başlar. Doğal tedaviye ilk günkü kadar bağlı olan Thomson bu durumdan rahatsız olur ve uygulamacıların eğitimi için bir okul açılması düşüncesine karşı çıkar.

1830'lardan itibaren bazı yandaşlar gemiyi terk etmeye başlar ve on yıl gibi kısa bir sürede, Thomsonculuğun içinde, botaniği, reformu, özgürlüğü çağrıştıran gizemli isimlerle birbirlerinden ayrılmaya çalışan pek çok grup ortaya çıkar. Örnek olarak, Ohio görevlisi Horton Howard

Improved System of Botanic Medecine (Geliştirilmiş botanik tıp sistemi) başlıklı bir kitap yayımlar ve Thomson'un listesine 42 yeni bitki ekleyerek oluşturduğu doktrinini destekleyecek yandaşlardan oluşan yeni bir aile kurar. Thomson bu yapılanları kışkırtma olarak değerlendirir ve yasal yollara başvurur. Ama durum açıktır: Thomson Thomsonculuğun kontrolünü kaybetmiştir...

Thomson 1843'te ölür. Arkasında çelişkilerle bulanmış bir yaşam bırakır. Durmaksızın, tıbbın hastalara karşı olan katı yaklaşımıyla savaşan Thomson'un, kendi yarattığı sistemin de hastalara çok sevecen davrandığı söylenemez. Ayrıca, geleneksel tıbbın kuramsal yönünün zayıflığıyla dalga geçen Thomson'un buna karşılık savunduğu doktrin de kafa karıştırıcı bir basitlikten ibarettir. Son olarak da, New Hampshire'lı cahil çiftçi, oluşturduğu ticaret tekelinin tartışmaya açık yanlarını unutarak, doktor birliklerinin yasallığını sorgular.

Thomson'un ölümünden dokuz yıl sonra, 1852'de, botanik tıbbı koruyan patentin kullanım süresi dolar. Kimse de patenti yenilemeye çalışmaz. Topluluktan ayrılan kişiler etkili çalışmalar yapamaz ve bunların çoğu 1861-1865 yılları arasında ülkeyi kasıp kavuran iç savaş sırasında ortadan kaybolur. Amerikan tarzı fitoterapi, buna rağmen varlığını sürdürür. Thomsonculuk kaynaklı fizyomedikalizm ve eklektizm, geleneksel tıbba alternatif arayan hastaların ilgisini çeker.

Eklektik ışıklar

Fizyomedikalizmin macerası Alva Curtis (1797-1881) ile başlar. Curtis, eski Thomsonculardan oluşan bir grubun başı olarak, Thomsoncu anlayışa paralel bir okul kurar: Independent Thomsonian Botanic Society. Curtis'in çalışmaları iki temel düşünce etrafında şekillenir. Curtis, Thomsoncu demokrasi idealini hayalci bulur ve geleneksel tıp adamları tarafından hoş görülmenin ciddi eğitim kurumları açarak mümkün olabileceğini düşünür. Böylece, 1839'da, Columbus'ta (Ohio), ilk botanik tıp kolejini açar. Daha sonra Cincinnati'ye (Ohio) taşınan bu kolejde ileri düzeyde lokmanhekimlik eğitimi verilir. Bu ayrılıkçı grubun adı, iyileşme ve doğa yasalarına uygunluğu çağrıştıran fizyomedikalizm terimi bulunana kadar pek çok kez değişir.

Aynı dönemde, ilkel Thomsonculuğa bağlı bir diğer grup da, Wooster Beach'in (1794-1868) önderliğinde, yavaş yavaş botanik uygulamalarını etkisi altına almaya başlamış olan eklektizmi kurar. Geleneksel tedavi yöntemleri ile onun karşı çıktığı ama rağbet gören diğer tedavi yöntemlerinin (özellikle de hidroterapi ve homeopati) sentezini yapan bu yaklaşım için

eklektizm adı çok doğru bir seçimdir [33]. Girişimler yaşamsal güçlerin iyileşme çabalarını destekledikleri sürece her şey yolunda gider...

Eklektizmin fikir babası Beach, birkaç yıllık iş yaşamı sonrasında pragmatist düşüncenin etkisiyle fitoterapiyi benimsemiş olan New Yorklu eski bir *regular*'dır. İlk okulunu 1827'de açar. Pek çok kişi, hareketin temelindeki yararlı olma ilkesinden etkilenerek bu okula ilgi gösterir. 1839-1850 yılları arasında daha pek çok okul açılsa da bunlar, federal yasalar tarafından tanınmadıkları için kapanırlar. Bu okullarla ilgili dikkat çekici nokta eğitimlerinin zenginliğidir. Öğrenciler fitoterapi dışında anatomi, patoloji, acil tıp doktorluğu ve obstetrik alanlarında da eğitim görür ve kan çekmeyi reddedip, klasik ilaçlar yerine bunlara eşdeğer fitoterapötik ilaçlar kullandıkları için resmi meslektaşlarından kesin çizgilerle ayrılırlar.

Yoğunluklarda çözünme

Diğer akımlar gibi eklektizm de zamanı geldiğinde bölünmeler ve maddi sıkıntılar yaşar. Bu aşamada ayakta kalışını John King'e (1813-1893) borçludur. Bu öğretmen bazı ilaçları yoğun bir sıvıya dönüştürebilen bir yöntem keşfeder. Bu "yoğunluklu tıp" eklektizme kaybettiği gücü geri verir, çünkü hem *regular*'ların hem de botanikçilerin çalışmalarına uygundur. Ama 1850'lerde pek çok yoğunluklu ilacın herhangi bir etkisinin olmadığının görülmesi bu hızlı ilerleyişe zarar verir ve eklektizm, özellikle taşrada büyük ilgi görmesine rağmen geleneksel tıp ile homeopati karşısında geriler.

Bu gelişme hastaları ve uygulamacıları hareketten koparır. Hareket eski gücüne, Cincinnati Fakültesi'nden gelen John M. Scudder (1829-1894) sayesinde kavuşacaktır. Scudder dönemine üç yönlü bir eylemle damga vurur. İlk olarak, temel ilaçların birbirlerinden ayrılmalarını sağlayacak olan bir sınıflandırma yapılmasını önererek eklektik tedavide devrim yaratır. Daha sonra, zararlı tedavi yöntemlerinin ki bunlara botanikçi tedavi yollarını da ekler, doğurduğu sonuçları gösterir ve herkesi ortak sorumluluk almaya çağırır. Son olarak da, kişisel çıkar gütmeksizin pek çok karışımın reçetesini, daha ulaşılabilir hale gelmeleri ve zaman içinde değiştirilmemeleri için koruması altına alır. Bu davranış, Scudder'ın ticari oyunlara girmeyi reddetmeyen bir çevreye dâhil olduğu düşünüldüğünde şaşırtıcıdır...

Kuzeyli bitkiler üzerine

Lobelyanın yarattığı heyecan ülke sınırları içinde kalır ve Thomsonculuk Atlantik ötesine geçmeyi başaramaz. 1830'larda John Skelton

ve Albert Isaiah Coffin İngiltere'de Thomsonculuğu yaymaya çalışsalar da pek başarılı olamazlar çünkü botanik tıp alanı, onlardan önce başkaları tarafından işgal edilmiştir. Yine bu ülkede James Morison, tıbbi uyuşmazlıkları başlatan diğer muhalifler gibi, geleneksel tıp anlayışını yıkmak amacındadır.

Aslen işadamı olan Morison sağlık sorunlarından kurtulmak için pek çok yol "dener" ama bir sonuç alamaz. Dolayısıyla, kendisinden öncekilerin ve sonrakilerin de yaptığı gibi, geleneksel tıbbın iyileştirici olamadığını ve yanlış yoldan ilerlediğini düşünür. Hayal kırıklıklarını yazıya dökmeye karar veren Morison "eski tıp bilimlerinin" ortadan kalkmasından şikâyet eder. Morison'un savunduğu görüşler –doktora gitmenin gereksizliği, nozolojinin saçmalığı, kullanılan ilaçların tehlikeleri– diğer protestocuların da hoşuna gider. Morison'a göre doktorlar, gücü ellerinde tutan suçlulardır ve anlaşılmaz konuşma biçimleri de yetersizliklerinin kılıfıdır. Morison'un bu eleştirileri, Birleşik Devletler'deki Thomson örneğinde olduğu gibi, sadece tıbbi konuları kapsamaz; oluşturulmuş düzeni sorgulayan bu eleştirilerin siyasi bir yanı da vardır.

Morison eleştirmekle kalmaz, somut bir de seçenek sunar. Yaşamsal maddenin kanda bulunduğuna inanan Morison, Hippokratesçi bir kuram geliştirir. Ona göre bütün hastalıklar kandaki bozukluklardan kaynaklanır, dolayısıyla da, kan temizleme yoluyla ve laksatif ilaçların yardımıyla tedavi edilebilir. Morison savlarına uygun olarak 1825'ten itibaren yandaşlarına Vegetable Universal Pills (evrensel bitki hapları) adlı laksatif hapları kullanmalarını önerir. Bu haplar kanı temizleme etkisi olan doğal maddeler (aloe, acı hıyar, ışkın, damla sakızı, kefeki,) içerir.

Germen kuzenler

Bilimsel tıp alanındaki hızlı gelişmeye rağmen fitoterapi, Germen kökenli ülkelerde de etkili olur. Lokmanhekimciler seslerini Atlantik ötesindeki kuzenleri kadar duyuramasalar da, yine de tıp sahnesindedirler. Bu kişiler bitki temelli tedavilerin sürekliliğini sağlamaya çalışırlar. Bunlardan biri olan Martin Glünicke fitoterapiyi XIX. yüzyılın romantik atmosferine paralel olarak geliştirir [40]. Ciddi sağlık sorunları yaşayan bu avukat geleneksel tıbbın, hidroterapinin ya da homeopatinin kendisini iyileştiremeyeceğine inanır. Deneme yanılma yöntemiyle doğal kürleri ve gıda rejimlerini karıştırıp kendi kendini tedavi etmeyi başarır.

Bundan böyle Glünicke'nin görevi açıktır. Şarlatan yerine koyulmamak için Berlin Üniversitesi'nde tıp eğitimi almaya başlar. Üniversitedeki

üçüncü yılında *Mein Heilsystem oder Eine neue Cellular-Therapie mittels giftfreier Pflanzensäfte* (Tedavim veya zehirli olmayan bitki özleriyle hücre tedavisi) başlıklı kitabı yayımlanır, ama bu kitap üniversitedeki hocaların hoşuna gitmez ve Glünicke tıp eğitimini yarım bırakmak zorunda kalır.

Dönemin simgesi olmuş fitoterapist ise kuşkusuz, *Kräuterpfarrer* (bitkilerin papazı) lakaplı papaz Johann Künzle'dır (1857-1945). Künzle teoloji eğitimi aldığı sırada botanikle ve tıbbi bitkilerle de ilgilenir. Dağ köylerinde papazlık yaparken daha önce edinmiş olduğu bilgileri köylülerin bilgileriyle karşılaştırma imkanını bulur. İlgisi tutkuya dönüşür ve papazlığı bırakıp fitoterapiye yönelir.

Künzle şöhretini *Chrut und Unchruct* (Şifalı bitkiler, deli otlar) başlıklı küçük kitabın büyük başarısına borçludur. Bu kitap bir milyondan fazla satar. Künzle adını taşıyan pek çok ürün, özellikle de bitki suları ve iksirler piyasaya sürülür. Ayrıca temel hastalıkları tedavi yollarını anlatan *Salvia* adlı dergi çıkarılmaya başlanır.

Künzle eleştirilerle olduğu kadar ürünlerinin taklitleriyle de uğraşmak zorunda kalsa da bu durum, ömrünün son yıllarını dünyaya kapalı olarak, Grisons'un dağlık kesiminde geçiren yenilikçi için hafif bir bedeldir. Ayrıca Künzle, yakın bir vadide yaşayan komşusu ve *Die Heilkraft unserer Nahrung* (Gıdamızın iyileştirici özellikleri) başlıklı, 200.000 adet basılan anti-tıp kitabının yazarı, J. Gyr-Niederer'in kendisinin başarısını gölgelemesinden de rahatsızlık duymaz.

Küçük hekim büyüyecek

Fitoterapi, XX. yüzyılın ortalarında, naturopati uzmanı, konferansçı, büyük gezgin, şirket yöneticisi Alfred Vogel (1902-1996) sayesinde hiç bozulmamış bir alan görüntüsü çizer. Basel (İsviçre'nin Alman kesimi) yakınlarındaki Aesch'te doğan Vogel, kuaför olan babası ve annesinin yönlendirmeleriyle küçük yaşta bitkilerin yararlarını öğrenir. I. Dünya Savaşı'nın yarattığı sarsıntının ve İncil'in "Öldürmeyeceksin" kuralının etkisiyle küçük yaşta vejetaryen olur. Babasının Basel'de onun için açtığı küçük lokmanhekim dükkanında çalışmaya başlamasıyla birlikte fitoterapiye ve beslenmeye olan ilgisi artar. Birkaç yıl sonra, Vogel, eşi ve kızları tıp alanında daha esnek yasaların yürürlükte olduğu Appenzell kantonuna taşınırlar. Vogel ve eşi burada bir tedavi evi ve çocuklar için bir bakımevi açarlar. Bu arada Vogel, dünyayı keşfetmek için sık sık yolculuklara çıkar. Bu yolculukların birinden *Echinacea purpurea* (koni çiçeği) bitkisini getirir. Bu bitkiyi kullanarak, kendisini

üne kavuşturacak olan, bağışıklık sistemini güçlendirmeyi amaçlayan Echinaforce adlı ilacı geliştirir.

1943'ten itibaren birçok kitap ve içerisinde tıbbi öğütlere yer verilen bir de dergi (*Gesundheits-Nachrichten*) yayımlayan Vogel'in adını duyuran asıl kitap, 1952'de yayımlanan *Le Petit Docteur*'dür (Küçük Hekim). Ondan fazla dile çevrilen, pek çok kez yeniden basılan bu kitap doğal tedavi sektörüne büyük bir katkı olarak görülür. Albert Schweitzer, Pauling ve Bircher-Benner'in arkadaşı olan Vogel, kökleri geçmişe dayanan ancak yeni teknolojilere de açık bir fitoterapi anlayışını savunur. 1963'te kurduğu Bioforce anonim şirketi kısa sürede başarılı olur ve pek çok uluslararası şube açar. Ayrıca Vogel, kitaplarının dağıtımını üstlenecek bir de yayınevi kurar.

Tanrı'nın bahçeleri

Her on yıllık süreçte bir fitoterapi erbabı ortaya çıkar. 1970'lerde bu görev Çek Maria Treben'e (1907-1991) düşer. Günzel'de doğan Treben'in Germen lokmanhekimciliğinin bir parçası olacağına dair hiçbir işaret yoktur. Buna karşılık Treben, kimsenin emekliliği düşünmediği bir yaşta, ailevi dramlar ve kişisel sıkıntılarla dolu ilk yaşamını bir kenara bırakır ve "İsveç bitkileri" olarak adlandırılan ama İsveç'le hiç bir ilgisi olmayan bitki karışımını piyasaya sürerek kısa sürede ün kazanır. İsveç Bitkileri tanımı, 100 yaşına gelmiş Kuzey Avrupalı bir doktor olan Jonathan Samst'a aittir. Samst, atalardan kalma bu bitki karışımının organizmayı temizlediğini, sindirimi kolaylaştırdığını ve yaşam enerjisini arttırdığını söyler. Swedish Bitter'in (İsveç Acısı) özelliği bileşiminden kaynaklanır: Bu bileşim on bir farklı bitkiden elde edilir ve bu bitkiler bir arada kullanıldıklarında karışımın gücü on kat artar. Treben farmakolojiye karşı çıkar ve şifalı çaylar elde etmek için oluşturulacak karışımlarda bitki kısıtlamasının anlamsız olduğunu söyler. Treben'e göre, yüce tanrının yarattığı bu bahçenin bitkileri, yollarını ve nerede gerekli olduklarını bilirler. Beraber kullanılsalar dahi, hiçbir bitki bir diğerinin etkisini azaltmaz ya da yok etmez. Etken maddelerin birbirlerinden ayrıp saf olarak kullanılmalarını savunan farmakoloji ise bu görüşün tersini söyler.

Hiç şüphe yok ki, Treben'in dindarlığı, geliştirdiği bu determinist ve mutlak fitoterapi anlayışı üzerinde etkilidir. Benzer bir dindarlık, Gottfried Hertzka'nın (1913-1997) çalışmalarını da etkiler. Hertzka, XII. yüzyıl mistiği, estet ve doktor Bingen'li Hildegarde'nin yapıtını tanıtmayı hedefler. Hertzka, bu azize hakkında yazılmış Latince bir dua kitabını Almancaya

çevirir ve böylece hem Hildegarde adını duyurur, hem de bu kitaptan yola çıkarak teolojiyle tıbbı uzlaştırma fırsatını yakalar. Hertzka kendisine yöneltilen eleştirilerin şiddetinin, hastalarında elde ettiği başarıyla doğru orantılı olduğu saptamasını yapar. 1947'de Hildegarde'nin tedavi anlayışını uygulamaya elverişli bir yer olarak gördüğü Almanya'nın güneyine taşınır. Hertzka, azizeyi modern zamanın sağlıklı yaşam ikonuna dönüştürmeye çalışmaz. 1960'da, şarap, bal, sirke ve maydanozdan oluşan Herzwein adlı içeceği hazırlar. Ayrıca, Hildegarde'nin yaklaşımının üçüncü binyılın tıbbını haber verdiğini ispatlamaya çalışan çok sayıda kitap yazar.

Hertzka 1997'de kanserden ölür. İlkelerine bağlı kalarak ameliyat olmayı ve kemoterapi görmeyi reddeder ve kendini, kutsal ellerin vereceği karara bırakır.

Gemoterapinin tomurcukları

Madem fitoterapide özsular, kökler, çiçekler kullanılabiliyor, o halde neden tomurcuklar da kullanılmasın? Fitoembriyoterapinin, sonraki adıyla gemoterapinin babası Belçikalı homeopati uzmanı Pol Henry'nin çalışmalarını yönlendiren soru işte budur. Henry'nin ilacı, ağaç veya ağaççık filizlerinin ve tomurcuklarının su, gliserin ve alkolle karıştırılmaları ile hazırlanır. Fitoterapi ailesine geç kabul edilen gemoterapi, bu ailenin en güçlü temsilcilerinden biridir.

Henry'nin tedavi yaklaşımı iki yöntemin birleştirilmesiyle oluşur. Bu yöntemlerden biri embriyoterapi (aynı dönemde Niehans'ın embriyoner hücrelerle yaptığı biçimiyle) diğeri de homeofitoterapidir (Steiner'ın ökseotuyla hazırladığı ilaçlar ve Bach karışımları gibi). Buna karşın gemoterapi homeopatinin bir uzantısı gibidir. Henry'e göre, tomurcuklar dönüşecekleri ağaççığın tüm özelliklerini taşırlar. Gemoterapinin iç ve dış zehirli maddelerin yok edilmesi amacıyla akaçlama yöntemini önermesi de onun homeopatinin izinden gittiğini gösterir. Öte yandan gemoterapi, savlarının yetersizliğiyle homeopatinin gerisinde kalır.

Tersine dünya

Fitoterapi keşfetme tutkusu en fazla olan disiplinlerden biridir. Geleneksel tıp, tıbbi bilgilerini arttırmak için ne dünün ne bugünün ne de farklı coğrafyaların bitkilerini inceleme çabasına girer. Botanik bilimler ve kimya ise bu konuda ciddi çalışmalar yapan kalıcı bir birlik oluşturur. Günümüz ilaç sanayinin esin kaynağının bitkiler dünyası olması bu durumun kanıtıdır. Bu noktada kanser tedavisine yönelik ilaçlar ayrıcalıklı

bir yer tutar. Ve gölge gibi her yerde kendini gösteren şüphe uyandırıcı onkoterapiler de dikkati çeker.

Bilimsel tıbbın beklentilerine cevap vermemiş bitkisel ilaçlar arasında Essiac önemli bir yere sahiptir. Bu ilacın macerası bir sırla başlar. Haileybury'li (Ontario-Kanada) hemşire Rene M. Caisse (1888-1978), otuz yıl önce yakalandığı göğüs kanserinden, Ojibwa kabilesinin üyesi olan bir iyileştiricinin hazırladığı sıvı sayesinde kurtulduğunu söyleyen bir hastayla ilişki kurar. Caisse 1924'te, teyzesinin mide kanserine yakalandığını öğrenir. Geçici bir önlem olarak, mucizeler yaratan bu sıvı aklına gelir. Torontolu bir doktorun yardımıyla sıvıyı aramaya başlar ve kaynatılarak hazırlanması gereken tarifi bulur. Bu tarifi, laboratuvara dönüştürdüğü annesine ait evde geliştirir. Hazırladığı ilaca kendi soyadının tersten okunuşu olan Essiac adını verir.

Caisse'in teyzesi iyileşir ve sağlına kavuştuğu daha ileri düzey klinik testlerce de onaylanır. Bu durumla ilgili farklı görüşler olsa da hemşire, kurumların güçlü desteğine güvenmektedir. 1935'te Bracebridge Belediyesi Caisse'e sembolik bir kira karşılığında eski bir otelde klinik açma izni verir. Caisse, klinik açılır açılmaz, annesini tedavi için buraya getirir; bu da, Caisse'in şifacılık istidadını doğrular.

Kısa bir süre sonra ciddi sorunlar baş gösterir. Ontario Eyaleti Caisse'i izinsiz doktorluk yapmakla suçlar. Caisse'in, ticaret malına dönüşeceği korkusuyla Essiac'ın formülünü gizlemeye çalışması da durumunu zorlaştırır. Yapılan incelemeler Essiac'ın içeriğini ortaya çıkarır. Ağız yoluyla ya da tümörlü bölgeye enjekte edilerek kullanılan bu ilaç temelde, kurutulmuş dört bitkiden oluşur: Kalkansı taşkıran otu (*rheum palmatum*), kuzukulağı (*rumex acetosella*), kızıl karaağaç kabuğu (*ulmus fulva* veya *rubra*) ve dulavratotu (*arctium lappa*). Panzehirin yapıtaşlarının yararlı etkileri olduğu şüphelidir ki bunlardan dulavratotu ileride Hoxsey tarafından geliştirilecek bir başka ünlü ilacın da etken maddesi olacaktır. Essiac taraftarlarına yöneltilen eleştiri, ilacı oluşturan maddelerin birbirlerinin etkilerini arttırdığı yolundaki iddialarını kanıtlayamadıkları, hatta kanıtlamak istemedikleri gerekçesiyle eleştirilirler.

1938'de Rene M. Caisse'in ünü doruğa çıkar. 55.000 kişi, kıymetli hemşireye yöneltilen saldırıların son bulması için Ontario Meclisi'ne dilekçe verir. Hiç şüphe yok ki, Essiac'ın denetim altında bile olsa, son aşamada bulunan kanser hastalarında uygulanabilmesi için gösterilen hoşgörüde *vox populi* (halkın sesi) etkili olur. Bu hoşgörüye rağmen Essiac gerçekte köşeye sıkışmıştır. Kanadalı hemşire eşi benzeri olma-

yan bir inatla Essiac'ın hayvanlar üzerinde denenerek bilimsel olarak geliştirilmesi tekliflerini kabul etmez. Caisse 1942'de tedavi merkezini kapatmak zorunda kalır. Bundan böyle de hastalarına, gizlice evinde bakmaya başlar.

Yıllar geçer. Kadın dergisi *Homemaker's Magazine* (Fransızca baskısının başlığı *Madame*'dır) 1977'de Caisse efsanesini yazar. Bunun üzerine, hem Essiac üzerine yapılan bilimsel araştırmalar yeniden başlar hem de halkın ilaca olan ilgisi canlanır. Derginin, makalenin yarattığı heyecanı yatıştırmak için bir düzeltme yazısı yayımlamak zorunda kaldığı ise çabuk unutulur.

Caisse'in yazarlık hevesi yoktur ve 1970'lerde yazdığı, 39 sayfalık kısa bir özyaşamöyküsü olan *I Was Canada's Cancer Nurse*'ten başka kitap yazmaz. Zaten Caisse'in biyografisini yazan biri vardır: Gary Glum. Bu kişi aynı zamanda Essiac'ın tarifini bildiğini iddia eder, ama bu iddia kısa sürede çürütülür. Sonuç olarak, o dönemde pek çok işletme, bugün gıda desteği olarak kabul edilen Essiac'ı, formülünü bildiklerini öne sürerek sahiplenmeye çalışmıştır.

Tirfil ve nal

Naturopati uzmanı Harry Hoxsey (1901-1974), geliştirdiği ve on yıllar boyunca savunulan tedavi yöntemine rağmen, yandaşlarını *happy end*'den (mutlu son) yoksun bırakarak kanserden ölür... Hoxsey kendisini böyle bir sonun beklediğini tahmin etmeliydi zira ona bu tedaviyi öğreten babası da kanserden ölmüştü.

Eğitimli ve kararsız bir adam olarak tarif edilen Hoxsey tıbba ilgi duymadan önce kömürcülük ve sigortacılık yapar. 1920'lerin ortalarında, geçmişinin 1840'lara dayandığını öne sürdüğü mucizevî bir tedaviyi tanıtır. Hoxsey'nin büyükbabası ahırda kapalı tutulan hasta bir atın bazı otları yiyerek iyileştiğine tanık olur. Meraklanan saygın ihtiyar bu bitkileri toplar, bunların şifalı etkilerini belirler ve ileride Hoxsey'nin veteriner olan babası tarafından da kullanılacak olan bir ilaç hazırlar.

Hoxsey'nin ağız yoluyla alınan kuvvet ilacı tirfil, meyankökü, dulavratotu kökü, amberbaris kökü, stillingia kökü, akdiken ve meşe kabuğundan oluşur. Hoxsey kuramsal olarak denge metaforundan destek alır ve ürettiği bu ilaçla kimyasal dengesi bozulmuş beden sıvılarını normale döndürmeyi hedefler.

İlaç beraberinde sorunlar da getirir. Hoxsey üç kez izinsiz doktorluk yapmaktan suçlu bulunur. Gelecek on yıllarda da benzer sorunlar ortaya

çıkar. Birçok kişi onu yüzyılın şarlatanı olarak görür ve bunu dile getirmekten çekinmez. Hoxsey yaşanan olumsuzluklardan etkilenmez ve Taylorville'de (Illinois) bir klinik açar. American Medical Association Hoxsey'nin peşini bırakmaz ve onu, kliniğini taşımaya zorlar. Hoxsey kliniğini 1924'te yasaların daha esnek olduğu Dallas'a taşır ve oluşturduğu ağ bir anda büyür. Farklı eyaletlerde on dört klinik daha açılır. Dallas sanatoryumu halkın ilgisi sayesinde, Birleşik Devletler'in en büyük özel tedavi merkezi haline gelir.

Hoxsey'e sinirlenen *Journal of the American Medical Association*'ın editörü Morris Fishbein 1949'da muhafazakâr derginin yirmi milyon okuruna hitaben Hoxsey hakkında çok sert bir eleştiri kaleme alır. Hoxsey zaman kaybetmeden hakaret davası açar ve kazanır. Elde ettiği bu zaferin ardından ne ününün ne de servetinin önüne geçilemez. Pazarlama piyasasına uyum sağlayarak kendi radyo programını yapmaya başlayan Hoxsey, kısa sürede alternatif tıp dünyasının simgelerinden biri haline gelir. 1956'da, çekici bir başlık taşıyan özyaşamöyküsel kitabını yayımlar: *You Don't Have to Die* [Ölmek Zorunda Değilsin].

Hoxsey "baharlı otlarla" tedavisinin nasıl etkili olduğunu anlamaya çalışmaz. Diğer taraftan, bu konuda yapılan birkaç resmi ve yarı resmi araştırma da ilacın tedavi edici etkisini kanıtlamayı başaramaz. Food and Drug Administration tarafından açılan yeni bir dava sonucunda Hoxsey, kliniklerinin çoğunu kapatmak zorunda kalır. Bütün bu olanlardan bunalan Hoxsey başka alanlara yönelir ve ilacının değerli tarifini, hemşirelerinden biri olan Mildred Nelson'a (1919-1999) bırakır. Nelson annesinin bu iyi doktor sayesinde iyileştiğine inanan sadık bir müttefiktir. Tijuana'ya (Meksika) giden hemşire burada, Amerikan yasalarından uzakta, Usta'nın tedavisini tanıtmaya çalışır. Miss Nelson günün beklentilerine ayak uydurur ve ilaca ek olarak gıda rejimleri, psikolojik yardım hizmeti, vitamin-mineral desteği verir.

Hoxsey 1967'de prostat kanserine yakalanır. Kendi yöntemiyle iyileşmeye çalışsa da başarılı olamaz... Zamanında ona tepki gösteren cerrahların fırsattan yararlanıp kendisinden intikam almalarından korktuğu için de ameliyat olmayı reddeder ve 1974 yılında gözlerden uzakta ölür.

Çaysız sağlık olmaz

Tıpkı elinde tuttuğu porselen çanağın içinde kansere karşı etkili, her derde deva bir çay olduğunu öne süren Jason Winters vakasında olduğu

gibi, bazı yenilik girişimleri kuşkuları besler. İngiltere'de fakir bir çevrede doğan Winters Kanada'ya göç eder, birçok farklı işte çalışır ve Atlantik'i balonla geçmeyi dener. Sonrasında Hollywood'da dublörlük yapmaya başlar. 1977'de gırtlak kanserine yakalanır. Ölüm saati yaklaştıkça İncil okumaya başlar ve orada şifalı bitkilerden söz edildiğini fark eder. Ayrıca Buda'dan ve Amerikan yerli kültüründen de etkilenir. Ölüme yenilmeyi reddeden Winters, şifalı oldukları söylenen üç bitkiyi bulmak için dünyayı gezer. Eve döndüğünde, topladığı bitkilerden bir çay hazırlar. Filmlerde olduğu gibi bir *happy end* sıkıntılı yıllara son verir ve Jason sağlığına kavuşur.

Sırrını saklayamayan eski yıldız, Amerikalı ve Avrupalı politikacıların desteğini alarak çayını satışa sunar ve reklâm çalışmalarını hızlandırır. Satılan on üç milyon kitaba, altmış iki ülkeye dağıtılan ürünlere, elde edilen basın desteğine bakıldığında Winters'ın eksiksiz bir başarı elde ettiği açıktır. Ne yazık ki, *Killing Cancer* (Kanseri yenmek, 1980) adlı yeni kitabının başarısına rağmen Winters, Food and Drug Administration'ın (yiyece içecek idaresi) tepkisinden korunmak için çalışmalarına Bahama Adaları'nda devam etmek zorunda kalır.

Fitoterapi, XXI. yüzyılın başında çekim gücünden hiçbir şey kaybetmemiş gibidir. Bu yöntem hâlâ daha, her zaman olduğu gibi, doğaya yakın bir tedavi yaklaşımı olarak algılanıyor. Yöntemin yandaşları, doğa ananın her zaman iyilik yapmadığını, çayırların zehirli maddelerle dolup taştığını dile getirmekten şiddetle kaçınıyorlar. Buna karşılık fitoterapi, moda akımlar (bugün için Hindistan ve ayurvedik tıp) ve eczacılık bilimleri yoluyla günün koşullarına ve beklentilerine uygun hale getiriliyor.

Çiçekli tedavilerin gölgesinde

Druidik saçmalamalar

Evrensel ve çok yönlü fitoterapi, binyıllık geçmişi süresince "bitkisel tıp" olarak adlandırılamayacak ürünler de vermiştir. Antropozofik tıp, aromaterapi veya floriterapi bu duruma verilebilecek Batılı örneklerin en belirginlerindendir.

Bugün milyonlarca ampul sattıran antropozofik viskumterapi kanseri ökseotuyla tedavi ettiğini söyler. Bu amaçla hazırlanmış en ünlü ilaç Iscador'dur. Iscador'un ayrıca, Helixor®, Isorel-Vysorel®, Iscucin®, Plenosol®, Eurixor®, Abnova viscum® adlı kuzenleri de vardır. Tüm bu

ilaçlar Rudolf Steiner (1861-1925) ve asistanı Ita Wegman'ın (1876-1943) 1920'lerde "tıbbı insanileştirmek" amacıyla geliştirdikleri antropozofik doktrinden esinlenirler.

1861'de Macaristan-Hırvatistan sınırında, mütevazı bir ailede doğan Steiner doğa bilimleri ve teknik bilimler eğitimi alır. Eğitim için gittiği Viyana'da tıp ve felsefe konferanslarına katılma fırsatı bulan genç adam, Robert Zimmermann'ın dışında Germanist Franz Brentano ve Karl-Julius Schröer'den de etkilenir. Öyle ki, Karl-Julius Schröer'i idolleştirir ve akıl hocası yapar. Böylece edebiyat çevrelerine giren Steiner, yüzyıl dönümünde, ezoterist çevreye katılır, mitoloji ve okültizme ilgi duyar. Bu farklı düşünce sistemlerinden, antropozofi olarak adlandırdığı bir sentez oluşturur.

Steiner'ın tıbba olan ilgisi ise geç ortaya çıkar. Steiner, yakınlarının önerisiyle, doktrini ve iyileştirme sanatı arasında bağ kurmayı düşündüğü dönemde zaten tanınmaktadır. İlk kez 1921 ilkbaharında antropozofinin merkezi Dornach'ta (İsviçre'nin Alman kesimi) doktorlara eğitim verilir. Gerçekte girişimin büyük kısmı, derslerden sorumlu olan Steiner'ın işbirlikçisi Ita Wegman tarafından düzenlenir. İlk zamanlarda hastalara birçok ilaç önerilir. Bu ilaçların hepsi, Steiner'ın öncelikli olarak önem verdiği yedi temel metalle (kurşun, kalay, demir, bakır, altın, cıva, gümüş) hazırlanır. Örneğin Skleron bal, şeker ve kurşundan, Biodoron salisilik asit, demir ve kükürtten oluşur.

Antropozofik tıp hiç zaman kaybetmeden bir uzmanlık alanı bulur: Onkoloji. Steinerci bakış açısı onkolojiye ilişkin farklı yaklaşımlardan bir sentez oluşturur. Öncelikle naturopatiden kanserin genel bir patolojik durumun lokal yansıması olduğu görüşünü ödünç alır. Daha sonra her hastalığın ruhsal nedenleri olduğunun altını çizer. Bunlara ek olarak, Hippokrates tıbbını ve Ortaçağ kuramlarını dayanak alır. Bu anlayışın temsilcisi Iscador'dur. Yapımında kullanılan ökseotu, diğer deyişle Kuzey Amerika'daki türden bir farklı olan viscum album (ökse otu), astroloji yasalarına uyan bir ritüele göre toplanır. Daha sonra, Steiner'ın deyişiyle "eski Ay'ın hayvan-bitkisi"nin toplanan parçaları, az miktarda metalle (örneğin gümüş, cıva, bakır) karıştırılmadan önce mayalanmaya bırakılır. Sonrasında güçlü bir santrifüjden geçirilen karışım etkin hale gelir. Elde edilen ilaç hastalara, çoğunlukla enjeksiyon yoluyla, günlük olarak, kısa süreli uygulanır.

Diğer pek çok öncünün aksine Steiner, geleneksel tıbbı ilerletmek amacında değildir. Tam tersine, oluşturduğu sistem, egemen zihniyetle uzlaşması mümkün olmayan metafizik bir bakış açısına dayanır. Steiner

ezoterik ilkelere bağlı kalarak iyileştirme sanatının sınırlarını hayal gücü, esinlenme ve sezgi yoluyla genişletmeye çalışır.

Antropozofinin barışçı muhalifleri geleneksel kanser tedavisi yöntemlerine gereken değeri verirler. Bu ılımlı tutum, Steinerci doktrin adıyla dağıtılan pek çok tamamlayıcı tedaviye (öritmi, çok yavaş bir dans biçimi) ve Iscador'a gösterilen hoşgörüde önemli rol oynar.

Küçük kimyager

Alexander von Bernus'un (1880-1965) "spajiri"sinde de, yenileştirilmiş Ortaçağ tıbbının izleri vardır. Yüzyılın başında Alman edebiyat çevrelerince tanınıyor olmasına rağmen von Bernus, ilaç üretimi alanında çalışmak amacıyla tıp ve kimya eğitimi alır [12]. Bu yeni mesleki yönelimi oğlunun ölümü tetiklemiş gibidir. Ezoterik tıptan etkilenen von Bernus, ileride, çıkardığı *Das Reich* dergisinin gelecekteki düzenli ortağı olacak olan Steiner'le dostluk kurar. Von Bernus, 1921'de Stift-Neuburg'da (Heidelberg yakınları) bir ilaç laboratuvarı kurar. Bu laboratuvarda, Paracelsus'un çalışmalarından esinlenen spajirik karışımlar hazırlar.

Von Bernus mucizevi özellikler yüklediği koloidal altın, antimon gibi simya tıbbının klasik maddelerine başvurduğunu söyler. Katalogu otuzdan fazla, farklı türden karışım –kremler, merhemler, yağlar– içerir. Bu karışımların anlamlı isimleri vardır: Sinir sistemi hastalıklarında kullanılan Cerebretik, bulaşıcı hastalıklarda kullanılan Epidemik, solunum sistemi rahatsızlıklarında kullanılan Pulmonik.

Von Bernus'un önce Stuttgart'ta sonra da Donauworth'ta açtığı Soluna Laboratuvarlarının ilerleyişi iki nedenle durur. Bu nedenlerden ilki, Fransa'da olduğu gibi, Almanya'da da yasaların alkalik tuzlar içeren ilaçların kullanımını yasaklaması, ikincisi de, Von Bernus'un, ilaçlarının tarifini gizleyerek kendini, düşüncelerinin kalıcılığına engel olacak bir yalnızlığa mahkum etmesidir.

Burna dolan koku

Öz yağların tedavi amaçlı kullanımı, XX. yüzyıl boyunca, gösterişsiz ama kalıcı bir başarı elde eder. 1930'larda ortaya çıkan aromaterapi eski yöntemlerin geliştirilmesini ister. Örneğin Ortaçağ'da, kokulu baharatlardan ve şarap kokusundan ateşi kontrol etmede yararlanılır. XVII. yüzyılda da hoş kokulu esansların koruyucu özellikleri olduğu düşünülür.

Frankofon dünyada koku tıbbı, yeniden doğuşunu René-Maurice Gattefossé'ye (1881-1950) borçludur. Lyonlu, parfümcülükle uğraşan bir

aileden gelen René-Maurice mucit olmaya can atar. Aile şirketinde çalışan René-Maurice, *Formulaire de parfumerie de Gattefossé*'nin (Gattefossé Parfümcüsünün Formül Kitabı, 1906) hazırlanmasına yardım eder. 1910'da babalarının ölümü ve iki kardeşlerinin savaşta kaybolmaları üzerine René-Maurice ve ailenin en küçüğü Jean, Fas'ta yeni bir şirket kurarlar ve burada, yağlarla bitkilerin geleneksel kullanım yöntemlerini öğrenirler.

Efsaneye göre, 1910'da laboratuvarlarından birinde meydana gelen patlamada kolu yanan Gattefossé, yanan kolunu lavanta yağıyla dolu bir torbaya sarar. Kuzey Afrika'da edindiği izlenimlerden yola çıkarak uygulamayı akıl ettiği bu tedavinin yaralarının iyileşmesini hızlandırdığına inanır. Fitoterapinin, ruhsal ve bedensel sorunları bitkisel kokularla iyileştirmeyi amaçlayan kolu olarak tanımlanan aromaterapi (Gattefossé'nin 1928'de yayımladığı kitabının başlığı), bu deneyden birkaç yıl sonra, bu deney sayesinde doğar. Bir yandan Fransız aromatik ürünler şirketini yöneten Gattefossé, bir diğer yandan da öz yağlardan sadece sağlık alanında değil, kozmetik alanında da yararlanabilmenin yollarını araştırır. Gattefossé'nin yaptığı pek çok yayın, içinde kimi zaman metafizikten kimi zamanda homeopatiden ödünç alınan görüşlerin olduğu çalışmalarını anlatır.

Aromaterapinin temelleri Gattefossé tarafından atılmış olsa da uçucu öz yağların tedavi amaçlı kullanımı Königsberg'de doğan Viyanalı Marguerite Maury (1895-1968) sayesinde gelişir. Her ne kadar en büyük tutkusu müzik olsa da Maury, botanik ve biyokimya okumak ister. Bu planı on yedi yaşında yaptığı evlilik bozar. Evlendikten hemen sonra doğum yapan Maury'nin oğlu daha iki yaşındayken menenjitten ölür. Bu ölümü, eşinin savaşta ölmesi ve babasının intiharı izler. Maury, bu acılarla başa çıkabilmek için hemşirelik eğitimi alır ve Fransa'ya taşınır.

Maury 1930'ların başında Fransız bir homeopati uzmanıyla ikinci evliliğini yapar. Eşiyle beraber birkaç kitap yazarlar. Maury öz yağlar üzerine yaptığı araştırmalara devam eder ve bireysel tedaviye dayalı özel bir yaklaşım geliştirir. Diğer tedavi uzmanlarının tersine o, uzun süren katamnezik görüşmeler sonunda, yağ karışımlarından oluşan tedaviler önerir çünkü doktor değildir ve sadece haricen kullanılan karışımları reçeteleyebilmektedir. 1961'de, kısa sürede büyük başarı elde eden *Le Capital Jeunesse*'i (İşin başı gençlik) yayımlar. Fransa'da, İsviçre'de ve İngiltere'de klinikler açar.

Maury'nin çalışmalarını öğrencisi Danièle Ryman, İngiltere'de bir aromaterapi kliniği açarak devam ettirir ve British Airways öğrenciden, Club sınıfında yolculuk eden yolcularının konforunu attırmak için yardım ister.

Kokuların komutanı

Gattefossé'nin izinden ilerleyen başlıca kişi Jean Valnet, namı diğer Valnet Baba'dır (1920-1995). Jean çocukken, ebe olan büyükannesinden, tıbbi bitkilerin yararlarını öğrenir. Öğrendikleri onu doktor olmaya yönlendirir. 1940'da, Lyon'daki eğitiminin ikinci yılında hocaları, Valnet'nin aklına reçete hazırlama (eczacının laboratuvarında oluşturduğu yapma ilaçlar) düşüncesini sokarlar. Valnet, eğitimini tamamlayıp diplomalarını alır: adli tıp doktorluğu ve psikiyatri, mikrobiyoloji ve hijyen, tropikal tıp, çalışma doktorluğu. 1944'te Almanya'daki askeri hastanelerde cerrah olarak çalışır. Bir yıl sonra, savaş cerrahisi konusunda doktorasını verir. Sonrasında, askeri akademilerde, özellikle de Saint-Cyr'de çalışır. Hem hastanelerde hem de cephede (özellikle Hindiçin savaşı süresince) çalışması işine yarar ve hiyerarşi kademelerini hızla tırmanır. Bu arada araştırma yapmayı da ihmal etmez. Araştırmacı sıfatıyla, yanıkları tedavi etmek için öz ya da eterli yağlar kullandığı zamanlar olur ve farklı yayınlarda açıkladığı iyileşmeler saptar.

Valnet, 1959'da, yarbay doktor rütbesi ve madalya koleksiyonuyla orduyu terk eder. Büyük önem verdiği araştırma projelerini gerçekleştirmek için Paris'e taşınır. İlk büyük çalışması eterli yağların kullanım miktarlarını belirlemeye dayanır. 1964'te, geniş bir okur kitlesi hedefleyen ilk kitabı, *Aromathérapie: les huiles essentielles hormones végétales* (Aromaterapi: öz yağlar, bitkisel hormonlar) çıkar, bu kitap sözde "bu alanda yazılmış ilk kitap"tır. Bu kitabı farklı kılavuzlar izler. Sık sık doğal tedavi yöntemlerine gönderme yapan bu kılavuzlar Volnet'nin "tam insan tıbbı" anlayışını açıklarlar. *Thérapeutique journalière par les légumes, les fruits et les céréales* (Sebzeler, meyveler ve tahıllarla günlük tedavi, 1967), *Docteur Nature* (Doktor Doğa, 1970) ve *Phytothérapie – Traitement des maladies par les plantes* (Fitoterapi-Hastalıkların bitkilerle tedavisi, 1972) başlıklı kitapları öne çıkar. Bu kitapların başarısı o kadar büyüktür ki bunlar, pek çok dile çevrilirler. Resmi bozan tek bir gölge vardır: 1921 doğumlu herbalist, iyileştirici, iş adamı, politikacı ve medyanın sevdiği konuşmacı Maurice Mességué'nin, 1970'lerde işgal ettiği yer.

McDonald's tedavisi ve taze çamın hoş kokusu

Scott Cunningham (1956-1994) tarzı aromaterapi, pek çok farklı aromaterapi biçimi içinden, akıl almaz özelliğiyle sıyrılır. Bu anlayış otomedikasyonu yüceltir ve ruhbilimci temel ilkeleri yansıtır. Cunningham'a göre, fiziksel değil ama doğal olan "biyoelektrik enerji" hareketlerini desteklemek için koklamaya, belleğe yerleşmiş sahnelerin görselleştirilmesi eşlik etmelidir.

Cunningham'ın, öngörülü tanısı ve muskaları da içeren yaklaşımı uygulamada bazı sürprizler barındırır. Örneğin, siğil, sivilce ve diğer cilt kusurlarından nasıl kurtulunur? Cunningham, bir çukur açılmasını, bilinen her bir kusur için bu çukura bir fasulye atılmasını ve ardından "Sivilcem de, düşüp giden bu fasulye gibi yok olsun" denilmesini önerir. Cunningham çok yönlü kuramını ispatlamak için on iki kadar kitap yazar. Bunlardan birinde, yemeklerin enerjilerine göre ayrıştırılmasına dayanan sihirli diyetini anlatır. Birçoklarının tersine o, gıda sanayisine savaş açmaz. Tam tersine, doğaüstü enerjileri olduğu için konserve Meksika çorbası, Coca-cola, Pepsi ve buzlu çay, fiziksel bilinci etkiledikleri için de Seven-up ya da balıklı hamburger tüketilmesini önerir.

Bugün Fransa'da, Bol d'air Jacquier adlı alet dikkatleri üzerine çeker. Bu pahalı (binlerce avro), taşınabilir aletin tasarlanma amacı, bağışıklık sistemini uyararak dokusal oksijenlenmeyi arttırmaktır. Biyokatalitik oksijenlendirme yöntemi, tam tamına, terebentin esansının yanmasıyla oluşan terpen oksitlerin ağız ya da burun yoluyla içe çekilmesini esas alır.

Güneşli bir çam ormanında yürürken ortaya çıkan etkilere benzer etkiler yaratması gereken bu aletin kökü René Jacquier adlı bir kimya mühendisine dayanır. Ecole de chimie de Lyon'dan mezun olan Jacquier burada, Nobel ödüllü (1912) Victor Grignard'ın öğrencisi olur ve diplomasını aldıktan sonra Fransa ve Brezilya'da büyük şirketler için çalışır. Efsaneye göre, hiç bir zaman tıp eğitimi almamış olan mühendis, bu alana, 1945'te, kızlarının boğmacaya yakalanmalarının ardından ilgi duymaya başlar. İlk projesi, sanatoryumların havasına eşdeğer bir hava üretecek yöntemi bulmaktır.

İyileştirici aromalar başka yazarlara da ilham kaynağı olur. Fransız Gilles Fournil'in, hukuki silahlarla korunan olfaktoterapisi® yakın zamanda ortaya çıkan frankofon bir icattır. On kadar doktrinin karışımı olan olfaktoterapi, öz yağları tedavi aracı olarak kullanan ruhsal-bedensel bir yaklaşım izlenimi verir.

Aromaterapi, Bol d'air Jacquier ya da olfaktoterapinin gerçek düşmanı, özellikli tedavilerle psikoloji arasında dörtnala koşan ve alternatif tedaviler için standartları belirler hale gelmekte olan floriterapidir.

Bach'ın gözünden kaçanlar ve tutkular

Günümüz fitoterapisine göre hastalıkların büyük kısmı ruhsal dengesizliklerden doğar. Bu görüşün kaynağında, 1930'larda sağlık sorunlarına yol açabilecek otuz sekiz üzücü "ruh halini" kapsayan bir liste hazırlayan

İngiliz Edward Bach vardır. Bach bu nedenlerin her biri için çiçek özlü bir reçete önerir ve Bach Çiçekleri, Özleri veya Armonizanları işte bu reçetelerden doğar.

Bach bu yolu keşfe çıkan tek kişi değildir. "Arborivital" tıbbın babası Robert Thomas Cooper (1844-1903) bu yoldan daha önce geçer. Hem homeopatiye hem de klasik tıbba yatkın olan doktor, ilaç yapmak için bitkiler üzerinde oynama yapılmasının gereksiz olduğuna ikna olur. Onun gözünde, bitkilerin tedavi edici güçlerini, niteliklerinin anlaşılmasını kolaylaştıracak biçimde düzenlemek yeterlidir. Önerilen yöntem, alkolle ıslatılmış bitkilerin küplere doldurularak güneşte bekletilmesidir.

Az sulandırılmış ilaçları kullanmak taraftarı olan Cooper, bir dereceye kadar ezoterik yönelimli tedavilerle örtüşen bir model geliştirir. Cooper'ın bitkilerin yaşamsal güçleri konusunda geliştirdiği anlayış, yadsınamaz biçimde, Paracelsus kuramlarından, Goethe ve Steiner'ın yazılarının etkisi altında oluşur. Örneğin, Cooper insan bedeninde gelişen kanserli tümörleri bitkilerde görülen urlarla karşılaştırır. Arborivital sistem kendini homeopatiden ve XIX. yüzyıl tıbbından gelen kavramlarla ifade eden bir tıp anlayışıdır.

Bach Cooper'ın çalışmaların devamında yer alır. 1886'da Birmingham (West Midlands) yakınlarındaki Moseley'de doğan Bach, duygusal, hayalci ve doğa aşığı bir çocuktur. Ötekine yardım etmek isteğiyle büyüyen Bach, daha küçük yaşta doktor olmaya karar verir. 1912'de Royal College of Surgery ve Royal College of Physicians'tan diploma alır. Bir sonraki yıl duvarına University College Hospital Medical School'dan aldığı doktorluk ve cerrahlık diplomasını asar. Son olarak da, Cambridge'ten Diplome of Public Health'i alır. Çalışma yaşamının ilk yıllarından itibaren Bach, kendi isteğinden çok, sunulan iş imkânlarının yönlendirmesiyle patoloji, immünoloji ve bakteriyolojiye yönelir. Buna karşılık, uzun süreli hastalıklara karşı inatla savaşırken yaptığı araştırmalardan tatmin olmuyor gibidir. Daha 1915'te, University College Hospital'da bakteriyoloji asistanıyken bağırsak bakterilerinin atası olan bazı bakterilerin, kronik rahatsızlıkların temelinde olduğunu savunur. Bu ilkeden hareketle, söz konusu bakterilerden yola çıkarak aşılar hazırlar ve olumlu sonuçlar elde ettiğine inanır.

Bach 1917'de tümör ameliyatı olur. Kısa bir iyileşme döneminin ardından çalışmalarına geri döner. Bach için aydınlanma 1919'a doğru gerçekleşir. Çalışmak için davet edildiği London Homeopatic Hospital'da Hahnemann'ın yapıtını keşfeder. Kısa sürede homeopatinin parolasını benimser: "Sadece hastalığı değil, hastayı da iyileştirmek." Homeopatinin katı yöntemini ve ağızdan tedaviyi seçer ve aşılarını hazırlayış

biçimini değiştirir. Birçok dergide, özellikle de akademik yayınlarda, yeni "nozod"larını (hastalıklı insan dokularına dayalı olarak hazırladığı ilaçlar) tanıtmak için makaleler yayımlar. Homeopati uzmanı Wheeler'la birlikte, *Chronic Disease: A Working Hypothesis* (Kronik hastalık: Çalışma hipotezi 1926) başlıklı bir de kitap yazar. Buna rağmen, Bach'ın hâlâ daha şüpheleri vardır. Sadece fizyolojik boyutuyla ilgilendiği için tedavi sürecinin özünü gözden kaçırdığını düşünür.

Bach, 1928'de Galler'e yaptığı bir yolculuktan hastalarını iyileştirmek için topladığı çiçeklerle döner ve böylece, geleneksel tıbbın dışına çıkıp tamamen alternatif tıbba kayar. Üç kaynaktan ilham alır: Önsezi, kutsal belirti ve eski doktrinler. Kendisini uzun doğa yürüyüşlerine adayabilmek için 1930'da Londra'daki muayenehanesini kapatır. Depresif ruh hali Bach'ı başkenti terk etmeye zorlar.

Efsane, Bach'ın "özlere" karşı şiddetli bir duyarlılık geliştirmesini ister. Bach, tedavi etme gücü olan bir bitkiye el sürmeden günler önce, bu çiçeğin hangi psişik ve bedensel sorunları çözebileceğini hissettiğini söyler. Dolayısıyla, birkaç saatlik bir yürüyüş, onun ilaç listesini zenginleştirmesi için yeterlidir. Birkaç yıl içinde, artık öncelik verdiği bu önseziyi izleyerek ve bilimsel araştırmaları bir kenara bırakarak tedavi sürecinde somut etkiler sağlamaya elverişli otuz sekiz bitkinin listesini çıkartır. Bach'ın sistemi şüphecilerin göstermekten geri durmadıkları acayipliklerden oluşur ve tüm botanik ölçütleri bir kenara atar. Evrensel olmak amacını taşıyan bu sistemin kullandığı bitkiler ise, kaderin Bach'ın evinin yakınlarına serpiştirdiklerinden ibarettir.

Bach 1930'larda halka yönelik, ucuz fiyatlı üç kitap yazar: *Heal Thyself* (Kendi kendine iyileş), *Free Thyself* (Kendi kendine özgürleş) ve *Twelve Healers* (On iki şifacı). Paraya çok önem vermeyen bu adam, Norfolk kıyısındaki Cromer köyünde basit bir yaşam sürer. 1934'te Oxfordshire'daki Sotwell'e taşınır ve burada, Mount Vernon adını taşıyan küçük bir ev satın alır. Yaşamının son iki yılını bu evde geçirir. Bach, Wheeler dışında, çalışmalarının uygulama bölümünü devam ettirme görevini verdiği çalışma arkadaşı, işbirlikçisi Victor Bullen'e (1887-1975) ve asistanı, yakın arkadaşı Nora Gray Weeks'e (1896-1978) güvenebilecektir. Weeks zaman zaman Bach'ın buluşlarının şahidi olur, ayrıca, Bach'ın fiziksel ve ruhsal gücünün yetmediği zamanlarda onu rahatlatır.

Bach'ın basit ve etkili olan sistemi canlı ve çok çeşitli bir rekabeti körükler. Böylece floriterapi kendini, ülkelere göre farklılık gösteren çeşitli biçimlerde ortaya koyar. Birleşik Devletler'de yetmiş sekiz esans

üzerine kurulu California yöntemi ve güllerle bahçe bitkilerinden oluşan yirmi altı esans üzerine kurulu Perelandra ortaya çıkar. Avustralya'da Ian White tarafından ortaya atılan Australian Bush adlı "titreştirici", sözde aborijen çiçek iksirleriyle Birleşik Devletler'in gerisinde kalmaz. Avusturya'da ise Alpen-Blütenler (Alp çiçekleri) göze çarpar. Almanya'da Dietmar Krämer, Körbler'in "yeni homeopati"sinin elektromanyetik kuramına bağlı olan Körblersche Baumblütenlerin® izinden giden yeni bir fitoterapi biçimi önerir.

1970'lerde, Flower Essence Society'de çalışan papaz eskisi fizikçi ve matematikçi Richard Katz ve eşi Patricia Kaminski Bach floriterapisinin bir başka biçimini geliştirirler. İkili birlikte, İngiliz doktrininden kurtulmayı ve Kuzey Amerika bitkilerini kullanmayı öneren çok sayıda yayına imza atar. Zaten Kantzlar Sierra Nevada'da geniş bir araziye sahiptir ve burada, biyodinamik yöntemle, ticaretini yaptıkları ilaçları üretmek için gerekli olan bitkileri yetiştirmektedirler. Öyle ki, Bach'ın çiçek iksirlerinin yasal haklarını elinde tutan tek kişi olan Mechtild Scheffer, hastaları İngiliz bitkilerinin üstünlüğüne ikna edebilmek için (özellikle, Semyon Kirlian'a göre, auralarının fotoğraflanmasını öğütleyerek) büyük çaba göstermek zorundaymış gibidir.

Rejimler, Diyetler ve Kürler

Beslenme, sevgili Watson!

İncil sofrada

"İlk ilacın gıdan olsun..." Hippokrates'ten esinlenen, unutulması imkânsız bu eski söz alternatif tedavilerin tarihini çevreler. Akademik tıp çizgisinde geliştirilen yöntemlerden, sağlıklı bir bedeni ve ruhu korumada beslenmenin öneminin üzerinde durmayanların sayısı azdır. Tıbbi kuramların ve uygulamaların tarihsel gelişimi açısından bakıldığında, bazı rejimler özgünlükleriyle, mutfak alışkanlıkları üzerine yapılan basit önerilerin ötesine geçer.

Her ne kadar XVIII. yüzyılda yiyecek ve içeceklerin yararlı ve zararlı etkileri üzerine tutkulu tartışmalar yaşansa da, modern diyetetik XIX. yüzyılın ilk yarısında doğar. Öncü çalışmaların, özellikle de iki İtalyan; Luigi Cornaro (1475-1566) ve Santorio Santorio' nun yaptıklarının (1561-1636) devamında, kimyanın da gelişmesiyle birlikte, yemeklerin bileşimlerine gösterilen ilgi artar. Proteinler, glusidler ve yağlar birbirlerinden ayrılır. Örneğin, frankofon tıbbın beslenme ile hastalık arasındaki ilişkiye dikkat etmesi için, 1870-1871 yılları arasında, Paris'te, kuşatma sırasında baş gösteren kıtlığı beklemek gereklidir. Bundan böyle, kalori miktarına

dayalı kuramı benimseyen klasik görüşün yerine, yenilen farklı gıdaların aralarındaki ilişkiyi incelemeye dayalı bir anlayış gelişir. Bu bilimsel akıl yürütme, Amerikalı sağlık reformcularından ve modern vejetaryenlerden başlayarak öncülerin zamanında durmaksızın dile getirdiklerini onaylamaktan başka bir şey yapmaz: yemek yemek en ciddi işlerden biridir.

Öyleyse, gündelik yaşamı beslenme sorunsalı çevresinde şekillendirme isteği tek bir felsefi görüşle savunulabilir. Birleşik Devletler'deki *health reformers* (sağlık reformcuları) hareketi örneğinde olduğu gibi, beslenme ve tinsel yaşam arasında bağlar kurmaya hazır olan bilim de yaşam sanatının oluşturulmasına katkıda bulunabilir. XVIII. yüzyılda Ephrata (Pennsylvania) veya Dorrelites (Vermont) gibi topluluklar katı bir vejetaryen yaşam sürer. Bu alanın tarihinde kilit nokta olan 1875, İngiltere'den Philadelphia'ya gelen saygıdeğer İngiliz William Metcalfe'in (1788-1862) ortaya çıktığı yıldır. Bu İngiliz'in amacı Amerika'da Bible Christian Church'ü (Katolik İncil Kilisesi) kurmaktır. Metcalfe, İsa'nın katı bir vejetaryen olduğuna ikna olmuştur ve bunu kanıtlamak için İncil'den alıntılar yapmaktan geri durmaz. Eşi Suzanne'ın desteğiyle yazılar yazar ve dersler verir. 1840'ların sonunda Alcott ve Graham'la tanışır. Bu üçlü modern beslenmeyi yönlendirecektir.

Hijyenciliğin ateşli savunucusu ve üretken bir yazar olan William Andrus Alcott (1798-1859) örneğinin de gösterdiği gibi, kendine düşünce tarihinde yer edinebilmek kolay değildir. Alcott daha on sekiz yaşındayken, okulunun çevresinde gördüğü sağlığa aykırı durumlara başkaldırır. Uzun sürecek mücadelesi de böyle başlar. Connecticut'taki birkaç yıllık eğitimden sonra, kötü sağlığının etkisiyle Yale'de tıp derslerine katılır. Burada, belirsiz etkileri olduğunu düşündüğü hapların ve tozların kullanılıyor olması onu hayal kırıklığına uğratır.

Alcott 1830'da "tıbbi özgürleşmeyi" ilan eder ve yeni ilkesini açıklar: İnsan kusursuz bir canlıdır, öyleyse, bu özellik korunmalıdır. Yaşamının sonuna kadar hiç terk etmediği Boston'da sağlık eğitiminin önemini savunur. Pek çok konferans verir, bir gazete çıkarır ve hiç durmaksızın yazar. 1937'de kurulan American Physiological Society'nin ilk başkanı olur. Alcott'un çalışmaları, Popular Health Reform Mouvement'a yaptıkları katkılara rağmen, bir diğer kurucu olan Graham'ın çalışmalarının gölgesinde kalırlar.

Ekmek ve iyi dilekler üzerine

Presbiteryen vaiz Sylvester Graham'ın (1794-1851) ününü ölümsüzleştiren tam ekmeğin, aslında, vaizin çalışmalarının ufak bir parçası olması

tarihin alaycılığıdır. Büyükbabası ve babası papaz olan Graham aile geleneğinden uzaklaşmaz ve New Jersey'deki Bible Christian Church'ün propagandacılarından biri olur. Graham'ın ayrıcalıklı konusu olan ölçülülük ilerleyen yıllarda yerini hijyen ve sağlık sorunları üzerine yapılan genel saptamalara bırakır.

Bu dönemde hijyen terimi sadece temizliği değil, bireyin sağlığını etkileyen alışkanlıkların tümünü ifade eder. Doğal düzenin, özellikle dinsel nedenlerle hâlâ daha hor görüldüğü de unutulmamalıdır. Çoğunluğun gündelik yaşamında temiz havanın, banyonun, bitkisel gıdaların yeri yoktur. Oysaki Graham'ın oluşturmaya başladığı model beslenme, fiziksel aktiviteler, cinsellik ve beden bakımına ilişkin öğütlere dayanır. Grahamcılık adını alan bu model buzlu su banyolarına, sabah egzersizlerine ya da bol kadın giysilerine önem verir. Beslenme konusunda iki büyük yasak vardır. Bunlardan biri sıcak yemek diğeri de ettir. Bu yasaklara ek olarak yemek sırasında su içmekten, çaydan, hardaldan ve tüm "zengin" yiyeceklerden kaçınılması önerilir. Graham her şeyin aşırısının zararlı ve sağlığı tehdit eden en büyük tehlikenin de zevk arayışı olduğuna inanır.

Kutsal kitaplar ve birazcık yararcılık, ölçülülük üzerinde ısrar eden bu kökten Hippokratesçiliği destekler. Bununla beraber Graham uyarıcılara getirdiği yasaklara duyguları ve özel hayatı dâhil ederek daha da ileriye gider. Örnek olarak, 1834 tarihli kitabı *Chastety, in a Course of Lectures to Young Men*'de (Namusluluk: Genç Adam için Dersler) bir ayda birden fazla seks yapmanın patolojik bir sorun olduğuna güvence verir. Ayrıca kendini kocalık görevine fazla kaptıranların başına gelebilecek, baygınlıktan beyin kanamasına kadar bütün ürkütücü hastalıkların dökümünü yapar.

Graham 1830'da, vejetaryen beslenmeyi savunmak için ahlaki oldukları kadar fizyolojik de olan kanıtlarla birlikte Philadelphia'ya ve New York'a gider. Köklere yani içinde hiçbir hastalığın bulunmadığı doğal yaşama dönüşten başka bir şey öğütlemez. Graham, ününü dünyaya yayacak olan "bisküvi" sini işte bu yıllarda geliştirir. Bu bisküviyi hazırlamak için, beyaz unun yerine ki bu un aşırı uyarıcıdır ve doğadan uzaklaştığı için de şeytansıdır, elekten geçmemiş bir tam buğday karışımı kullanır. Kasapların tepkisini çekmekte olan Graham böylece fırıncılardan da tepki görür.

Graham'ın sistemiyle alay edenler eksik olmaz. Bu bisküviyle beslenenlerin zayıflıklarına bakılarak Presbiteryenin etrafında toplanan disiplinlere "Hastalıklı kepek ve talaş topluluğu" adı takılır. Öyle ki Grahamcılık

ününün doruğundayken ve kalabalıkları etkilemeye hazırken bile sadece birkaç bin üyeye sahiptir.

Graham 1851'de ölür ve evi tavernaya dönüştürülür... Grahamcılık Amerika'ya özel hijeioterapiyi doğuracak biçimde hidroterapiyle karışır.

Ekmek içi dostları

Graham tedavi reformculuğunun tek öncüsü değildir. Çağdaşı Isaac Jennings de (1788-1874) reform alanında kendinden oldukça söz ettirir. Yirmi yıldan fazla uygulamacılığını yaptığı geleneksel tıbbın elde ettiği sonuçların azlığından cesareti kırılan Jennings, 1822'ye doğru Connecticut'ta, hastalarına bir yandan sağlıklı yaşam sanatını öğretmeye diğer yandan da ekmek içi plaseboları, acı tozlar ya da güçlendirici sular vermeye başlar. Bu yöntemle elde ettiği başarılı sonuçlardan yola çıkarak ilaç kullanımına karşı çıkar ve yalnızca doğal ilkelere bağlı yeni bir bilim dalı kurduğunu ilan eder. Suyun iyileştirici gücünden emin olan Jennings oruç tutmanın öneminin ise yüzyılların deneyimiyle kanıtlandığını düşünür ve dolayısıyla Graham'ın anlayışına yaklaşır. İkisi beraber "ortopati" adını verdikleri yeni bir sistem kurarlar; yeni sisteme verilen bu ad düzeltici erekliliği güçlendirir. Kısa sürede pek çok yandaş edinen ortopatinin babaları, Doğa'nın en bilge doktordan bile daha iyi bir iyileştirici olduğunu savunurlar. Bunun sonucunda, özgün dilde pek çok farklı biçimde ifade edilen –*Let-Alone Plan, Do Nothing Cure* veya *No Medecine Plan*– bir "bırakın yapsınlar" felsefesi geliştirirler.

Kuramsal olarak Jennings binlerce değil tam tersine tek bir hastalık ve tek bir tedavi yolu olduğunu savunur ki bu ilke ortopatik bilimin temelini oluşturur ve aynı zamanda tekçi kürleri savunan geniş bir de aile yaratır.

İyiler ve kötüler

Eğer James Caleb Jackson (1811-1895) olmasaydı Batılı beslenmenin bugün bildiğimiz şeklini alamayacağından kimsenin şüphesi yoktur. Jackson, hastalık ilk yaşamını tehdit edene kadar, köleliğe karşı savaşan bir gazetede çalışır. Öleceğinden emin olarak hidroterapi görür ve sağlığına kavuşur. Bundan böyle bu tedavi yöntemine ve gıda rejimlerine yoğun bir ilgi duymaya başlar. Tıp konusunda kendini geliştirir ve 1958'de, üvey kızı Harriet N. Austin'le (1825-1891) birlikte Dansville'de (New York) "Our Home on the Hillside" (Tepedeki Evimiz) adını verdiği bir suyla tedavi merkezi açar. Kısa bir sürede tüm ülkede tanınan, 250'den fazla yatak kapasiteli bu sanatoryum Amerika'daki en büyük doğal sağlık koruma merkezidir.

Ovidius, Rousseau ve Eski Ahit'ten yola çıkan Jackson *yankee* tarzı beslenme alışkanlıklarıyla savaşan hümanist bir lokmanhekim geliştirir.

Doğal diyetlerin ve hidroterapinin bu ateşli savunucusu 1863'te Granula adını taşıyan bir ürün yaratır. Bu ürün, Graham unuyla hazırlanmış, tekrar tekrar pişirilmiş yassı galetalardan oluşur. Bu "tahıl yaprakları" ve onları tamamlayan tedavi yaklaşımı binlerce kez kopyalanacaktır. Hiç şüphe yok ki Granula, dünyaca tanınan *corn flakes*'in ilk örneğidir. Ancak, ilkelerinin pek çok kez, özellikle de Yedinci Gün Adventistleri Kilisesi ve kahramanı John Harvey Kellogg (1852-1943) tarafından izinsiz kullanılması Jackson'ın hevesini kırar.

Evrensel kabızlığa karşı

Kellogg'un çalışmalarını *corn flakes*'ten ibaret görmek haksızlıktır. XIX. yüzyılda Amerika'da mücadele veren diğer *health reformers* (sağlık reformcuları) gibi Kellogg'da, vejetarizmi ve "ilaçsız tıp" düşüncesini savunan yayınlar yapar. Aynı zamanda, aşırı bir püritanizmden yanadır, Örneğin, ailelere genç mastürbasyoncuları yakalamak için çocuklarının odalarına girmelerini öğütler. Aynı taşkınlıkla, klitorisin dağlanmasını ve sünnetin anestezisiz yapılmasını salık verir. Kahvaltının sunduğu huzur uzaklarda kalmıştır...

Kellogg'un geçmişi, 1860'da Ellen G. White (1827-1915) tarafından kurulan ve tıp eğitimi sırasında genç adamı destekleyen Yedinci Gün Adventistleri Kilisesi'nin geçmişinden ayrı tutulamaz. Zaten Kellogg'un ailesi de, Battle Creek'e (Michigan) gelir gelmez bu kiliseye katılmıştır. Etkili bir kadın papaz olan White, meleklerin, İsa'nın, hatta bazen de Tanrı'nın, kendisine görünerek mesajlar yolladıklarını iddia eder. Bu mesajlar teolojik konularla ilgilidir. Buna karşılık, 1865'te aldığı tanrısal çağrı onu, Adventist hastaların doğal yöntemlerle özellikle de suyla iyileştirileceği ve onlara yeni bir yaşam tarzı –*healthy living*– kazandıracak olan bir tedavi merkezi açmaya iter. Hemen uygulamaya geçilir ve Western Health Reform Institute 1866'da Battle Creek'te, kilisenin çatısı altında kurulur. İlerleyen dönemde adı Battle Creek Sanatoryumu olarak değiştirilen ve ekonomik sıkıntıların kurbanı olan bu kuruluş kurtuluşunu, 1876'da klinik şefi olan Kellogg'a borçludur.

Kellogg'un öncelik verdiği alan henüz emekleme dönemindeki beslenmedir. Doğal beslenmeye ilişkin ilkelerin doğruluğunu kanıtlamak için, halkın hayal gücünü oldukça etkileyen bakteriyolojiden yararlanır. Diğer reformcular gibi Kellogg da, etlerin, mikroorganizmalar, mikroplar ve

sağlığı kötü yönde etkileyen başka maddelerle dolu olduğunu kanıtlamaya çalışır. Hiç kuşku yok ki bu tür kanıtlar, insanın kan emici hayvanlardan uzaklaştıkça evrimleşeceğini söyleyen bayağı ahlak çağrıştırmalarından daha etkilidir.

Kellogg, böylece, hastalığın "pitomain"lerden, yani bağırsakta kalan protein artıklarından, kaynaklanan otointoksikasyonun sonucu olduğunu ileri süren bir bilimsel kuram geliştirir. Böyle kuramları tek savunan Kellogg değildir; modern yoğurdun babası Metchnikoff da, aynı dönemde benzer düşünceler dile getirir. Ancak, Metchnikoff'un tahminlerini fazla sınırlandırıcı bulan Amerikalı, söz konusu kişiden pek etkilenmez.

Buna karşılık, Graham ve Trall'ın yolunu izleyen Kellogg, bağırsak problemleriyle kültürel yozlaşma arasında tarihsel bir bağ olduğuna inanır. "Evrensel kabızlık" insan ilerleyişine engel olmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal ve ahlaki arınma sindirim sistemi temizliğiyle mümkündür. Bu düşünceden hareketle, maymun davranışlarından yola çıkarak bir dizi önlem –karın bölgesi masajları, kaka yapmayı kolaylaştırıcı pozisyonlar, rektal duşlar ya da "yıkama yağlarının" kullanımı– ortaya koyar.

Kellogg birbiri ardına araştırmalar yapar ve aralarında yer fıstığı kreması, süt ve kahve eşdeğerlisi içeceklerin bulunduğu "tedavi edici buluşlarının" sayısını, ki bu sayı 100 den fazladır, ikiye katlar. Bu buluşlar içerisinde en dikkat çekenleri ise günde yirmi altı adet hafif yemek yenmesini öngören bir rejim, üzüm diyeti ve göğüs bölgesinde ağırlık taşıyarak yapılan yürüyüşlerdir. Kellogg bunlara ek olarak tam bir dinlenme tedavisi de uygular; öyle ki, bu tedaviden yararlananlar tek başlarına dişlerini fırçalamaya bile izinli değildirler. Battle Creek Sanatoryumu, halk arasındaki söylenişiyle "San", makinelerle dolar. Örneğin, diğer yararlı etkilerinin yanında titreşimli sandalyenin, oluşturduğu kuru hareketlerin hastanın bağırsak reflekslerini hızlandırdığı düşünülür. En iyinin arayışındaki Kellogg büyük bilginlerle tanışabilmek için dünyayı gezer ve buluşlarını mümkün olduğunca sık San ziyaretçileriyle paylaşır. San'ın en kötü özelliği sıkıcı bir yer olmasıdır. İşte iyi doktor da, haklı olarak, misafirlerinin masalarını Nuttose yani "bitkisel dana eti", Protose yani "tahıl bifteği" ve yağlı malzemelerle (fındık, yerfıstığı) hazırlanan et benzeri yemeklerle donatır.

Kahvaltılık tahıllar ise zamanla gelişir. Kellogg 1877'de, küçük kardeşi William Keith'in (1860-1951) desteğiyle önceden pişirilmiş tahıllar geliştirir ve bu yiyeceğe Granola adını verir ki bu Jackson tarafından bulunan Granula adının utanmazca gasp edilmesidir. Bu iki kardeş 1890'a doğru, yulaf tanelerini önce kırmayı, sonra buharda pişirmeyi, son olarak

da fırınlamayı düşünürler ve bu yolla tahıl yumakları elde ederler. Aynı yöntem buğdaya ve özellikle de mısıra uygulanır. Sonuca götüren adım 1894'te, yeni bir buluş olan Granose'un –"gran" taneyi belirtir, "ose" ise bilimsel ve sindirimi çağrıştıran bir etki yaratır– piyasaya sürülmesiyle atılır. Buluş büyük ilgi çeker ve kısa sürede taklitleri ortaya çıkar.

Zira Battle Creek'te pek çok ticari eğilim doğmuştur. 1891'de, Charles William Post (1854-1914) adındaki hasta, dokuz ay süren sıkıntılı tedavisinin başarısızlığına rağmen sağlıklı yiyeceklerin ticari değer taşıdığına ikna olur. San'da dağıtılan pis bir içecekten yola çıkarak farklı iyileştirme yolları tasarlar. Kellogg, Post'un, belki de geçen sürede kendisinin de ateşli bir taraftarı olduğu Katolik Bilim sayesinde iyileştiğini göstermek için önüne koyduğu kahveye eşdeğer Minute Brew'u kötüler. Post, *self-made-men* lere özgü kızgınlıkla Postum adlı, kahve eşdeğeri içeceği üretmeye başlar. Kısa süre sonra, 1897'de, Kellogg'un etkisiyle kendi üzüm sulu kuru tahıl markasını yaratır: Elijah's Mana. Adı Grape Nuts olarak değiştirilen bu karışımın, diğer yararlarının yanında apandisti önlediği söylenir ve Post da bu buluş sayesinde zengin olur.

Aynı dönemde bir başka girişimci, Henry D. Perky de bu alandan bir servet elde eder. Grahamcılığın izinden ilerleyen Perky, Shredded Wheat adlı tahıl galetalarını ve bu galetaları hazırlayabilecek makineleri piyasaya sürer. Yine bu dönemde, daha önce hayvan yemi üreten William Danforth insan midesine hitap etmeye karar verir. 1898'de, önce Purina sonra da uydurma bir doktora gönderme yapan Dr Ralston Wheat Cereal adını taşıyan tam tahıl ürününü piyasaya sürer.

Post, Perky ya da Danforth'un başarılarının, Kellogg kardeşleri ticari alanda plan yapmaya itmemesi mümkün değildir. Will Keith Kellogg 1906'da San'dan bağımsız olarak Kellogg Company'i kurar. Esin kaynaklarıyla sürekli dalga geçen doktor kardeşinin yürüttüğü püriten savaşla pek ilgilenmeyen Will Keith, şirketini yeniden yapılandırmak için Pavlov'la tanışmaya gider. Bu çabadan zorlu rekabete rağmen *corn flakes*'i dünyaya pazarlayacak olan bir şirket doğar.

Battle Creek'i bir tedavi ve ticaret çılgınlığı sarar ve bu durumun sonucu olarak sağlıklı gıdalar üreten kırk şirket kurulur. 1911'de Michigan'ın ışık saçan bu kentinde yüzden fazla *corn flakes* markası vardır! Piyasa kısmen bakir olduğu için Malta Vita, Hullo Boena, Korn Jure, Korn Pone, Oatsina, Hayina, Strawina ve gelecek pek çok başka marka kendine yer bulabilir... "Battle Creek" sağlık ve umudun eşanlamlısı olur, öyle ki bu noktada iş zaman zaman saçma bir hal alır. Örneğin Phelps kardeşler,

zamanında sıkıntılar çekmiş hastalara yönelik gösterişli bir sanatoryum kurarlar ve burada bilinçli olarak Kellogg kurallarının tam tersini uygularlar. Bu sanatoryumda istenildiği kadar yemek yenebilir, hafif pişmiş etlerin yenmesi öğütlenir ve sigara içilmesine izin verilir. Frank J. Kellogg adlı bir kişi de sağlıklı yaşam ticaretine atılır. Bu kişinin John ve William kardeşlerle akrabalığı yoktur ama sihirli soyadını taşımaktadır ve nezleye karşı kalkanbezi özüyle hazırladığı ilacını tanıtmak için bu durumun sağlayacağı avantajlardan yararlanmayı umar.

Aynı dönemde Ellen White ile John Kellogg arasındaki ilişki bozulur. 1901'de White arkadaşını hâlâ daha *God's appointed physician* (Tanrının doktoru) olarak görmektedir. Üç yıl sonra ise Kellogg White'ın gözünde şeytanın sağ koludur. Gözden düşüşün nedeni basittir: Kellogg papazın teofanilerini (tanrının görünüm biçimleri) sorgulayan gruba dahil olmuştur. Kellogg 1907'de Adventist Kilise'den çıkarılır ancak buna rağmen, zaten uzun süre önce Mesih'in doktrininden uzaklaşmış olan San'ın çalışmaları durumdan zarar görmez.

1943'te ölen Kellogg, arkasında, konferanslarının dışında, kırktan fazla yazıdan ve 1955'e kadar yayımlanan, 20.000 aboneli *Good Health* adlı dergiden oluşan büyük bir yapıt bırakır. Cemaatine katılanların sayısına kendisi bile şaşırır, zira San'daki altmış yedi yıl süren kesintisiz yönetimi sırasında buraya tahminen 300.000 hasta gelmiştir.

Büyük çiğneyici

Kellogg, 1900-1914 yılları arasında yaşanan gıda reformu hareketlerinin tek temsilcisi değildir. Horace Fletcher (1859-1919), namı diğer Büyük Çiğneyici, onun ününü çalmayı başarır. Fletcher balıkçılık, opera, gazetecilik gibi farklı alanlarda çalışır. Kırklı yaşlarındayken bir sigortacıyla yaşadığı kavga sonrasında kesin olarak kilo vermeye karar verir. Böylece her lokmayı yüzlerce kez çiğnemenin bağırsaklara asla zarar vermeyen bir salgı ürettiğini keşfeder. Dolayısıyla bu yöntem otointoksikasyonu ve depolanmadan doğan tehlikeleri ortadan kaldırır.

Diğer *health reformer*'larınınkinin tersine Fletcher'ın memleketlilerini iyileştirme isteğinin ahlaki boyutu yoktur. Büyük Çiğneyici yönteminin ekonomik üretkenliği doğrudan etkileyebileceğine inanır. Sanayileşme konusunda, pozitif kitle düşüncesi oluşturmanın bir yolu olarak gördüğü "iyimser fizyoloji"yi oluşturmak ister. Onu Kellogg tarzı hijyencilikten ayıran özelliği, puro ya da bir kadeh içki içmeyi vicdan azabı duymadan kabul etmesidir.

Uzun uzun çiğnemek hijyencilik ve vejetarizm için ölçüt haline gelir; öyle ki 1920'lerde hazırlanan tüm yayınlar dişle öğütmeyi son derece doğal bulurlar. Bu yararlı öğüt, bugün gıda rejimi adı altında 20 dolara çiğnemeye giriş yöntemi satan Hollandalı John *P.* Hiller gibi daha az titiz diğer yazarların da zenginleşmesini sağlayacaktır.

Dağlardaki tahıllar üzerine

Helvetius için *birchermuesli* (veya *bircher* veya *muesli*) neredeyse geleneksel beslenmenin parçasıdır. Bu yiyecek tahıl ezmesi, çiğ elma, ceviz, limon suyu ve sonradan tariften çıkarılacak olan yoğun şekerli sütten oluşur. Bu sahte "ulusal yemek" başarısını Maximilian Oskar Bircher-Benner'e (1867-1939) borçludur.

1867'de Aarau'daki küçük bir Alman kentinde doğan Max Bircher, belki de kırılgan sağlığının etkisiyle, küçük yaşta tıpla ilgilenmeye başlar ve bu durum ona, şefkat uyandıran *Doktörli* (doktorcuk) adını kazandırır. Bircher önce Berlin sonra da Zürih'te eğitim görür, 1891'de doktor olur. 1893'te bir eczacının kızı olan Elisabeth Benner'la evlenir ve Benner soyadını da taşımaya başlar.

Bircher-Benner ile popüler tıbbın yolları birçok kere, özellikle de doktor şiddetli uykusuzluktan soğuk kompres yöntemiyle kurtulunca, kesişir. Doktor, soğuk kompresin yanı sıra soğuk havanın ve yürüyüşlerin yararlarını da keşfeder. Ancak beslenme terapisinin (Ernährungstherapie) başlangıcı eşini hastalıklı bir zayıflıktan kurtaramadığı 1895 yılına denk gelir. Başarısızlığını paylaştığı bir vejetaryen ona, eski bir tariften yola çıkılarak hazırlanmış, çiğ yenen sebze ve meyvelerden oluşan rejimi (*Rohkostdiät*) önerir. Bu ana kadar vejetarizmle ilgilenmemiş olan Bircher-Benner, hastasının tedavinin daha ilk on dört gününde iyileşme gösterdiğini gözlemler.

Bu deneyimden oldukça etkilenen Bircher-Benner, farklı bir öğretinin ortaya çıkışındaki şablona uygun olarak, umutsuzca, akla yatkın bir açıklama arar. 1897'de Zürih'teki muayenehanesinden ayrılır ve uzun bir eğitim yolculuğuna çıkar. Öncelikle, kendini hidroterapiye adayan Profesör Wilhelm Winternitz'i (1834-1971) görmeye Viyana'ya gider. İşin özünü bu doktor sayesinde öğrenir. Ayrıca bu kentte psikanalizle de tanışır. Daha sonra Dresden'e giden Bircher-Benner, burada doğal tedavilerin sözcüsü Heinrich Lahmann'ın (1860-1905) yanına sokulur.

İsviçre'ye döner dönmez hidroterapi alanında ve beslenme konusunda uzmanlaşmış bir klinik kurar. 1900'de küresel diyetetik konusunda

yürüttüğü araştırmalarını Zürih Doktorlar Derneği üyelerine anlatırken alaylı sözlerden başka bir şey duymaz ve kendisine "sebze, meyve havarisi" adı takılır.

1903'te *Kurze Grundzüge der Ernährungstherapie auf Drund der Energie-Spannung der Nahrung* (Doğa ve besleyici enerji düzeni üzerine) başlıklı ve kısa zamanda yeni basımları yapılacak olan büyük kitabı yayımlanır. Bircher-Benner geliştirdiği kuramsal taslakta, yaşam enerjisi ilkesini, termodinamikten ödünç alınan antropi kavramıyla birleştirir. Kimyager Wilhelm Ostwald'ın (1853-1932) çalışmalarından etkilenerek gıdaları "canlı güneş enerjisi" oranlarına göre üç kategoriye ayırır. Bircher-Benner bu aşamaya gelmişken durmaz ve çalışmaya devam eder. 1904'te, Zürih'te yaklaşık 20 yatak kapasiteli özel Lebendige Kraft (Yaşam Gücü) sanatoryumunu kurar. Burayı benzerlerinden ayıran özellik, uygulanan katı disiplindir: *Ordnung, Regelmässigkeit und Pünktlichkeit* (kural, düzen, dakiklik).

Sanatoryumun spesyalitesi ünlü birchermuesli Bircher-Benner'i beslenme panteonuna sokar. Bircher-Benner'in amaçlarından biri mümkün olduğunca çok kişiyi taze sebze ve meyve yemeye yönlendirmektir. Bircher-Benner tedavi menülerine ulaşabilenler ise servet sahibi kişilerdir. Reklâma gelince, o da, sanatoryuma gelen ünlü ya da göz önünde olan kişiler sayesinde olur ki bu kişilerin arasında yazarlardan Herman Hesse ve Thomas Mann'ın yanı sıra orkestra şefi Bruno Walter gibi isimler vardır. Kısa bir süre sonra, bir müşterinin yaptığı hatırı sayılır bağış sayesinde sanatoryumun yakınına yoksul hastaları ağırlayacak bir ek bina yapılır.

Böylece yapılacak iş olarak sadece Ordnungstherapie'nin (kural tedavisi) ilkelerini geniş kitlelere yaymak kalır. Bircher-Benner ilkelerini tanıtmak ve meslektaşlarının sansüründen kurtulmak için, 1923'te *Wendepunkt im Leben und im Leiden* (Yaşamda bir dönüm noktası ve acı) adlı, ileride 6.000 abonesi olacak bir dergi çıkarır.

Bircher-Benner'in kalbi 1939'da durur. Çalışmalarını yakınları, özellikle de yedi oğlundan üçü, Willy, Franklin ve babasının övgülerle dolu yaşamöyküsünü yazan Ralph Edwin devam ettirirler. Bircher-Benner Kliniği 1995'te kapılarını kapatır ve binalar Zürihli bir sigortacı tarafından eğitim amaçlı kullanılır. Bu arada Bircher-Benner yandaşları da boş durmaz. Örneğin, Internationale Gesellschaft für Nahrungs-und Vitalstoff-Forschung (Uluslararası Yaşamsal Maddeler ve Beslenme Araştırmaları Derneği) ilk kez 1956'da III. Reich'in biyolojik tıp alanındaki temsilcisi Werner Kollath'a (1892-1970) verilen ve Bircher-Benner adını taşıyan

madalyayı tasarlar. Hijyen ve bakteriyoloji alanlarında uzman olan ve bazılarınca makrobiyotiğin babası kabul edilen Kollath mezotrofi adlı, normalden iki kat az yemek yemenin sağlıklı kalmayı sağladığını savunan bir sistem geliştirir. Kollath toplumsal yozlaşmanın temelinde modern beslenme anlayışından kaynaklanan yetersizliklerin olduğuna inanan düşüncelerin yanında yer alır.

Carton'un içinde

XIX. yüzyıl boyunca elitlerin hastalığı olarak görülen tüberküloza ya da vereme karşı, geleneksel tıptan daha etkili savaşabileceğine inanan pek çok öncü olacaktır. Antibiyotiklerin ortaya çıkışına kadar tedavi edilemez kabul edilen bu hastalık yakınlarına yardım etmek isteyenlerin başlıca ilgi alanıdır. Robert Koch'un (1843-1910) 1882'de tüberküloz basilini bulması, biyolojik iç dengeleri görmezden gelip dış koşullara odaklanan alternatif tıp havarilerini susturmaya yetmez.

Fransız Paul Carton (1875-1948) daha yirmi altı yaşında bir tıp öğrencisiyken, bu hastalığa yakalandığı kesinleşir. Carton kendisine konulan yanlış bir tanıya tepki olarak başka kurtuluş yolları aramaya başlar. Tedavi aşamasında katı bir diyete ek olarak Georges Hébert (1875-1957) ve Marcel Rouanet (1909-1982) tarafından geliştirilen doğal jimnastik yöntemini uygular. Düşünce olarak da Pythagorasçılar gibi teozoflardan yararlanır. Bu kişilerin etkisiyle dağıtıcı adalet, çilecilik ve fedakârlığın önemi üzerine düşünceler geliştirir. Tüm bunlar geleneksel tıbbı bırakıp, doğalcı vejetarizme yönelmesi için yeterlidir. XX. yüzyılın başında Fransız vejetaryen hareketini yönlendiren üçlü ideal şöyle özetlenebilir: Sağlıklı yaşam, sağlıklı beden, sağlıklı toplum. Carton tarzı lokmanhekimcilik de, zaten bilinmekte olan diyetetik ve hijyenci ilkeleri kullandığı için yeni bir şey söylemez. Carton'un yapıtını benzerlerinden ayıran tek özellik ise ruhani boyut vurgusudur.

Carton diğer reformculara benzemez. Fransız Vejetaryen Birliği yandaşlarının tersine o, beslenme alışkanlıklarının yavaş ve yumuşak bir değişim geçirmesini savunur. Doktorluk deneyimi onu, katı emirlerin yararsızlığına ikna etmiştir. Buna ek olarak, bir kurumu değiştirmenin o kurumun içinde bulunularak mümkün olduğunu bilir. Bu nedenle ikili bir yaşam sürmeyi tercih eder ve bulunduğu noktada, şüphe çekmeksizin araştırmalarına devam eder. 1905'ten itibaren tüberkülozlu çocuklar ve kronik hastalar servislerinin şefliğini yaptığı Brévannes (Val-de-Marne) sanatoryumunda kuramlarını uygulamaya başlar. 1911'de *La cure de la*

Tuberculose par le végétarisme (Vejetarizmle tüberküloz tedavisi) başlıklı, büyük eleştiri toplayan kitabını yayımlar, ki bu başlık kitabın yarattığı umudun boyutlarını hatırlamak için yeterlidir.

Carton'un en etkili malzemelerinden biri ekmektir. *Notre aliment fondamental, le pain*'de (Temel gıdamız ekmek, 1914) unculuğun ve fırıncılığın gelişmesini eleştirir. Sıkı bir Lamarck taraftarı olan Carton insan bedeninin üzerinde oynama yapılmamış gıdalara uygun olarak "tasarlandığına" inanır. Graham'ın merakını paylaşır ve bilim ile İncil'in aynı potada erimesinden doğan "Katolik fizyolojiye" özel bir ilgi duyar. Ayrıca Carton, başkaldıran bir tavırla, okuyucularını kendi ekmeklerini hazırlamaya çağırır. Doğallığını kaybetmiş ve cansız gıdalara karşı duyarlıdır. Diğer hijyenciler gibi o da, toplumsal sorunlarla beslenmenin çöküşü arasında bağ kurar. Belirtileri şeker, baharat, kahve, çay ve özellikle de alkol tüketimi olan bu çöküş pek çok güncel hastalığın nedenini doğrudan açıklar.

Carton çalışmasını *vis naturae medicatrix*'in (en iyi ilaç Doğa'dır) takipçisi olarak gören Hippokratesçi bir doktordur. Günde tek bir hasta kabul eder ve böylece saatler süren muayenenin sonunda yazılan reçeteler uç noktada bireyselleşir, kişiye özel hale gelirler. Dinlenme, hidroterapi, güneş banyosu ve... tinsel etkinliklerden oluşan bir öğütler bütünü tasarlar. Carton'a göre, sadece ruhani bilinç, neden bazı beslenme uygulamalarından gönüllü vazgeçildiğini açıklayabilir. Dolayısıyla doğacı hijyen, içinde zorunluluklar kadar yararlar da barındıran bir tasarıdır. Bu tasarıda gıda, cinsellik ve giyimden el etek çekilmesi öğütlenir.

Aşırı hoşgörülü bulduğu Rousseau'yu beğenmeyen Carton, tıp sanatının misyoner özelliğini savunur. Acı üzerine söyledikleri bu savunmayı doğrudan açıklar: Sağlık hak edilir ve kazanılır, acı ise günah ödeyici ve arındırıcıdır. 1923'te yayımladığı *Bienheureux ceux qui souffrent* (Ne mutlu acı çekenlere) başlıklı kitapta en sert hijyen anlayışlarından birini ortaya koyar. Fletcher gibi Carton da, modern tıbbın, aksi gibi, doğal ayıklamaya karşı durduğunu düşünür. Zayıfları yok eden ciddi veya bulaşıcı hastalıkların ırkların arınması için gerekli olduğunu ima eder. Şüphesiz, Carton işi zorla soy arıtımına kadar götürmez ama yine de bu görüşe yakın durur. Onun için eşitlik aldatmaca, modern tıp ise yalanlarla dolu bir laf ebeliğidir.

Carton düşüncelerini savunurken yalnız değildir. Anarşist militan Georges Butaud (1868-1926) ve eşi Zaikowska soyadlı Sophie (-1939), 1920'lerde Bascon'daki çiftliklerini doğacı amatörlere açık bir merkeze, bir

"özgür alana" dönüştürürler. Burada, yeni doğanlar eşek sütü, erişkinler de tam ekmek, asitli meyve ve buğulama sebzeyle beslenir. Ana tarif olan ve yeşil sebzeler, kökler ve patatesten oluşan Bascon çorbası Cartoncu hareketin lezzet sembolü olur.

Action Française ve Vichy rejimini destekleyen işbirlikçilerle flört eden Carton yıllar geçtikçe sertleşir. 1929'da, diğer vejetaryenlerden farklılaşmak için *Revue Naturiste*'i içine alan Société Française Naturiste'i kurar. Öne sürdüğü tezler 1930'ların ortalarında ilgi görmeye başlar: doğal bakım yolları, güneş ve hava banyoları ile aşı ve barışçılık karşıtı görüşler. Carton'un bu zamana kadar az okunan kitapları Carton'dan bir sağlık peygamberi yaratacak kadar ilgi görür. Cartonculuk ilerleyen dönemde diyetetik tarafından yutulacaktır.

Rusyalı Catherine

Volga kıyısındaki Hvalynsky adlı küçük bir kentte doğan Katerina Kusmin (1904-1992), elde ettiği zaferi, Graham'ın *crackers*'ı, Bircher-Benner'ın birchermueslisi ya da Johanna Budwig'in "krema"sı ile karşılaştırılan Kusmin ekmeğine borçludur. Varlıklı bir çevreden gelen Kusmin sık sık Lozan'a gider. Zaten Kusmin'in babası bu kentte bir ev kiralamıştır. Kusminler 1916'da, Devrimin tehditkâr ilk işaretleri ortaya çıkınca bu kente taşınırlar. 1918'de Rusya'da kalan mallarına el konmasıyla, ailenin geri dönüş umudu yok olur.

Kusmin yaşamındaki değişimlere ve yeni diline hemen alışır. Liseye devam eder ve matematik alanındaki başarısının etkisiyle Ecole Polytechnique Fédérale'e gitmeyi hedefler. Ancak dönem, kadınların bilimsel araştırma yapmalarına olanak vermemektedir; Kusmin de sıradan bir öğretmen olmayı istemez. Dolayısıyla tıp eğitimi alır ve 1928'de başarıyla mezun olur. Yurtdışında aldığı doktora eğitiminin ardından Lozan'da dahiliye alanında çalışır. Kısa bir süre sonra yaptığı işten sıkılır. Kendi kendine de iyileşebilecek hastalıklarla uğraştığını düşünmekte ve fark yaratacak araştırmalar gerçekleştirmeyi hayal etmektedir...

Efsaneye göre Kusmin'in kansere ilgi duymasının tek bir nedeni vardır: iki genç hastasının ölümü. İlk kez yapabileceklerinin sınırını görmesine neden olan bu deneyim Kusmin'i yıpratır. Biri eczacı diğeri kimya sanayinde çalışan iki arkadaşıyla birlikte dairesindeki boş duran mutfağı ufak bir laboratuvara dönüştürür. Kanserli fareler üzerinde gerçekleştirilen ve on yedi yıl süren derin araştırmalar akademik çevreden uzakta, bu laboratuvarda başlar.

Bilimle gözlemin yolları da böylece kesişir. Kusmin araştırmalarının maliyetini en aza indirmek için minik memelilerini bayat ekmek, süt, havuç ve bira mayasıyla besler. Bir süre sonra bu yoksul rejimin kemirgenler üzerinde olumlu etkileri olduğunu fark eder. Onkoloji konusunda öğrendiği bilgilerini bir kenara bırakır ve yenilik yaratmayı hedefleyen bir kuram geliştirir. Kusmin'e göre kronik hastalıkların çoğu yanlış beslenmenin sonucudur. Dolayısıyla sağlıklı beslenmeye dönüş hem koruyucu hem de tedavi edicidir. Bir sonraki aşama 1949'da kaydedilir. Retikülosarkom hastası olan bir adam Kusmin'le bağlantıya geçer. Şüphesiz yıllar önce onu geleneksel tıptan uzaklaştıran dramı hatırlayan doktor, bu hastayı tedavi etmeye karar verir ve ona kendisinin uydurduğu rejimi önerir. Hasta dört yılın sonunda iyileşmiş görünmektedir.

Buna karşılık Kusmin eski meslektaşlarının, özellikle de onkologların eleştirilerine maruz kalır. Ancak bu eleştiriler onun kararlılığını güçlendirmekten öteye gidemez. Doktor, uzmanları etkilemeyi başaramayan kuramlarının halktan destek göreceğini düşünür. Yanılmamaktadır; öyle ki ilk kitabı *Soyez bien dans votre assiette jusqu'à 80 ans et plus* (80 yaşına kadar sağlıklı kalın, 1980) ve bundan kısa bir süre sonra yayımlanan ikinci kitabı *Sauvez votre corps* (Bedeninizi kurtarın) önemli bir satış başarısı yakalar. Kusmin bu kitaplarda katı bir rejimin yanı sıra tamamlayıcı gıdaları, bağırsak hijyenini ve organizmaların asit-baz dengesini yenilemeyi öngören yöntemini açıklar.

Katerina Kusmin seksen sekiz yaşında ölür. Arkada kalan çıraklarına ise kendisinin yaşamı boyunca gerçekleştiremediği ağır bir görev bırakır: kuramlarının sistemli biçimde denenmesi. Zira Kusmin'in tasarısı ne kadar iyi niyetli ve içten olursa olsun, akademik tıbbı ikna etmekte yetersiz kalan uzun süreli klinik bir deney olmaktan öteye gidemez.

Tam anlamıyla çiğ

1934 doğumlu İsviçre vatandaşı Guy-Claude Burger önce mühendis sonrada viyolonselist olarak tanınır. 1950'lerde kendini Kusmin rejimine verir. 1960'ların başında yutak lenfomuna yakalanır. Kusmin yöntemini bir kenara bırakan Burger instinktoterapi, anapzoloji ya da anapzoterapi olarak adlandırılan "tam çiğ" rejimini yaratır. Amerikalı diş hekimi Page'in 1949'da öne sürdüğü görüşlerden yola çıkarak hayvan salgısı olarak değerlendirdiği sütü diyetinden çıkarır ve buna ek olarak tüm buğday çeşitlerini lanetler.

Burger İsviçre'de bir gıda ekolojisi merkezi kurar ve burada, gerçekleştirdiği tedaviye yönelik çalışmalarına koşut olarak ona ileride ciddi

sıkıntılar yaratacak olan bir cinsellik felsefesi oluşturur. Reklam yapmasını sağlayacak hiçbir fırsatı kaçırmayan Burger, hastalarından, özellikle de 1950 doğumlu memleketlisi Jean Jacques Besuchet'den de destek görür. Yakalandığı testis kanserinden çiğ gıdalar sayesinde (çiğ yiyicilik) kurtulduğuna inanan Besuchet instinktoterapinin ateşli bir savunucusu haline gelir. Hastalığının aniden ilerlemeye başlamasından kısa bir süre sonra ise ölür...

Burger'ın başı birçok kez yargıyla derde girer; özellikle izinsiz doktorluk ve dolandırıcılık yaptığı suçlamalarına cevap vermek zorunda kalır. Bunlardan daha ciddi olarak sübyancılık ve cinsel taciz suçlamalarının hedefi haline gelir. Daha öncede çocuklara yönelik bir cinsel taciz olayına karışmış olan Burger, 1978'de, öz oğlunu ve küçük bir kızı eşiyle olan eğlencesine dâhil etmek suçundan dört yıl hapse mahkûm olur. Bu cezanın bitiminde, aile birçok yolculuk yapar, Meksika'da kalır ve 1983'te Fransa'ya döner. Burger Paris yakınlarında, tedavi ve araştırma merkezi olarak kullanacağı yıkık bir şato satın alır. Bu merkezde dile getirilen söylevler ve yapılan uygulamalar topluluğu kısa zamanda tarikat sınıfına sokar. Art arda açılan davalar sonucunda çocukları taciz etmekten suçlu bulunan ve on beş yıl hapis cezasına çarptırılan Burger'ın macerası 2001'de sona erer.

Kapağın altında

Yoğurtta boğulmak

İnsan bedenine bakışta meydana gelen değişimler, XIX. yüzyıl boyunca, pek çok beslenme kürüne de kaynaklık ederler. Bu yüzyıldan itibaren beden, oldukça karmaşık bir makineden çok, fabrikaları dolduran buharlı makineler örneğinde olduğu gibi, enerji üreten bir makine olarak görülür. Gıda, hesap yoluyla açıklanabilen bir yakıt biçimini alır. Dolayısıyla, matematiksel hesaplara dayanan ilk gıda rejimleri ile karmaşık beslenme dengelerini öven tedavi yöntemleri bu dönemde ortaya çıkar [78]. İlerleyen yıllarda, sofra alışkanlıkları kimi zaman övülür kimi zaman da karalanır ve beslenmeye ilişkin, sağlıklı olan ve olmayan tartışmaları büyük bir kafa karışıklığı yaratır.

İlaç olarak değerlendirilmeyi gönüllü kabul eden gıdalar arasında mayalı süt ürünleri önemli bir yer tutar. Antik dönem tıbbınca da biliniyor

olan yoğurdun şifalı özelliklerini belirleyen kişi Rus asıllı biyoloji bilgini Elia Metchnikoff'tur (1845-1916). Metchnikoff'un anlaşılması zor mirası ortobiosis, dahi ile hayalperest ütopyacıyı birbirinden ayırmanın kolay olmadığını açıkça gözler önüne serer.

Darwin hayranı olan Metchnikoff, 1869-1873 yılları arasında Saint-Petersbourg Üniversitesi'nde dersler verir ve 1870'de Odessa Üniversitesi'nden zooloji ve karşılaştırmalı anatomi profesörü unvanını alır. Üç yıl sonra eşi tüberkülozdan ölür. Aynı dönemde maddi sorunlar da yaşayan Metchnikoff, eşinin ölümünün yarattığı umutsuzlukla yaşamına son vermeye yeltenir.

Sonraki yıllara yolculuklar ve ününü pekiştiren bilimsel çalışmalar damga vurur. Bu dönemde ikinci bir evlilik ve ikinci bir dram gerçekleşir: Yeni eşi tifodan ölür; Metchnikoff'da bir kez daha intihar etmeyi dener. Sağlığına kavuşan Metchnikoff fagositoz görüngüsüne merak sarar ve bu olguyu açıklığa kavuşturur. Bu buluş karamsarlığını yok eder ve onu, kanıtlama tutkusunun peşinden giden biri haline getirir.

Metchnikoff 1888'de Rusya'yı terk edip Fransa'ya gider ve burada, gelecek vadeden araştırmaları için en uygun yer olan Institut Pasteur'ün servislerinin birinin yöneticisi olur. On yıl sonra, bağışıklık üzerine yaptığı araştırmalar ona, Paul Ehrlich'le (1854-1915) paylaştığı, Nobel Tıp ve Fizyoloji Ödülü'nü kazandırır.

Metchnikoff'un modern yoğurtçuluk tutkusu, saygınlık kazandığı bu dönemde filizlenir. Bu konuyla ilgili iki anlatı vardır. İlk anlatıya göre, bir Bulgar işçi Metchnikoff'u bir kâse yoğurdu mikroskop altında incelemeye yönlendirmiştir; ikinci anlatıya göre ise Metchnikoff, yaptığı bir yolculukta karşılaştığı, yoğun biçimde mayalanmış süt tüketen Kafkasların yaşama bağılığından etkilenmiştir. Aynı dönemde birçok araştırmacı mayalı süt üzerine araştırmalar yapsa da yoğurtta bulunan bulgar basilini (*lactobacillus bulgaricus*) bulma gururu yine Metchnikoff'a düşer. Bu basili yaşlılığa karşı savaşta bir silah olarak gören Metchnikoff, gözlemlerini yoğurt üretimine ilişkin yöntembilimsel öğütlerle tamamlamakla kalmaz, yaşlanmayı da konferanslarının ana konusu yapar.

Ne yazık ki Metchnikoff'un kuramının temelleri zayıftır. Toksik maddeler yayan bağırsak mikroplarının varlığıyla yaşlılığı bağdaştırır. Dolayısıyla öldürücü bağırsak mikropların mayalanmış sütte bulunan "asitliği düzenleyici" bakterilerle yer değiştirmesini önerir. Metchnikoff'un önerileri bilim tarafından göz ardı edilse de gıda sanayi bunları söylemlerinde kullanacaktır.

Sınıflandırma yapmak

Yanlış beslenmenin organizmada kimyasal dengesizliklere neden olduğu görüşü en basitinden en karmaşığına kadar birçok faklı biçimde dile getirilir. William Howard Hay'in (1866-1940) ayrıştırmaya dayalı rejimine bağlanan umutlar bu belitin pek çok olasılık içerdiğinin altını çizer. 1866'da Hartstown'da (Pennsylvania) doğan ve New York Üniversitesi'nde öğrenim gören Hay, on altı yıl boyunca doktorluk yapar. Yakalandığı hastalıklar –kalp büyümesi, hipertansiyon ve Bright (böbrek) hastalığı– nedeniyle dünyası kararan Hay kendi başına iyileşmeye karar verir ve doğal gıdalardan oluşan bir kür uygular. Birkaç ay sonunda sağlığı öylesine düzelir ki doktorun tek bir arzusu kalır: Buluşunu düzene koymak ve geliştirmek.

Hay 1911'de zayıflatıcı olmakla kalmayıp aynı zamanda diyabete karşı da etkili olan beslenme kürünün doğuşunu ilan eder. Pavlov'un fizyoloji çalışmalarından ve rağbet gören diyetetik ilkelerden, özellikle de ruh çağırıcı Edgar Cayce'ın (1877-1945) Arthritis Diet'inden esinlenen Hay kendi "ayrıştırma" rejimini yaratır: Nişasta ve şeker asla proteinler ya da asitli meyvelerle beraber tüketilmemelidir.

Hay'ın önerileri gerçekten yeni olan hiçbir şey sunmaz; öyle ki bu önerilerde sanayi unları ve diğer işlenmiş gıdalara yönelik eleştiriler, kabızlık sorunu, aşırı karbonhidrat tüketimine tepki ve diğer "sağlıklı beslenme" klişeleri bulunur. Hay 1940'ta inkâr edilemez bir başarı kazanmış olarak ölse de şüphecileri ikna etmeyi asla başaramaz.

Vitaminlerin ABC'si

Beslenmeyle ilgilenen bilimler, 1950'lere kadar emekleme dönemini yaşarlar. Şüphesiz beslenme alanında oluşturulmuş bir takım bilgiler (vitaminler, oligoelementler...) vardır; ama yine de, modern beslenmenin eksikleriyle savaşta "düzeltici diyetlerin" gerekliliği düşüncesinin etrafı bulanıktır. Yoğun vitamin ve protein desteği öneren rejimler bu çerçevede ortaya çıkar. Vitaminler, XX. yüzyılın başında, belirlenip ayrıştırıldıkları andan itibaren tıbbın hizmetine girerler. Hakkıyla kabul görecek olan gerçek vitamin terapileri oluşturmak amacıyla yürütülen araştırmaların –ki bunlar akademik çevrelerden her zaman destek görmezler– sayısı iki katına çıkar. Gerçekte mantık, görünmez, basit ama doğal elementlerin bir fark yaratabileceği düşüncesini benimsemeye hazırdır. İlk vitamin terapileri oluşturan öncülerin, bu çalışmalarının başarısını kanıtlamak için iskorbüt hastası denizcilerin dişsiz ağızlarını anıştırmaları yeterlidir.

Metabolik tedavilerin ortaya çıkışı örneğinde olduğu gibi, halkbilimle harmanlanmış beslenme, tıp ve *business* her zaman başarılı olur. Birleşik Devletler'de, Federal Food and Drug Administration gelişmelerden endişelenir ve 1935 yılında, farmasötik olsun ya da olmasın, etkililiğini vitamin içeriğine bağlayan 400 ürünü incelemekle görevli bir bölüm kurar. Federal bölüm, diğer dosyaların yanında, açgözlü işadamı Adolphus Hohensee'ninkini de inceler. Hohensee'nin farmakoloji alanında hiçbir bilgisi yoktur. Şüpheli yönetici daha önce pek çok kez hapse mahkûm olmuştur. 1940'ların başında toparlanan Hohensee, Pennsylvania'da, El Rancho Adolphus adını verdiği geniş bir çiftlik satın alır. Kırklı yaşlarındaki işadamı bu dönemden itibaren Adolphus Brand markası altında gıda ürünleri ticareti yapmaya başlar. Yayımladığı birçok el kitabına ek olarak, dünya topraklarının güçsüzleşmesiyle savaşta vitamin desteğinin gerekli olduğunu anlatabilmek için konferanslar da verir. Aradan geçen zamanla birlikte Hohensee, hastalıkların yetersiz beslenmeden kaynaklandığına inanmaya hazır dinleyicileri üzerinde yoğun bir korku yaratmayı başarır. Sebzelerin metal bıçaklarla doğranmaması gerektiği gibi yasaklardan oluşan bir de katalog hazırlar!

Food and Drug Administration ise, mallarının haczini hızlandırarak Hohensee'yi rahat bırakmaz. Federal ajanlar işi konferanslarına katılmaya ve kanıt toplamak için söylediklerini kayda almaya kadar götürür. Bu takip sonuçsuz kalır ve Hohensee her durumda kendini kurtarmayı başarır.

Hohensee'in durumu, arsızlığı apaçık ortada olan büyük mal sahiplerinin sağlık yetkilileriyle nasıl da dalga geçebildiklerinin göstergesi olur. Hohensee'nin kazancı o kadar fazladır ki, Food and Drug Administration'un oyunları, onun ne servetini ne de ticari etkinliklerini tehlikeye sokabilir. Altının çizilmesi gereken bir diğer nokta da, yeni beslenmenin gurusu Hohensee'nin kendi yarattığı rejimi uygulamadığıdır. Gerçekte o, mutlu bir yiyici ve iyi bir içicidir.

C vitamini yeterli değil

Vitamin terapinin yakın tarihi, yoğun vitamin desteğinin etkili bir tedavi aracı olabileceği düşüncesini yayma şerefine ulaşan diğer önemli kişileri de sahneye çıkarır: W. G. Deucher, Ewan Cameron, Allan Campbell, Adele Davis ve özellikle de Linus Carl Pauling (1901-1994). C vitaminin kanseri önlemede, hatta iyileştirmede gerekli olduğunu savunan beylik görüşü işte bu adı geçen son kişiye borçluyuz. Kazandığı

Nobel ödüllerinden (kimya ve barış) güç alan Pauling, 1960'ların sonunda, yavaş yavaş, destekleyici tedavileri aşırıya kaçmadan öven bir anlayıştan, tıbbın en hırslı alanlarından biri olan ortomolekülere tıbba kayar. Dolayısıyla Pauling'i konu alan yaşamöykülerinde, doktorun tuzaklı yollardan ilerlediği son yirmi yılını anlatan bölümlerin soru işaretleriyle yazılmış olması bir rastlantı değildir.

Pauling, rejim yaptığı ve böbrek hastalığından kurtulduğu dönemde W. G. Deucher'ın çalışmalarını keşfeder. Deucher, daha 1937'de, metastazlarla C vitamini (antikor üretimi arttırarak bağışıklık sistemi üzerinde etkili olur) arasında bağ kurar. Pauling barışçı etkinliklerini bir kenara bırakarak 1954'te yayımlanan ve sağlıklı diye adlandırılan gıda sanayinin gelişmesinde etkili olan *Let's Eat Right to Keep Fit* (Zinde kalmak için doğru beslenelim) başlıklı çok satan kitabın yazarı, mega-vitamin terapinin sözcüsü, beslenme uzmanı Adele Davis'in (1905-1974) çalışmalarını incelemeye başlar. Davis, sonunda kendisi de kansere yenik düşse de, bu hastalığa karşı etkili gıdaları göklere çıkarır. Bunlara ek olarak da, şizofreni hastalarında yüksek dozda B3 vitamini kullanan Kanadalı psikiyatristler, Abraham Hoffer ile Humphrey Osmond'un görüşlerini yayar.

Pauling 1968'de ilk hedefi organizmaya gerekli farklı elementlerin (vitaminler, mineral tuzlar, amino grup asitler vb...) özeklenmesini düzeltmek olan ortomoleküler tıbbın temellerini açıklar. Oluşturduğu sistemin üç temel dayanağı kabule değerdir: Bedenin biyokimyasal işleyişini anlamak, organizmada doğal olarak bulunan maddelerin (özbesinler, enzimler...) tıbbi amaçlar için kullanılması ve yine bu maddelerden sağlığı korumada yararlanılması. Ortomoleküler tıp bunların yanında, saç analizi, gıda rejimleri ve psikiyatrik bağımlılık gibi teşhis ve tedavi yöntemlerini kullanır.

1970'lerde Pauling'in amaçlarıyla İskoç cerrah Ewan Cameron'un amaçlarının kesişir ve bu ikisi ortak çalışmaya karar verirler. Pauling pek çok insanın, sağlıklı kalabilmek için önerilen miktarın çok üzerinde tamamlayıcı gıdaya ihtiyacı olduğunu savunur. Örneğin *Vitamin C and the Common Cold* (C Vitamini ve soğukalgınlığı) başlıklı kitabında günlük 1000 mg C vitamini tüketiminin soğuk algınlığının neden olduğu sıkıntıları % 45 oranında azalttığını öne sürer. Kitabın 1976'da yapılan yeni basımı Pauling'e bu oranı arttırma şansı verir. *Cancer and Vitamin C* (Kanser ve C Vitamini,1979) başlıklı kitabında ise ilgi alanını soğukalgınlığından kansere kaydırır ve yüksek miktarda C vitamini kullanımının bu hastalığı önleyebileceğini öne sürer. Son olarak da kapıldığı coşkunun etkisiyle,

How to Feel Better and Live Longer (Nasıl daha iyi hissedilir ve uzun yaşanır, 1986) başlıklı kitabında, kalp hastalıklarından ve yaşlanmadan koruyan aşırı miktarda vitamin kullanımına övgüler düzer.

Pauling'in ortaya koyduğu öneriler, doğal olarak, alışılagelmiş bilim savaşı sonucunda gelişir. 1976 ve 1978 yıllarında mega vitamin terapilerinin olası yararlarını kanıtlamak amacıyla araştırmalar yürütülür. Gözlemciler yöntem içerisinde genelleme yapmayı engelleyen farklılıklar saptarlar. Sürecin devamında körü körüne gerçekleştirilen araştırmalar Pauling ve Cameron'un umutlarını doğrulamaz. Sayıları onu bulan çalışmalar mümkün olan tüm yöntemleri uygular; ancak elde edilen sonuçlar hastalık bir kez ortaya çıktıktan sonra, yüksek dozda vitamin alımının yararlarını kanıtlamada yetersiz kalır. Buna ek olarak mega vitaminlerin koruyucu özelliği de kanıtlanamaz.

Pauling 1973'te, California'da, tedavi amaçlı C Vitamini üreticisi Hoffmann-La Roche tarafından desteklenen araştırma enstitüsü Linus Pauling Institute of Science and Medicine'i (Linus Pauling bilim ve tıp enstitüsü) kurar. Doymak bilmeyen Pauling politikaya da atılır ve doğal gıdalar sanayinin Food and Drug Administration'a karşı yürüttüğü savaşta etkin rol alır. National Nutritional Foods Association'a (doğal gıdalar üreticileri, dağıtımcıları ve perakendecileri ulusal birliği) yakın duran Pauling 1981'de, sağlık alanında özgür irade sorununa yaptığı katkılar için National Health Federation tarafından ödüllendirilir.

Kendisinin geliştirdiği tedavi yöntemini uygulamasına rağmen Pauling ve eşi Ava kanserden ölürler. Pauling'in çalışmalarını devam ettiren başlıca kişi olan Hans Nieper (1928-1998) ömetabolik (kökenbilimsel olarak: "metabolizma için iyi olan" anlamında) tıp olarak adlandırdığı bir tedavi ortaya koyar. Bu tedavinin ana fikri yüzde yüz doğal olmayan tüm ilaçların, gıdaların ve protezlerin kullanımını engellemektir. Tedavi görenlere çiğ gıdalar yemeleri, süt içmemeleri, güneşten uzak durmaları, diş dolgularını çıkarttırmaları, aliminyum kutularda saklanan gıdaları tüketmemeleri salık verilir. Bu rejimi yedi yıl süreyle titizlikle uygulamamanın cezası ise gösterilen tüm çabaların geçersiz olmasıdır.

Meyve suyu ve adetler

Hollandalı Cornelius Moerman'ın (1893-1988) buluşu da vitamin terapilerin yolundan gider. Bu buluş herkesin bildiği çok basit bir gerçeği yineler: Kansere yakalananların çoğu sağlığı bozuk olan kişilerdir. Bu saptamadan yola çıkan Moerman bedenin savunma gücünü arttıracak iyi

bir diyetin en iyi önleyici tedbir olduğu sonucuna varır. Hastalara tümör üzerine yoğunlaşmalarındansa bağışıklık sistemlerini güçlendirmeleri önerilir. Kendi araştırmalarını dayanak alan Moerman bağışıklığı güçlendiren maddeler olarak A, B, C, E vitaminlerini, sitrik asiti, demiri, iyodu, kükürdü ve diğer bazı mineralleri (kobalt, çinko, bakır, manganez vs.) sayar. Bu kür uygulamada aşırı oranda sebze ve meyve suyu tüketimini öngörür. Undan üretilen tüm gıdalar, rafine şeker, tuz ve hayvansal yağlar yasaktır ve doğal olarak da menü seçenekleri oldukça sınırlıdır!

Moerman 1987'de alternatif tıp alanında az rastlanır zaferlerden birini elde eder. Hollandalı sağlık yetkilileri yıllar süren bir kararsızlıktan sonra Moerman kürünün kanser hastalarının tedavisinde uygulanabilir bir yöntem olduğunu kabul ederler. Bu hareket gerçekte bilimsel olmaktan çok siyasidir ama yandaşlar bu farkı anlamaya çalışmazlar.

Tamamlayıcı gıdalara yönelik güncel tutku, tüketim toplumuna özgü bir olaydan başka bir şey değildir. Tarifleri, denenmelerinin hemen ardından zirveye oturtan ek besinlerin tarihçesi her yıl kendini tekrarlar. İsveçli Ragnar Berg'in (1873-1956) Basica®'sı bu duruma örnektir. Dresden'deki bir hastanede diyetetik fizyoloji laboratuvarının şefliğini yapan Berg, sağlıklı beslenmenin bazik moleküllerden çok anorganik asitler içermesi –üçte bire üçte iki oranında– gerektiğini savunur. 1920'de, içinde noktası virgülüne çalışmalarını anlattığı *Die Nahrungs-und Genussmittel* (Gıda maddeleri ve sofra zevkleri) başlıklı kitabını yayımlar. Ayrıca, pek çok hastalığın tedavisinde destekleyici kabul edilen mineral tuz karışımları hazırlamaya başlar. Ve elbette, kendini bedenin asit ve alkali dengesini korumayı amaçlayan Rönesans tıbbının takipçisi olarak tanıtmaya çalışır.

Berg daha sonra Volkmar Klopfer (1874-1942) adlı, kimya alanında çalışan bir sanayiciyle işbirliği yapar. Bu birliktelik, 1930'ların başında, sebze ve meyvelerden elde edilen mineral tuzlardan oluşan bir ilaç olarak tanıtılan Basica'nın daha büyük ölçekte üretimine aracılık eder. Basica'nın üretimine öncülük eden ilkeler çok sayıda çıkarın kesişmesini simgeler. Berg'in, ilk anda gelen zaferden sonra kısmen unutulan diyet tasarısı, organizmada meydana gelen ölümcül dengesizlikleri çevre kirliliğine ve strese bağlayan güncel düşünceleri benimser ve önleyici, onarıcı ve canlandırıcı görevi gördüğünü öne sürer.

Dahası, bugün pek çok spor adamının çantasında Basica bulunur; ayrıca kreatine, karbonhidratlara, glütaminlere ve mayalara etki eden maddeler içeren Basica karışımları bulmak da olasıdır.

Dana etine bağlılık

Basica, Max B. Gerson'un (1881-1959) aynı dönemde geliştirdiği tehlikeli karışımla karşılaştırıldığında oldukça masum kalır. Gerson, beslenme üzerine düşündüğü bir dönemde, kansere karşı geliştirilen alternatif tedaviler panteonuna yerleşecek eklektik bir yaklaşım tasarlar. Gerson'un tedavisinde karaciğer özü enjeksiyonları, ozon ya da hintyağı lavmanları, kalkanbezi özü hapları, arı sütü kapsülleri, balçık banyoları, Laetrile ve ayrıca, grip virüsü ve streptokoklardan hazırlanan aşılar bulunur. Kısacası, bu garip bir karışımdır...

Gerson Wongrowitz'de (Almanya) doğar. Breslau, Würzburg, Berlin ve Fribourg üniversitelerinde eğitim görür, 1909'da da doktor unvanını kazanır. Parlak bir öğrenci olan Gerson, Alman tıp dünyasının kalburüstü takımına girmeyi başarır. Kendi migren ağrılarına iyi geldiğini düşündüğü vejetaryen diyetlerle ilgilenir. Bir gün, hastalarından biri, tüberküloz hastalığından tuzu az bir diyet sayesinde kurtulduğunu söyler. Meraklanan Gerson söyleneni inceler. Cerrah Ernst Ferdinand Sauerbruch'un (1875-1951) dikkatini çekmeyi başaran Gerson bu cerrah sayesinde Münih Üniversitesi Hastanesi'nde daha ileri araştırmalar yapma şansını yakalar. Kısa bir süre sonra da Gerson-Sauerbruch-Hermannsdorfer adı verilen diyetin yararlarını gösteren sayısal veriler elde eder. Sonuçlar, uygulanan tedavinin 450 tüberküloz hastasından 446'sı üzerinde olumlu etki yarattığını ortaya koyar. Elde edilen bu beklenmedik ve gelecek vadeden sonuçlar dikkate alınır ve Sauerbruch ile Gerson, düzenli olarak dünyanın her tarafındaki tıp dergilerinde farklı makaleler yayımlarlar. Gerson'un 1934'te yayımladığı tedaviyi anlatan kitap ise Almanya'da büyük ilgi görür.

Gerson böylece Nobel ödüllü Albert Schweitzer'le (1875-1965) tanışır ve Schweitzer'in tüberküloz hastası ve gördüğü klasik tedavilerin başarısızlığından yorulmuş olan eşini tedavi eder. Bu iki adamın dostluğu uzun sürer ve ileri bir tarihte Gerson bu sefer de Schweitzer'ın diyabetle savaşına yardım eder. Gerson tüberküloz ve baş ağrılarından sonra kanserle de ilgilenmeye başlar. 1928'de, iyileşme olasılığı bulunmadığı düşünülen bir kanser hastasının ısrarı üzerine bu hastayla ilgilenmeye karar veren Gerson, hastasına önce bir senet imzalatır daha sonra da tedaviye başlar. Tedavi sonrasında Gerson'u oldukça şaşırtan mucize gerçekleşir. Araştırmalarına yeniden başlar, bilimsel kaynaklara başvurur ve eski, yeni tüm ilaçları inceler. İki hastayı daha iyileştirmeyi başaran Gerson'un şansı aniden döner ve yedi hastası, uygulanan tedaviye rağmen ölür.

Gerson, Nasyonal Sosyalizm'in patlamasıyla, 1935'te Paris'e yerleşir. Çalışmalarına bu kentte devam eder ve yeni başarısızlıklar yaşar. Kısa bir süre sonra Birleşik Devletler'e giden Gerson'un yenilik tutkusu, başarısızlıklara rağmen garip bir biçimde canlanır. Klinik deneyimlerinden ve okuduklarından yola çıkan Gerson, genetik hastalıklara ilişkin, kanseri de kapsayan, birleştirici bir kuram geliştirmeye başlar. Bu kuramın bel kemiğini ünlü *vis naturae medicatrix* yani "en iyi ilaç doğadır" anlayışı oluşturur. Gerson, bu anlayışın yanında, yine çağlar öncesinden gelen arınma kuralının da savunuculuğunu yapar. Ona göre, pek çok hastalık toksinlerin organizmadan atılmasıyla beraber yok olmaktadır. Öyleyse mümkün olan tüm olanaklar kullanılarak, özellikle de sodyum yönünden zayıf diyetler uygulanıp meyve ve sebze sularının tüketimi arttırılarak beden toksinlerden arındırılmalıdır. Gerson kanserin, zaten modern beslenme nedeniyle hassaslaşmış olan sodyum-potasyum dengesini değiştirdiğini düşünür. Bu nedenle, tasarladığı rejim tuz bakımından zayıf, A ve C vitaminleri bakımından zengindir.

Gerson, yaratısının zaaflarını teknik olanaklarla kapatmaya zorlayan bir döngünün içindedir. Örneğin, bedenin toksinlerden arınma işlemini hızlandıracak kahve bazlı, hintyağı katkılı bağırsak çalıştırıcıları bulur. Tedavisine daha sonra niasini de ekleyen Gerson bununla kalmaz ve önceleri kalkanbezi özünden elde ettiği ama sonra inorganik biçimiyle kullandığı iodu da tedavisine katar. Öyle ki Gerson'un önerdiği rejim hastanın fazlasıyla özverili olmasını ve ailelerin işbirliğini gerektirir.

Gerson 1936'da New-York'a bağlı Nanuet'de bir klinik açar. Bu ana kadar federal yönetim tarafından görmezden gelinen mucit, kliniğin açılmasıyla birlikte sorunlar yaşamaya başlar. Gerson hakkında yapılan eleştiriler ağırlaşır ve kendisinden kanıtlara dayalı raporlar istenir. Bu isteklere cevap veremeyen Gerson yetkililerin güvenini kaybeder. Gerson artık yalnız bir adamdır, kendisine yardım edecek kimsesi kalmamıştır (ona yardım edecek kişiler tıp dünyasından dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır). Gerson 1950'lerin ortalarında notlarını düzenler ve düşüncelerini yazıyla dile getirmeye çalışır. Dönemin paramedikal anlayışına uygun, "Yüce Doğanın" bireylerin kaderi üzerindeki öneminin altını çizen *A Cancer Theraphy: Results of Fifty Cases* (Kansere karşı bir tedavi: Elli vakada elde edilen sonuçlar) 1958'de yayımlanır. Gerson kitabının yayımlanmasından bir yıl sonra ölür.

Gerson'un çalışmalarını devam ettirme görevini kızı Charlotte Gerson üstlenir. Charlotte babasının yöntemini konferanslar, medya ve Bonita'da

(California) bulunan Gerson Institute tarafından yayımlanan kitaplar yoluyla tanıtmaya çalışır. Buna karşın, Arizona ve Meksika'da uygulanan bu yöntem şüphe çekmeye devam eder. Karaciğer özü enjeksiyonu uygulanan hastalarda görülen septisemi sorunları, Gerson diyetini öneren klinik personelinin karaciğer özü bazlı karışımlarla diğer biyolojik ürünlerin kullanımında değişiklik yapmalarını zorunlu kılar. Yaşanan ölümler de kahve bazlı lavman uygulamalarına bağlanır. Tüm bu yaşananlar, Albert Schweitzer'ın, hakkında "Ona baktığımda tıp tarihinin en seçkin dâhilerinden birini görüyorum" diye yazdığı Gerson'un hatırası üzerinde olumsuz bir etki yaratır.

Hasta başına 70.000 hap

1960'ların ortalarında, ortodontist William Donald Kelley, kanser hastaları için içinde bir diyet, vitamin katkıları, enzimler ve daha önceki, metabolizmayı hedef alan tedavilerin (Beard, Gerson) yolunu izleyen "metabolik biçimlendirme" yöntemini barındıran bir tedavi geliştirir. Her şey bir endişeyle başlar. Kelley 1964'te kendine metastaz aşamasında pankreas tanısı koyar (hiçbir biyopsi bu tanıyı doğrulamaz); dahası eş ve üç çocuğunun da kanser hastası olduğunu düşünür. Kötü huylu tümörlerin kötü gıdalardan kaynaklandığına inanan Kelley kendine farklı enzimler, vitaminler ve mineraller enjekte etmeye başlar.

Kaybettiğine inandığı sağlığına kavuştuğunu düşünen Kelley, çok yönlü bir tedavi geliştirmeye girişir. Bu tedavi alışıldık bir içerikten oluşur: organizmanın farklı ishal ilaçlarıyla toksinlerinden arındırılması, bedensel egzersizler, pozitif düşünceye çağrı ve özel hayata ilişkin kurallar. Tüm bunlar, kilit noktası ek gıdalar –enzimler, vitaminler, tuzlar, *aloe vera*– olan bir diyetin çerçevesini oluşturur. Bu ek gıdalardan oluşan haplardan, iki yıl boyunca, günde ortalama 200 adet alınmalıdır...

Kelley hastalarını üç gruba ayırır: "sempatikler", "parasempatikler" ve –ne mutlu onlara– "dengeli bir metabolizmaya sahip olanlar". Her bir gruba ayrı bir diyet uygulanır. Ayrıca Kelley, bir "habislik dizini" sayesinde, kanser hastalığını ilk belirtiler ortaya çıkmadan çok önce belirleyebilen veya tümörün yerini göstererek kesin tanı koymayı sağladığı iddia edilen bir ön test hazırlar. Testin basitliği şaşırtıcıdır: Hastalar dört hafta boyunca "ultra-enzim" hapları almaya yönlendirilirler. Hastanın dört hafta sonraki durumu tanı konulmasına olanak verir: Bu süreç boyunca kendini formunun doruğunda hissetmeyen kişi, der Kelley, hastadır...

Kelley döneminin bir ürünüdür ve *new age* anlayışın en güçlü savunucularından biridir. Örneğin, bedensel arınmanın zihinsel arınmayla birlikte gerçekleşmesi gerektiğini vurgular. Ne yazık ki dünyevi sıkıntılar bu lirizmin hızını keser. Kelley'nin başı 1971'den itibaren yargıyla derde girer. İzinsiz doktorluk yapmaktan suçlu bulunur ve kitabının dağıtımı yasaklanır. Hastalarına sadece makbuz imzalatan bu adamın, çalışma izni de elinden alınır. Bu baskılar onu yıldırmaya yetmez. Kelley, bir önceki yüzyılın tedavi geleneğini ele alır ve geliştirdiği tedaviyi tanıtmakla görevli olan "sertifikalı metabolizma teknisyenlerinden" oluşan bir ağ kurar. Bu görevliler tüm Birleşik Devletler'de 32.000 sorudan (soruların tümünü yanıtlamak sekiz saat alır...) oluşan testler dağıtır ve bilgisayarda incelenen veriler sayesinde bireysel reçeteler hazırlamayı amaçlarlar.

Yönetimin yoğun baskısından bunalan Kelley 1986'da işi bırakır. Kelley'nin yürüttüğü çalışmaları devralan başlıca kişiler ise, rejimin tamamını yayımlayan öğrencisi Fred Rohé ve 1997 yılında, ihmalkârlık nedeniyle New York eyaletinin en fazla tazminat ödeyen doktoru olma gururunu yaşayan Nicholas J. Gonzales'tir.

Kılıcotu yağıyla masaj

Akademik onkoloji, kaydettiği tüm ilerlemelere rağmen şüphe uyandırmaya devam eder ve bu durum, sahneye farklı tedavi yaklaşımlarının çıkmasına olanak tanır. 1950'lerde, Rudolf Breuss (1899-1990) adlı ustabaşı dünyaya üç yönlü yeni tedavi anlayışını tanıtır: Perhiz, manyetik iyileşme ve yanlış beden duruşundan kaynaklanan basıncı degelemeyi amaçlayan omurga masajı. Kendisiyle karşılaştırılabilir bir başka masaj yöntemiyle (Dorn-Wirbelsäulentherapie-Dieter Dorn'un omurga masajı) ortak özellikler taşıyan bu masaj, özel olarak hazırlanmış ve ipek kâğıt yardımıyla "manyetik" duruma getirilmiş kılıcotu yağıyla yapılır.

Diğer taraftan, Breuss ününü geliştirdiği kanser karşıtı tedaviye borçludur. Tümörlerin katı gıdalarla beslendiğine inanan Breuss, sıkı bir perhiz uygulayarak hastalıklı hücreleri "aç bırakmaya" niyetlenir. Önerdiği tedavi kırk iki gün sürer ve bu süre içinde hasta, düzenli olarak, sadece sebze suyu ve bazı bitki çayları tüketir.

Aldığı ilk olumlu tepkilerden etkilenen Breuss, geliştirdiği tedavinin lösemiyi de iyileştirdiğini öne sürer. Ona göre bu hastalığın iki nedeni vardır. Bu nedenlerden ilki toplardamarda meydana gelen kan ayrışması, ikincisi ise depresyondur. Kesin olan tek şey, suçluları bulduğunu ve

gücünün sınırsız olduğunu öne süren bu psikosomatik yaklaşımın akademik tıbbın hoşuna gitmeyeceğidir.

Modern Cato'lar

Kurtarıcı dilim

Kivi ilaç mıdır? Peki ya elma, yerfıstığı, patates? Basit gıdaların, doğrudan veya dolaylı olarak şifalı etkileri olduğunu söyleyebilir miyiz? Avrupa kökenli bir yönergeden hareket edildiğinde "insan veya hayvan hastalıkları üzerinde tedavi edici veya önleyici etki gösteren tüm madde ya da bileşimler ile tıbbi tanı koymaya olanak tanıyan veya insan ya da hayvan bedeninin organik işleyişini canlandıran, düzelten veya değiştiren tüm madde ya da bileşimler" ilaçtır (65-65 numaralı Kurul yönergesinin ilaç bilime ilişkin 1.2.1 sayılı maddesi). Herhalde daha belirsiz bir betimleme olamaz...

Bu geniş tanım yeni değildir ve alternatif tıbbın geçmişi, genelde, doğal biçimiyle, işlenmemiş olarak kullanılan tek bir etken maddeye dayalı uygulamalarla doludur. Bu tür yaklaşımlar, etçil-otçul canlılara uygun olmamalarına rağmen, tarih boyunca var olmuştur. Örneğin, Yaşlı Cato (234-149) lahana ağırlıklı bir beslenme biçiminin insan için yeterli olduğunu düşünür. Eşinin ve kızının ölümleri bile onun bu düşüncesini değiştiremez. Zaman içinde Cato'nun yolundan giden ve sınırsız umutlara kapılan pek çok modern Cato ortaya çıkar. İşte Stanley Burroughs da bunlardan biridir.

Burroughs, 1976'da, limona dayalı çok katı bir gıda rejimi hazırlayarak kendinden söz ettirir. Klasik tek gıda rejimlerinden biri olan bu rejimi uygulayan hastalar on günden kırk güne kadar uzanan (bazen daha uzun süren bile) bir süreçte sadece limon suyu, akağaç şurubu, Cayenne karabiberi ve sudan oluşan bir içecekle beslenir.

Burroughs'ın Johanna Brandt adlı tanınmış bir öncülü vardır. Tek gıda rejimlerinin uygulamacılarından biri olan bu kişinin, ilahi güçlerin yardımıyla yarattığını iddia ettiği üzüm kürü, birbiriyle uyumsuz düşünme biçimlerini birleştirmesi nedeniyle simgesel bir değer taşır.

Üzümlerin aklı

Johanna Van Warmelo-Brandt 1876'da Heidelburg'da (Güney Afrika) doğar. İkinci Bağımsızlık Savaşı boyunca, cephedeki erkeklere gizlice

bilgi taşıyan kadınların arasında yer alır. Tanınmasını sağlayacak ilk kitaplarında kullanacağı malzemeyi bu dönemde toplar.

Bir papazın kızı olan Johanna yine bir kilise adamı olan L. E. Brandt'le evlenir. Bu dönemde politikaya girer ve feminist hareketlere katılır. Bunların yanında, doğal tedavi yöntemlerini araştırır ve konuyla ilgili pek çok kitap yazar. Aralarında kendi buluşu olduğunu öne sürdüğü Grape Cure'ün de bulunduğu doğal tedavi yöntemlerini uygulayan bir klinik işletmeye başlar.

Brandt'in kuramının temelinde, tıpkı Kelley örneğinde olduğu gibi kansere yakalanmış olma korkusu vardır. Uzmanların tersini söylemesine rağmen Brandt, hastalıkların en kötüsüyle karşı karşıya olduğuna inanır. Mide ülseri ve gastriti olan Brandt, kanserin ilk belirtileri olarak gördüğü bu rahatsızlıkları yenmek için tedavi yolları aramaya başlar.

Efsaneye göre, geçirdiği ağır bir krizin sonrasında danıştığı bir doktor ona ameliyat olmasını önerir. Bu öneriyi reddeden Brandt, Upton Sinclair'in (1878-1986) yazdığı *The Fasting Cure*'den (İyileştirici kür) etkilenerek üç hafta boyunca güneş altında yatmayı ve sadece saf su içmeyi tercih eder. Altı ay sonunda sıkıntıları devam etmektedir ancak daha önce bedeninde bulduğu "şişkinlikler" kaybolmuştur. Bu gelişmelerde, önerdiği yaşam biçiminin kanıtlarını bulan Brandt, üç yıl içinde alternatif tedavi ve diyet denemelerinin sayısını iki katına çıkarır. Bir sonraki aşama ise simgesel boyutun üzerine çıkamaz. Eğer bir gün kansere yakalanırsa geleneksel tıptan hiçbir yardım almamaya karar verir.

Kütüphanesi alternatif tedavi alanında yazılmış kitaplar ve dergilerle dolu olmasına rağmen Brandt, üzüm rejimini ilahi bir gücün etkisiyle geliştirdiğini söyler. Bu iddia, kendi buluşu olduğunu öne sürdüğü rejimdeki yenilik eksikliğini saklamasına yardım eder. XVIII. yüzyıl tıp anlayışından etkilenen Brandt pek çok hastalığın temelinde kabızlığın olduğunu düşünür. Daha geniş anlamda, düşüncenin manyetizma sayesinde oluştuğunu ve Grape Cure'ün de, bir taraftan kanı arındırdığını, diğer taraftan da bu "manyetizma" için gerekli olan yenilenmeyi sağladığını vurgular. Bulduğu kürün başta apandisit, diyabet, gut, romatizma, tüberküloz ve cinsel hastalıklar olmak üzere pek çok hastalığın tedavisinde kullanılabileceğini söyler.

Brandt yakınlarına ve kendisiyle bağlantıya geçen binlerce hastaya yardım etmeyi başarır ancak, kaderin bir cilvesi olarak, kendi fiziksel rahatsızlıklarına bir çözüm bulamaz. Ayrıca bilim ve tıp dünyasından da destek görmez. Seksen sekiz yaşında ölür ve alternatif gıda onkoterapi-

leri panteonundaki öncülerin yanında yerini alır. Bu birçok rakip öncü arasında, katı bir vejetaryen kürle iyileşmiş olan Danimarkalı Kristina Nolfi (1881-1957) de vardır.

Buğday gereksinimi

Litvanyalı Ann Wigmore'un (1909-1994) geliştirdiği Hippokratesçi diyette de benzer bir eğilim vardır. Ailesi o iki yaşındayken Birleşik Devletler'e göç eden Ann, büyükannesi tarafından büyütülür. Büyükannesi Ann'e hem doğal tedavi yollarını öğretir hem de onu insanların acısını dindirme görevi olduğuna ikna eder. Ann on altı yaşını doldurduğunda yolculuğa çıkmasına yetecek parayı biriktirmiştir. Kaderinin kontrolünü eline alır ve ailesiyle yaşamak için, Middleboro'ya (Massachusetts) gider. Sonraki yıllara evden kaçışlar ve geçici olarak bacaklarını kullanmasına engel olan bir trafik kazası damga vurur.

Wigmore yaşadığı sağlık sorunlarından büyükannesinin ona öğrettikleri sayesinde kurtulur ve 1963 yılında, çocukken üstlendiği görevi yerine getirmek için, Boston'da bir sağlık merkezi açar (Hippocrates Health Institute). Yeni yaşamında kendini yazıya verir ve ilk olarak Edmond Bordeaux-Szekely tarafından gündeme getirilen "canlı gıdaları" tanıtmak için dünyayı gezer. Wigmore ününü, sağlık merkezine gelen tanınmış kişilere olduğu kadar, hazırladığı buğday suyuna da borçludur. Kanser, AIDS ve genetik hastalıkların, vitamin, mineral ve enzimler yönünden zengin bu içeceğe karşı koyamadıkları konuşulur. Rejuvelac adıyla tanınan bu içecek beden üzerinde olduğu kadar ruh üzerinde de etkilidir: Kişinin kendine olan güvenini arttırır ve alternatif tıp dünyasının esas düşmanı olan yaşlanmayı engeller.

Son yemek

"Hasta olmanıza gerek yok!" İster bir durum saptaması ister bir buyruk olsun, bu cümlenin yarattığı merak, 1976'da kolon kanserini ve daha birçok sağlık sorununu doğal beslenme ve litrelerce havuç suyu sayesinde yenen Baptist papaz George H. Malkmus'un göklere çıkardığı otçul tedavinin duyulmasına katkıda bulunur. Tanrının iyileşmesine yaptığı yardımdan emin olan Malkmus, kendi deneyimlerinden yola çıkarak hazırladığı beslenme biçimine Hallelujah Diet adını verir. Tıbbın kemoterapi, radyoterapi ve cerrahiden ibaret olduğunu düşünen Malkmus, "tam doğal" ın avukatlığına soyunur. Kanser hastası annesinin uygulanan geleneksel tedaviye rağmen ölmesi Malkmus'un öfkesini kısmen açıklar.

Malkmus'un savunduğu görüş, konusunda bir klasiktir: Kanser, diyabet, kalp veya eklem rahatsızlıkları da dâhil olmak üzere, tüm hastalıklar kötü beslenme ve İncil'in emirlerine uymayan bir yaşam biçiminden kaynaklanır. Malkmus, bilimsel yöntemlerle geliştirilen diyetlerin, tanrının insanlara gösterdiği meyve ve sebzeye dayalı beslenmeyi (Tekvin, 1, 29) tekrar etmekten başka bir şey yapmadığını kanıtlamayı başarır.

İlk kitabı *Why Christians Get Sick*'i (Hıristiyanlar neden hastalanır) 1989'da yayımlar ve ileride araştırma merkezine dönüştürdüğü geniş bir çiftliğe taşınır. Diğer yandan, Malkmus'un yaklaşımı kendine yeni dayanaklar arar. Bu yaklaşım insanı besleyen kaynaklar olarak havayı, saf suyu, işlenmemiş gıdaları ve güneşi gösterir; geriye kalan her şey az ya da çok kötüdür.

Malkmus 1992'de Rogersville (Tennessee) adlı küçük şehirde, doğal gıdaların satıldığı bir dükkân-restoran açar ancak, eski müşterisi olan eşi Rhonda ile birlikte, ticaret yaşamında elde ettikleri başarıya rağmen, Eidson'daki çiftliğine dönmeye karar verirler. İkili, konferanslar, kitaplar, videokasetler ve seminerler yoluyla Hallelujah Diyeti'nin mesajını duyurmaya çalışır. Malkmuslar 1977'de, Kuzey Carolina'da bulunan daha geniş bir çiftliğe taşınır ve burada, Kongre'nin, Food and Drug Administration'ın tamamlayıcı gıdalar üzerindeki denetimini kaldıran, 1994 tarihli kararının etkisiyle Amerikan gıda piyasasında ortaya çıkan düzensizliği yakından izleme olanağını bulurlar. Bu kararla birlikte, piyasadaki tüm tamamlayıcı gıdalar tedavi edici etkileri olduğunu öne sürebilecek ve Food and Drug Administration da sadece bu ürünlerin içinde bulunabilecek zehirli maddeleri belirlemek görevini üstlenecektir.

Acılarını dindirmek

Bağırsağın gücü

XIX. yüzyılda, tıp doktorları ve şifacılar, şehirlilerin aşırı ve sağlıksız beslenmesinin başta kabızlık olmak üzere pek çok hastalığın nedeni olduğu konusunda hemfikirdir. İlk beslenme kürlerinin ve özgül yöntemlerin (örneğin Fletcher'ın çiğneme yöntemi) yanında, oburluk, aşırı kilo ve mide sorunlarıyla savaşan farklı yöntemler ortaya çıkar. Laksatifler ve oruç, bu yöntemler içinde önemli bir yere sahiptirler. Doğrudan doğruya beslenme sorunuyla bağlantılı olan ve bu sorunun diğer parçalarından (diyetler ve oruçlar) daha ayrıcalıklı bir konuma yerleştirilen laksatif ilaçlar, ilerleyen

zamanda da ilgi çekmeye devam eder. Pompaya, çeşmeye, saate, kısacası bir makineye benzetilen bedenin mekanik boşaltmalara gereksinim duyduğu düşünülür [78]. Arınma, "dengeli beslenme" kavramının bir parçası olmasına rağmen, bu işlemi gerçekleştirmek için kolon hidroterapi adıyla anılan çağdışı lavman uygulamaları önerilir. Bağırsak temizliğinin iki yolu vardır. Bir tarafta, XIX. yüzyılda adlarını duyurmuş bu işe özgü aletler, diğer tarafta ise katı veya sıvı sayısız laksatif bulunur. Borular, pompalar, özel sandalyeler ve güçlü laksatifler bağırsakların pasını temizlemek için işbirliği yaparlar.

Çok yönlü birinsan olan Jorgan Bernard Jensen (1908-1996) kolon hidroterapinin XX. yüzyıldaki başarılı savunucularından biridir. Stockton'da (California) doğan Jensen, belki de, kiropraktik uzmanı olmasına rağmen eşini tüberkülozdan kurtaramayan babasının başarısızlığını tekrarlamamak için, eğitim almaya karar verir. On sekiz yaşında West Coast Chiropractic College of Oakland'a (California) kaydolur. Üç yıl boyunca, gündüzleri derslerini izler, geceleri ise, para kazanmak için bir sütçü dükkânında çalışır. 1929'da diplomasını alır ve California'nın bu alanda çalışan en genç doktoru olur. Zaman kaybetmeden bir muayenehane açan Jensen, sağlığını kaybetme pahasına, kendini hastalarına adar. Geçirdiği akciğer kanaması nedeniyle çalışmalarına ara vermek zorunda kalır. Yedinci Gün Adventistlerinden bir doktor ona vejetaryen bir diyet listesi verene kadar tanıştığı hiçbir doktor rahatsızlığı için, somut bir çözüm önerisi sunamaz. Kısa sürede kendini toparlayan Jensen, doğal ve bütünleyici yaklaşımların savunuculuğunu yapmaya başlar. İridolojiyi (iris muayenesiyle tanı koyma yöntemi) inceler. Jensen gelecekte, bu alandaki başlıca ustalardan biri olacaktır.

Jensen'ın çalışmaları iris incelemesiyle sınırlı kalmaz. İyi bir sağaltıcı olarak, birçok farklı yöntemi de inceler: Fitoterapi, hidroterapi, kolon tedavileri, refleksoloji, homeopati, kişilik bilimi vs... Jensen alanında isim yapmış kişilerle de bağlantıya geçer. Örneğin, Kellogg'un çalışmalarını öğrenmek için Battle Creek'teki San'a gider. Hidroterapiyi ise Almanya'da tanır ve burada, John Tilden (1851-1940) ile George Weger sayesinde orucun yararlarını keşfeder. Kutupsallık çalışmalarına ilgi duyduğu dönemde de işin kaynağına inerek Randolph Stone'la (1890-1982) tanışır.

Jensen daha sonra, Norveçli homeopati uzmanı V. G. Rocine'le işbirliği yapar ve ikili, on yıl boyunca yeni bir beslenme sistemi üzerinde çalışır. Jensen'ı göklere çıkaran bir metnin anlattığına bakılırsa, bu adamın, gelenekçilerin ve diğerlerinin uzun süredir üzerinde durdukları "en te-

mel tedavi beslenmedir" saptamasını yapabilmesi için 350.000 (!) hasta incelemesi gerekmektedir. Dağın fare doğurması hiç önemli değildir. Kendini yazıya adayan Jensen, kırkın üzerinde "doğal sağlık" kitabı yazar.

Diğer taraftan Jensen, ticarete de atılır ve bağırsak temizliğine dayalı arınma felsefesine uygun olarak bitki esaslı farklı tamamlayıcı gıdaları ve ilaçları piyasaya sürer. Ürünler XIX. yüzyıl halk tıbbının kullandığı kutuları çağrıştıran paketlerde sunulur. Kendi reklâmını yapmaktan da geri kalmayan Jensen, doksan yaşına geldiğin de bile halkın arasına karışıp ilkelerini anlatır. Buna karşın, güçten düştüğünün farkındadır. Bu nedenle, işlerin başına dört oğlundan biri olan Art Jensen ile koruması altına aldığı Ellen Tart'ı geçirir. Bu iki kişinin pazarlama alanında uzman olmaları ise dikkat çeken bir ayrıntıdır.

Sağlıklı yaşlanmak için oruç

Orucun tedavi amaçlı kullanımı yüzyıllardır biliniyor olsa da, bu uygulamanın bilimsel nitelik kazanması için XIX. yüzyılı beklemek gerekir. Ortopatinin kurucusu Amerikalı Isaac Jennings (1788-1874) oruca övgüler düzen ilk kişilerden biridir. Diğer uygulamacılar da Jennings'in izinden gider ve kişinin, çoğunlukla katı gıdaları, uzun veya kısa bir süre için, tamamen ya da kısmen yaşamından çıkarmasını hayranlık verici bulurlar.

Şifalı oruç yeni bir buluş olmasa da, bu yaklaşımın yakın tarihine damga vuran önemli kişiler olmuştur. Edward Hooker Dewey (1839-1904) bunlardan biridir. Cılız bir çocuk olan Dewey, Michigan'da tıp eğitimi almadan önce, hassas sağlığının etkisiyle, farmakolojiyle ilgilenir. 1866'da, Pennsylvania'da bir muayenehane açar ve on iki yıl boyunca doktorluk yapar. 1878 yılında her şeyi değiştiren önemli bir olay gerçekleşir. Dewey, otuz beş gün boyunca yemek yemeyi reddeden tifüs hastası bir gencin, bu sürenin sonunda iyileştiğini gözlemler. Difteriye yakalanan öz çocuğuna da bu yöntemi uygular ve başarılı bir sonuç alır. Akademik bilgilerini bir kenara bırakması ve bedenin aç kaldığında içinde barındırdığı tedavi edici gücü harekete geçirdiğini kabul etmesi için bu kadarı yeterlidir.

Bu yolda ilerleyen tek kişi Dewey değildir. Bir diğer Amerikalı, Henry S. Tanner da (1831-1919), modern orucu geniş kitlelere tanıtanlardan biridir. Minnesota'da yaşayan doktorun, aralarında astım ve romatizmanın da bulunduğu pek çok sağlık sorunu vardır. 1877'de yatağa düşen doktor, kırk altı gün sürecek olan oruca başlar. Birkaç gün sonra kendini daha iyi hisseder. Bir meslektaşının, bilimle intiharı karıştırdığı yolunda yaptığı

uyarılara rağmen, kırklı yaşlardaki Tanner kırk günden fazla oruç tutar. Basında yer bulan bu olay bazı tıpçılarda öfke uyandırır. İyi niyetinin sorgulanmasından incinen Tanner ise, bazı doktorların kuşku dolu bakışları altında, deneyini diğer hastalar üzerinde de uygulamaya başlar. Tüm bunlar 1880'de New York'ta gerçekleşir. Tanner'ın üzerinde kurulan denetim baskısı o kadar sıkıdır ki deneyler grotesk bir hal almaya başlar. Yine de, İncil'den alıntılar yapmayı seven Tanner kırk günlük orucuna dayanak bulmayı başarır.

Şifalı orucun babası olarak kabul edilen Tanner, doğal tedavi yöntemlerinin de savunuculuğunu yapar. Buna karşın, 1919'da gözlerden uzakta ölür ve çalışmaları Herbert Macgolfin Shelton (1895-1985) tarafından gölgelenir. Texas'ta doğan Shelton, dinin egemen olduğu bir çevrede büyür. Genç adam 1911'e doğru, MacFadden'ın dergisi *Physical Culture* sayesinde orucun ve sağlıklı beslenmenin ilkelerini keşfeder ve kısa bir süre sonra, bu ilkeler doğrultusunda, yeni bir beslenme anlayışını benimser. Trall'un yazdıklarından da etkilenir ve böylece hijyene önem vermeye başlar. Son olarak da, presbiteryen Graham'ın çalışmaları Shelton'ın gelecekteki kimliğine yön verir.

Kiropraktik, naturopati uzmanı ve hijyenci ekolün üyesi olan Shelton, beslenmeye, özellikle de gıdalar arasındaki ilişkilere ilgi duyar. "Gıdaların bileşimi" veya "ayrıştırıcı menüler" adıyla bilinen ilkeye dayalı bir kuram savunur. Shelton proteinlerin, yağların ve karbonhidratların farklı sindirim hareketleri doğurduğunu kabul eder. Buradan yola çıkarak, bu üçlünün bir arada tüketilmesinin zararlı olduğu sonucuna varır – bu sonuç, beslenmede çeşitliliği savunan akademik tıbbın vardığı sonucun tam tersidir.

Shelton, vardığı sonuçtan aldığı güçle, sadece bazı gıda bileşimlerinin tüketilmesine izin veren bir mutfak yönetmeliği hazırlar. Örneğin, tahıl ve ekmek sadece yeşil sebzelerle birlikte tüketilebilir. Dolayısıyla, tahılları sütle karıştırmak veya ekmeğin yanında peynir yemek yasaktır. Shelton'un tekdüze rejiminin pek de eğlenceli olmadığı ortadadır. Daha da önemlisi, bu rejimde büyük eksiklikler vardır. Bunları göz ardı eden Shelton, daha da ileri gider ve tam bir orucun havariliğine soyunur. Diğerleri gibi o da, bedenin kendini yenileme ve iyileştirme gücünü içinde barındırdığına inanır ve hastalarına, organizmanın hiçbir doğal tedaviye veya ilaca ihtiyaç duymaksızın kendini toksinlerden arındırmasını sağlayacak ve sadece birkaç gün süren bir orucu salık verir. Bu oruç bolca su içmek ve dinlenmekten ibarettir.

Shelton, 1917'de, savaşa ve şiddete duyduğu tepkiyi uluorta dile getirmekle suçlanır ve hapse atılır. Farklı tedavi yöntemlerini incelemeye devam eden Shelton, geleneksel tıbbın her şeyden daha tehlikeli olduğu sonucuna varır.

Hava içmek

Ne mutlu ki, Shelton'ınkinden daha yumuşak oruç biçimleri de vardır. Alman Otto Buchinger'in (1878-1970) önerdiği oruç bunlardan biridir. Eskiden askeri doktor olan Buchinger, Hanover yakınlarındaki Bad Pyrmont'ta bir klinik açar. Uyguladığı oruç, günlük 200 kaloriyi geçmemek koşuluyla, sebze suları, bitki çayları ve biraz da bal tüketilmesine izin verir. Böylece kandaki şeker oranı minimum düzeyde kalacak ve proteinlerin bir kısmının glükoza dönüşmesi engellenecektir.

1947'de doğan ve 1970'lerde geliştirdiği tamamlayıcı tıbbın sözcülüğünü yapan Amerikalı Elson M. Haas, kaynak suyunun içine birkaç damla akağaç özü, yeşil limon ve Cayenne karabiberi konularak hazırlanan hafif şuruptan günde sekiz bardak içilmesini önerir. Bu şurubun yerine su, laksatif etkili bitki çayları, papatya veya nane çayı da içilebilir.

Önerilen tüm oruçların içinde en iyisi ise sadece hava ve ışıkla beslenmeyi salık verenidir. XIX. yüzyılda ortaya çıkan tinsel diyet "breatharianisme"in (yiyeceksiz yaşama diyeti) yenilenmiş bir biçimi olan "nefes almacılık"ın temelinde hava ve ışıkla beslenmek yatar. Bu garip uygulamanın akıl hocası, Jasmuheen takma adıyla tanınan Avustralyalı güzel Ellen Greve'dir. Bu eski banka çalışanı, 1993'ten beri sadece belli zamanlarda yemek yediğini ve böylece DNA yapısını değiştirdiğini öne sürer. Heyecanla bu orucu uygulayan yandaşların ölümleri ve televizyonda gösterilen bir deneyin uğradığı acı başarısızlık bile Greve'i yolundan döndüremez.

Reçeteler, İlaçlar ve Şuruplar

Zehri boğmak

Pastil yutmak

Homeopatinin geleneksel tıbba karşı oynadığı en büyük oyun, onu "allopatik" (okullu) olarak tanımlamasıdır. İşte geleneksel tıp, tam iki yüzyıldır, kendisine yapılan bu yakıştırmanın haksızlığını kanıtlamaya çalışıyor. Buna karşın "zıtlıklar tıbbı"nı belirtmek için kullanılan allopati sözcüğünün dâhice bir buluş olduğunu kabul etmek gerekir. Aykırı bir grubun, oluşturduğu sözcük dağarcığını baskın sisteme kabul ettirmesine sık rastlanmaz. *Schulmedizin* (okul tıbbı) teriminin daha ortada olmadığı 1816'da homeopati uzmanı Franz Fischer tarafından geleneksel tıpla dalga geçmek için bulunan "allopati", uygulanmakta olan tüm tedavileri belirten tek sözcüktür. Taşıdığı anlamın farkına varanlar tarafından ciddi biçimde kınanmasına rağmen bu sözcük, XIX. yüzyılın başından itibaren, tıbbi tartışmaların taraflarınca kullanılır [40]. "Allopatik" tanımının gücünü anlayabilmek için, Avrupa'da ortaya çıkan ve yüzyıllar boyunca etkinliğinden hiçbir şey kaybetmeyen bir alternatif tedavi yöntemi olan homeopatinin kökenine inmek gerekir [64].

Hastaları tedavi etmek için, sağlıklı bir beden üzerinde tedavi edilecek hastalığınkine benzer belirtiler ortaya çıkaran ilaçlardan veya yoğunluğu azaltılmış sıvılardan yararlanmayı amaçlayan bir yöntem olan homeopati tek bir adamın eseridir: Christian Friedrich Samuel Hahnemann (1755-1843). Meissen'da (Saxe) doğan Hahnemann, dikkatli öğretmenlerinin de yardımıyla hem dil ve edebiyat (İtalyan, İngiliz, Yunan, İbrani...) hem de bilimle (kimya, mineraloji, astronomi...) ilgilenen gerçek bir bilgin olur. Tıpla da ilgilenen Hahnemann bir muayenehane açmadan önce, 1779'da doktora tezini verir.

Hastalarına gerçek anlamda yardım edemediği düşüncesinin doğurduğu yetersizlik duygusuna kapılan genç doktor, mesleğini bırakır ve çevirmenlik yapmaya başlar. 1777-1806 yılları arasında, tıp alanında yazılmış İngilizce, İtalyanca, Fransızca binlerce sayfayı çevirir. Bu arada, çevirdiği metinlerde düzeltmeler ve eklemeler yapmaktan da geri durmaz. Tıbbın tutarsız yönlerini düzeltme amacıyla kendi çalışmalarını da yayımlar. Diğerleri gibi o da, tedavi sanatına zarar veren vahşi uygulamalara –kan çekme, diyetler veya kusturucu zehirler– karşı çıkar. Yalan yanlış bilimsel konuşmaları ise sertçe aşağılar.

Çevirisini yaptığı William Cullen'ın (1712-1790) *A Treatise on Materia Medica* (Tıp konuları üzerine) başlıklı kitabından ve Hippokrates tıbbının "benzerlikler kuralı" *similia similibus curantur*'dan etkilenen Hahnemann, 1790'lı yılların başında, ileride benzerlik ilkesi olarak adlandırılacak olan klinik semptomatolojiyle, sağlıklı denekler üzerinde yapılan deneylerden yola çıkarak hazırlanan semptomatoloji arasında koşutluk kurmaya dayanalı bir anlayış geliştirir. François Boissier de Sauvages'a (1706-1767) sadık kalan ve bilgiye gözlem sayesinde ulaşılabileceğini düşünen Hahnemann, kendisinin de deneklerinden biri olduğu, bir dizi ampirik deneye başlar.

Edward Jenner'ın ilk aşıyı yaptığı 1776'da Hahnemann'da, "allopatik" olarak adlandırdığı anlayışın tam zıttı olan yeni bir tedavi yaklaşımı ortaya koyar. Hahnemann'ın öne sürdükleri Hermann Boerhaave (1668-1738), Albrecht von Haller (1707-1777), Robert Whytt (1714-1766) veya John Hunter'ın (1728-1793) kuramlarını anımsatır. Ancak, çağdaşları gibi Hahnemann da, öncelikli olarak halk sağlığıyla ilgilidir ve *vis naturae medicatrix* (doğa en iyi ilaçtır) ilkesine bağlı kalarak klasik anlayışı devam ettirir.

Dilüsyon tedavisi için ilk adım bu aşamada atılmış olur. Ampirist bir deneyci olan Hahnemann, yeni bir *Matière Médicale* (Tıbbi Liste)

hazırlamaya başlar. Benzerlikler ilkesinden yola çıkarak ilaçların ve denenmiş karışımların özelliklerini listeler. Bu büyük çalışma, 1805'te 27 tane ilacın anlatıldığı *Fragmenta de viribus medicamentorum* (ilaçların özellikleri üzerine) başlıklı bir kitaba kaynaklık eder. Bu kitabın yayımlanmasından kısa bir süre sonra, her bir seferde tek bir ilaç uygulanmasını savunan ve böylece doğacak doktrinin sınırlarını çizen *Heilkunde der Erfahrung* (Deney tıbbı) yayımlanır. Güncel patolojiyi reddeden Hahnemann, hasta, hastalık ve "kimyasal semptomlar" arasında bir denge olduğunu dile getirir ve böylece kişiye özel reçete görüşünü de temellendirir. Diğer bir deyişle, hasta hastalığının ta kendisidir.

1810'da Hahnemann'ın en önemli kitaplarından biri olan *Organon* yayımlanır. Hahnemann'ın masajlara, hidroterapiye, canlıcı manyetizmaya ve hatta elektroterapiye göndermeler yapan bu kitabı, bugün, etkisiz maddelerden oluşan haplardan ibaret olduğu izlenimini veren homeopatinin, ortaya çıktığı dönemde çok daha zengin bir içeriğe sahip olduğunu kanıtlar. Ayrıca, Hahnemann evlerin, yatakların, iç çamaşırların temizliği sorunuyla da ilgilenir ve zihinsel ve cinsel hijyenin öncüsü olur.

Hahnemann'ın sıkıntıları bitmek bilmez. Tıp çevreleri öğretilerine sıcak bakmaz. Yerel yetkilerle arasında çıkan kavgalar ve yeni müşteriler bulma gereksinimi onu, 1792-1804 yılları arasında on beş kez taşınmak zorunda bırakır. Yine de Hahnemann, homeopatik ilaçlar listesini zenginleştirme çalışmalarına yardım edecek birkaç öğrenci bulmayı başarır. Uzun süredir Hahnemann'dan çekinmekte olan geleneksel tıp uzmanları, onun çalışmalarında öğretisiyle dalga geçmelerini sağlayacak malzemeler bulurlar. "Drog" kullanımından doğan fiziksel ve pisişik duyumları not etmekle görevli "uzmanlar" tarafından listelenmiş, kaçınılmaz olarak çelişkili on kadar semptom alay konusu olur. Sakinleştirici etkenlerin önemi, patojenezi adı verilen bu "kimlik belgelerinin" yararını tartışmaya açmak için kullanılan başlıca kanıttır. Örneğin, 1888'de inceltilmiş biçimde (30CH ve üstü) on bir deneğe verilen *Saccharum lactis* (süt şekeri) yedi yüz seksen beş farklı belirti ortaya çıkarmıştır [6]!

İnceltilmiş ve onaylanmış

Homeoterapötik semptomatolojinin kuruluşu bir takım tehlikeleri beraberinde getirir. İkinci dereceden zehirlenme kazaları "tadılan" ilaçlara –civa tozu, arsenik ve başka zehirler– bağlanır. Hahnemann bu sorunları önlemek için bir çözüm yolu düşünmek zorunda kalır. Ben-

zerlik ilkesinin ortaya atılmasından on beş yıl sonra 1816'da, *Matière médicale pure*'ün ikinci cildinde, arka arkaya ortaya çıkan dilüsyonların temel ilkesini anlatır. Hahnemann ilaçların yoğunluğunun, tedavi edici özelliklerini kaybettirmeden, kıvam arttırıcı etkisiz bir maddenin içinde inceltilebileceğini öngörür. Kullanılan maddelerin düzenli olarak ve derece derece inceltilmesine dayanan homeopatik ilaç üretimine ilişkin ilkeleri titizlikle belirler. Bir birim başlangıç maddesi ile 99 birim alkol ağzı kapalı bir şişede karıştırılır. Elde edilen bu karışımın bir birimi 1CH (birinci Hahnemann yüzlüğü) olarak adlandırılır. 2CH'ı (ikinci Hahnemann yüzlüğü) elde etmek için dilüsyon başka bir şişede 99 birim etkisiz maddeyle tekrar inceltilir. Bu işlem, istenilen sonuca varılana kadar devam eder. Zira homeopatiye göre bir ilacın etkililiği onun inceltilme oranına bağlıdır.

Aynı işlemsel özelliklere bağlı farklı üretim yöntemleri de geliştirilir. (Jenichen, Lock veya Swan'ın dinamikleştirme yöntemi). Bunların pek azı zamana veya dindaşların eleştirilerine dayanabilir. Kont Simeon N. Korsakov'un (1788-1853) bulduğu yöntem istisnalardan biridir. Hahnemann'ın çağdaşı olan bu Rus general köyünün sakinlerini tedavi etmek için oldukça geç sayılabilecek bir yaşta homeopati yöntemini öğrenir. İşlemi kolaylaştırmak için 1832'den itibaren dilüsyon hazırlama yöntemini basitleştirir ve tek bir şişe kullanmaya başlar. Bir damla tentür ve 99 birim alkolden oluşan karışım, 1K (Korsakov dilüsyonu) olarak adlandırılan çözeltiyi elde etmek için çalkalanır. İkinci aşamada şişe boşaltılır. Bu arada dar boğazlı şişenin içinde 1K'nın yüzde biri oranında olduğu hesaplanan bir çökelti kalır. Aynı şişeye yine 99 birim alkol konur ve çökeltiyle alkol yeniden çalkalanır. İşlem bu şekilde devam eder.

Homeopati araçlarını ve amaçlarını belirledikçe isteklerini de büyütür. Yeni doktrinin farmakolojik konularda yarattığı soru işaretleri doktorları taraf tutmaya iter. Homeopatiye yöneltilen eleştirilerin tek odak noktası ilaçların niteliği sorunu değildir. Hahnemann da, yöntemindeki eksikliğin tedavinin niteliğine ilişkin tutarlı bir açıklama olmamasından kaynaklandığının farkındadır. Deneysel tıbbın savunuculuğundan vazgeçmeyen Hahnemann kimi zaman gündemdeki dirirnselci kuramlara, kimi zaman da canlıcı Georg Stahl'ın (1660-1734) çalışmalarına yönelir. Tıbbi özdekçiliğe karşı çıkan Hahnemann, "devinimleri" hastalıkların kaynağını, iyileşme olasılıklarını ve ilaçların etkisini açıklamaya olanak veren özdeksiz (özdeksel olmayan) bir enerjinin (*dynamis*) varlığını savunur.

Tatlı heyecanlar

1832 yılında yaşanan Asya kolerası salgını, başta Hahnemann'ın doktrini olmak üzere, birçok alternatif tedavinin tüm dünyada tanınmasına büyük katkıda bulunur. Gelenekçi doktorlar ise güçsüzlükleriyle yüz yüze gelirler. Bilimsel açıklama eksikliğine rağmen, pek çok gelenekçi doktor flebotomi'nin (toplardamarların kesilmesi) yerleşik sayrılıklara neden olduğunun ve olağan tedavilerin sıklıkla etkisiz kaldığının farkına varır. Dahası, bağırsak boşaltma ve kan çekme, zaten zayıf düşmüş olan hastalarda su kaybına yol açmakta ve enfeksiyonun etkisini arttırmaktadır.

Bu çerçevede homeopatinin geleneksel tedaviler üzerindeki etkisi açıkça ortaya çıkar. Bu etki, aşırı doz alımının yarattığı tehlikelerin, kloral veya kalomel uygulamalarının sonuçlarının ve kinin kullanımının sınırlarının yeniden incelenmesini sağlar. Ayrıca, homeopatinin elde ettiği başarı, gelenekçi tıp uzmanlarını temel tıp eğitimini yeniden düzenlemeye, etik ilkeler oluşturmanın gerekli olduğunu düşünmeye ve git gide eleştirel bir tavır takınan kitlelerin eğitimiyle ilgilenmeye iter.

Homeoterapi doktrini, kendisine yöneltilen tüm eleştirilere karşın düzenli bir ilerleme gösterir. Doktrinin kurallarını tanıtan dergiler ortaya çıkar ve geleneksel tıptan homeopatiye kayanların kurdukları derneklerin sayısı ikiye katlanır. Hastaneler homeoterapi uygulamalarına başlar ve heyecanlı oldukları kadar zengin de olan eski hastalar yöntemi tüm dünyaya yaymayı görev edinirler.

Hahnemann ve öğrencilerine gösterilen tepkiye karşın (veya belki de bu tepki sayesinde) homeopati, kısa sürede, germen kimliğinden hiç bir şey kaybetmeksizin doğduğu toprakların ötesine geçer [24]. Doktrin, yaratıcısının parçası olduğu kültürün izlerini taşır dolayısıyla yöntemi bir devrim olarak algılayan ilk yabancılar da çoğunlukla "Alman zihniyeti"ni benimsemiş kişilerdir.

Homeopati birkaç yıl içinde Avrupa, Amerika ve Hindistan alt kıtası'ndaki yirmi kadar ülkede tanınır, ancak dünyayı tutarsız sonuçlarla fethetmektedir. Latin kökenli ulusların üzerinde, Fransa'da tedavi görmüş olan Benoît Jules Mure (1808-1859) etkili olur. Önceleri Paris'te bir homeopati kliniği açan Mure daha sonra pek çok ülkeye seferler düzenler. 1835'ten itibaren, büyük maddi olanaklardan yararlanarak önce Sicilya'da daha sonra da Güney Amerika'da homeopatiyi tanıtır [73]. Ayrıca Mure, homeopatiyi, Charles Fourier'nin sosyalist, ütopyacı kuramlarına bağlı bir koloni yaratmayı amaçlayan gözü yükseklerdeki tasarısına da alet eder.

Yorulmak nedir bilmeyen Mure eski geleneklerin öğreticiliğini üstlenir ve egzotik bitkilerin kullanıldığı deneyler yapar.

Bu arada Hahnemann durumundan hoşnut değildir çünkü kendisine yönelik su katılmamış alayları besleyen üç büyük sorunla karşı karşıyadır. İlk olarak, homeopatik ilaçların uygulandığı çoğu vakada hastaların git gide kötüleştiğini gözlemler. İkinci olarak, tedavi edilmeye çalışılan hastalığa ek yeni rahatsızlıkların ortaya çıktığını fark eder. Son olarak da, yöntemin kronik hastalıklar üzerinde etkisiz kaldığını görür. Dolayısıyla usta, nedenbilimsel açıdan üçe ayırdığı –sikoz, psor, lüez– ve miyasmatik olarak tanımladığı hastalık bilimin tümünü oluşturan bir hastalıklar partisyonunu doktrinine ekler. Bu buluşunu, 1828'de yayımlanmaya başlanan dört citlik *Chronische Krankheiten*'da (Kronik hastalıkların tedavisi) anlatır.

Açıklamaya en büyük tepki, yine birlikten gelir. Pek çok yandaş Hahnemann'ın, rakiplerinin önüne geçmek için patojen etkiler üzerinde durmadığını, dolayısıyla da getirdiği açıklamanın indirgeyici olduğunu düşünür. Zaten, birlik de kısa süre sonra dağılır. Dünyanın her yerinde "Hahnemanncılarla", homeopatiyle geleneksel tıp arasında köprü kurmak isteyen ve daha geniş bir bakış açısına sahip olan "antipatolojistler" karşı karşıya gelirler. Genel olarak Alman doktorun doktrinine sadık kalan "bütünleyiciler" ya da "çoğulcular" ise doktrinin yarattığı tek ilaç kuralından kurtulmak isterler.

Hahnemann, ilerleyen yaşının ya da yıllardır duyduğu eleştirilerin etkisiyle içine kapanır. Gittikçe daha tutucu olur ve kuşkularını dile getiren öğrencilerini lanetler.

Hahnemann, 1843'te, seksen sekiz yaşında ölür. Ölmeden önce eski hastalarından biri olan şair ve ressam ikinci eşi Marie Mélanie d'Hervilly-Gohier (1800-1880) ile Paris'te yaşamış, kendisinden kırk beş yaş küçük bu kadın sayesinde burjuvazinin sunduğu zevkleri tatmış, sanat çevrelerine girmiştir.

Homeopati, kurucusunun ölümünün ardından daha büyük çalkantılar yaşar. Birlikteki bölünmeler ve ortaya çıkan farklı eğilimler homeopatinin dışarıda yarattığı izlenimi lekeler. Geniş bir alana yayılmış olan hareket coğrafi bölünmelere karşı koyamaz. Doktrin XIX. yüzyılın ortasında kargaşanın esiri olmuştur. Uygulamacılar kuramı, ellerinden geldiği ölçüde, bilimsel tıbbın verileri doğrultusunda biçimlendirmeye veya özel bir katalog düzenlemeye çalışırlar. Örneğin, ustanın mirasını özgürce tüketecekler listesindeki (Antoine Nebel, Henry Duprat, Conrad

Wesselhoeft, Pablo Paschero, Sanchez Ortega, Pierre Vannier) ilk isim olan Nuremberg'li Eduard von Grauvogl (1811-1877) Hahnemann'ın üç miyasmasını üç "beden yapısı" ile değiştirir. Üstad'ın mirasını paylaşacaklar listesinde sadece ilk sıradadır (Antonie Nebel, Henry Duprat, Conrad Wesselhoeft, Pablo Paschero, Sanchez Ortega, Pierre Vannier).

Batının fethi

Homeopati Anglosakson ülkeleri de etkisi altına alır. İngiltere'de, iktidara yakın bir kişi olan Frederik Quin (1799-1878) homeopatinin tanıtımını üstlenir. Quin'i, zengin bir tüccar tarafından homeopatiyi yaymakla görevlendirilen Auguste Paul Curie (1799-1853) takip eder. Yandaşların sayısı kısa zamanda artar ve 1843'te *British Journal of Homeopathy* doğar. Diğer ülkelerde olduğu gibi burada da hareket (henüz 1857'de iki yüzden fazla doktor hareketi desteklemektedir) ılımlı yandaşlar ve tüm iyileşme süreçlerini doğal güçlerin varlığıyla açıklayan John Forbes gibi ateşli savunucular bulur [73].

1825'e doğru Amerika'ya yerleşip homeopatiyi konu alan bazı makaleleri çeviren Hans Bruch Gram (1786-1840) Amerika'yı homeopatiyle tanıştıran kişidir. Ustanın ruhsal olarak zayıf ve mutsuz, fiziksel olarak da biçim bozukluğu bulunan oğlu Frédéric Hahnemann ise dengesiz hareketleriyle doktrine zarar verir. Kuzey Amerika, 1844'te Alman göçmen Constantin Hering (1800-1880) tarafından kurulan American Institute of Homeopathy sayesinde yöntemi keşfeder. Hering geleneksel tıptan vazgeçip homeopatiyi seçmiş hastalardan biridir. Leipzig'de doktorluk yaparken, Hahnemann karşıtı cerrah Jakob Heinrich Robbi'nin (1789-1833) asistanı olur ve homeopatiyi hedef alan bir yazı yazmak zorunda kalır. Bu çalışması sırasında hastalanan ve gördüğü geleneksel tedavi yüzünden hastalığı daha da ağırlaşan Hering, homeopatik dilüsyonlar sayesinde iyileşir. Bu kadarı taraf değiştirmesi için yeterlidir. Meslektaşlarınca dışlanan Hering Almanya'yı terk etmeye, Güney Amerika'ya kısa bir gezi yapıp Philadelphia'ya yerleşmeye karar verir.

Hering homeopati yandaşlarını bir lonca oluşturacak biçimde örgütler. Bunun için Hahnemannian Society adını taşıyan ilk Amerikan homeopati derneğini kurar ve North American Academy of the Homeopathic Healing adlı bir okul açar. Hering, Thomsonculuğun başarısını da göz önüne alarak, kendi kendine tedaviyi en güçlü silahı yapar. Geniş kitleleri hedefleyen iki ciltlik kitabı *The Homeopathist, or Domestic Physician* (Homeopati uzmanı ya da ev doktoru, 1935/1938) basit hastalıkları konu

alır. Ayrıca, bu kitapla birlikte evde kullanıma uygun olarak hazırlanmış kırk kadar temel ilaçtan oluşan bir sağlık çantası verilir. Hahnemann'ın ilaçları Latince adlar taşırken Hering'in ilaçlarının adları basit sayılardan oluşur. Hering'in elde ettiği başarı o kadar büyük olur ki kısa zaman da taklitçileri ortaya çıkar. Frederick H. Humphreys (1816-1900) bu taklitçilerden biridir. Piskoposluğa bağlı Metodist Kiliseye üye olan bu dindar adamın hazırladığı ve pek çok dilde yazılmış bir kullanma kılavuzu da içeren "özgül ilaçlar" yelpazesi 1890 yılında on iki milyon satar. Bu başarı öyküsü Humphreys'in homeopati çevrelerinden kovulmasına yol açar...

Dolayısıyla Hering yeni tedaviyi savunan tek kişi olma unvanını uzun süre koruyamaz. Dönemin diğer önemli kişileri olan Wilhelm Wesselhoeft ve oğlu Conrad, Heinrich Detwiller (1795-1887), Eberhard Freytag Amerikan homeopatisinin çekirdeğini oluşturur. Baba Wesselhoeft, Boston'da hayvanlar üzerinde deneyler yaparak ve mikroskop kullanarak homeopati tedavisinin özelliklerini inceler [73].

1860'ta, Amerika'da, 100.000 kadar resmi doktora karşılık 13.000 homeopati uzmanı, 50'den fazla hastane, yetimhaneler ve sanatoryumlar vardır [49]. 1844'te, bu alanla ilgili ilk mesleki birlik olan American Institute of Homeopathy kurulur. Birliğin, akademik tıbbı savunan American Medical Association (AMA) üyelerinin bir araya gelmesinden üç yıl önce kurulması duruma simgesel bir anlam katar. Pek çok kişi, özellikle de klasik yöntemlerin sertliğinden ürken kadınlar ve çocuklar bu birlik sayesinde Hahnemann'ın yapıtıyla tanışır. Muhafazakâr Kent gibi etkili doktorlarda yöntemin yaygınlaşmasını sağlar.

Sertler okulu

1896'da 18.000, 1897'de de 16.000 kişiyi muayene eden James Taylor Kent (1849-1916) alternatif tıp doktorlarının rekorlar kitabındaki yerini alır. Kent'i en büyük homeopati uzmanlarından biri yapan özelliği onun bu delice özverisi değil, yaptığı tedavileri hiç süslemeden sunmasıdır.

New York'ta doğan Kent Ohio'daki bir kolejde Wooster Beach'in eklektik fitoterapisini öğrenir. Yirmi altı yaşında Missouri'ye taşınır ve bir yandan papazlık yaparken diğer yandan da eklektik doktor olarak çalışmaya başlar. 1828'de ikinci eşi, kendisini hareketsizliğe mahkûm eden halsizlikten şikâyet etmeye başlar. Gelenekçi ve eklektik doktorların tedavileri sonuçsuz kalınca, Kent'in karşı çıkmasına rağmen eşi, Richard Phelan (1836-1902) adlı bir homeopati uzmanından yardım ister. Eşinin iyileşmesi üzerine şaşkına dönen Kent homeopatiyi incelemeye karar verir.

Kent "yeni ekole" sıkı sıkıya bağlanmıştır. Homeopati üzerine yazılanları okuyarak yöntemin özünü öğrenir ve sert olduğu söylenen bu adam, kısa zamanda, Alman kökenli tedavinin saygı duyulan kanıtlayıcılarından biri olur. Birleşik Devletler'deki farklı homeopati okullarında dersler verir, yazılar yazar ve bir homeopati dergisinin yöneticiliğini yapar. Buna karşın, saygı duyulan bu kişi sert bir çizgiyi benimser ve uygulamacılara sıkı kurallar dayatan "birlikçi" homeopati yaklaşımını savunur. Sonuçta, tedavi sırasında, yoğun oranda inceltilmiş tek bir ilacın kullanımına izin verir.

Homeopatinin Amerika'dan çıkışı da girişi kadar hızlı olur. Homeopatiye duyulan hayranlık bir yüzyıl sonra paramparça olur. Öncülerin ortadan kaybolmaları eğitimi yetim bırakır. Zenginlerin yoksullaşmasına yol açan 1929 kriziyle birlikte homeopati hastanelerine verilen destek azalır. Ardından, homeopatiyi konu alan yayınların çevrilmemesinden doğan dil sorunları ortaya çıkar. Son olarak da, Hahnemann'ın mirası sofuluğa doğru kayar. Büyük Amerikalı homeopati uzmanlarının çoğu, İsveçli teozof Emanuel Swedenborg'un (1688-1772) düşüncelerini benimsediğini ilan eder. Garth Wilkinson'ın (1845-1883) etkili kişiliği aracılığıyla, Gram, Wesselhoeft, Hering ve Kent, Swedenborg'un yarattığı "doğaüstü dünyanın doğal tarihi"nin yandaşı olurlar. Pek çok Swedenborg yandaşı da homeopati uzmanı olur [41]. Bu iki taraflı dönüşüm her iki doktrinin ortak noktalarından kaynaklanır: evrensel denge, dirimselcilik, kronik hastalıklar kuramı... Kent'in sertliği de, onun, homeopati ilaçlarının yardımıyla, hem bedensel hem de psişik ve ruhani sorunları ortadan kaldırma isteğinden doğar.

Fransız doktorlara mektup

Homeopatinin, oldukça geç sızdığı Fransa'da (Alsace), kısa süren bir gizlenme döneminin ardından gördüğü canlı karşılama şaşırtıcıdır. Yandaşları ve karşıtları arasındaki ateşli tartışmalar homeopatinin tanınmasına küçümsenemeyecek ölçüde katkıda bulunur. Joseph Bigel'in (1769-1854) yazdığı ilk Fransızca homeopati kitabı 1827'de yayımlanır ama hiç ilgi görmez [65]. Bu kitaptan üç yıl önce yayımlanan Ernst von Brunnow'un *Organon* çevirisi de başarılı olamamıştır. Hahnemann'ın davasının gözleri kamaştırması için ise birkaç sene beklemek gerekir. Doktrin asaletini, Lyon'da yaşayan matematikçi ve doktor Kont Sebastian Gaëtan Salvator Des Guidi'nin (1799-1865) 1832'de yazdığı *Lettre aux médecins français sur l'homéopathie* (Fransız doktorlara homeopati üzerine mektup) sayesinde kazanır. Des Guidi, Hahnemann'ın yanında eğitim

almış ve Almanya'da kaldığı sürede, hareketi temsil eden derneklere katılmıştır. Bu özellikleri onu en uygun aracı yapar.

Aynı yıl, psikolojik etkenlerin hastalıklar ve tedaviler üzerinde etkili olduğunda ısrar eden tanınmış yandaş Clemens Franz Marie Boenninghausen (1785-1864) ilk frankofon homeopati disiplini kaynakçasını hazırlar. 1832'de Société homéopathique de Paris kurulur. Aynı dönemde, Hahnemann'ın eski sekreterlerinden Georg Heinrich Gottlieb Jahr (1800-1875) homeopatik ilaçların kullanımını açıklayan bir kılavuz hazırlar. Son olarak da, 1825'te *Archives et Journal de la médecine homéopathique* başlığı altında birleşen iki gazete, doktrinin gizlerini açığa çıkarır.

Homeopati böylece üç koldan yayılır: Hahnemann'ın kitaplarının çevrilmesi, dergiler ve kurulan birlikler. 1865'te bir yandaş tüm bu çalışmaların hedefinin halk olduğunu ortaya koyar: "Halk bizi duysun ve Tanrı'nın ona sunduğu büyük sesin davamızın haklılığını haykırması için çalıştığımızı görsün" (F. Perrusel, *L'Homéopathie au Sénat ou une vérité mise à l'ordre du jour*, Paris, Baillière, 1865 [28]). Homeopatinin yayılışı böylece hız kazanır. Paris'te kurulan ve 1878'de kamu yararına çalıştığı onaylanan Saint-Jacques Hastanesi ile kurulan birlikler bu hızlı büyümenin göstergeleridir. Pierre Jousset, 1887 yılının başında, bir dönem "pozitif tedavi" adıyla anılan yeni ekolün ilk örgütlü eğitim hareketini başlatır [73, 65].

Savaş, doktrini savunanlara gösterilen tepkinin en somut nedenlerinden biridir. Bazı Alman düşmanları ideal kurbanlarını homeopatide bulurlar: "Homeopati, Almanya'nın kötü toprağında doğmuş, kendini bulanık bir gizemciliğe, maddeci panteizme kaptırmış ve içinde kafa karıştırıcı Alman tezlerinden birini barındıran sözde reformlardan biridir." (L'Union médicale, 1873, p. 813-815, n° 139 [28]).

Güçlü sarsıntılar üzerine

Homeopati çağının başında uygulamacı, kendi ilaçlarını kendi üretir. Bu üretim şekli eczacıların Hahnemann ve öğrencilerine gösterdikleri tepkinin nedenidir. 1850'lerde, yasalara uyum sağlamak amacıyla, homeopatik ilaç üretiminde özgül yöntemleri kullanan ilk eczaneler açılır. Bu eczaneler, eczacı Georges Weber'in hazırladığı *Le Codex des mécicaments homéopathiques* (Homeopatik ilaçlar kodeksi, 1854) ve benzeri kaynaklardan yararlanır ve ayrıca otomatik makine sağlayıcılarından yardım alırlar. İlk otomatik makineler içinde en göze çarpanları Benoît Mure tarafından yaratılan tokmaklı ve sayaçlı öğütme makineleri ile Roma mancınıklarından esinlenen çalkalama aletidir. Homeopatiyle geç tanışan

İskoçyalı Thomas Skinner (1825-1906) 1876'da, 33 saatte binde bir, 14 günde ise milyonda bir oranında incetilmiş ilaçlar elde etmeyi sağlayan bir makine tasarlar. Bir yüzyıl sonra Perdrisat adlı Cenovalı mühendis gedikli homeopati uzmanlarının önerilerini dinleyerek, ilaç sanayini mutlu edecek değişik aletler tasarlar.

XX. yüzyılın başında ortaya çıkan standart belirleme kaygısı, ilk homeopati laboratuvarlarının açılmasını sağlar. Doktrinin temsil edildiği tüm ülkelerde, bir taraftan homeopatinin çıkarlarını gözeten diğer taraftan da geleneksel ilaç sanayinin kullandığı yöntemlere ilgi duyan girişimler ortaya çıkar. Fransa'da homeopati, iki savaş arası dönemde, güçlü uygulamacıların öncülüğünde sanayileşir. Léon Vannier, 1926'da Les Laboratoires homéopathiques de France'ı kurar, ardından 1933'te Henri Boiron ve René Baudry yönetiminde, Korsakov tarzı dilüsyon üretiminde uzmanlaşan Laboratoires homéopathiques modernes açılır. Laboratoires Dolisos ise, 1936'da Jean Tétau sayesinde ortaya çıkar. Avrupalı homeopati laboratuvarları, homeopatinin gelişiminde akrabalık ilişkilerinin oynadığı rolü kanıtlarcasına, veraset yoluyla kurulur: Laboratoires Boiron'un kurucusu Boiron ailesi, Laboratoires Reckeweg'in kurucusu Reckeweg ailesi ve Laboratoires Dolisos'un kurucusu Tétau ailesidir...

Sanayileşme homeopatiyi yozlaşmadan kurtarır. Üretim şeklini geliştirme isteği elde üretimden makinelerle üretime geçilebilmesi için gerekli olan değişimi güvence altına alır. Üretim üzerindeki bu denetim ilk "homeopatik kullanımlı ilaçların" Fransız ilaçlar listesine girmelerini ve bu sayede yasallık kazanmalarını sağlar. Homeopati günümüzde de konferanslar ve kısa ya da uzun süreli eğitim programları düzenleyen ve homeopatik ilaçların bilimsel yöntemler kullanılarak geliştirilmelerinde etkin rol oynayan büyük laboratuvarlar tarafından desteklenmektedir.

Genişlemeler, gerilemeler ve yükselmeler

Homeopati hareketi, kuruluşundan itibaren, ilerleme ve gerileme arasında gidip gelir [24]. Üstünkörü bir inceleme, homeopatinin, önüne Pasteur'cülük engelinin çıktığı 1870 tarihine kadar ilerleme durumunda olduğunu gösterir. XIX. yüzyılın sonunda laboratuvar tıbbının kendini beğenmişliğine duyulan tepki homeopatiye olan ilgiyi besler. Buna karşın, hareket kendi kendini batırır. XIX. yüzyılın son çeyreğinin homeopati için bir karmaşa dönemi olduğunu unutmamak gerekir. Bu döneme, homeopati adı altında toplanan farklı ideolojiler, değişik dilüsyonlar, nozodlar ve tentürlerden oluşan uygulamalar ile Paracelsus ve Sweden-

borg felsefelerine yapılan göndermeler damga vurur. Durum kaos olarak nitelendirilemez ancak çeşitliliğin kafaları karıştırdığı açıktır.

Hahnemann'ın tedavisi, ikinci bir düşüşün ardından 1920-1930 yılları arasında belli oranda ünlenir. Alman nasyonal sosyalizminin, hataların sorumluluğunu kimin üstleneceği konusunda değişiklikler yapan yaklaşıma gösterdiği geçici ilgi, homeopatinin yükselmesine olanak verir. Homeopatinin dördüncü yükselişi ise, içinde çevrecilik ve *new age* gibi hareketleri barındıran sanayileşme sonrası ideoloji sayesinde olur.

Homeopatinin son on yıllık dönemde zirveyle dip arasında gidip gelmesi ise şaşırtıcı değildir. Homeopati, hem Hahnemann'ın belirlediği kuralları sürdürmek hem de ilaç sanayine uyum sağlamak istediği için ağır bir çelişki yaşar.

"Homeopati" teriminin bugün, içinde tutarsız ilkeleri ve düşünceleri barındırdığı kolayca fark edilir [64]. İlaç üreticisi büyük laboratuvarlar –Boiron, Dolisos, Reckeweg– doktrinden uzaklaşmaktan çekinmez ve farklı buluşları pazarlarken bunların doktrine uygunluğundan çok ticaret başarısını göz önüne alırlar. Ayrıca, bu laboratuvarlar, genel semptomlara yönelik hazırlanan sanayi ilaçları ile Influenzinum veya Oscillococcinum gibi karma ilaçları kullanmaktan çekinmez ve yaklaşımın uygulama alanının (hayvan ve bitki hastalıkları, immunodepresif hastalıklar) genişlemesini desteklerler. Kısacası, Hahnemann'ın mirası, ilaç üretimi (ya bir kez uygulanan ya da uygulanmayan basit veya karmaşık formüller vs.) ve resmi kurumlarca onaylanmaya verilen öncelik yüzünden boşa harcanır. Homeopatinin coşkuyla önerdiği kendi kendini tedavi yönteminin de onu oyuna getirdiğini unutmamak gerekir. Sonuçta, temel ilkelerinden biri kişiye özel tedavi olan bu doktrinin hastalara dağıttığı "yardım çantaları" için ne düşünmek gerekir?

Diğer taraftan homeopati, içinde barındırdığı tüm bu çelişkilerden, ödünlerden ve aykırılıklardan fazla zarar görmez ve en iyi bilinen ve en sık uygulanan Avrupa kökenli alternatif tedavi yaklaşımı olma özelliğini sürdürür.

Uydurma önermelerdeki değişimler

İşaret karşılığı tedaviler

Hahnemann'ın hayatta olduğu dönemde bile, homeopati taklitleri vardır. "Gerçek" homeopati uzmanları tarafından reddedilen ve aşağılanan

bu sistemlerden çok azı kalıcı olur. Spajiri, elektrohomeopati, Schuessler tuzları ve Oscillococcinum bu istisnalardandır. Spajiri, gerçekleştirdiği ilerlemelerle olduğu kadar gerilemeleriyle de dikkat çeken Theophrastus Philippus Aureolus Bombastus von Hohenheim, diğer adıyla Paracelsus'un (1493-1541) tıbbi okültizminin ve arkaik kimyasının izinden ilerler. Örneğin, Paracelsus hastalığı, bedende bulunan sıvı maddelerin dengesizliği olarak yorumlayan klasik bakış açısının değişmesi gerektiğini dile getirir. Yine, Paracelsus'un buluşlarına örnek olarak, kendisinin geliştirdiği yepyeni bir kavram olan arıtılmış kimyevi maddelerin beden üzerinde oynadıkları önemli rol verilebilir. Diğer taraftan Paracelsus, tarihe damgasını işaretler kuramıyla vurur. Bu kurama göre, bir bitkinin dış özellikleri, onun, hangi organ üzerinde kullanılması gerektiğini gösterir. Buradan yola çıkıldığında, kabuklu ve boğumlu bitkiler romatizmaya karşı etkiliyken, sarı renkli altın kamış işemeyi kolaylaştırır.

İşaretler kuramı, Paracelsus'un ardından, Johann Gottfried Rademacher'in (1772-1850) spajirisi (sipajiri, tedavide simyanın kullanımı) örneğinde olduğu gibi, farklı biçimler alarak varlığını sürdürür. Bu Alman Paracelsus'un yapıtını derinlemesine bilir ve en iyi yönlerini kullanmak ister. Kendisi dilüsyon tedavisini savunmamasına karşın, James Compton Burnett (1840-1901) adlı etkili bir homeopati uzmanının savunduğu ezoterik düşüncelere ilgi duyar. Yayınladığı, her biri 800 sayfalık iki ciltten oluşan *The Universal and Organ Remedies* (1841) başlıklı kitabıyla dönemine damgasını vurur. Paracelsus'un ortaya attıklarından yola çıkan Rademacher, yedi gezegen, yedi metal ve yedi organ arasında belirleyici bir etkileşim olduğunu savunur. Organı tedavi etmek hastalığı tedavi etmeye başlamaktır.

Pastiş şişeleri

Homeopatiden uyarlanan bir diğer yöntem olan elektrohomeopatinin babası, Bolonyalı asil bir aileden gelen Cesare Mattei'dir (1809-1896). Mattei, filozof Paolo Costa'nın (1771-1836) etkisiyle edebiyat, felsefe, sanat tarihi ve doğa bilimleri dersleri alır. 1848 Devrimi'ne kadar politikayla, devrimden sonra da tarım, botanik ve kimyayla ilgilenir. Efsaneye göre, hasta bir köpeğin sadece ot yiyerek iyileştiğine tanık olan Kont, kafasında yeni bir fitoterapi biçimi tasarlar. Kaderin yoluna serdiği bu otu toplar ve yapraklarının özünü çıkarır. Daha sonra, manyetizmacılığın açtığı yoldan ilerleyerek sonuca, klasik yaşamsallık ilkesine benzeyen elektrik etkisi ilkesini "iletir". Son olarak da, ilacının etkisini sıraca hastaları üzerinde

dener. Böylece ortaya çıkan elektrohomeopati, sadece kanser üzerinde değil, 763 farklı rahatsızlık üzerinde etkilidir.

Mattei, 1850'den itibaren, Bolonya'nın 50 km güneyindeki, muhteşem La Rochetta şatosunda çalışmaya başlar. Ayrıca, Bolonya ve Roma'da, duvarları teşekkür mektuplarıyla kaplı, hiç bir eksiği olmayan muayenehaneleri vardır. Belgeler, onun, 1868 yılına kadar, toplam 38.000 hastayı tedavi ettiğini ortaya koyar. Bu verinin kıskançlık yaratması kaçınılmazdır. İlk büyük tepkiler, yine homepati uzmanlarından gelir. Hahneman'cılar, Mattei'yle yollarını hemen ayırırlar. Buna karşın, Mattei önemli kişilerden destek görür. Papa IX. Pius, Saint-Thérèse hastanesinin bir bölümünü, ilaçlarını denemesi için onun kullanımına açar. 1884 yılında, Avrupa'da elektrohomeopatik ilaçlar satan seksene yakın yer vardır.

Carl Friedrich Zimpel de (1801-1897) Mattei gibi, spajiriye yeni buluşlar ekler. Sprottu'da (Silésie) doğan Zimpel, bir süre orduda görev yaptıktan sonra mimarlık ve mühendislik eğitimi alır ve Birleşik Devletler'e göç eder. 1840'ta, Akdeniz'de uzun bir araştırma yolculuğuna çıkar. 1849'da, Iéna Üniversitesi'nde tıp ve felsefe doktorasını tamamlar. Almanya'da yaşadığı dönemde de, homeopatiyi benimsemiş Arthur Lutze'nin (1813-1870) yanında kalır.

Zimpel, manyetizmacılık ve Mattei'nin tanıttığı tedavi edici elektrik ile yakından ilgilenir. Kontun kendisine yardım etmeyi reddettiğini gören Zimpel, kendi çalışmalarını kendi kendine ilerletmeye karar verir. Zimpel'in simya bilgisi onun, bitkilerden, spajiri kurallarına uygun olarak yararlanmasına yardımcı olur. Yaklaşımı ise, gelenekçileri korkutan ve azımsanmayacak sayıda hastanın hoşuna giden teozofik ve mistik temellere oturur.

Hastaları tuza basmak

Simya ve spajirik tıp, homeopati uzmanı Wilhelm Heinrich Schuessler'in (1821-1898) "tuzlarını" da kapsayan ve biyodinamik olarak adlandırılan yeni bir ilaç türünü kullanır[40]. Bu karma buluşu alışıldık bir son bekler: Schuessler'in buluşu hem "resmiler" hem de saf ve sert bir homeopati anlayışı benimseyen uzmanlar tarafından eleştirilir.

Büyük bir ailede doğan Schuessler, tıp eğitimini 1857 yılında, otuz altı gibi geç sayılabilecek bir yaştayken tamamlar. Üniversite eğitimi boyunca Berlin, Prag, Paris ve Griessen'de bulunur ve homeopatiye yönelik ilgisi giderek büyür. Buna karşın Schuessler, 1870'lerin başında oluşturmaya başladığı öğretisinin temellerini, kimyager Justus von Liebig (1803-1873)

ve mekanik materyalizmin temsilcisi, fizyolojist Jacob Moleschott'un (1822-1893) buluşlarının üzerine oturtur. Schlusser'e göre hastalıklar, minimum dozda kullanılan inorganik bileşimler yoluyla tedavi edilebilirler. Schlusser'in ilgilendiği asıl konu ise hücrelerdir.

Schuessler, 1873'te, akademik tıpla bağını kestiğini duyuran kitabı *Abrégé de thérapeutique biochimique*'i (Biyokimyasal tedavinin kısa bir açıklaması) yayımlar. İlaçların üretimi konusunda homeopatinin izinden giden Schuessler, etken maddelerin "kükürtsel" veya "fosforsal" nitelikleriyle ilgilenen Paracelsus tıbbına da yakın durur. İlk kitabının yayımlanmasından kısa süre sonra, en büyük yapıtı *Eine abgekürtze Therapie gegründet auf Histologie und Cellular-Pathologie*'yi (Hücresel patoloji ve histoloji kaynaklı kısa tedavi) yayımlar. Bu kısa kitapta, ileride "biyokimya" adını alacak olan buluşunun temellerini açıklar. Oluşturduğu sistemin benzerlik ilkesine dayanmadığını açıklasa da homeopati uzmanlarının tepkisinden kurtulamaz. Hareketin büyük isimleri olan Adolph von Lippe (1812-1888) ve Eduard von Grauvogl (1811-1887) söz konusu melezleştirmeyi eleştirirler. Tedavisinin ne homeopatiye ne de allopatiye indirgenmesini isteyen Schlusser, bu eleştirileri bir kez daha düzeltmeye çalışır.

Schuessler, tüm bu eleştirilere rağmen başarılı olur. 1870'lerin ortalarında, Oldenburg'taki muayenehanesinde, bir yılda ortalama 11.000 hastaya bakar, yani bir günde 300'den fazla hastayla ilgilenir! Mutlu bir hasta, 1870 yılında, ileride Biochemische Bund adını alacak olan bir dernek kurar. 1920'li yıllara gelindiğinde, bu derneğin çatısı altında çalışan bir reklâm bölümü, bir ilaç laboratuvarı ve bir yayınevi vardır. Biochemische Bund Deutschland, 1928 yılında, 180.000 den fazla üyeye sahiptir.

Schuessler'in izinden giden biyokimya uygulamacıları, II. Dünya Savaşı'ndan kaynaklanan hiçbir sıkıntı duymazlar zira III. Reich'in koruması altındadırlar. Schlusser tuzları ise, bir günah çıkarma döneminin ardından, kalıcı alternatif tedavi yolları arasındaki yerini alır.

Ördek kalbi

En çok satılan "homeopatik" ilaç olan Oscillococcinum –Québec'lilerin taktığı adla "grip kırıcı"– üretim yöntemleri nedeniyle homeopatik sayılamayacağı gibi, Hahnemannci geleneğe de sadık değildir. Temelleri, onun homeopati tarihinde yer almasına engeldir. Bu çelişkili durum, alternatif tedaviler alanında gerçekleşen simgesel aktarımlara örnektir.

Her şey yüce bir amaç uğruna başlar: 1917 yılında yaşanan ölümcül grip salgınının nedenlerini anlamak. Dijon'da doğan askeri doktor Joseph Roy (1891-1978), kendini nedenleri bulma işine verir ve aradığı şeyin, kurbanların kanında saptadığı bir mikrop olduğunu düşünür. Modern bakteriyoloji tarafından kimliği saptanamayacak olan bu hayvancığa, titreşimli hareketlere sahip olduğu için oskillokok adı verilir.

Paris'e giden Roy, uzun bir süre, ünlü homeopati uzmanı Léon Vannier'nin çalışmalarını izler. Bu arada araştırmalarına da devam eder ve belsoğukluğuna yakalananların bedenlerindeki irinlerde, tüberküloz hastalarının akciğerlerinde, frengililerin çıbanlarında yaşadığını düşündüğü oskillokoğun, yeni kötülüklerini keşfeder. Kabakulak, suçiçeği, kızamık gibi bilindik hastalıklar ile Hahnemann'ın, uyuzun eşanlamlısı olarak kullandığı pisor başlığı altında toplanan diğer hastalıklar, doğrudan oskillokokla bağlantılıdır. Roy'un saptamaları bu kadarla da kalmaz. Büyük ilgi uyandıran *Vers la connaissance et la guérison du cancer* (Kanseri anlamaya ve iyileştirmeye doğru, 1925) başlıklı kitabında, kanserin temelinde de oskillokokun yattığını öne sürer. Kendi ilacını hazırlamaya karar veren Roy, homeopatiye sadık kalmayı amaçlar. Dolayısıyla one gereken temel madde birazcık oskillokoktur. Basit sayılabilecek tarifin malzemesi ise, kafaları özel olarak bu iş için kesilen Berberistan ördeklerinin kalpleri ve karaciğerleridir. Organların seçiminde belirleyici olan unsur arkaik bir bilgiye dayanır. Eskilerin mirasçısı olan Roy, acı merkezinin karaciğer olduğunu göz önüne alır. Toplanan organlar, mikroptan arındırılmış organik sıvıyla (pankreas usaresi ve glükoz eklenmiş serum) dolu bir kaba konur ve karışım kuluçkaya yatırılır. 40 gün sonra, organlar çürümüş ve sayısız oskillokok ortaya çıkmıştır. Geriye, elde edilen bu karışımı homeopatik emirlere uygun olarak kullanıma hazırlamak kalır.

"Les Laboratoires homéopathiques modernes", 1925 yılında, ilacı üretmeyi ve pazarlamayı kabul eder. Birkaç denemeden sonra, yüzde iki oranında hazırlanan Korsakov tarzı dilüsyon Oscillococcinum olarak adlandırılır. Ticari başarının sağlanabilmesi içinse, homeopatik labrotuvarların, Boiron şirketi tarafından satın alındığı 1960'ları beklemek gerekir. Ancak, ilaca yönelik bir bekle gör politikası geliştirilir ve uygulamaya ayrılan destek kısıtlanır. Oluşabilecek her tür sorunun önüne geçmek için, reklâmlarda ve tanıtıcı belgelerde kullanılan "grip" sözcüğü kaldırılıp, yerine daha belirsiz bir anlamı olan "gribal hastalıklar" ifadesi kullanılır.

Kaya tozları

Homeopati yeni yaklaşımlar doğurmaya devam eder. Bunlar arasında en şaşırtıcı olanı ise deşelatris litoterapidir. Bu kapalı ad, inceltilmiş taşların veya minerallerin, homeopatik yaklaşımın ilkelerine uygun biçimde kullanılmalarını belirtir. Yöntem tarihsel kanıtlarını mide sorunları için mermer tozu kullanan Yunanlılarda, kilden tedavi amaçlı yararlanan Amerikan yerlilerinde ve solucan düşürmek için demir sülfat kullanan Hintlilerde bulur.

Çoğunlukla küçük ampuller içinde sunulan litoterapötik ilaçlar, organizmada hali hazırda var olan ama bedenin veya dış etkenlerin ürettiği kirletici maddeler nedeniyle felce uğramış katalizörleri serbest bırakır. Geleneksel oligoterapiyle bir tutulmak istemeyen litoterapi, diğer yöntemlerin yaptığı gibi zehirli maddelerden kurtulmaya çalışmak yerine, organizma için yararlı olan oligoelementleri çözmeyi amaçlar.

Homeopatik geleneğe sadık kalan litoterapistler Max Tétau ve Claude Bergeret, oligoelementleri yalıtmak ya da arıtmak yerine doğal hallerinde kullanmayı tercih ederler. Dolayısıyla, Diopside, onu oluşturan ve organik ve psişik üç hassasiyet tablosu oluşturulmasına olanak veren maddelere (silis, kalsiyum ve magnezyum) tercih edilir.

İğnelerin buluşması

Homeopatinin günün birinde Doğulu doktorlarla karşılaşması kaçınılmazdır. Bu karşılaşmayı düzenleme şerefi homeopati uzmanı August Weihe'ye (1779-1834) düşer. Weihe, günlük çalışmaları sırasında, homeopatik semptomatolojinin üstderi üzerinde toplanmış ağrılı noktaların belirlenmesine olanak verdiğini keşfeder. Ardından da, 1875'te bedenin 195 özel noktasını gösteren bir harita hazırlar. Bu noktalara uygulanan elle muayene, tanı koymayı ve kullanılması gereken ilacın belirlenmesini yönlendirdiği gibi, daha önceden belirlenmiş tanının ve ilacın uygunluğu konusunda da yardımcı olur.

Sürpriz: Weihe'nin noktalarıyla akupunktur noktalarının çoğu aynı yerde bulunur. Bu bilgi yeni araştırmaları tetikler. Örneğin, akupunkturcu Roger de La Fuye (1890-1961), 1934'te *Atlas d'homéosiniatrie*'yi (Homeosiniatri atlası) yayımlar.

Elektroakupunkturun doğumu yakındır ancak bu doğumun gerçekleşmesi için, öncelikle elektrikli veya elektronik makinelerin ortaya çıkması gerekmektedir (Nogier, Voll, Morell, Rasche yöntemleri).

Mikropların gücü

Yaraya benzin dökmek

Genelde, her bir yenilik, tıbbi zaferler kazandığı bir dönem geçirir. Domates'in Birleşik Devletler'e girişi, onun şifalı özelliklerine düzülen sayısız övgü sayesinde olur. American Hygiene Pills'in sahibi Archibald Miles, 1830'larda, ketçapın atası sayılan Miles' Compound Extract of Tomato adlı ilacı üretmeyi başarır. Aynı dönemde, öncelik tartışmaları ve ticari anlaşmazlıklar kafaları meşgul etmeye başlar çünkü John Cook Bennett da (1804-1867) hazımsızlıktan koleraya kadar, sayısız hastalık üzerinde etkili olduğu öne sürülen "domatesler tıbbı"nın tanıtımı yapmaktadır.

Her buluş, petrol bile, tedaviye alet edilebilir. XIX. yüzyılın ortalarında, Samuel M. Kier (1813-1874) adlı tuz üreticisi, nehirlerin sürüklediği petrol artıklarından hazırladığı ve Rock Oil veya Petroleum adıyla tanınan tıbbi kullanıma uygun yağı pazarlamayı düşünür. Öteki araştırmacılarla da paylaştığı bir diğer amacı, bu yağı damıtarak ileriki yıllarda kerosen adını alacak olan alev almayan bir sıvı elde etmektir. Kerosen adının, Kent'in sıvısına koyduğu Kierosene adını anımsatması ise ürkütücüdür. Aslında petrol, Kent'ten çok önce, kurnaz çiftçileri servete boğan Seneca Oil adlı antiromatizmal yağ sayesinde ünlenmiştir.

Kısacası, tıbbi ve bilimsel yenilikler, kopyalarını da beraberlerinde getirirler.

Yüzyılın vaatleri

Louis Pasteur'ün, mikropların varlığını ve hastalıkların yayılmalarındaki sorumluluklarını kanıtlayan çalışmaları, devasa bir keşif alanı açar. Bütün dünyada, kanserden deliliğe hatta romatizmaya kadar çok çeşitli hastalıklara neden oldukları düşünülen mikroplar keşfedilir. Bakteriyoloji, kırk yıl gibi kısa bir zamanda, mikropların difteri, sıtma ve ateşli tifodaki sorumluluğunu belirleyerek etkileyici ilerlemeler kaydeder.

Ancak işin diğer ucunda yanılgı ve körlük vardır. XIX. yüzyılın sonunda, dönemin bilimsel beklentilerine uygun olarak, kansere neden olan mikroplara ve parazitlere ilişkin savların sayısı artar. Kansere neden olan mikroorganizmayı bulma hırsı, hastalığın köküne inmek isteyen araştırmacıları esir alır. Bu yarışta, iki Fransız, Bra ve Mongour, Paracelsus'un işaretler kuramını yeniden ele alır ve böylece ünlenirler. Armut ağaçları üzerinde gördükleri, biçimleri kötü huylu tümörleri

andıran şişlikleri gözlemler ve *Nectria ditissima* mantarını kenara ayırırlar. Bu mantardan kısa ömürlü bir kanser karşıtı aşı üretirler [23].

"Kanser mikropları" listesi uzayıp gider: Russell'ın cisimcikleri (1890), Sanfelice'in blastomisetleri (1898), Schmidt'in versleri ve sporları (1903), Mori'nin misetoid ultra-virüsü (1914) vb... Ancak, ne Scheuerlein'in 1887'de fark ettiği ovoid mikrobunun, ne öjenik uzmanı Charles Richet'nin (1850-1935) *Micrococcus pyosepticus*'unun, ne de Wilhelm von Brehmer'in, 1930'ların başında keşfettiği *Siphonospora polymorpha* parazitinin kanser üzerindeki etkisi kanıtlanır. Burada söz konusu olan ya yanlış kullanımın doğurduğu yetersiz sonuçlar ya da kanserli hücrelerin iltihaplanmasına neden olan basit mikroplardır.

Bu uzun listede yerini alan Fransız Eugène Doyen'in (1860-1916) *Micrococcus neoformans*'ı bu çalışmalarla ilgili pek çok şey anlatır. Dolayısıyla incelenmeyi hak eder. Yalancı pehlivanlığının zararını görmüş bu cerrah, onaylanma açlığı içindedir [23].

Doyen, 1901'de hastalıklı dokularda gözlemlediği Y biçimindeki mikroplara *Micrococcus neoformans* adını verir. Albert Calmette'in (1863-1933) hayranı olan ve Joseph Koch'un *Protozoon cancrosum* üzerinde yürüttüğü, oldukça tartışmalı araştırmaları bilen Doyen, buluşunu hiç zaman kaybetmeden immünoloji alanına taşır. Ne yazık ki, gerçekleştirilen karşılaştırmalı deneyler "Doyen mikrobunun" hasta olsun ya da olmasın, tüm organizmalara yerleşebilen sıradan konuklarından biri olduğunu ortaya çıkarır. Buna karşın Doyen, bir dolandırıcılık aracı olarak da görülebilecek kanser karşıtı serumuyla mucizeler vaat eder ve geniş bir çevreyi etkilemeyi başarır.

Mikropların savaşı

Gelenekçi doktorlar daha mikroplar kuramını benimsememişken halk, ticaret adamları sayesinde basillere ilgi göstermeye başlar. Örneğin, Amerikalılar, Pasteur ve Koch'un çalışmalarını şarlatanlardan öğrenirler!

Mikrobiyolojinin tanınmasında, Texas'a göç eden Prusyalı William Radam'ın Microbe Killer'ı etkilidir. Pasteur'ün çağdaşı olan ve sık sık onun adını anan, bazen de onu alay konusu yapan bu kişi bahçıvanlık yapar. Sıtmanın yanı sıra romatizma ve siyatik ağrılarından şikâyetçidir. Çocuklarından ikisinin ölümü onu kendi ilacını hazırlamaya iter. Araştırmaları sırasında eline geçen bir bahçıvanlık dergisinden mikropların varlığını öğrenir. Kısa bir süre sonra, acılarının nedeninin bağırsaklarında dolaşan mikroplar olduğuna inanır. Bitki bitlerinin tehdidi ile mikropların

gücü arasındaki benzerlik de böylece ortaya çıkmış olur. Radam, daha sonra, etkili bir zehir arayışına girer. İşe Tarım Bakanlığının bitkiler ve meyveler üzerinde kullanımına izin verdiği zehirleri inceleyerek başlar.

Sadece bir yıl süren araştırma döneminin sonunda mucize formül artık elindedir. Buluşunun getireceği ticari başarının farkında olan Radam, 1886'da, Microbe Killer'ı için berat belgesi alır. Ancak dikkatli davranmış ve hazırladığı dosyada tıp sözcüğünü kullanmaktan kaçınmış, onun yerine ürününün asalak mantarları ve mikropları öldüren özellikleri üzerinde durmuştur. Kulaktan kulağa fısıldanan bu buluşu duyan meraklılar, kapısına gelmeye başlar. İlacın üretim biçimi ise oldukça karmaşıktır, zira üretilen her bir seri ilaç bir diğerinden farklıdır. Diğer taraftan bu şanssızlık çok önemli değildir çünkü Radam'ın ilacının % 98'inden fazlası sudur!

Radam'ın başı yargıyla da derde girer, ama o, bu durumu lehine çevirebileceğini anlar ve mahkemeye çıktığında kullanmak üzere, tanıtımına katkıda bulunacak vurucu cümleler hazırlar. Ayrıca bu durum, kendini rakip ürünlerin, özellikle de Microbe Destroyer'ın tehdidinden koruması için iyi bir fırsattır. 1889'da Radam karşıtlarından biri olan, eczacı ve Doktor R. G. Eggles'ın davası büyük ses getirir. Jüri, Radam'ın botanik konusunda hiçbir şey bilmediğini keşfeder. Radam, kendini yararcılığın önemini vurgulayarak savunur: Önemli olan ilacının tedavi ediyor olmasıdır. Ayrıca, aynı anda birçok alanda kullanılabilen bu ilaç, tek bir soruna yönelik ilaçlarla karşılaştırıldığında oldukça masraflıdır. Radam'ın tek beklentisi, iyilik yapan bir insan olduğunun kabul edilmesidir.

Radam olayı ve XIX. yüzyılda gerçekleşen büyük bilimsel ve tıbbi buluşlar, başına buyruk hareket edenleri engelleyemez, hatta tam tersine bu insanları cesaretlendirir. Gelenekçiler, bir köylünün Radam'ın mikroplarıyla Pasteur'ünkiler arasındaki farkı anlamasının imkânsızlığını dile getirirler. Bununla birlikte Radam olayı muhalifleri umutlandırır. Utanmaz satıcılar tarafından göz göre göre taklit edilen bilim, yine de, tehditkâr olma özelliğini korur. XIX. yüzyılın sonunda, ilaç reçetelerini inceleme altına alan ve düzenbazlara karşı savaşan yeni kuşağa gereken araçları yine bilim sunar. Böylelikle, sayısız şüpheli ürün deneysel bilimler tarafından sınavdan geçirilmiş ve tıp gazetelerinde eleştirilmiştir.

Coley'nin öfkesi

Tıp eğitimi veren ilk resmi kurum olan Johns Hopkins School of Medecine, 1893'te, Birleşik Devletler'de kurulur. Bu çok önemli bir olaydır, çünkü mesleki tablo bu tarihe kadar içler acısıdır. Bazıları, dul kalmış bir

doktor eşiyle evlenerek doktor unvanı alır, bazıları ise görevli memurları kandırmak için Çince diplomalar hazırlarlar. Bu aldatmacalardan daha da kötü olan, tıbbi konulara ilgi duyan herkesin doktorluk yapmasına hoş görüyle yaklaşan geleneksel tutumdur. Dahası, Harvard Medical School'da sınavlar, 1870'lerde bile, sözlü yapılır, çünkü öğrencilerin çoğunluğu okuma yazma bilmez.

Tıp mesleğinin saygınlık kazanmaya başlaması mucitlerin işine gelir. Bu dönemde bilimsel yöntemleri taklit ederek üretilen ve bilimselliklerini ön plana çıkaran adlar taşımaya gönüllü ilaçlar ortaya çıkar: Syrup of the Hypophosphites, Extract of Pinus Canadensis, Lithiated Hydrangea...

Harvard Medical School'dan diplomalı ünlü cerrah ve araştırmacı William B. Coley (1862-1936) 1888'de, yandaşlarının modern immünolojinin başlangıcı kabul ettiği bir buluşa imza atar. Ancak Coley'nin başlarda ilgi gören çalışmaları daha sonra saygınlıklarını yitirirler.

Her şey, doktorun çaresiz kalmasıyla başlar. Coley'nin, kemik kanseri olan genç bir hastası, tüm çabalara karşın, on dokuz yaşında ölür. Bunun üzerine Coley, kanser, özellikle de sarkoma hastalarının son on beş yıla yayılan dosyalarını inceleme altına alır. Didik didik ettiği yüz kadar dosyanın arasında mucizevî bir vakaya rastlar. Hazırlanan raporda, iki kere yılancığa tutulmuş, bir kere de *Streptococcus pyogenes* bakterisine bağlı deri iltihaplanması geçirmiş bir kanser hastasının iyileştiği yazmaktadır. Coley'nin bakterilerden oluşan bir aşı hazırlamaya karar vermesi için bu kadarı yeterlidir.

Coley, streptokok kültüründen üretilecek bir aşıyla, kanser hastalarının bağışıklık sistemleri üzerinde ani bir tepki yaratmayı planlar. 1893'te elde ettiği ilk klinik başarıdan sonra, yönteminin temellerini anlatan bir makale yazar. Deneyiminin yardımıyla ilk aşılarının sertliğini yumuşatmak için, streptokoklara *Basillus prodigiosus* (bugünkü adıyla *Serratia marcenses*) kökenli başka mikroplar ekleyebileceğini keşfeder. Damar içi uygulanan "aşıda" enzimler, proteinler, *S. Pyogenes* ve *S. Marcescens* endotoksinleri ve egzotoksinleri de bulunur. Sonrasında, Coley daha da yumuşak bir formül bulmak için Parke-Davis ilaç şirketine danışır. 1936'daki ölümünün ardından meşaleyi kızı alır. Ayrıca, Josef Issels gibi takipçileri de olacaktır.

Cüppeyle rahip olunmaz

William Frederick Koch'un (1885-1967) çalışmalarının, Nobel ödüllü Robert Koch'unkiler (1843-1910) kadar sıcak karşılanmadığı söylenebilir. Michigan Üniversitesi'nde çalışan doktor William F. Koch,

1920'lerin başında, kanserin, organizmanın kendi kendine ürettiği zehirli bir maddeye karşı, yine organizma tarafından üretilen koruyucu bir tepki olduğunu öne sürer. Öyleyse, içerde oluşan bu zehrin kökü oksitleme yoluyla kazınmadıkça kurtuluş umudu yoktur. Ayrıca, kalp krizinden eklem yangısına kadar pek çok hastalık, oksijen yönünden fakir dokularda gelişen mikroorganizmalardan kaynaklanır. Bu saptama, kuru yuvalarda kolayca büyüyen özel hücreler açıklamasıyla karşılaştırıldığında, küçük bir adım gibi kalır.

Koch'un tedavisi üç yönlüdür: sıkı bir gıda rejimi, kan temizleyici lavmanlar ve "sentetik antitoksinler" olarak adlandırdığı üç ilacın (malonid, parabenzokinon, inceltilmiş glioksilid) kas içi enjeksiyon yöntemiyle uygulanması. Aralarında kanserin de bulunduğu altmış dokuz hastalık, bu sentetik antitoksinler sayesinde tedavi edilebilir.

Koch ve iki kardeşi, tedavinin tanıtımını yapmak için Christian Medical Research League (Hıristiyan Tıbbi Araştırmalar Birliği) adlı bir şirket kurarlar. Ne yazık ki, üç antitoksinden en tanınanı olan glioksilidi inceleyen şüpheciler, preparatın içinde saf sudan başka bir şey bulamazlar. Bu durum daha derin araştırmalar yapılmasının önünü tıkar. Koch kardeşlerin aşı başına 300 dolar istedikleri hastaların da tepkileri artar. Koch kaybettiği iki davanın ardından Brezilya'ya kaçar ve 1967'de ölür.

Hava civa

Oksijen terapileri savunan tek kişi Koch değildir. Bir diğer büyük öncü, hücrelerin solunum sürecini açıklayan ve bu sayede 1931 yılında Nobel Tıp ödülünü kazanan Otto Warburg'tur (1883-1970). Warburg, kanserli hücrelerin oksijen yönünden fakir ortamlarda oluştuğunu ortaya atar. Dolayısıyla, fazla oksijen bunların ölümcül gelişimlerini yavaşlatır, hatta durdurur. Bundan böyle, tüm oksijen terapiler, sağlıklı hücrelerle kanserli hücrelerin farklı metabolik özellikler taşıdığını ve ortaya çıktıkları ortamlara müdahale edilerek bu özelliklerin çevresinin sarılması gerektiğini savunacaktır.

Oksijen terapisi, geleneksel tedaviyi tamamlayıcı bir yöntem olarak sunulduğu germanik ülkelerde büyük başarı elde eder. Oysa oksijenli su (H_2O_2) ve diğer "hiperoksijenlendirme" yöntemleri yararlarını kanıtlayamamıştır. Dahası, yeni araştırmalar, kanserli hücrelerde görülen yavaş solumanın bu hücrelere ait bir özellik olmadığını ancak hastalık nedeniyle ortaya çıkan bir durum olduğunu ortaya koymaya yönelirler. Böylece, oksijen terapisinin temeli bile yerinden oynar.

Bu arada hiperoksijenlendirme farklı biçimlerde yaşamaya devam eder. Bu uygulamanın akıl hocası, 1970'lerin başından itibaren dolandırıcılık suçundan pek çok kez hapse girmiş olan sabıkalı dolandırıcı Kurt W. Donsbach'tır. Alternatif tedavilerde oksijenli su kullanımının yeni bir biçim alması Richard Wilhelm'e de çok şey borçludur. Bu emekli fizikçi, kendisi gibi emekli olan bakteriyolog arkadaşı Edward Carl Rosenow (1875-1966) ile birlikte, karışımın tedavi edici gücünü yeniden keşfettiğini öne sürer. Walter Grotz (emekli posta memuru), George Borell, Ed McCabe ("myster oxygen" adıyla da tanınan, kitabının 250.000 satmasıyla zengin olan gazeteci) ve Charles S. Farr gibi diğer adanmışlar da seslerini duyururlar.

Muhteşem Radon

Alternatif tedaviler, özellikle farmakolojik ilerlemeleri süresince, kimya laboratuvarlarının görünürdeki üstünlüğünden yararlanırlar. Oldukça karmaşık formüller, bilimsel kelimelerin kullanıldığı adlar ya da nezlede olduğu kadar sağırlıkta da etkili olan ve havayla dolu bir deneykabı aracılığıyla uygulanan Judge's Oxy-Hydrogenated Air örneğinde olduğu gibi, uygulamaya dayalı unsurlar bu duruma kanıt olabilirler.

Berlinli August von Wassermann (1866-1925) sayesinde doğan selenyumun onkolojik ilaç olarak kullanılması düşüncesi, sözcüklerin yarattığı büyü hakkında fikir verir. Von Wassermann'ın çalışmaları, 1911'den itibaren büyük bir hayranlık uyandırır. Ne yazık ki, araştırmacı dozaj belirtmeyi ihmal eder ve kısa bir süre sonra, doz aşımına bağlı ölümler gündeme gelir. Ölümlerden sonra ortaya çıkan şüphe araştırmaları dondurur ve selenyum kullanan tedavileri rafa kaldırır. Beklenmedik darbe ise 1924'te gelir. Selenyumun kanserojen etkisini kanıtlayan bir araştırma, birçok ülkenin, gıda ürünlerinde bu maddeyi kullanmasını yasaklar. Emmanuel Revici, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, selenyuma, kendi deyimiyle "antineoplastik" bir etki yükler ve böylece bu maddeyi yeniden onkoterapinin gündemine sokar.

Alternatif tedaviler alanında bir dizi ortak uygulama vardır. Etkili bir tanıtım, övülen ürünün cevaplayabileceği bir korku yaratır. Mikrop tehdidinin abartılmasının dışında başka paralellikler de sahneye konur. 1879'da, Joseph Lawrence ve Jordan Wheat Lambert tarafından yaratılan Listerine adlı gargara geniş bir kullanım alanı olan antiseptik ilaçlardan biridir. Nobel ödüllü Paul Ehrlich'in (1854-1915) arsenik bazlı frengi ilacı Salvarsan ortaya çıkar çıkmaz elebaşları, Erlich soyadını ve buluşun

kod adı 606'yı gasp ederek piyasaya yeni bir ürün sunarlar [84]. Her bir yeni bilimsel buluş, şüpheli tedavi ürünlerinin ticaretini beslemek için çalınır. Bu döngüye 1898'de keşfedilen radyum da dahil olur. Radyumun bulunmasından kısa bir süre sonra, tüm kanser türlerini iyileştirdiği öne sürülen ve sözüm ona bir ışın tedavisi uygulayan Radol piyasaya çıkar. Rupert Wells adlı bir kişi tarafından hazırlanan Radol'un içerisinde kinin sülfat asiti ve alkol vardır.

Özellikle sıvılardan oluşan tedavilerde kullanılan radyum, başka sürprizleri de beraberinde getirir. Bazı kaynakların şifalı olduğu düşüncesi çok eski çağlara dayanır. Kaplıca tedavileri tarihinin de gösterdiği gibi pınarlar, çağlar boyunca şifalı kabul edilmiştir [75]. XX. yüzyılın farkı, bu dönemde kaynakların yararlarını kanıtlamaya elverişli kuramların ortaya çıkmasıdır. Elektronu bulan Joseph J. Thompson (1856-1940) 1903'te, *Nature* gazetesinde, ampirik olarak tedavi edici özellikleri olduğu sonucuna varılan bazı kaynaklardaki radyoaktivite oranını gösteren dikkat çekici buluşunu açıklar. Bu radyoaktivite, toprak taki maden tarafından üretilen radyum türümesinden –bugünkü adıyla radon– kaynaklanır. Onaylayıcı bu buluş yeni ufuklar açar ve büyük doktorlar kaynak suyunun romatizma, zehirlenme, kronik ishal, cilt sorunları ve diğer pek çok hastalığın tedavisinde etkili olabileceğini söylemekten çekinmezler. Kısacası radon, hemen, suya "can" veren bir madde olarak görülmeye başlanır.

Kimyasal kanıt, yeni müşterileri Avrupa ülkeleri ve Birleşik Devletler'de sayıları gün geçtikçe artan sanatoryumlara yönlendirir. Ne yazık ki, sadece sanatoryumlara ulaşabilenler bu şişelendiği anda "ölen" suyun doğal iyiliklerinden yararlanabilir. Bu sorunun çözümü "eve" radon taşıyabilen makinelerin bulunmasıyla gelir. 1920'lerin ortalarında, sudaki radyoaktivite oranını (yavaşça) arttıran küçük hazneler piyasaya çıkar. Bu işte ilk isim yapan, 1912'de berat belgesi alan Revigator'un yaratıcısı R. W. Thomas'tır. Kısa bir süre sonra benzer aletler satışa sunulur. Bunlardan en ünlüleri Thomas Cone, Zimmer Emanator veya Radium Emanator'dır. Bu dönem, Vitalizer Water Jar, Radium Water Jar ve Torbena Jar'ın altın çağıdır.

Mademki radon sağlığa yararlı o zaman neden sadece suyla kullanılıyor? Bu mantık 1920'li ve 30'lu yıllar arasında, radyumu aktif bileşen olarak kullanan sayısız ürün doğurur: Sabunlar, güzellik kremleri, fitiller (Vita Radium Suppositoires), prezervatifler (Radium Brand Male Pouches) ve doğum kontrol ilaçları. Güçlendirici hapların yanında, Linarium (belsem), Ointarium (merhem), Dentarium (diş macunu), Kaparium (saç güçlen-

dirici) adlı ürünleri de piyasaya süren Arium örneğinde olduğu gibi, bazı şirketler arzı daha da arttırırlar. Biraz geç olmakla birlikte (1960'larda) homeopati uzmanları da, Radium Bromatum'la bu harekete katılırlar.

Etken madde bir kez benimsendikten sonra, tüm uygulamalar da aklanır. En fazla beğeni toplayan uygulamalar arasında, içsalgı bezleri bozukluklarında kullanılan Radiendocrinator gibi, deri üstüne uygulanan ve yararlı enerjilerini yumuşakça yayan küçük yastıklar önemli bir yere sahiptir. J. Bernard King'in ışınımlarıyla mikropları öldüren, kanser, sara, tüberküloz ve diğer ağır hastalıkları iyileştiren Ray Cura'sı bir diğer genel örnektir. Bu şaşırtıcı piyasada süregelen durum karmaşıktır, zira insan bir kereyle gâvur olmaz, gerçek şarlatan, yüzde yüz etkili tedaviyi arayan, *a priori* ciddi araştırmacıdan daha az tehlikeliymiş izlenimini verir. King'in ürünleri bir parçacık radyum bile taşımasa da, diğerleri gerçekten radyoaktiftir.

Pittsburgh'lu tanınmış sanayici Eben M. Meyers 1932'de radyum zehirlenmesinden ölünce her şey değişir. Sayısız hastalığa çare olarak sunulan Radithor'dan günde üç şişe içmekle övünen bu sporcu adamın ölüm nedeni şüpheye yer bırakmaz. 1925'ten beri piyasada olan Radithor, daha önce sitriktin bazlı iktidarsızlık ilacını pazarlamaktan suçlu bulunan William Bailey'i servete kavuşturur.

Bu gelişmelerin ardından bu seferde atom çağı hayal gücünü canlandırır. Uranyum "atom çekirdeği" içeren su U-235'te, Atomic-Nu-Life gibi kuvvet ilaçlarında veya radyoaktif banyo tuzlarında kendini gösterir.

1920'lerde başlayan ve sembolik doruk noktasına penisilinin keşfiyle (1928) ulaşan kemoterapi devrimi aynı olayın daha karmaşık bir ifadesidir. Kimyanın ilerlemesi, çelişkili olarak, kullanılan drogların çeşitliliğini azaltır. Bundan böyle şüpheli ürünlerin ticaretini yapanlar ecza biliminin sınırları içinde çalışamazlar (veya eczadan açıkça uzak durmak zorundadırlar). Ancak kemoterapi devrimi de piyasaya daha etkili dolayısıyla daha tehlikeli olabilecek ilaçlar sürer. Tedavi mucizelerine istenmeyen yan etkiler ve organik direnç gibi beklenmedik tepkiler eşlik eder. Kamuoyu kısa bir sürede endişeye kapılır ve daha önce işlerine yarayan bilimsel ilerlemeye düzdükleri övgüleri unutan alternatif tedavi uzmanları bu durumdan faydalanırlar.

Cemaatsiz papaz

Bakteriyoloji karşıtları, XX. yüzyılın başında hâlâ nöbet başındadır. Muhaliflerden biri olan Günther Enderlein (1872-1968) geleneksel tıbba yönelik tamamen farklı bir bakış açısı önerir. Enderlein'a göre viral, gene-

tik veya bakteriyel hastalıkların tek sorumlusu hastanın yaşam ortamıdır. 1872'de Leipzig'de bir öğretmen ailesinde doğan Enderlein, doğa bilimleri, fizik, zooloji okur ve eğitimini üstün başarı ile bitirir. Ardından bir zooloji müzesinde kayyumluk yapar. Birinci Dünya Savaşı boyunca, tıp eğitimi olmamasına rağmen askeri bir hastanede tıp doktoru olarak çalışır.

Savaşı izleyen yıllarda müzeciliğe geri döner ancak mikrobiyolojiye duyduğu ilgi de artar. Araştırmalarının sonucunu almak isteyen bu yalnız ve titiz adam anlaşılamamış araştırmacı maskesini takar. Meslektaşlarının alaylarına konu olan tek özelliği antik uygarlıklara duyduğu aşırı ilgi değildir. Terminolojiyi değiştirme isteği de meslektaşlarını oldukça şaşırtır. Ayrıca çalışmalarını ününe zararı dokunan bir sır perdesiyle örter. Bakteriler âleminin iç çevreye rahatlıkla uyum sağlayabildiğini ve orada kolayca gelişebildiğini savunarak kendini fark ettirir. Dahası, hücre bileşenlerinin bağımsız mikroorganizmalar yaratabileceklerini savunur. Enderlein canlı organizmaları oluşturan tüm hücrelerin ufak, ölümsüz, biyolojik elementler içerdiklerine inanır. Bu elementlere, bir diğer Pasteur karşıtı Antoine Béchamp'ın (1816-1908) "mikrozima" ve Naessens'in "somatitlerini" anımsatan "protit" adını koyar. Oldukça yaşlı olan (kökenleri evrimin başına kadar uzanır) bu mikroorganizmalar o kadar küçüktürler ki (yaklaşık 0,01 mikron) görülebilmeleri için siyah fonlu veya konrast oranı yüksek güçlü mikroskoplar gerekir. Bu elementlerin bir diğer özelliği iç çevrenin fizikokimyasal, biyoelektriksel ve mikrosirkülatuar koşullarının dengeli olduğu durumlarda tam bir ortakyaşarlık sürdürebilmeleridir. Ancak en ufak bir karışıklıkta büyümeye ve ölümcül etkilerini göstermeye başlarlar.

Enderlein, edindiği yeni bilgi ve onu açıklamak için bulduğu sözcükten aldığı güçle biyolojiyi baştan sona yeniden gözden geçirir. Özellikle, bir dizi hastalıkla iki "parazit" mantarın –*Mucor racemosus Fresen* ve *Aspergillus niger van Tiegham*– evrimleşme evreleri arasında koşutluk kurar. 1930'ların ortalarında kendisininkine oldukça yakın bir yaklaşımı savunan Wilhelm von Brehmer'in (1883-1958) bulduğu kan parazitine *Siphonospora polymorpha* adını vermesi ve onu *Mucor racemosus* mantarının bakteriyel bir türü olarak tanımlaması Enderlein'in işine yarar.

Belirlenen hedefe yönelik tedaviler geliştirmek için gereken tüm parçalar bir araya gelmiştir. Enderlein'ın çalışmalarından yola çıkılarak geliştirilen ve mantarlardan üretilen ilaçları kullanan tedavi her şeyden önce bir "izopati"dir. Basit bir özetle, bu "probiyotik" ilaçlar yorgun bir organizmanın yetersiz tepkilerini uyarmayı amaçlar.

1933'te, Enderlein'ın yardımıyla, biyolojik tedaviler alanında çalışan Sanum şirketi kurulur. On yıl kadar sonra Enderlein'ın bizzat kendisi ilaç üretimi işine girer ve Berlin'de Ibica şirketini kurar. Ayrıca antik çağrışımları olan *Akmon* başlığını taşıyan bir de gazete yayımlar.

Tariflerini saklamayı tercih eden Enderlein, bu durumun yarattığı çelişkili görüntüyü önemsemez. Araştırmacının eğitiminden yararlanabilen tek kişi Enderlein'ın, kendisinin dürüst bir ardılı olarak gördüğü Alfred Baum'dur. Enderlein doksan altı yaşında ölür. Üretim işlerinin denetimini ise bir süreliğine eşi üstlenir.

Başlıca sağlık aşılamaları

İyi deniz

XX. yüzyılda yıldızları parlayan naturoterapi uzmanları, doğal maddelerin içinde tedavi araçları ararken yalnız değildirler. Deniz suyundan bir dizi ilaç hazırlayan René Quinton (1866-1925) bu durumun kanıtlarındandır. Chaumes'da doğan Quinton eğitim için Paris'e gider. Biyoloji ve aeronotik iki büyük tutkusudur. Ayrıca, bu adam yeni bir disiplinde olan örtülü soygunda kendini fark ettirir. Quinton, başlıca kitabı *L'eau de mer, milieu organique*'te (Deniz suyu, organik ortam) bir edebiyat yapıtı görecek olan zengin edebiyat çevrelerine girer.

Buna karşın tarihe damgasını vuran yazar Quinton değil fizyolojist Quinton'dur. Deniz suyunun bileşenleri ile organizmanın iç sıvılarının bileşenleri arasında benzerlik olduğunu düşünen fizyolojist, deniz suyunu tedavide kullanılabilir bir hale getirmeye çalışır. John Floyer'in (1649-1734) izinden gider ve sıvının tüm özelliklerini korumayı sağlayacak yasalara bağlı kalarak steril ortamda izotonik dilüsyonlar (plazmayla aynı yoğunlukta) hazırlar.

Araştırmacı buluşuna, plazmaya kıyasen, "Quinton plazması" adını verir ve nakil denemeleri yapar. İçinde, bilinen 92 basit cismin yanı sıra tüm oligoelementleri de barındırdığı öne sürülen bu plazma 1907'de halkın ve bilimin hizmetine sunulur. Quinton, tüm Fransa'da, "denizci dispanseri" olarak adlandırılan bir dizi bakım merkezi de açar. İlk müşterileri olan çocuklara, kısa bir süre sonra, basit ve ucuz bir tedaviye ilgi gösteren büyükler de katılır.

Bazı kişiler deniz suyu katkılı sıvıların deri altı veya ağızdan kullanımına ek olarak, yeni lokal uygulama yöntemleri tasarlarlar. Bu yöntemler

arasında mezoterapi, nöral terapi ve bir klasik olan kolon hidroterapi sayılabilir. En etkileyici yenilik ise Bernard Guez'in çakış hidrotomisidir (1990'ların ortaları): Karın üstü yatan hastaya "ahtapot" olarak adlandırılan ve omurganın her iki yanına on iki ayrı yerden serum veren bir ağ sayesinde deri altı enjeksiyonu uygulanır.

Erinç ve mutluluk dolu şırıngalar

Deri altı enjeksiyonu, XIX. yüzyılın ilk yarısında, Charles Gabriel Pravaz (1791-1853) tarafından bulunmuş olmasına rağmen, ilaçların enjeksiyon yoluyla uygulanması günümüz kültüründe hemen hemen doğal bir yöntem olarak görülür. Süt enjeksiyonundan etkili sonuçlar bekleyen galaktoterapi I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar varlığını sürdürür. Öncülerin pek çoğu akıtma hareketini hastalığa karşı savaşta bir araç olarak görür: Jean Thomas, Paul Niehans, Elis Sandberg, Milan C. Pesic...1905'te hormonların keşfedilmesiyle beraber gelişen endokrinoloji –birkaç on yıl içerisinde klinik tıbbın temel dallarından biri haline gelir– bu görüş üzerinde etkilidir. Fransız Charles Édouard Brown-Séquard (1817-1894) kendine köpek ve kobay testisleri enjekte eder ve bu uygulama apselere neden olsa bile, Brown-Séquard'ın sağlığına kavuşmasında etkili olur [20]. Modern organ terapi artık doğmuştur.

Brown-Séquard'dan daha az tanınan birçok araştırmacı hücre enjeksiyonunun etkilerini inceler: Harms, Chamoy, Kolb, Reiss, Bogomoletz. Tarih, özellikle, Alexis-Carrel'in (1873-1944) öğrencisi Fransız-Rus asıllı Serge Voronoff'un (1866-1951) gizli kapaklı ilerleyişi üzerinde durur. Collège de France'ta deneysel cerrahi kliniğinin müdürü olan Voronoff, hadımların fiziksel görünümlerini, zihinsel ve bedensel yeteneklerini inceledikten sonra testislere başlıca bir görev yükler. 1920'lerde hayvanlar üzerinde bazı deneyler yapan Voronoff, ilkelerini insana uygular. *Quarante-trois greffes du singe à l'homme* (Maymundan insana otuz üç aşılama, 1924) başlıklı kitabında da anlattığı üzere, maymun testislerini, zengin ve gönüllü morukların testis torbalarına nakleder. İlk sonuçlar heyecan ve sakınımla karşılanır. Voronoff'un parlak zaferi uzun sürmez. Ameliyat olan hastalarda testesteron (1929'da bulunan hormon) patlaması yaşanmadığı gibi, bu hastaların pek çoğu ciddi komplikasyonlar ve enfeksiyonlarla karşı karşıya kalır.

Muhtelif nakiller

Yüzyılın başında organ terapi, önceliği cinsel gençleşme umuduna verir. Yaklaşımın alternatif tıp alanına kayışı da işte bu dönemde olur.

Bu alan değişikliğinin gerçek öncüsü John Romulus Brinkley'dir (1885-1941). Yaptığı hatalar için mazereti olan Voronoff'la karşılaştırıldığında daha utanmazca çalıştığı görülen Brinkley'nin durumu farklıdır. Kuzey Karolanya tepelerinde doğan ve yoksul hâlâsı tarafından büyütülen öksüz Brinkley'nin, daha iyi bir gelecek hayal etmek için geçerli nedenleri vardır. Hayatını kazanma yaşı geldiğinde New York'a gider, mektupla kökçülük dersleri alır ve daha sonra da Kansas City'de, başarısızlıkla sonuçlanan eklektik botanik eğitiminden geçer. Elektroterapiyle de ilgilenir ve eğitiminin yetersizliğine rağmen Arkansas, Tennessee ve Kansas'ta sanatını uygular.

Brinkley ilk başarılarını Fulton şehrinde elde eder. Bir eczane açar ve altı aydan kısa bir sürede kendini belediye başkanı seçtirtir. Aynı dönemde, cinsel sorunlar yaşayan bir hastayı tedavi etmek için ilk testis naklini gerçekleştirir. Nakil haberi hızla yayılır. Brinkley'nin tedavisi kısa zamanda büyük bir üne kavuşur. Brinkley, yetkililerin yardımına güvenmekte ve neşterini San Quentin (California) mahkûmları üzerinde kullanmaktadır. 1918'de elli yataklı bir hastane açar. Bu hastanede altı cerrah, sayıları gün geçtikçe artan hastaları ara vermeksizin ameliyat eder.

Serveti katlanarak büyüyen Brinkley daha fazlasını ister. 1923'te Kansas'ın ilk radyo istasyonunu kurar. Tanı ve reçetelerini, sıkıcı öğütler ve *country music* eşliğinde, dalgalar yoluyla duyurmaktan çekinmez. Brinkley tahminin ötesinde bir başarı elde eder. San Quentin'e her gün 50.000 mektup gelmekte ve her pazartesi erkekliğini arayan elli yeni müşteri ortaya çıkmaktadır.

Servetini arabalara, yatlara, uçaklara, mücevherlere yatıran Brinkley sürekli gündemdedir. Ancak, Brinkley yerel bir gazetenin, onun yasak sırasında gizlice içki sattığını, eşini ve çocuklarını terk ettiğini dahası tıp diplomalarının sahte olduğunu ortaya çıkarması nedeniyle ilk yenilgisini alır. Başı bir kez derde giren Brinkley bundan böyle kaçakçılık ve sahtecilik iddialarına yanıt vermek zorundadır.

Geleneksel tıbbın neden olduğu sıkıntılardan bunalan Brinkley politikaya atılır. Halka sunduğu vaatler sayesinde Kansas Valiliğince düzenlenen bir seçimde üçüncü sırayı alır. Daha sonra Meksika'da, Birleşik Devletler sınırının hemen yanında, dünyanın en güçlü vericisine sahip yeni bir radyo istasyonu kurar. Diğer taraftan Del Rio'ya (Teksas) yerleşir ve burası kısa zamanda gençleştirici nakillerin başkenti haline gelir. Tedavisine prostat ameliyatları ile merkürokrom enjeksiyonlarını da! ekleyen Brinkley için düşüş kaçınılmazdır. Tıbbi makamlar onu

dolandırıcılıkla suçlarken memnuniyetsiz hastalar da ondan tazminat talep ederler. Brinkley birkaç yıl içinde her şeyini kaybeder. Uzun ömürlülük havarisi bu adam hastalandıktan kısa bir süre sonra, elli altı yaşında ölür.

Pavlos'un İncili

İlk nakillerin ardından İsviçreli cerrah Paul Niehans (1882-1971) organları yetersiz çalışan hastalara yönelik, hayvan hücresi enjeksiyonuna dayalı bir hücre terapisi geliştirir. Niehans, biraz da haksız olarak, tavşan serumunu bulan Bogomoletz ve amniyo sıvısıyla embriyon plasentasını karıştırıp serum haline getiren Filatow gibi gençlik kürü kâşifleriyle birlikte anılır.

Efsaneye göre, her şey 1931'de, Niehans'ın hiperparatiroidi hastası bir kadına yardım etmeyi başaramamasıyla başlar. Bu kadına yardım etmek isteyen Niehans hücre terapisini dener ve kadının tam anlamıyla iyileştiğini gözlemler. Dolayısıyla, hiç zaman kaybetmeden, kendini bu yaklaşımın geliştirilmesine adar. Düşüncesi basittir: Hasta organa fetüslerden veya hayvanlardan elde edilen, hasta organla uyumlu hücreleri aşılamak. Niehans bu tedaviyle organik hastalıklardan psikiyatrik sorunlara hatta mongolizme kadar sayısız rahatsızlığı iyileştirebileceğini öne sürer.

Niehans yirmi yıldan fazla bir süre boyunca yargıyla sorunlar yaşayacaktır. Terapi sahibinin umduğu kadar kabul görmez. Buna karşın av tablosu her çevreden ünlülerle doludur. Tarih, Niehans'ın, 1950'lerin ortalarında, yetmiş sekiz yaşındaki papa XII. Pius'u tedavi ettiğini ve böylece Vatikan Bilimler Akademisi'nde, penisilinin babası Alexander Fleming'den boşalan koltuğa oturduğunu yazar...

Niehans'ın aldığı önlemlere rağmen hücre terapisinin bazı tehlikeleri vardır. Hücre terapisi uygulanan hastalarda görülen deri döküntüleri, alerjik tepkiler veya daha ciddi sorunlar yetkili makamların dikkatini çeker. Hücre terapisi 1956'da Fransa'da yasaklanır ancak yasağın ardından daha masraflı benzer bir pazar açılır. Avrupa yasalarındaki esnekleşme 1990'lardan itibaren yeni hücre terapilerinin –zararsız oldukları kesin– ortaya çıkmasına olanak tanır.

Timüs terapisi

Alman asıllı timüs terapisi, adının da belirttiği üzere, 5-7 ml timüs (boyun altı bezi) özünün hastalara birkaç gün boyunca enjekte edilmesidir. Timüs'ün tedavi amaçlı kullanımı düşüncesi yeni değildir. 1905'te İsveçli Johan August Hammar (1861-1946), 1924'te Thurner, 1929'da

Nietschke, Elis Sanberg'e esin kaynağı olan öncülerden birkaçıdır. Sandberg 1938'de, tedavide timüs kullanımının sağlayacağı olası yararları anlatan kuramsal bir çalışma yayımlar. On yıl sonra ise klinik çalışmalara başlar. Etken madde bağdaşıklaştırılmış, arılaştırılmış ve süzülmüş dana timüsünden elde edilir. Bu maddenin gelişim ve bağışıklık üzerindeki olumlu etkisinin giderek daha iyi anlaşılması çok sayıda bilim adamının heyecanını arttırır.

Alman Milan C. Pesic, Sandberg'in yolundan gidenlerden biridir. Pesic, sahibi olduğu ilaç şirketi Thymoorgan sayesinde 1975'ten itibaren gücünü giderek arttırır. Fransa'da Claude Bergeret ve Max Tétau, 1970'lerin başında organ terapisinde homeopatik yöntemle hazırlanan ilaçlar kullanarak yeni bir yol açarlar. Organ terapisi inceltilmiş ve dinamikleştirilmiş organ özlerinin kendileriyle aynı özelliklere sahip organlar üzerinde etkili olduğunu öngören kimlik yasasından hareketle, özgün adlar taşıyan –Kıkırdak hastalıkları için Cartilage 7CH, spazmodik kolitler için Côlon 9CH, varisler için Veine 4CH vb...– bir dizi ilaç geliştirir.

1970'lerin ortalarında, bağışıklıklara ilişkin alternatif tedavilere immünoembriyoterapi (veya "VG–100") adlı yeni bir üye katılır. 1933 doğumlu Rus Doktor Valentin Ivanovitch Govallo'nun eseri olan immünoembriyoterapi plasenta özleri içeren aşılardan oluşur. Govallo, anne ile fetüs arasındaki etkileşimle tümörün büyümesine gösterilen bölgesel, organik tepki arasında benzerlik olduğunu düşünür. Yaklaşımın özgünlüğü, uygulanan tedavinin, garip bir biçimde, ağır hastaların otoimmüniter tepkilerini azaltmasıdır.

Az ama yerinde

Nöral terapi, acı veya hastalık kaynağı "tıkanmalar"ı ortadan kaldırmak için lokal anesteziyi kullanan bir yöntemdir. Bu tedavi Düsseldorf'lu iki kardeş, Ferdinand Huneke (1891-1966) ve Walter Huneke'nin (1897-1974) eseridir. Haklarında yazılan övgü dolu yaşamöykülerine bakılırsa her şey bir hatayla başlar. Ferdinand Huneke 1925 yılında, bitmek bilmeyen migren ağrılarından iflahı kesilen kız kardeşinin damarına yanlışlıkla prokain içeren antiromatizmal bir madde enjekte eder ve kız kardeşi şaşırtıcı biçimde ağrılarından kurtulur. Kardeşi Walter'ın yardımını alan Ferdinand "iyileştirici anestezi" veya "sağaltıcı anestezi" adını verdiği, ileriki dönemlerde "parçalı tedavi" adını alacak olan bir tedavi tasarısının temellerini atar.

İki kardeş, iki yıl sonra, ilk gözlemlerinden oluşan *Unbekannte Fernwirkungen der Lokalanästhesie* (Lokal Anestezinin Bilinmeyen Sonuçları)

başlıklı bir çalışma yayımlar. Huneke 1940'ta, tedavisini ikinci aşamaya geçirecek "beklenmedik bir olay" yaşar. Bir hasta kalçasından yapılan enjeksiyonun hemen ardından omuz ağrılarından kurtulur. Alman araştırmacı da bu olaydan hareketle lokal tedavilerin tüm beden üzerinde etkili olabileceği sonucuna varır.

Bundan böyle "nöral terapi" biçimini alan bu yöntem, kendini bozuklukları gidermeye yönelik işlemlerden ziyade bir "izlenim tedavisi" (güdümbilim terminolojisi ve kavramlarına gönderme yapar) olarak sunar. Kısacası, Huneke kardeşlere göre, yerinde uygulanan "iyileştirici uyarmalar" sayesinde ve vejetatif sinir sisteminin düzenlenmesi yoluyla organizmanın kendi kendini tedavi etmesi mümkündür. Dolayısıyla, görevi tüm organizmayı ya da bazı organları etkileyen düzensizlikleri, doğal biyoelektrik aracılığıyla sinir sistemine gönderdiği uyarımlarla ortadan kaldırmak olan nöral terapi az miktarda lokal anestezik kullanmayı uygun bulur.

Nöral terapiyle doğrudan bağı olmayan ancak benzer bir mantığa sahip "serokitoterapi" de sayısız hücre terapilerinden biridir. Fransız Doktor Jean Thomas'ın (1902-1907) çalışmalarından doğan bu tedavi, serokitol veya hücre karşıtı serumları kullanan bir çeşit immünoterapidir. Büyük bir gezgin olan Jean Thomas orda burada gördüğü yöntemlerle uyumlu yeni bir tedavi geliştirme hayalinden hiçbir zaman vazgeçmez. Geliştirdiği tedavi, değişik hayvanlardan alınan fetüs parçalarıyla aşılanan atlardan alınan antikorlardan üretilen ilaçları kullanır. Thomas 1945'te İsviçre'ye yerleşir ve "serokitol" adıyla pazarlanan hücresel antikorları üretme işine girer. Bu girişimin devamında ileri teknoloji kullanan ve ürettiği homeopatik ilaçlarla da tanınan Serolab adlı şirket doğar.

Enjeksiyon yöntemini kullanan tedaviler ailesi genişlemesini XX. yüzyıl boyunca da sürdürür. Bu alanın göze çarpan temsilcilerinden biri, hücresel gençleşmede deri altı enjeksiyonlarının yararlarını savunan Ana Aslan'dır (1897-1988) [1]. Aslan'ın H3(veya LD 40) adlı novakain ve prokain bazlı ilacının tüm sinir sistemi ve iç salgı bezleri üzerinde etkili olduğu öne sürülür.

Aslan, novokain üzerine hazırladığı ilk araştırmasını 1946'da yayımlar. Hastaların ilgisini ilk olarak novokainin damar-genişletici özelliği çeker. Hastalar bu özellikten kaynaklanan rahatlama hissini iyileşmenin ilk adımı olarak görürler. Buna karşılık, Aslan'ın da belirttiği gibi tedavi süreci oldukça yavaştır, dolayısıyla hastaların sabırlı olmaları gerekir... Ancak bu olumsuzluk Romen turizm bürolarının yaşlılığa karşı savaşan yüz kadar tedavi merkezinin reklâmını yapmalarını engellemez.

Enjeksiyon tedavilerinin iyiliği için çaba gösteren tek tasarı Aslan'ınki değildir. 1950'ler, kendini bazı ilaçların, özellikle de lokal anestezi-klerin intradermik enjeksiyonuna dayalı bir yöntem olarak tanıtan "mezoterapi"nin güçlenmesine tanıklık eder. Bu yaklaşım 1924 doğumlu Michel Pistor'un eseridir. Val d'Oise'lı bu doktor, "kusurlu" organın hemen yakınında bir bölgeye ilaç enjekte ederek sağırlığı gidermeyi başardığını düşünür.

Pistor'un yaklaşımı, mantıklı ve tutumlu olduğu izlenimini verse de, bedenin tümünü etkileyen bir hastalık söz konusu olduğunda bir işe yaramaz. Bu durum kabul edildiğinde, mezoterapi, acıyı ve organların işleyişiyle ilgili sorunları gidermeye çalışan bir yaklaşım olarak değer kazanır. Uygulamacı, başlangıç olarak, bir defa da geniş bir deri altı alanı sulayacak olan multi-enjeksiyonlu şırıngalar kullanır. Dolayısıyla Pistor, örneğin, müdahale yeri olarak acının en fazla hissedildiği noktayı belirleyen Huneke tarzı nöral terapiden ayrılır.

Pistor'un yaklaşımı, akupunkur ve refleksolojiyle ikinci dereceden bağlara sahip olmasına rağmen tamamen mekanikçidir. Şüphecilere gelince, onlar gönüllü olarak holistik tıbba dahil olan bu yöntemin aşırı indirgemeci tavrını zaman kaybetmeden sorgulayacaklardır.

Roman kahramanı Vernes

Arthur Vernes de (1879-1976) ilginç bir yoldan ilerler. Denkleri tarafından takdir edilen bu yenilikçi, keramet taslayan hamleleri ve aşırı hırslı önerileri yüzünden tıp tarihinin karanlık sayfalarına gönderilir. Burada da kişinin kaderini yine hastalık belirler. Tüberküloza yakalanan Vernes, tıp eğitimine ara vermek zorunda kalır. Uzun bir istirahat döneminin ardından, bilimsel çalışmalarını, doğal olarak, tüberküloz ve çağın bir diğer büyük hastalığı olan frengi üzerinde yoğunlaştırır.

Bir Paris hastanesinde laboratuvar şefi olarak çalışan Vernes, fizikte ışık yoğunluğunu ölçmede kullanılan Arago fotometresinden esinlenerek bir tanı yöntemi geliştirir. Hastalarından aldığı kan serumlarını ışığa tutarak bir çeşit "ışıklı profil" elde eder. 1934'te, kan proteinlerini incelemede kullandığı testlerin zührevi hastalıkların ilerleyişini gösterdiğine hatta onkoloji alanında kullanılabileceğine kanaat getirir.

Ne yazık ki Vernes'in testleri, gerçek niteliklerine rağmen, güvenilir bir tanı koymak için ne yeterince hassas ne de yeterince özgüldür. Uzun yıllar boyunca yürütülen farklı deneylerin ardından karar verilir. Tıp Akademisi, Vernes'in önerdiği "biyolojik bilanço" biçiminin geride kaldığını,

yöntemin yararlılığının kanıtlanamadığı ve uygulanmasının hastalarının iyi niyetini suiistimal etmek olacağı sonucuna varır. Vernes'in kanser ölçeri kapı dışarı edilmiştir. Ancak araştırmacı durumu böyle yorumlamaz ve dozu iyi ayarlanmamış metaller içeren, piyasada kendilerine yer bulamamış ilaçları kullanan yeni bir yöntem geliştirir.

İdrardan samana

Ürin terapisi (amaroli veya shivambu kalpa olarak da adlandırılır) idrarın ağız, masaj ve hatta enjeksiyon yoluyla alınmasını öngören bir tedavi yönteminin adıdır. Tedavinin ustalarından biri olan John W. Armstrong'a ilahi bir esin yol gösterir. İncil'de yer alan (5,15) söz Armstrong'un dikkatini çeker: "Kendi kuyundan çıkan suları, kendi sarnıcının sularını iç." Bu atasözünü sözcüklerin sözlük anlamlarına bağlı kalarak yorumlayan Armstrong, tüberkülozdan kurtulmak için, masajlarla birlikte bu kürü kendisi üzerinde denemeye karar verir. Mucize gerçekleşmekle kalmaz birçok defa da tekrarlanır... Gerçekten de tarih, Armstrong'un yirmi yıl boyunca tedavisi imkânsız görülen hastalıklardan (kanser, kangren, diyabet) şikâyetçi 40.000 kadar hastayı bu yöntemle iyileştirdiğini aktarır!

Böylesi bir başarı kâğıda geçmeyi hak eder. Armstrong 1944'te The Water of Life. A Treatise of Urine Therapy'i (Yaşam Suyu. Bir Ürin Terapisi Kitabı) yayımlar. Elbette bu kitap çok sayıda tanıklığı ve klinik deney tutanaklarını içerir. Dönemin bilim adamlarının alay konusu (gazeteciler ve mizahçılar için ise bir nimettir) olan kitap yine de herkesin ilgisini çekmeyi başarır.

Katı bilimler ile alternatif yaklaşımlar arasında gerçekleşen gidiş gelişlerden birini de ürin terapisi yaşar ve Wisconsin Üniversitesinde bitki fizyolojisi profesörü olan Benjamin Minge Duggar'ın (1872-1956) çalışmalarının 1950'lerde yarattığı havadan yararlanır. Duggar, Chandra Bose Suba Row'la birlikte 1948'de antibiyotik işlevi gördüğünü kanıtladığı aureomisini (gerçek adıyla 7-klorotetrasil) yeniden ele alır. Adını sahip olduğu altın renginden alan bu madde mezarlıklar yakınında, patojen bakterileri ve mikropları yok etme özelliği bulunan küflü toprakta bulunur. Duggar, bu noktadan hareketle, idrarın ve dışkısal maddelerin de antibiyotik işlevi görebilecekleri sonucuna varır. Çalışmalarının, Armstrong'unkiler gibi iştah kapatıcı yöntemleri aklamak için kullanılacağını ise öngöremez.

İdrar, Bükreş Üniversitesi'nde cerrahi eğitimi almış olan Emanuel Revici (1896-1998) tarafından geliştirilen yöntemin de temel parçasıdır.

Revici 1920'lerin ortalarında biyokimyasal araştırmalar üzerine yoğunlaşır ve yağlarla normal veya anormal hücre metabolizması arasındaki ilişkileri inceler. Kanserin anabolik (yapıcı) ve katabolik (yıkıcı) süreçler arasındaki dengesizlikten kaynaklandığı düşüncesine dayalı kişiye özel bir çeşit kemoterapi geliştirir.

Önce Fransa ardından da Meksika'da kaldıktan sonra kendisine inanan arkadaşlarının desteğiyle, New York'ta, Institute of Applied Biology adını taşıyan bir klinik açar. Revici kanserli hastaların biyolojik ritimlerinde uyumsuzluklar gözlediğini söyler. Uyumsuzlukları ortadan kaldırmak için düşük dozda asit veya baz kullanarak döngüsel değişimleri düzeltmeyi veya ondurmayı dener. Bunlara ek olarak, gıda rejimlerini de salık verir. Tıp dünyasını özellikle sinirlendiren ise, tek bir idrar örneğinin asitliğine (pH) bakarak tanı koyabileceğini öne süren Revici'nin kendini beğenmişliğidir. Oysa, asitlik tüketilen sıvı oranına, beslenme biçimine ve gün içerisinde gelişen diğer etkenlere bağlıdır.

İlk kuramlaştırmalarına "biyolojik ikicilik" adını veren Revici'nin kullandığı kavramlar ve terimler, zaman içinde, uygulama alanının genişlemesiyle değişir. Revici'nin en önemli kitabı (700 sayfanın üzerinde) *Research in Physiopathology as Basis for Guided Chemotherapy, With Special Application to Cancer* (Kansere Özel Uygulamalarıyla, Kılavuzlu Kemoterapinin Temeli Olan Fizyopatolojik Araştırmalar) 1961'de yayımlanır.

"Revici tarzı kanser kontrolünü" bilimsel olarak geliştirme girişimlerinden olumlu bir sonuç alınmaz çünkü araştırmacı standart yöntemlerle uzlaşmayı başaramaz. 1960'larda yürütülen ve bazılarının kesinliğinden şüphe duyduğu geniş bir araştırma Revici'nin yöntemini dünyaya rezil eder. Doğrusunu söylemek gerekirse, zaten Revici uzun zamandır onkologların kara listesindedir. 1980'lerde kendisine yöneltilen hukuki saldırıların sayısı da ikiye katlanacaktır. Revici 1998 yılında, yüz bir yaşında ölür.

Bakteriler solosu

Virginia C. Livingston'un kuramı kansere getirilen bakteribilimsel açıklamalar listesinde önemli bir yere sahiptir. Livingston, 1940'lı yıllardaki çalışmaları sırasında yakaladığı ve *Progenitor cryptocides* (gizli katil) adını verdiği bakteriyle kanser arasında bir ilişki olduğunu düşünür. Livingston'a göre, *P. cryptocides* tüm insan ve hayvan organizmalarında uyur halde bulunur. Bakteri bağışıklık sisteminin kötü beslenme, kimyasal zehirler veya psikososyal olaylar gibi nedenlerle zayıflamasını fırsat bilir ve yıkım hareketine başlar.

Livingston'un tedavisi aşılardan, lavmanlardan, (vejetaryen) diyetlerden, vitamin ve mineral desteklerinden ve Progenitor'un ölümcül etkilerine karşı koymak için yapılan görünürleştirme çalışmalarından oluşur. Ancak, bunlar arasında hayal gücünü şaşırtan asıl uygulama idrardan üretilen aşılardır.

Ne yazık ki, Livingston bilimsel tutarlılığı olan herhangi bir yayın yapmaz. Yürütülen karşılaştırmalı araştırmalar standart onkolojik tedavilerle San Diego'daki (California) Livingston-Wheeler Clinic'te uygulanan tedaviler arasında belirgin bir fark bulamazlar. *Progenitor* ise olsa olsa bilindik bir deri mikrobudur. Livingston, mikroorganizmanın incelenmesi için, bu işe özel siyah fonlu bir mikroskop kullanılması gerektiğini söyleyerek kendini savunur.

Eşi benzeri olmayan bir büyütece bağımlı tek kuram Livingston'unki değildir. Ernest Villequez 1950'li yıllarda, siyah fonlu mikroskobunda tümörlerin gelişiminde etkili olan parazitler gördüğünü söyler. Kanser hastasından alınan kan serumuna uygulanan bir test geliştirir. Buluşunu savunmak için 1955'te *Le Parasitisme latent des cellules du sang chez l'homme, en particulier dans le sang des cancéreux*'yü (Özellikle kanser hastalarında kan hücrelerinin gizli asalaklığı) yayımlar. Hiçbir araştırma Villequez'in çalışmalarının geçerliliğini kanıtlayamaz.

Villequez, düzenli olarak güncellenen listeye eklenen isimlerden sadece biridir. Zira, onkoloji alanında XIX. yüzyıldan itibaren geliştirilen ve daha sonra da unutulan testlerin sayısı yüzü bulur. Bunlardan bazıları anlaşılması güç değişkenleri veya karmaşık alet takımlarını işin içine sokan oldukça gelişmiş testler iken bazıları da oldukça şüphelidir. 1950'lerin sonlarına doğru, özellikle hastalığın ilerlediği vakalarda, sağlıklı insanlarla kanser hastalarının el yazılarının birbirinden farklı olduğunu dile getiren Alfred Kanfer'in grafolojisi şüpheli testler grubuna girer. Kanfer savını temellendirmek için binlerce imzayı mikroskop altında inceler ancak bilirkişi incelemeleri grafolojinin geçerliliğini onaylamaz.

Git ve dağa tırman

Coley ve Livingston'un umutları, hastaların bağışıklık sistemlerini yeniden kurmayı amaçlayan kişiye özel tedavinin yaratıcısı Josef Maria Leonhard Issels (1907-1998) sayesinde yeniden doğar. Issels'in bütünleyici tedavisi (Almanca adı Ganzheitstherapie) özellikle homeopatik ilaçları, "antikanser" aşıları, toksinlerden arınmayı ve olası enfeksiyon kaynaklarını kurutmayı amaçlayan işlemleri kapsar. Ancak, Issels adının

bugün de sıkça anılmasının nedeni, onun yaklaşımının çok yönlülüğü değil basit bir olaydır. Reggae'nin ruhani lideri Bob Marley, kanser hastalığının son safhasında huzur bulmaya Issels'in yanına gider; ama ne çare.

Beklenmedik olaylar, alternatif onkoloji tedavilerinde uzmanlaşmış Issels'in 1915'te Rottach-Egern'in küçük bir Bavyera köyünde Ringberg Clinic adlı merkezi açmasına olanak tanır. Klinik, kısa bir zamanda, Issels'in özgül yöntemlerle özgül olmayan yöntemleri birleştiren alacalı bulacalı yaklaşımından etkilenen kanser mahkûmu hastalarla dolar. Issels kanseri, kuramsal olarak, kronik bir hastalık gibi görür ve toksinlerin tümörlere yataklık ettiğini düşünür. Dolayısıyla, enzim, vitamin, karaciğer özü ve mineral enjeksiyonlarını salık verir. Bunlarla birlikte karmaşık sayılabilecek bir rejim de önerir ancak başka hiçbir gıdayla (meyve suyuyla bile) karıştırmadan sadece su içme kuralı gibi bazı kurnazlıklarının dışında bu rejimin diğer diyetetik doktrinlerden pek bir farkı yoktur.

Hiçbir engelin önünde geri adım atmayan Issels, XIX. yüzyıl tarzı "ateşle tedavi"yi yeniden ele alır. Bu tedavi beden ısısının suni yollarla arttırılarak bağışıklık sisteminin ve lenfositlerin bir hafta boyunca pek çok kez uyarılmalarına dayanır. Issels tedavi sırasında iki araç kullanır. Bunlardan ilki *Escherichia coli* türü bakterilerden üretilen Pyrifer adlı bir drog, ikincisi ise "pasif ateşi" indükleyen aşırı kısa dalgalardır. Tedavi sırasında hasta, elektrot içeren ve kendisini kurtarıcı dalgalar yağmuruna tutan bir tür büyük silindirin içine oturtulur.

Issels hastaların kanının bir aktarım makinesinin yardımıyla süzülüp morötesi ışınlar uygulanarak temizlenmesine dayanan oksijen-ozon terapisinin de savunucusu olur. Bu tedavide de amaç bakterilere ve virüslere karşı organizmanın direncini arttırmaktır. Aynı amaca hizmet eden bir diğer tedavi de, hastalık kaynağı olabilecek yağları 79 derecede ısıtılan eter buhuruyla erittiği sanılan Hot Ether Therapy'dir. Auto-hormone Therapy ise beyin ile beze bölgelerini aşırı kısa dalga akımlarına maruz bırakarak hormon üretimini arttırmayı hedefler.

Issels 1950'lerde, potansiyel mikrop yuvalarının kanserin ilerleyişi üzerinde kesin etkileri olduğuna ikna olur ve hastaları ilk adım olarak çürük dişlerinden kurtulmaya çağırır. Kısa bir süre sonra gözünü bademciklere diker. Böylece, bütün hastalar bademcik ameliyatı olur...

Yaklaşımının sınırlarını genişleten Issels tedavi buketine müdahale edilmemiş tümörlü maddelerden elde edilen Noeblastine adlı bir aşı çeşidini de ekler. 1958'de, tedavisinin temeline, Viyana Üniversitesi'nde mikrobiyoloji uzmanı olan veteriner Franz Gerlach tarafından geliştirilen

aşıyı oturtur. Hâlâ daha kemoterapi safhasıyla uğraşan Issels 1960'ların hemen başında cyclophosphamide adlı drogu kullanmaya başlar. Drogun üreticisi Asta Pharmaceuticals ürününün zehirli olmadığına güvence verdiği için Issels ilacı yüksek dozlarda uygular. Oysa bu drog oldukça saldırgandır.

İnançlı bir Katolik olan Issels, geliştirdiği tedaviyi ilahi koruyucuya bağlar. İyimserliğin ateşli bir savunucusu olan Issels'in kliniğindeki hastalar gün içinde saatlerce süren yüreklendirici ruhsal sağaltım seanslarına katılırlar. Ayrıca cemaat düşüncelerini iyileştirmesi için Bavyera dağlarında yürüyüşlere de çıkartılır ki bu İngiliz Televizyonu'nun hazırladığı *Go and Climb The Mountain* (Git ve Dağa Tırman) gibi imalı bir ad taşıyan belgeseli akla getirir.

Issels 1960 yılında, Alman adaletiyle ciddi sorunlar yaşar. Kaçakçılık yapmak ve istemeden ölüme sebebiyet vermekten yargılanır ancak ağır bir ceza almaz. Holistik tıbbın iyiliği için yaptığı çalışmalarla tanınan Profesör Werner Zabel'in (1894-1978) desteğinin Issels'in ceza almamasında etkisi vardır. Issels 1980'lerin ortalarında, tedavisine şüpheyle bakan bu Avrupa'yı terk ederek yeni bir Eldorado arayışına çıkar. Önce Florida'ya daha sonra da Gerson'un kanser kliniğinin yakınına, California'ya yerleşir. Bavyera'daki tedavi merkezi ise, Issels adını bir kenara atılmış basit bir markaya dönüştüren vurguncu ellerin denetimine girer.

Bulanık su

Gaston Michel Naessens'in bilimsel ve teknik yaklaşımı, Issels'in tedavi buketinin sergilediği romantik duruşa sahip değildir. Bu eski makine ustası, XX. yüzyılın ortalarında löseminin mikroplardan kaynaklandığını düşünerek gözlem araçları tasarlar ve tam bir tedavi önerir. 1924'te Roubaix'de doğan Naessens, çocukluğundan itibaren mühendisliğe ilgi duyar. Örneğin, henüz dört yaşındayken çalar saat hareketini bir Meccano yapısıyla birleştirerek devinimli bir alet yapmayı dener. Ergenlik çağında bir çeşit uçak tasarlar ancak oğlunun icadını gerçekten kullanmayı düşündüğünü fark eden annesi uçağı ortadan kaldırır. Savaş sırasında ise, yine kendi tasarımı olan tahta bisiklet için elinde karnesiyle benzin arayacaktır.

Naessens önce Lille, İkinci Dünya Savaşı sırasında da Nice Üniversitelerinde fizik, kimya ve biyoloji derslerini izler. 1945 yılında mühendislik ve biyoloji diplomalarını alır. Ancak, savaş sırasında edindiği bu unvanları görmezden gelir; bu nedenle ileride, izlediği bilimsel yolu kanıtlamak

zorunda kalacaktır. Savaştan sonra Clermont-Ferrand'da, kan analizleri yapan bir laboratuvarda teknisyen olarak iş bulur. Kandaki yabancı "tanecikleri" ilk kez burada fark eder. Başkalarının basit katışmaçlar olarak değerlendirdiği bu taneciklere biyolojik bir tanımlama getirmek için, annesinin maddi desteğini alarak kendi laboratuvarını kurar. Naessens'in başlıca sorunu kullanılan mikroskopların bu garip tanecikleri net biçimde göstermemeleridir. Bu nedenle Almanya'da yüksek kaliteli mercekler ürettirir ve yeni bir mikroskop prototipi hazırlar. "Somatoskop" adlı bu mikroskop canlı örneklerin görüntülerini 30.000 defa büyütebilir.

Naessens buluşunu tanıtmak için bilimsel dergilerde makaleler yayımlamakta acele etmez. Mikroskobunu anlatan açıklamaların yazı işlerinin ön elemesinden bile geçemeyeceğini sezmektedir. Bu sezgi kanıtlanır zira teknik buluşu –kendini canlı dinamiğinden yoksun bırakmadan araştırma yapmak– bilim camiasında beklenen heyecanı yaratmaz.

Hayal ettiği mikroskobuna kavuşan Naessens kanda gördüğü ne virüs ne bakteri olan ve ona Alexis Carrel'in keşfettiği trefonları anımsatan pisliklere geri döner. Bu pisliklere "somatit: ufak beden parçaları" adını koyar.

Gerçek sorunlar 1956'da başlar. Naessens izinsiz doktorluk yapmaktan yargılanır ve savaştan hemen sonra uydurduğu GN-24 adlı kanser ilacını reçeteleyip, tanı koyduğu için yüklü bir para cezasına çarptırılır. Buna rağmen, çalışmalarına öngördüğü biçimde devam eder. 1960'da, Anablast adını verdiği başka bir kanser ilacı hazırlar. Duru su içeren bu serumu zararsız mikroplar aşılanmış (saprofit) atlardan elde ettiğini söyler. 1964'te bir İngiliz gazetesi Naessens'in çalışmalarından bahseder. Bu olayın hemen ardından binlerce hasta Naessens'in yaşadığı Korsika'ya doğru yola çıkar. Bunun üzerine güvenlik güçleri uyarılır ve tıp yetkilileri Anablast'ı incelemeye zorlanır. Rüzgârın aleyhine döndüğünü fark eden, kendi kendini yetiştirmiş bu biyoloji bilgini Québec'e kaçar.

Naessens'in ilk Atlantik Ötesi görevi, koruyucularından birinin lösemi hastası çocuğunu iyileştirmektir. Başarısız olur. Birkaç yıl süren zorunlu sessizlikten sonra, lenfi "akışkanlaştırmaya" yarayan ve bedenin direncini kesen zehirli salgıları durdurmak için kanserli hücrelere azot gönderen 714X adlı kimyasal çözeltiyi incelemeye girişir. Santé Canada'nın sağlık koruması bölümünce incelenen ilacın kâfur, klorür, amonyak nitrat, sodyum klorür, etil alkol ve sudan oluşuğu ortaya çıkar. Salgının gerektirdiği üzere, 714X'in bir anda AIDS'e karşı da etkili olduğu öne sürülür.

İlacın kullanılabileceği hastalıkların listesi, fibromyalji, deri hastalıkları, kronik yorgunluk sendromu, eklem yangısı ve iltihaplı romatizmanın da katılımıyla uzar gider. Bu durumda, şifacıya düzenli olarak saldıran Kanadalı tıp yetkililerinin öfkesine ne neden olmuş olabilir?

Karaciğeri kurtarmak

Naessens'in serumlarını geliştirdiği dönemde, bir başka araştırmacı da kansere karşı mucizevî ürünler bulmaya çalışmaktadır. Buna karşın bu ikiliyi birbirlerinden ayıran bir özellik vardır. Naessens'in ticari hedefleri şüphe götürmezken Jean (Yangos) Solomidès (1911-1979) daha içten bir yol izler. Solomidès kanserli hücreleri oksijenle boğarak öldürdüğünü öne sürdüğü "sentetik fiziatronlarının" devrimci niteliğine inanıyor gibidir.

İngiliz vatandaşı olan Solomidès 1911'de Kıbrıs'ta doğar. Biyolojik kimya, madenbilim ve genel fizyoloji diplomalarını alır, Paris Üniversitesi'nde tıp doktorası yapar (1938) ve sekiz yıl boyunca Institut Pasteur'de CNRS araştırmacısı olarak çalışır. İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra, Laboratoires Walter'da, etken maddesi Morina balığından elde edilen karaciğer yağı olan ve egzama ile cilt hastalıklarında kullanılan Gadistol adlı bir pomad hazırlar. 1948'e doğru, sentetik peroksidazların (oksitlenme katalizörleri) oksitlendirme yoluyla tüberküloz basilini yok edebildiklerini keşfeder. Aynı peroksidazların kanserli tümörlerin zarlarına yapışabildiklerini de gözlemler.

1949 Mayısı'nda, Direniş süresince gösterdiği bağlılıktan dolayı, Fransız vatandaşlığını elde eder. Aynı dönemde babasının karaciğerinde bir tümör olduğunu öğrenir. Morina balığının karaciğer yağından oluşan iyotlu çözeltiyi, kullanım miktarını titizce belirterek Kıbrıs'a gönderir. Araştırmacının babasının sağlık durumu şaşırtıcı biçimde iyiye gider.

Bu sırada, Solomidès için zor bir mesleki dönem başlar. Institut Pasteur'ü terk etmesi istenen Solomidès, hızlı bir biçimde, kanser alanında uzmanlaşmış Institut Gustave-Roussy de Villejuif'e geçer. Başvuru dosyasını gönderdiği her yerden ret cevabı alır. Sonunda CNRS, tıp komisyonunun emriyle araştırmacıyla olan tüm bağını koparır. Bu sorunlar, efsaneye göre, mide kanseri olan hastasını kurtarmış bu adamı durdurmaz. Solomidès, elde ettiği ilk başarılardan aldığı güçle, Sceaux'daki evinin mahzenini laboratuvara dönüştürür. İyi haber çabuk yayılır ve evin kapısını her gün on kadar hasta çalmaya başlar. Ancak Solomidès, her ne kadar izlediği yolu kanıtlamak için pek çok dergide makaleler yayımlamaya çalışsa da başarısız olur.

Aynı dönemde Solomidès bir hastasına ameliyat olmamasını önererek yanlış bir adım atar ve doktorlar odasının tepkisini çeker. Disiplin kurulunun Konseye yaptığı şikâyet üzerine araştırmacının gayri resmi doktorluk yaptığına karar verilir: Solomidès artık yok sayılanlar arasındadır. Bu yenilgiler, Solomidès'in üretim çalışmalarını fazla etkilemez. 1951-1952 yılları arasında, bitkisel yağ bazlı Citral-Uréthane ve Géranyle adlı iki ürünü piyasaya sürme iznini elde eder.

Solomidès üstü yazılı kâğıdın yararlarını da unutmaz. 1952'den itibaren geniş bir dağıtım alanı olan *Revue annuelle de chimiothérapie et de prophylaxie du cancer* başlıklı yıllık dergiyi yayımlamaya başlar. Bu dergide, oksijenin kanserli hücrelerin büyümesini durdurduğuna ilişkin oksijen yönünden zengin "sentetik fiziatronlar" kuramın özeti bulunur. Solomidès çalışmalarının bilimsel boyutuyla pek ilgilenmeyen kitle medyasının yardımıyla kurban rolünü üstlenir. Hastalarıyla birlikte Fransız televizyonunda görünmesi ona halk nezdinde ani bir zafer kazandırır.

Bu zaferi takip eden yıllara konferanslar, yargılanmalar, ticari umutlar ve her alternatif tıp öncüsünün karşılaştığı günlük olaylar damgasını vurur. Solomidès 1956'da Uluslararası Kanser Onkoterapisi Derneği'ni kurar. Birkaç ay sonra hakkında önemli bir dava açılır. Kalbinden rahatsız olan araştırmacı duruşmaya katılmaz. Savunma makamının titizlikle seçtiği lehte tanıklarla –bir hâkim, yurtdışındaki iki Institut Pasteur'ün yöneticiliğini yapmış liyakat madalyası sahibi bir kişi ve bir doktor– duruşma Hollywood filmleri havasında gerçekleşir. Solomidès'in klasik yöntemlerin çare olamadığı hastalarla ilgilendiğini hatırlatan savunma makamı, yaşamları tehlikede olan kişilerin kurtarılmaları zorunluluğunu savunur. Bu savunma yeterli bulunur ve Solomidès olabilecek en hafif cezaya çarptırılır.

Yaşadığı sorunlar yüzünden sağlığı olumsuz yönde etkilenen araştırmacı, yakınlarını bile endişelendirecek bir paranoya geliştirir. geleneksel tıpla arasındaki bağı koparır. Gerçekte, halk nezdinde elde ettiği başarı devam etmektedir. Solomidès işi "mektupla tedavi"ye kadar götürür. Klinik vakaları inceler ve sağlık uygulamacılarının yolladığı dosyalar üzerinden reçeteler yazar.

İstediği gibi ortaklar bulamayan Solomidès gerekli işletme hakkı iznini elde etmek için Sceaux-Pharma adlı bir ecza laboratuvarı kurmaya karar verir. Aynı dönemde, Uluslararası Kanser Onkoterapisi Birliği, Hasta Hakları Birliği'ne dönüşür ve *Victoires sur le cancer* (Kansere karşı zaferler) dergisi *Remèdes-Actualités* (İlaçlar-Aktüalite) adını alır.

Solomidès, 1961 yılının başında, bu defa da, yasadışı ilaç üretmekle suçlanır. Bu davayı takip eden dört farklı suçlama Solomidès'i, dönemin hakkında en sık dava açılan doktoru yapar. Araştırmacıyı açıkça destekleyen ve tedavide sentetik fiziatronlar kullanan doktorlara gelince, onlar da uyarı alır, hatta Doktorlar Odası'ndan atılırlar.

Solomidès'in ilaç laboratuvarı, açılışından iki yıl sonra, teknik yetersizlikler ve yetişmiş çalışan eksikliği yüzünden kapısına kilit vurmak zorunda kalır. Sağlık Bakanlığı'nın yetkisini aştığı bu olay, Solomidès'in 1870'de çıktığı yeni bir hukuki seferden başarıyla dönmesini sağlar. Ancak, Solomidès yasaların gerektirdiği bilirkişi raporlarını düzenleyecek ortaklar bulamayınca, "P.S.88" adlı yeni ilacın üretimi durdurulur. Solomidès, 1978'de de, hastalarını tedavi ettiği muayenehanelerini kapatmak zorunda kalır. Bu duruma tepki olarak, birkaç ay içinde binden fazla üyeye sahip olacak olan Comité de défense et d'information sur le cancer (CDIC, Kanserden Korunma ve Hastalık Hakkında Bilgi Edinme Komitesi) kurulur. *Le Matin de Paris* gazetesi, altında *show-business* çalışanları, tıp doktorları ve milletvekillerinden oluşan 350 kişinin imzasının olduğu "Appel pour l'expérimentation des médicaments mis au point par Jean Solomidès" (Jean Solomidès'in ilaçlarının denenmesi için çağrı) başlıklı bir duyuru yayımlar.

Solomidès, geçirdiği akciğer hastalığının ardından, 1979'da ölür. Oğlu Jean-Michel babasının çalışmalarını iyi kötü devam ettirmeye uğraşır ancak sürmekte olan hukuki sorunlar Solomidès ilaçları üzerinde araştırmalar yürütümesi umudunu ortadan kaldırır.

Gri bölge

Alternatif tedaviler, Sam Amca'nın ülkesinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişir. Sağlık otoriteleri tıbbi kaçakçılığın 1957 yılında rekor düzeye ulaştığını ve faaliyetin, elde ettiği kara bakıldığında, en büyük suç hareketi olduğunu belirtir. Bilimsel uygulamalar arasında tehlikeli tutarsızlıklar vardır ve yasalar tıbbi sapkınlıklar pazarının lehine işlemektedir. Yönetim, üstlendiği görevin zorluğuna rağmen, yönetim gücünü arttırır. Satıcılar üzerindeki baskı o kadar büyür ki bunlar tıbbi bilimlerin iyi bilinen hastalıkları üzerinde bile çalışmakta zorlanırlar. Aşırı şişmanlık, saç dökülmesi, diyabet veya tüberküloza iyi geldiği varsayılan tüm ilaçlar için "aldatma niyeti" suçlaması ileri sürülür. Üreticilerin çoğu, paramedikalin temsil ettiği ve eklem yangısı ilaçları, vitaminler, gıda takviyeleri, libido uyarıcıları ile kilo kontrolü ürünlerinden oluşan "gri

pazar"a kayar. Food and Drug Administration ve American Medical Association 1961'de doktorlara, yürürlükteki yasalara ve mesleki ahlaka aykırı uygulamaların boyutunu göstermeyi amaçlayan bir etkinlik düzenlemek için bir araya gelirler. Yedi yüz davetli ve kendilerine gazeteci süs veren birkaç şarlatan National Congress on Medical Quackery'de (Üfürükçülere Karşı Ulusal Kongre) buluşur ve hep beraber kan manyetizmacılarını konu alan sunumlar dinler, kapı kapı dolaşan bir vitamin pazarlamacısının söylediklerini inceler ve Reich'in "orgon" adını verdiği evrensel enerjinin etkilerini hissetmeye çalışırlar.

Ancak, bu kutlama havası uzun sürmez. geleneksel tıp birçok hasta neslinin güvenini sarsan bir trajediden sorumlu tutulur. Yaşanan dramın nedeni, 1957'de Almanya'da, 1960'da da tüm dünyada satışına izin verilen Thalidomide adlı sakinleştirici ilaçtır. Bu ilacın, on binlerce çocuğun doğuştan gelen kusurlarından sorumlu olduğu ortaya çıkar. Birleşik Devletler kendini aklamayı başarsa bile bu olay, zehirli etkileri hafife alınan ilaçları tartışma konusu yapan uzun kazalar listesine eklenir. Tıp ve eczacılık alanındaki yasaların güçlendirilmesini talep eden sivil ve bilimsel hareket işte bu koşullarda gelişir.

Bir at ilacı

Kıl payı önlenen Thalidomide faciası 1962'de Birleşik Devletler'de Kongre'yi bir dizi yasayı yürürlüğe koymaya zorlar. Bundan böyle, reçetelenen ilaçlar, güvenli ve kullanılmalarını gerektiren hastalık üzerinde etkili olmak zorundadır. Dosyası yeniden değerlendirilmeye alınan ilk ilaçlardan biri Krebiozen'dir.

1950'lerin ortalarında, Güney Yugoslavyalı iki kardeş Buenos Aires'te Instituto Biologica Duga'yı kurar. Kardeşlerden Stevan Durovic doktor, Marko ise sanayicidir. Bu iki kardeş, sığır kanından elde edilen Kositerin adlı hipertansiyon ilacını 1949 yılında Amerika'ya ihraç ederler.

Durovicler, bundan kısa bir süre sonra, Illinois Üniversitesinin tanınmış mide-bağırsak hastalıkları uzmanı ve aynı zamanda önemli bir siyasi kişi olan Andrew Conway Ivy'le (1893-1978) tanışırlar. Ivy, Durovic'in çalışmalarıyla, özellikle de henüz geliştirilme aşamasında olan ve garip bir biçimde "Drug X" adını taşıyan ilaçla ilgilendiğini söyler. Fizyolojist, hayvanlar üzerinde birkaç deney yapmayı kabul eder ancak kardeşlerin içeriğini sır gibi sakladıkları ilaç hakkında hiçbir şey bilmemektedir. Resmi açıklamaya göre, ilaçların etken maddesi, *Actinomyces bovis* bakterisi aşılanan atların kanından elde edilmektedir.

1949'dan itibaren çok sayıda klinik deney yürütülür. İki yıl sonra Ivy, bundan böyle Krebiozen adını taşıyan mucizevî kanser ilacını tanıtmaya karar verir. Ancak bir doktorlar meclisi toplamaktan kaçınır ve yeni ilacın özelliklerini Chicago'da, gazeteciler, politikacılar ve yatırımcılardan oluşan bir izleyici topluluğu önünde açıklar. Yirmi iki vaka bilimsel olmaktan uzak masalsı bir anlatımla açıklanır ancak yakın zamanda ölmüş olan pek çok hastadan özellikle söz edilmez. Bu gelişmelerden kısa bir süre sonra, Krebiozen Research Foundation adlı araşırma enstitüsü kurulur. Amaç Krebiozen üzerinde büyük araştırmalar yapmaktır. Ivy'nin sesi duyulur ve on kadar kuruluş ilacı geliştirmek için araştırmalara başlar ama belirgin bir başarı elde edilemez. Ivy, bunun kendisine karşı kurulan bir komplo olduğu sonucuna varır.

İleriki yıllarda Ivy ve Krebiozen Research Foundation büyük yankı uyandıran açıklamalarının sayısını arttırırlar. Buna karşın açıklamaların şüpheli yanları vardır. Örneğin, ilacı eleştirenler, yıllar önce ölmüş bir hastanın tam anlamıyla iyileştiğini öne süren bir raporun yayımlanması gibi üzücü hatalarla uzun uzadıya dalga geçerler.

1960'ların başında, Ivy ilacın kendi geliştirdiği biçimi olan Carcalon'u üretmeye başladıktan kısa bir süre sonra gerçekleştirilen bir inceleme söz konusu ilacın içeriğinin kasları meydana getiren, dahası standart bir laboratuvar ürünü olan monohidrat kreatinden oluştuğunu ortaya çıkarır. Ivy, uzmanların etken maddeyi ayıramadıklarını öne sürerek sonuca açıkça itiraz eder. Ivy/Durovic klanının ilaçları üzerinde yapılan diğer araştırmalar da, on yıl boyunca satılan tüm ampullerin birazcık mineral yağdan daha fazlasını içermediği kanısını uyandırırlar.

Kayısıya saplanmak

Birleşik Devletler'de, 1960'larda, federal yönetimin ve yargının çalışmalarına yön veren tüketicileri koruma isteği, bir dengeleme hareketiyle kısa zamanda yerini tıbbi konularda serbest seçimi savunan bir halk baskısına bırakır. 1970'lerin toplumsal havası alternatif tıp alanında somutlaşacak iki eğilime tanıklık eder. Bunlardan ilki resmi kurumların tarafsızlığından duyulan şüphe, ikincisi de doğal düzene dönüşü destekleyen çevreyle ilgili kaygıların yükselişidir.

Bu ortamda, bireysel özgürlük adına değişik tedavi modellerini savunan farklı baskı grupları gelişir. 1975'te Food and Drug Administration, üfürükçülere karşı oluşturduğu kurulunu ve soruşturma bürosunu kapatır. Bu, 1955'te kurulmuş olan National Health Federation için bir zaferdir.

National Health Federation birkaç yıl içinde yaptığı çalışmalarla devlet kurumlarını pek çok konuda geri adım atmaya zorlar. Federasyon suya flüor katılmasına karşı çıkar, doktorluk yapma iznini elde etmek için istenen şartları yeniden sorgular, piyasaya yeni şüpheli ürünler sürer, tartışma götürür tedavileri öven kongreler düzenler...

National Health Federation'ın çabaları, özellikle, Laetrile adlı kanser ilacının yaşadığı olayda kendini gösterir. Pek az alternatif ilacın kamuoyu ve sağlık yasaları üzerinde böylesine büyük bir etkisi olmuştur. Ernst T. Krebs Jr (1912-1996) bireşimleştirdiğini öne sürdüğü Laetrile veya "laevo-mandélonitrile-béta-glucoronoside" adlı, "bağırsaktaki mayalanmaya bağlı rahatsızlıkların" tedavisinde kullanılan ve bazı meyvelerin, özellikle de kayısının çekirdeğinde bulunan amigdalin adlı maddeyi içeren bu ilacı 1953'te U.S. Patent Office'e tescil ettirir. 1830'da iki Fransız kimyager tarafından bulunan amigdalin'in tedavi edici özelliği olduğu düşünülür, öyle ki madde 1892'de Almanya'da kanser tedavilerinde kullanılır. Oysa, yapılan deneyler tatmin edici sonuçlar vermez ve amigdalin on yıllar boyunca unutulur. Bu sırada, Krebs (Almanca'da kanser) soyadını taşıyan bir baba ve oğlu sahneye çıkar. Ernst T. Krebs Sr. önce eczacılık yapar, daha sonra da, 1903'te tıp doktorasını bitirir. 1918'deki grip salgını sırasında, maydanozdan hazırlanan bir Kızılderili ilacının etkililiğine ikna olur. Hemen Leptinol adlı, astım, boğmaca, tüberküloz ve zatürre vakalarında kullanılabilecek şurubu pazarlamak için San Fransisko'da Balsamea Company'i kurar.

Food and Drug Administration, 1920'lerin başında, yalan reklâm ve dolandırıcılık gerekçeleriyle Leptinol şuruplarına el koyar. Bu sıkıntılar Krebs Sr.'ı durdurmaz. Krebs Sr. 1940'lı yıllarda, kansere yönelik yeni bir enzim (kimotrpsin) karışımı olan Mutagen'le yeniden pazara girer. Aynı dönemde, oğluyla birlikte, ileriki yıllarda yanlışlıkla "B15 vitamini" diye adlandırılacak olan ve aralarında tabiî ki kanserin de bulunduğu çok sayıda ağır hastalığın tedavisinde kullanılabilecek pangamik aside kefil olur.

Krebs Junior babası gibi doktor değildir. Philadelphia'daki bir homeopati okulunda bazı derslere katılsa da sürekli başarısız olduğu için okuldan atılır. Daha sonra öğrenci turizmi işine girer ancak bu alanda da başarısız olur. 1950'lerin başında, baba ve oğlu, arılaştırıldığı söylenen yeni bir amigdalin türünü kanser hastalarının tedavisinde kullanmaya başlarlar. İskoçyalı embriyolojist John Beard'ın (1857-1924) kuramlarından esinlenirler. XX. yüzyılın ilk yıllarında Beard,

pankreastaki proteolitik enzimlerin bedenin kansere karşı kullandığı temel savunma aracı olduğunu, dolayısıyla, bu enzimlerin söz konusu hastalığın tedavisinde kullanılabileceğini savunur. Beard'ın ortaya koyduğu ve daha önce Adolf Gascler'in Cardozelan'ında uygulanan bu sav, 1950'de Krebsler sayesinde yeniden gün yüzüne çıkar. Krebsler'in işin içine diğer enzimleri de katarak geliştirdikleri yaklaşım, Beard'ın savından karmaşıklığıyla ayrılır. Krebsler, yaklaşımlarını kamuoyu için iki noktada özetlerler: Amigdalin bir vitamindir ("B 17") ve kanser bu vitaminin yetersiz olduğu durumda ortaya çıkar. Ne yazık ki, bu söylenenlerin hiçbiri doğru değildir.

Bu andan itibaren yönetim, tıp dernekleri ve araştırmacılar Krebsler'i takibe alırlar. Belgelerin yok edildiğini öne süren Krebsler, Laetrile'in etkililiğini gösterecek kanıtlar sunamazlar. Uzmanlardan oluşan bir komisyonun hayvanlar üzerinde yaptığı farklı testler, ilacın onkoloji alanında etkili olmadığını gösterir. Krebsler, araştırmanın yönetimi bir Laetrile taraftarına verilmediği takdirde resmi bir inceleme yapılmasını reddederler. En sonunda, iki yıl boyunca 44 hasta –bunların 19'u bu süre içinde ölür– üzerinde yapılan bir inceleme tedavinin aleyhine sonuçlanır.

Laetrile'e gösterilen dikkat arttıkça, tıp yetkililerinden kurtulmak için ilacın kullanım alanı değiştirilir. Başlangıçta kanser tedavisinde etkili olduğu öne sürülen ilacın önce kanseri denetim altına aldığı ve hastalıktan koruduğu, daha sonra da, yalnızca hastalığın doğurduğu acı gibi yan sorunlara karşı etkili olduğu söylenir. Yani ilaca bağlanan umutlar tam anlamıyla yok olmamıştır.

Laetrile ailesi Andrew R. L. McNaughton'ın 1956'da Krebsler'e katılmasıyla büyür. Kanadalı bir diplomat ve generalin oğlu olan McNaughton, Cizvit kolejini bitirdikten sonra elektrik mühendisliği, jeoloji, maden teknolojisi ve işletme eğitimi alır. Yaşamöyküsü bulanık olan McNaughton, Krebsler'e belirgin biçimde yardım eder. Laetrile üretimini ve dağıtımını kolaylaştırmak için yedi ülkede çok sayıda fabrika ve şirket kurar.

John Richardson gibi bazı doktorlar da Laetrile sayesinde büyük bir servet kazanırlar. Richardson 1974'te kanseroloji uzmanı olmaya karar verir ve kararından kısa bir süre sonra, 4000 hastayı iyileştirdiğini öne sürer. Richardson'ın getirdiği "küçük artı", "klinik öncesi sendrom" adını verdiği, acıdan korkanlarda görülen rahatsız edici hisler bütünüdür. Bu artı açık bir aldatmaca değilse bile ona çok benzer...

Richardson, koruyucu çalışmalarına ve muayenehanesinde kanser hastalarını ağırlamaya aynı dönemde başlar. Başarısızlıklar art arda gelince

Richardson, reçetelerine rejimler ve yoğun vitamin takviyeleri ekleyerek tedavisini geliştirmeye çalışır. Çalışmalarını, Beard modelinden etkilenen tüm doktrinleri tanımlayan metabolik tedavi adı altında toplar. Tabiî ki, Richardson da yetkililer tarafından takip edilir. 1972'den itibaren pek çok kez mahkemeye çağrılır. Doktorluk yapma izninin elinden alındığı 1976 yılına kadar kendini kurtarmayı başarır. Ancak, bu olaydan sonra, kapana kıstırılmış diğer uygulamacılar gibi o da Meksika'ya kaçar.

Metabolik tedavi alanda duyulan bir diğer sesin sahibi 1988'de ölen Harold W. Manner'dır. Manner kendisinin uydurduğu, önceliği B 13 vitaminine veren ve diğerleri gibi metabolik tedavi adını taşıyan yaklaşımıyla Laetrile'e katkıda bulunmayı umar. Manner'ın çalışmaları klinik vake ve bulgu yetersizliği nedeniyle kısa zamanda geçersiz kalır. Seçilmiş sindirim enzimleri yoluyla tümörlerin "emilmesini" sağladığı öne sürülen bu tedaviyi ciddiye almak imkânsızdır. Ayrıca Manner, tedavisine doğal olduklarını söylediği gıdalardan oluşan bir diyet, kahve lavmanları, vitamin, mineral ve beze özü takviyesi de ekler.

Kuşku Laetrile'in ilerleyişini durdurmaz. Laetrile yandaşları 1970'lerin ortalarında, ilacın resmi olarak tanınması için uğraş verirler. Bu yandaşların kafalarında tıp dernekleri, siyasiler ve ilaç sanayi tarafından kurulan bir komploya kurban oldukları düşüncesi vardır. Kuşku ve belirsizlik öncelikle kurbanın işine yarar zira, olayın yargıya taşındığı eyaletlerde yargıçların takdirleri farklılık gösterir. Ancak durum, Laetrile'in yaratıcılarının ilacın geliştirilmesine gösterdikleri şiddetli tepkiyle yeni bir biçim alır. Son olarak, anlaşmazlık içinde olan Krebs Jr. ve Richardson'da ilacın kimyasal içeriği konusunda uzlaşamazlar ve mucizevî ilacın üzerine yavaş yavaş alacakaranlık çöker.

Yunan salataları

Gizli karışımlar tıp bilimlerini her zaman rahatsız etmişlerdir. Bu rahatsız edici karışımlar listesine girenlerden biri de "kansere karşı Yunan kürü"dür. Kürün 1991'de ölen öncüsü Hariton-Tzannis Alivizatos, ilacının tarifini hiçbir zaman açıklamaz ancak, yedi milyon dolar gibi cüzi bir miktar karşılığında tarifi satmaya hazır olduğunu söyler...

Mikrobiyoloji alanında uzman olan doktor Alivizatos 1970'li yıllarda, tümörlerin yerlerini ve durumlarını belirlemeye olanak verdiğini öne sürdüğü bir kan testini gündeme getirir. Buna ek olarak, şekerler, vitaminler ve aminoasitler gibi organik maddeler içeren bir serum tedavisi de önerir ve hastaları, tuz ve asitler yönünden fakir bir rejim uygulamaya,

hareketlerini kısıtlamaya ve aspirin veya laksatif ilaçlar kullanmamaya yönlendirir.

Alivizatos cilt, kemik, rahim, mide ve lenf kanserlerini başarıyla tedavi ettiğini öne sürer. Bağışıklık sistemini güçlendiren serum tümörlerin zarar verdiği dokuları da yenileyebilmektedir. Vicdanının ona bazı verileri toplamasını veya yayımlamasını yasakladığını savunan Alivizatos, bağımsız araştırmalar yürütülmesini de reddeder. Zaten bilimsel dergilerde de hiçbir şey yayımlamaz. Tüm bunlara rağmen, pahalı (1989'da binlerce dolar) tedavisini deneyecek müşteriler bulur.

Ürünlerinde niasin (nikotinik asit) tespit edilen Alivizatos, doktorluk yapma iznini kaybeder. 1991'de ölür ve tıpkı masallarda olduğu gibi, mucizevî serumunun sırrını da beraberinde götürür.

Avludan bahçeye

Fransa'da, son on yıllarda, çok az yenilikçi Mirko Beljanski (1923-1998) kadar dikkat çekmiştir. Beljanski'nin anlaşılmamış araştırmalarının canlı bir efsane yaratmaya yetecek içeriğe sahip olduğu bir gerçektir. 1923'te Turija'da (Yugoslavya) doğan Beljanski 1945'te Fransa'ya yerleşir. Üç yıl sonra bilim doktoru unvanını alır. Ardından, 1978'e kadar çalışacağı Institut Pasteur'e girer. Burada, önce Michel Macheboeuf'le (1900-1953) yakınlık kurar, daha sonra da Pierre Lépine'in (1901-1989) laboratuvarında çocuk felci aşısı üzerine çalışır. Birkaç yıl sonra ise, laboratuvarın yeni müdürü Jacques Monod'nun (1910-1976) çalışma arkadaşı olur.

Çok sayıda makale yayımlar, 1951'de CNRS'e katılır ve kendisiyle çalışabilmek için laboratuvar teknisyeni diploması alan Monique Lucas'yla evlenir. Beljanski, 1956'dan 1958'e kadar New York Üniversitesi'nde görev yapar. Ribonükleik ve dezoksiribonükleik asitlerin bireşimi konusundaki buluşlarıyla 1969'da Nobel Tıp Ödülü'nü alan Severo Ochoa'nın (1905-1993) çalışmalarına yardım eder. 1960'da, bir RNA'yı harekete geçiren sindirimsel süreci bulduğu için, Bilimler Akademisi'nden Charles-Léopold Mayer Ödülü'nü alır. Beljanski'nin çalışmalarının, değişim geçirmekte olan bir disipline ait bazı fikirleri sarsmaya elverişli olmalarına rağmen, oldukça olumlu karşılandıkları söylenebilir.

1974'ün başında Beljanski, bitkiler ve *a fortiori* memelilerde gelişen kansere ilişkin yepyeni savlarını kanıtlayabilmek için ek olanaklar ister. Beljanski, antiviral araçlar geliştirme isteğini de saklamaz. Fazla ikna olmayan müdür yardımcısı Louis Chambon ve Jacques Monod, Beljanski'nin isteklerini reddederler. Bunun ardından olaylar hızla gelişir. Beljanski,

1980'lerin ortalarında, sağlıklı DNA örnekleriyle kanserli dokuları karşılaştırmak amacıyla bir test hazırlarken, özünün kanserin ilerleyişini durdurabileceğini düşündüğü bir bitki keşfeder. Bunun üzerine, Institut Pasteur hemen sesini yükseltir ve Beljanski *persona non grata ilan* edilir. Ancak, şans eseri Châtenay-Malabry Eczacılık Fakültesi'nde iki boş oda ve eşinin dışında, kendisine yardımcı olacak üç araştırmacı bulmayı başarır. Bazı ay sonlarını eşinin ailesinden gördüğü yardımla atlatır.

İleriki yıllar bir dizi özgün ilacın doğumuna tanıklık ederler. Beljanski, içeriğindeki *Rauwolfia vomitora* adlı tropikal bitkiden elde edilen alkolit öz sayesinde kanserli hücrelerin büyümesini dizginlediğini öne sürdüğü BG--8 adlı yeni bir ilaç üretir. Diğer bir yeni ilaç olan Bioparyl ise *Gingkgo Biloba* bitkisinin altın rengi yapraklarını içerir ve AIDS veya kansere bağlı farklı hücresel anomalileri düzeltir. Son olarak da, Güney Amerika'da bulunan *Pao pereira* bitkisinden üretilen PB–100 veya Flavopéréine adlı kılavuz ilacın kansere karşı etkili olduğunu öne sürülür.

Emeklilik yaşına gelen Beljanski çifti Biyolojik Araştırma Merkezi ve Uygulamalı Biyoloji ve Onkoloji Araştırmaları Merkezini kurar. Beljanskilerin Ivry-sur-Seine'deki küçük laboratuvarlarında başladıkları çalışmalarından Fransa'da olduğu kadar yurtdışında da etkili olan ve yasalara meyden okuyan bir sistem doğar. Bu noktadan itibaren Beljanski daha da bayağılaşır. Bir taraftan aşırı sağın, özellikle de sağlık kurumlarının açıklarını duyurmak için bilimsel tartışmalardan yararlanan *National Hebdo* dergisinin verdiği desteğe hayır demezken diğer taraftan da mobilya satıcısı Lucien Engelmajer'in (1920 doğumlu) kurduğu Patrik mezhebinden yardım alır. Patriğin emrindeki altmış kadar hasta, bir işadamının kullanıma açtığı Isère'deki arazide duvar işleri yapmak koşuluyla klinik deneylere katılır...

PB–100 yoluna bata çıka devam eder. Beljanski 1989'da izinsiz doktorluk ve eczacılık yapmakla suçlanır. Halk arasında, hayal kırıklığına uğramış hastalarla (hastaların beklentileri yüksek tedavi ücretleriyle doğru orantılıdır), tedavinin resmi makamlarca tanınmasını toplu dilekçelerle talep eden yandaşlar karşı karşıya gelirler. Beljanski televizyon kanalı TF1'e ve haftalık dergi *Paris Match*'a AIDS'e karşı bir ilaç bulunduğu yönünde açıklamalar yapıp dikkatleri başka yöne çekmeyi başarır. Bu açıklama, bir taraftan PB-100'ü öven diğer taraftan da alçak bir dolandırıcılığın altını çizen raporların sunulduğu ciddi bir çatışma ortamı doğurur.

Beljanski, 1998 Kasımı'nda lösemiden ölür. Öleceğinin farkında olan Beljanski, açlık grevine girerek son kez basının dikkatini çekmeye çalışır.

Yargı organları ise ilgili kişinin ölümüne rağmen işin peşini bırakmazlar. AIDS ve kanser dernekleri böylesi bir olayda ilk kez bir araya gelir ve 2002'de açılan bir davada taraf olurlar. PB-100, PB-400, RLB veya Bioparyl'in üretimi ve dağıtımından sorumlu şirketlerde çalışan on beş sorumlu kişi ve Monica Beljanski ağır cezalara çarptırılırlar. Ancak hikâye burada bitmez. Yeni bir toprak arayışındaki Beljanski markası, bu tür ürünlerin gıda takviyesi olarak özgürce pazarlanabildiği Birleşik Devletler'deki şirketlerle anlaşır.

Peptitler panayırı

Tabiî ki Beljanski, kitle medyasının sürükleme etkisinden yararlanan tek kişi değildir. 1943 doğumlu Polonyalı Stanislaw R. Burzynski'nin kanser tedavisi de medyanın desteğiyle güç kazanmış tedaviler bölümüne girer. Öyle ki, idrarın halktan çok büyük bir ilgi göreceği kolay kolay tahmin edilemez.

Burzynski, 1968'de tıp eğitimini başarıyla tamamladıktan sonra, komünizmden kaçar ve 1970'te Houston'daki (Teksas) Baylor College of Medicine'de araştırmalar yapmak için Birleşik Devletler'e gider. Burzynski bir yandan tıbbi çalışmalar yaparken diğer yandan da, kanserli hücrelerin büyümesini engelleyebileceklerini düşündüğü bazı peptitleri inceler. En zengin peptit kaynağı olan idrara yönelmeden önce kendi kanı üzerinde çalışır. 1974'te, insan idrarında 119 farklı peptit saptamayı başarır.

Burzynski'nin ortaya koyduğu asıl yenilik, idrarda saptadığı ve kanserli hücrenin metabolizmasını normalleştirecek bir maddeyi sözde keşfetmesidir. Bu kurtarıcı maddeye antineoplastan adını koyar. Burzynski rağbet gören eğretilemeye sadık kalarak, kanserin yanlış programlanmış bir hücreden kaynaklandığını ve antineoplastonlarının işlevinin de yalnızca yeniden proglama yapmak olduğunu savunur.

Antineoplaston tanımlaması o kadar büyük bir ilgi çeker ki Burzynski'ye, o ana kadar çalışmakta olduğu anestezi bölümünü bırakması ve farmakoloji bölümüne geçmesi teklif edilir. Gerson'un ağzına vurulan kilidi anımsayan ve o ana kadar büyük bir özgürlükle yürüttüğü araştırmalarının kurumsallaştırılmasından çekinen Burzynski bu teklifi reddeder ve Houston'da kendi kliniğini açmayı tercih eder. Burzynski antineoplastonların insana özgü olduğunu düşünür; dolayısıyla, standart işleyişin öngördüğü hayvan deneylerini gereksiz bulur. Kurallara meydan okur ve ilaçlarını gönüllü hastalar üzerinde denemeye başlar; tedavisine resmiyet kazandırmak için federal yönetime başvurmadan önce sağlam bir dosya hazırlamak istemektedir.

Olan olur ve Burzynski, Harris County Medical Society'nin hedefi haline gelir. Resmi makamların kendisine verdiği son maddi destekleri de kaybeder ve bürosu Food and Drug Administration yetkililerince aranır. Tehditleri görmezden gelen Burzynski, yine Teksas'ta, antineoplaston üretecek son derece gelişmiş bir laboratuvar kurar. Laboratuvarın hatırı sayılır maliyeti, tedavileri aylık binlerce doları bulan hastalardan karşılanır. Burzynski tüm kanser türleri üzerinde etkili bir tedavi uyguladığını öne sürmese de, yönteminin başka hastalıkların tedavisinde etkili olabileceğini umar. Ancak araştırmacının sunduğu verileri inceleyenler, bunlardaki sapma oranının her tip değerlendirmeyi imkânsızlaştıracak kadar yüksek olduğunu görürler. Dahası tedavi hastaların iyimserliğini yok edecek kadar pahalıdır.

Çalışmalarının içeriğinin anlaşılması için Burzynski'nin yanına gönderilen Gelenekçi araştırmacılardan, Ontario hükümeti adına soruşturma yapan Daniel E. Bergsagel ve Martin E. Blackstein 1982'de alışılmadık bir durum değerlendirmesinde bulunurlar. Değersiz bir onkolog olarak gördükleri Burzynski'nin onlara sunduğu veriler öylesine tutarsızdır ki ikili herhangi bir eleştiri yapma gereği bile duymaz. Şüphesiz bu açık hakarete sinirlenmiş olan Burzynski, başka Kanadalılarca teklif edilen araştırmaya yardımcı olmayı reddeder ve akademik çevreye girmesi için doğan yeni bir fırsatı kaçırır.

Food and Drug Administration 1983'te, tıbbi ve farmakolojik çalışmalar yapmasını engellemek için Burzynski'yi adalet karşısına çıkarmaya çalışır fakat başarısız olur. 1985 Temmuz'unda ise, antineoplastonları öven abartılı sözlere misilleme olarak 200.000 kadar tıbbi belgeye el koyar. Ancak, tüm bunlar Burzynski'yi durdurmaya yetmez. Araştırmacı 1988'de sözde iyileşmiş olan dört hastasını da yanına alarak çok izlenen bir televizyon programına çıkar ve bir kez daha çalışmalarının reklâmını yapar.

Bu zafer Burzynski'yi adaletin elinden kurtaramaz. 1989'da, II. Aşamada deneyler yapmak için Food and Drug Administration'dan izin almayı başarır ancak ilaç sanayi içinde kendisine destek verecek bir ortak bulamaz. 1995'te, federal mahkeme jürisi önünde posta kaçakçılığı yaptığı ve piyasaya sürülmesine izin verilmeyen bir ilacı pazarladığı suçlamalarına cevap vermek zorunda kalır. Bu andan itibaren, Burzynski'nin karşısına, onun mahkeme havası solumasını sağlayacak çok sayıda fırsat çıkacaktır.

Mide bulandıran bir gıda takviyesi

Hayal gücü tıp üzerinde önemli bir rol oynar, dolayısıyla bazı ilaçların garip kaynakları bizim için şaşırtıcı olmayacaktır. Kansere karşı etkili

olduğu düşünülen köpekbalığı kıkırdağı bu garip kaynaklardan biridir. Köpekbalığı kıkırdağından yararlanma fikrinin babası biyokimyager, girişimci ve *Sharks Don't Get Cancer* (Köpekbalıkları Kanser Olmaz) başlıklı kitabın yazarı I. William Lane'dir. Cornell Üniversitesi'nde (New York) beslenme üzerine eğitim alan ve Rutgers Üniversitesi'nde (New Jersey) zirai biyokimya doktorası yapan Lane, 1980'lerden itibaren Short Hills'te (New Jersey) Cartilage Consultants Inc. adlı bir şirketi yönetir. Tümörlü bölgeleri besleyen kan damarlarının gelişmesini dizginleyebilecek bir protein içerdikleri bahanesiyle köpekbalıklarının kıkırdaklarına göz koyar. Tümörlerin büyümek için kana ve oksijene ihtiyaç duydukları düşünüldüğünde, yeni kan damarları oluşumunu engellemenin kanserin ilerleyişini durdurabileceği düşüncesi mantıklı olabilir.

Lane'de bu noktadan hareketle, etken maddesi köpekbalığı kıkırdağından elde edilen iki glikoprotein olan bir ilaç hazırlamaya başlar. İlaç, ağızdan veya rektumdan kullanıma uygun olarak kapsül ya da toz biçiminde sunulur. Kapsüllerin mide bulantısına neden olduğu düşünüldüğünde ilacı rektum kanalıyla almak tercih edilebilir.

Lane'in ilacı –ve 1990'ların başından itibaren piyasaya çıkmaya başlayan kopyaları– gıda takviyesi olarak satılır. Lane 1933'te, çok izlenen bir televizyon programında iyileşmiş hastalarının fotoğraflarının gösterilmesi sayesinde kendini daha iyi tanıtır. National Cancer Institute, 1990'ların sonunda, yüzlerce hasta üzerinde gerçekleştirilecek deneyleri de kapsayan AE-941/Neovastat araştırmalarını desteklemeye hazır olduğunu söyler. 1996'da U.S. Cancer Treatment Research Foundation'ın desteğiyle gerçekleştirilen bir başka araştırma ilacın aleyhinde bulgularla sonuçlanır. Lane, araştırmacıları, onun ürünleri yerine benzer ürünler kullanarak çalışmaları baltalamakla suçlar. Ne olursa olsun, şüphe yürürlüktedir. Köpekbalıklarında da, kıkırdağı etkileyen kötü huylu tümörlerden biri olan kondrosarkomlar bulunacaktır...

Banyolar, Çabalar ve Hijyen

Suyun ötesinde

Hippokrates yemini

Alternatif tıp literatüründe hiçbir yazarın adı Hippokrates'inki kadar çok anılmamıştır. Hippokrates'e atfedilen birçokları arasında en aşılamaz olan parola "Doğa, bazen, iyileştirir" dir. Oysa naturoterapiler adı altında, doğal bir öğeye –su, güneş, hava, çamur, vb.– sıkı sıkıya bağlı yöntemler kastedilir. Bir başka deyişle, naturoterapinin temel ilkesi, hastalık döneminde bedenin kendi kendini tedavi sürecini başlatmak amacıyla onu güçlendirecek ve direnci arttıracak araçları doğada aramaktır. Bazı dalkavukluklarının hoşuna gitmese de naturoterapi, ne XIX. yüzyıldaki bir tıbbi devrim ne de geleceğin tedavisidir. Tersine kendine özgü nitelikleri ve geçerlilik alanları olan atalardan kalma bir tedavi sanatının devamıdır.

Naturoterapilerin kendilerine has özellikleri, çoğunlukla geleneksel tıpla müttefik olmalarıdır. "Tedavide nihilizm" adını vermenin uygun olacağı bir tutum, alternatif yaklaşımlara uygun düşen bir "doğal hali" meşrulaştırarak düzenli olarak sahneye çıkar. Tedavide nihilizm, geçmişte etkileri iyi bilinen tek tük drogu reçetelemek ve kan çekme, hacamat

şişesi kullanma gibi vahşi sayılabilecek tedavi yollarından kaçınmaktan ibarettir. Özellikle Viyanalı Josef Skoda (1805-1881) tarafından dile getirilen bu tutum, zaman zaman yalancı kahramanlığa soyunan akademik tıbbın heyecanını yatıştıran bir uygulamayı temsil eder. Tedavide nihilizm, iyileşmedeki temel rolü doğaya bıraktığı için geleneksel tıp birliğinden ayrılır. Ve böylece önceliği temiz havaya, güneşe veya dağlara (sanatoryum kürü) veren "çevreci" yöntemlerin altın çağı başlar.

Naturoterapiler, XX. yüzyılın başından beri, sıklıkla naturopatiyle karıştırılmakta ve "naturopati uzmanı" ifadesi de naturoterapistin yerini almaktadır. Bu yer değiştirme, 1895'ten beri kullanılan naturopati teriminin bazı geleneksel naturoterapileri de kapsayan genel bir etkinliği tanımlaması durumunu ortaya çıkarır. Geleneksel naturoterapiler arasında en fazla tanınanı, son iki yüz yıl boyunca geleneksel tıp tarafından eleştirilen başlıca hareketlerden biri olan ve bugün artık kullanılmayan hidroterapidir.

Suyun şifalı gücü Eskiler tarafından zaten bilinir. Buna karşın bu güç, XIX. yüzyılın başında bir tür "yeniden keşfin" ve şaşırtıcı bir ilginin nesnesi haline gelir. Ve böylece su kullanımı pek çok farklı biçime ve ada sahip olur: Hidropati, hidriatri, hidroterapi veya Wasserkur.

Hidroterapi her ne kadar, klasik "su" kürlerinin ağır olduğu kadar şüpheli de olan ilerleyişlerine damgasını vursa da gerçekte bunlardan ayrılır. Bu kürler özel bir niteliğe veya yere bağlıyken, hidroterapi –ki çekici yanlarından biri budur– hemen evrensel olmak ister. Hidroterapinin tıbbi uygulamaları arasında duşlar, harici yıkamalar, mekanik bağırsak çalıştırıcılar veya buhar banyoları vardır. İlkel hidroterapi hastaların ıslak çamaşırlara sarıldığı, buz gibi çağlayanlara sokulduğu, gün doğumunda uzun yürüyüşlere çıkartıldığı nispeten zalim uygulamalarla ön plana çıkar. Hatta bu uygulamalarıyla, alternatif tedavilerle bağdaştırılan klişelerden biri olan yumuşak tedaviyi yalanlar gibidir.

Avusturyalı köylü Vincenz Priessnitz (1791-1851) hidroterapinin kurucusudur. İnançlı, yorulmak bilmeyen, ölçülü bu adam ikon olmak için gereken tüm niteliklere sahiptir. Efsaneye göre, Vincenz bir geyiğin yaralı bacağını suya sokuşunu görünce suyun gerçek bir yaşamsal güce sahip olduğuna iyice inanır. Daha sonra pek çok olayda, özellikle de on yedi yaşında kaburga kemiğini kırınca "nemli pansumanların" yararlarını saptama fırsatını yakalar. Genelde veterinerlikte kullanılan bu tedavinin başarısından etkilenen Priessnitz, soğuk suyun genel bir tedavi aracı olabileceğini düşünür; öyle ki daha yirmi yaşına gelmeden saygın bir

Wasserdoktor (sözlük anlamıyla su doktoru) haline gelir. Doktoru görmeye Gräfenberg'e (bugünkü Jesenik, Çek Cumhuriyeti) gelen ve aldıkları hizmeti gönüllerinden kopanla ödeyen hastaların sayısı gün geçtikçe artar.

Kısa bir süre sonra kıskançlıklar doğar. Priessnitz, özellikle, ahmakça bir beden sıvıları patolojisini savunmakla suçlanır. Priessnitz'in hem sezgileriyle hareket ettiği hem de yararcı olduğu doğrudur. Neredeyse bir bakışta tanı koyar. Okuma yazması, tek bir tıp kitabı okumuşluğu yoktur ve hiçbir kurama güvenmez. Tüm ilaçlara, aşılara, hatta tedavide sıcak su kullanımına açıkça karşı çıkar. Resmi doktorlar onu üfürükçülükle suçlarken başkaları da büyücülükle suçlar. Priessnitz, saldırgan inceleme komisyonlarına pek çok kez kapısını açmak zorunda kalan, takip edilen bir vatandaş olur. Ancak adam direnir. Gerek yaşam çekişmeleri karşısındaki soğukkanlı duruşunun gerekse zekâ düzeyinin gösterdiği doğal bir güce sahiptir.

Priessnitz başkalarının tersine, suyun yararlarına ilişkin tutarlı bir açıklama yapmaktansa yeri geldiğinde, suyun "acılı maddeleri" yok ettiğini anlatmakla yetinir. Priessnitz'in sürekli gelişen sisteminde elli farklı su kullanma biçimi, beslenme kontrolü ve grup halinde çıkılan uzun yürüyüşler vardır. Uyandırdığı kuşkuya rağmen Priessnitz, 1831'de, bir banyo evi (*Badeanstalt*) açma iznini elde eder. Ardından 1837'de bir kür evinin (*Kurbetrieb*) yöneticiliğini yapar. Bu yerler düşük gelirlilere de açıktır.

Priessnitz'in yaklaşımı çok büyük bir başarı elde eder. 1845'te Avrupa'da çoğu eski öğrencilerce yönetilen seksene yakın tedavi merkezi ve hidroterapiye ilgi duyan çok sayıda doktor vardır. Sadece 1839 yılında Gräefenberg'de kaplıca kürü görmüş 1700 kişinin 120'si doktordur. Priessnitz mektupla muayene geleneğini de sürdürür. Sıklıkla öğle yemeği saatlerinde, toplam 30.000'den fazla mektup yazmıştır [11]. Tüm bunlar ve ortaya çıkan çok sayıda dernek halkın samimi hayranlığı yansıtır [40]. Priessnitz'in devasa ününün bir diğer göstergesi de kendisine adanan çalışmaların ölümünden önce bile yüzden fazla olmasıdır!

Priessnitz'in çalışmalarını gerçek anlamda devam ettiren tek kişi Josef Schindler'dir (1814-1890). Schindler, ustanın dul eşi tarafından çağrıldığı Gräefenberg'deki merkezi ayakta tutar. Tüm tahminlerin tersine, merkezi geliştirmeyi başaracak ve otuz sekiz yıl boyunca burada kalacaktır.

Kıskançlık iksiri

Johannes Schroth'un (1798-1856) kürü, akıl almaz keşif yolları olduğunu gözler önüne serdiği için dikkati hak eder. Aslında Schroth'un su kürü, ilkokul arkadaşı Priessnitz'inkinden daha az ilgi görür. Kendisini,

modern diyetetiği haber veren bir yaklaşımla ifade eden yenileştirme arzusunun yoğunlaştırdığı kıskançlığın temeli de bu durum olacaktır.

Schroth 1798'de, Priessnitz'in doğduğu Gräfenberg köyünün yakınında bulunan Lindewiese'de doğar. Schroth'un ilgisi hayvanlar ve veterinerlik üzerinedir. Seçtiği gıdaların ve kaplıcaların şifalı özelliklerini öncelikle hayvanlarda dener. Kısa bir süre sonra artık türdeşlerine yardım etmeye hazırdır. Tasarladığı kür, ilk başta sıcak sargılar kullanarak terleme nöbetleri yaratmaya dayanır. Daha sonra bu teknik bölüme kanı temizleyen bir de rejim eklenir.

Schroth'un Priessnitz'in başarısını kıskandığı kesindir. Priessnitz zaferin doruklarındayken Schroth'la açıkça dalga geçilmekte, o da gücü yettiğince direnmektedir. 1840'da tedavi merkezi açma iznini elde eder. Kuşku yerini yavaş yavaş meraka bırakır. Gerçekten de Scrotch, Priessnitz'in hayalkırıklığına uğramış hastalarına uygun seçenekler sunar ve kısa zamanda adı daha yumuşak bir tedaviyi temsil eder duruma gelir. Geliştirdiği ilkeler kaynak kitaplarda yer almaya başlayan Scrotch, Prens Wilhelm von Württemberg'in tedavisi gibi bazı dikkat çekici başarılardan da destek alır.

Bir servet kazanan ama yaklaşımının canlı örneği olan bedeni zayıf düşen Schroth elli sekiz yaşında ölür. Scrotch'un çalışmalarını, yaşlılıktan ölecek olan oğlu Emanuel devam ettirir. Schrothisch-diätetische Heilmethode, halkta uyandırdığı ilgiyi daha sonraları koruyamaz. Modern diyetetiğe gösterilecek olan ilgi onu da uzun süren unutuluşundan kurtaracaktır.

Lise öğretmeni olan ve Priessnitz'le aynı dönemde yaptığı pek çok yayında soğuk su kürlerinin şifalı özelliklerinin altını çizen Eucharius Ferdinand Christian Oertel (1765-1850) de ilgisizliğe karşı benzer bir savaş verir. Oertel 1804'te bir antikacıda bulduğu İsveçli Johann Siegmund'un (1696-1773) çalışmalarından çok etkilenir. Su uygulamalarına olan ilgisi artar ve Romalı doktor Celsus'un çalışmalarını inceler. 1832'de, Almanya'nın her yerinde şubeleri olan Hydropathischen Gesundheitsvereins für ganz Deutschland adlı derneği kurar.

Hidropatiyi savunan çok sayıda yazısına karşın Oertel, başkalarının tersine, yeni bir tedavi geliştirdiğini öne sürmez ve tanınamamış biri olarak kalır. Diğer taraftan tarih, tıpkı Schroth'a yaptığı gibi Oertel'e de XIX. yüzyılın beslenme terapileri macerasında geniş bir yer ayırır.

Yardıma koşan Rousseau

Lorenz Gleich (1798-1865) adlı bir askeri doktor 1840'larda, Fransızcası "doğal iyileştiriciler" olan Naturheilkunde kavramını kuramlaştırır.

Geleceğin doğal tedavi yollarıyla geleneksel su kürü arasındaki ayrım Gleich'le başlar. Gleich'in ilkeleri üç temele dayanır: İçgüdülerin kabulü, perhiz bilgisi ve doğal davranış (*Naturverfahren*). Daha titiz olmak gerekirse, Germanofon ülkeler, Rousseau'nun izinden ilerleyerek gündemdeki yaklaşımları aşmak isteyen Naturheilkunde kavramının açıklamasını Gleich'e değil J. Heinrich Rausse'ye (1805-1848) borçludur.

Gerçek adı Franke olan J. Heinrich Rausse, okula devamını engelleyen ve gelecekteki hastalıklarının habercisi olan ağır bir ishalden şikâyetçidir. Yine de eğitimine devam eder ve ailesinin beklentisi doğrultusunda, üniversitede teoloji öğrenimi görür. Okuldaki arkadaşlarının Fransızca "rosse (asık suratlı)" sözcüğünden uyarladıkları takma adıyla Rausse, doğa bilimleri, tıp ve felsefeyle de ilgilenir. Teoloji eğitimi yüzünden hayal kırıklığına uğramış olan Rausse, birkaç yıl boyunca sefil bir alkolik olarak yaşar. Rausse'un ikinci yaşamı, onun Jean Jacques Rousseau'nun (1712-1778) eserini keşfetmesiyle beraber başlar. Yüceltti̇ği "doğaya dönüş" amacına en uygun meslek olarak gördüğü orman bekçiliği için akademik dünyayı terk eder. Sonraki yıllarda Rousseau felsefesini yaşama geçirme olanağını aramak için Avrupa'ya geçer ancak sonuç alamaz. Ardından Kuzey Amerika'ya gider ancak Osage yerlileriyle ilişki kurmasına rağmen burada da aradığını bulamaz. Sarıhumma yüzünden alelacele Avrupa'ya dönmek zorunda kalır. Bundan sonra yazarlığa başlayan Rausse maceralarını yayımlar.

Rausse 1837'de, başarısının zirvesindeki Priessnitz'in yanına gider. Ateşli bir yandaşa dönüşmesi için Gräfenberg'de on hafta geçirmesi yeterli olur. 1838'de ilk kitabı *Geist der Gräfenberger Wasserkur*'u (Gräfenberg'in su kürü anlayışı) yayımlar. Bir yıl sonra da *Miszellen zur Gräfenberg Wassekur* (Gräfenberg kürü üzerine yazılar) yayımlanır. Üretim süreci hızlanır ve Rausse su kürlerini övdüğü, geleneksel tıbbı ise yerdiği birkaç kitap daha yazar.

Diğer taraftan Rausse'un baskın kişiliği ve Priessnitz'inkinden farklı bir felsefeyi savunması, onun sıradan bir takipçi olmasını engeller. 1846'da, su uygulamalarıyla sınırlı kalmayıp daha genel bir dünya görüşü geliştirme isteğini belirten Naturheilkunde kavramını kullanır.

Rausse'un Priessnitz'in sistemine yönelik eleştirileri zaman içinde artar. Rausse Priessnitz'in içgüdüyü hafife almasından rahatsızdır. Gräfenberg'de doğan çoğu tedavi yolunu uygulamada yumuşatır. Örneğin, önce sıcak sargılara sarınıp ardından soğuk suyla banyo yapmanın yararlı etkileri olduğunu reddeder. Önerilen rejimlere veya yorucu egzersizlere şüpheyle yaklaşır.

Zaten Rausse "bırakın doğa halletsin" görüşünü savunur. Ona göre tıp, bedenin hastalık karşısında gösterdiği savaşı desteklemek için vardır. En sonunda, özellikle ağızdan alınan soğuk suyun gerekli tek tedavi aracı olduğu sonucuna varır.

Rausse yaşamının sonlarına doğru, ileride mirasçısı olacak Theodor Hahn'la (1824-1883) dostluk kurar. Hahn'ın da sağlığı bozuktur; öyle ki o da Rausse gibi bu nedenle eğitimine pek çok kez ara vermek zorunda kalmıştır. Hahn uygulanmakta olan tedavilerin neredeyse tamamını dener ancak sağlık sorunlarından kurtulamaz, hatta görüşünü bozan güzelavratotu bazlı bir ilaç gibi bazı tedavi araçları istenmeyen yan etkiler doğurur.

Tıbbi başarısızlıkların genç Hahn üzerinde çelişkili bir etkisi olur. Hahn doktor olmak ister. Ancak zayıf sağlığı bu dileğini gerçekleştirmesine engeldir. Bu nedenle on altı yaşında eczacılığa yönelir. Eğitimini tamamlayıp iş bulsa da sağlık sorunlarından kaynaklanan devamsızlığı kısa bir süre sonra sıkıntı yaratır. Bu dönemde kendisi gibi acemi bir eczacı olan genç kardeşi ona, hidroterapiye geleneksel tıpla karşılık veren Rausse'un kitaplardan birisini okumasını önerir. Yine aynı dönemde Hahn, Priessnitz'in yanında geçirdiği verimli dönemden sonra işini bırakıp kendini su kürlerine adayan eczacı Schreiber'den –bu, söz konusu kişi hakkındaki onlarca söylentiden sadece biridir– bahsedildiğini duyar.

Hahn sadece Rausse'un kitabında yer alan kuralları uygulamakla kalmaz, kitabın yazarıyla tanışmaya da karar verir. Bu ikisi, ilk karşılaşmalarından itibaren aralarında derin bir bağ olduğunu fark ederler. Rausse, yoğun bir kürden yararlanması için Hahn'ı 1847'de, Lehsen'deki (Mecklenburg-Vorpommern) malikânesine davet eder; Hahn da hiç zaman kaybetmeden bu daveti kabul eder.

Sonraki yıl Rausse'a, Bavyera bölgesinde bulunan Alexandersbad bei Wunsiedel'deki bir kliniği ele alması önerilir. Hahn arkadaşına eşlik eder ancak arkadaşı kısa bir süre sonra ölür. Bu olayın ardından Hahn, yeni şeyler öğrenmek için üniversite sıralarına geri döner. Aynı dönemde Hufeland'in, kendisini oldukça şaşırtan temel kitabı *Makrobiotik*'i keşfeder. 1850'de, önce Saint-Gall kantonunda bulunan Buchental'de, daha sonra da Zürih yakınlarındaki Tiefenau'da birer klinik yönetme şansını yakalar.

Hahn'ın yaşamı, Rausse ve Schroth'un ardından, üçüncü bir kişinin etkisi altına girer. Hahn, Zimmermann'ın *Weg zum Paradies*'ını (Cennet Yolu) okuduktan sonra vejetaryen olur. 1865'te Auf der Waid adlı yazlık bir merkez açar ve etsiz beslenmeye duyduğu hayranlığı kaplıca tedavisi

gören hastalarla paylaşır. Eğlence ve konuşma heveslisi olmayan bu şifacı kış mevsiminde ise kendini yazmaya verir. Örneğin, *Die Naturgemässe Diät,die Diät der Zukunft*'ta, en büyük Amerikalı reformculardan biri olan William A. Alcott'un kısa bir süre önce yazdığı *Vegetable Diet; As Sanctionned by Medical Men and Experiences in all Ages* (Tüm Çağların Doktorlarınca ve Deneylerince Onaylanan Bitkisel Beslenme) başlıklı İngilizce kitaptan "esinlenir".

Doğruyu söylemek gerekirse, seçkin bir okuyucu olan ve Antik Dönemden itibaren sağlık konusunda söylenenlerin başlıca noktalarını bir araya getiren Hahn, doğal tedavilerin uygulama alanını belirlemek dışında ortaya yeni hiçbir şey koymaz.

Rausse gibi "bırakın doğa halletsin" görüşünün ateşli bir savunucusu olan Hah, bir taraftan hastalarına, her ne olursa olsun, hastalıkla savaşmalarını önerirken diğer taraftan doğallıktan ödün vermeyen –güneş banyolarının neden bu gruba dahil edilmediğini açıklamak zordur– uygulamaları över. Her zaman Rausse'un izinden giden Hahn, ayrıca uygun egzersizler ve ileride Kneipp tarafından başarıyla ele alınacak olan yalınayak yürüyüşler yapılmasını önerir.

1862'den itibaren, önce *Wasserfrund* (Su Dostu), daha sonra da *Der Naturarzt* (Doğal Doktor) adını taşıyan ve çok sayıda doğal tedavi uzmanına kendini ifade etme olanağı sunan bir gazete yayınlanır. 1896'da 70.000 kadar abonesi bulunan bu gazete, bazı yaklaşımların halk tarafından tanınmasında önemli rol oynar. Hidroterapi ve onun küçük kuzenlerini kapsayan Naturheilkunde'nin geleceği bu koruyucu ortamda belli olur.

Uluslararası sular

Hidroterapi doğduğu ülkeden kısa zamanda ayrılır ve öteki dünyaları keşfe çıkar. 1842'de İngiltere, James Wilson tarafından kurulan ve kısa zamanda ün kazanan Graefenberg House de Malver'in (Worcestershire) açılışına tanıklık eder. Halkın üst tabakası ve Charles Dickens ya da Charles Darwin gibi göz önünde olan kişiler, bakım görmek için merkezin kapısında sıraya girerler.

Hidroterapi Fransa'da adını bir dizi idari ilişkiyle duyurur. Doktor Joseph Bigel'in (1769-1854) *Manuel d'hydrosudopathie*'sinin (Hidrosüdopati elkitabı, 1840) etkisinde kalan 1813 doğumlu Doktor Marie Louis Eudore Baldou, yüksek makamların desteğini alarak Almanya'ya eğitim gezisine gider. Aralarında Priessnitz'inkinin de bulunduğu çok sayıda hidroterapi

merkezini ziyaret eder ve iyi bir bilim adamı olarak uygulamayı kendisine görev bildiği tedavilerin zalimliğini kabul eder.

Paris'e dönen Baldou, *Hydropathie-Traitement rationnel par la sueur, l'eau froide, le régime et l'exercice* (Hidropati; buhar, soğuk su, rejim ve egzersizle, akılcı bir tedavi) başlıklı bir bakanlık yazanağı düzenler. Hemen ardından, Priessnitz'inkine benzer ilk Fransız bakım merkezini açma iznini alır. Hiç zaman kaybetmez ve 1841'de, Ternes köyünün (Paris'in XVII. Bölgesinde) kendine has bir otelinin bir köşesinde merkezinin açılışını gerçekleştirir. Seine Nehri'nin süzülmüş ve soğutulmuş suları ilaç görevi görür. Merkezin elde ettiği başarıya rağmen Baldou başka yerlerde de çalışmaya devam eder. 1850'lerin başında, hidroterapinin akıl hastalıklarının tedavisinde kullanılmasıyla ilgilenir. Daha sonra, tüm sosyal sınıfların yararlanabilecekleri tedavi merkezleri açmaya çalışsa da başarılı olamaz.

Su uygulamaları neredeyse her yerde keramet taslayıcıların hayal güçlerini harekete geçirir. Basınçlı hidroterapi uygulamalarının yanında yeni teknikler de ortaya çıkar: Louis Kuhne'nin yarı bele kadar olan banyosu, Alexander Salmanoff'un kapilloterapisi, Sharma omurga banyosu, Albert Leprince'in aquapunkturu, Barch'ın tersine devri ve Hanish'in damıtılmış su kürü...

Kürlerin yükselişi

Sağlığın onarılması ve yüzde yüz doğal yollarla müdahale: Amerikan hidroterapisi işte bu iki klasik görüş üzerinde yükselir. XIX. yüzyıl boyunca, Thomsonculuk, homeopati ve antik Hippokratesçiliğin çok sayıda tıpkıbasımına kucak açmış bir ülke için, buraya kadar, alışık olmadığı bir yenilik söz konusu değildir. Hidroterapinin neden olduğu ve 1840'larda Atlantik'i geçen asıl kargaşa tıbbi değil ekonomik ve siyasidir. Gerçekten de, hidroterapi ilerleyişini Graham'ın başlattığı sağlık reformu hareketi ve bu hareketin ortakları ile yaptığı akıl birliğine borçludur. Hidroterapinin ortopatiyle birleşmesinden değişim taraftarı bir yaklaşım olan hijeioterapisi doğar. Felsefi boyutta, insanın yetkinleşebilirliliği düşüncesi, sağlıklı bir toplumun yalnızca sağlıklı bireylerce oluşturulabileceği düşüncesine üstün gelir.

Birleşik Devletler'in ilk hidroterapi merkezi Joel Shew (1816-1855) sayesinde 1843'te New York'ta açılır. Aynı dönemde Shew, içinde hidroterapinin durumunu, kullandığı yöntemleri ve amaçlarını anlattığı çok satan kitabı *Hydropathy; The Water Cure: Its Principles, Modes of Treatment, etc.*'ı (Hidropati; su kürü: temelleri, tedavi yolları vb., 1844) yayımlar.

Shew Thomsonculuğun savunduğu düşüncelerden yola çıkarak insanın kendi kendisinin doktoru olabileceğine inanır. Bu inancının kanıtı, her türlü rahatsızlıkta etkili olabilecek evde tedaviye uygun su içerikli önerilerden oluşan sekiz yüz sayfalık kitabı *Hydropathic Family Physician*'dır (Hidropati uzmanı aile doktoru, 1854). Daha sonra Shew, Graham'ın önerilerinden esinlenerek biçimlendirdiği ancak Graham'ınkinden sert bir vejetarizmle adından söz ettirir. Hidroterapiye duyulan ilgi gün geçtikçe artar; öyle ki bu gelişmeleri takip eden yarım yüzyıllık dönemde en az iki yüz tedavi evi açılır. Kurulan okulların ve derneklerin yanında çok sayıda yayın da yapılır. Amerikalılar yapay dalgalarla hareketlendirdikleri banyolar aracılığıyla klasik hidroterapiyi ellerinden geldiğince yenileştirmeye çalışırlar. Sıcak suyun yararları da titizlikle belirlenir. 1830'da keşfedilen ozmotik fenomen nemli sargıların etkililiğini açıklamakta kullanılır. Çok sayıda insan, beyinde dâhil tüm organların yok edilmesi gereken zararlı maddeler ürettiğinden emindir. Su tedavisi, gündemdeki bir başka yaklaşım olan ve davranışları kafatası yapısıyla açıklamaya çalışan frenoloji ile birleştirilir.

Hidroterapi, öngördüğü tıbbi gerekliliklerin ötesinde, dünyaya ilişkin geliştirdiği bakış açısıyla da etkileyici olur. Üzerinde düşündüğü konular, ilerici Amerika'nın XIX. yüzyıl ortalarında ele aldığı sorunlarla –pek çok reformcu tam zamanlı olarak kölelik, kadınların ezilmesi, geri kalmış eğitim modelleri veya kapitalizmle mücadele eder– örtüşür. Dolayısıyla, reformcu politikacılar gelenek karşıtı tüm alternatif tedavi yollarını benimserler [82].

İlaçları, saf ve simgesel gücü oldukça fazla olan su adına reddeden hidroterapi, hastalıkların nedenlerini iki biçimde açıklar: Birincisi bedendeki enerji azlığı veya zararlı maddeler (hatta ikisinin birleşmesi), ikincisi de sağlık ve temizlik kurallarına uymamaktır. Hedefte kirli hava, ışık yokluğu, kötü beslenme, zengin gıdalar, uyuşukluk veya tersine aşırı hareket ve denetim altına alınamayan heyecanlar vardır. Hali hazırda Priessnitz'in basit kuramından uzaklaşmış olan hidroterapi, birkaç on yıl içinde Amerikan toplumunun durumu üzerine düşünmeyi tercih eder ve tıbbi bir hareket görüntüsünü kaybeder. Ve su hidroterapi için giderek önemsiz hale gelir...

Hijyenik önlemler

1850'li yıllarda, çoğunluğunu kıtasal *doğa tedavileri*'nden miras kalan geleneksel bakış açısının genişletilmesi gerektiğine inananların

oluşturduğu hidroterapi yandaşları arasında büyük tartışmalar olur. 1850'de American Hygienic and Hydropatic Association adlı ulusal bir derneğin kurulması, sağlık bilgisine sıkı sıkıya bağlı bir tıp anlayışını benimseme isteğinin somut işaretidir. Bu eğilim, Shew'ın 1845'te yayımladığı The Water-Cure Journal'da ele alınan konuların geliştirilmesinde kendini açığa vurur. Hidropati "hijyen terapisine" ye dönüşmek için yavaş yavaş kabuk değiştirir.

Bu değişimin kilit kişisi Russell Thatcher Trall'dur (1812-1877). Trall 1835'te tıp diploması alır ve hayal kırıklığına uğrayıp alan değiştirmeden önce, on yıl kadar doktorluk yapar. Ötekine yardım etme isteği ise hiçbir zaman yok olmaz. 1844'te, New York'ta Birleşik Devletler'in ikinci hidropati bakım merkezini açar. Editörlük yapan, konferanslar veren, halka ve bilim dünyasına yönelik kitaplar yazan Trall, uzun yıllar boyunca hareketin gizli eli konumunda kalır. Görevine sıkı sıkıya bağlı olan Trall, sorumluluğa önem veren bir tıp felsefesini benimsemiş uygulamacılar yetiştirerek dönemine damgasını vurmak ister. Arkadaşı Shew'un ellerden düşmeyen kitabını yayımlamasından kısa bir süre sonra, 1853'te, hidroterapinin dünyadaki durumunu saptayan ansiklopedi niteliğinde, önemli bir kitap yazar. Ancak ileriki yıllarda, hijyen terapisinin ya da doğal sağlık bilgisinin bağımsız olması gerektiğini savunur ve hidroterapiyi masajlar veya sağlığa ilişkin önerilerle zenginleştirmeye çalışır. Ayrıca beslenme konusuyla da ilgilenir ve tuz, şeker, süt, tereyağı ve yumurtanın yemeklerden çıkarılmasını öğütler.

Trall'un sert yaklaşımı yine de sadece kötü bir görünüm sunmaz. Trall's Hygeian Home kliniği kuralların el verdiği ölçüde, hastaların şımartıldığı bir yer haline gelir. Atlı geziler, yelkencilik, korunaklı geniş parkta yapılan uzun gezintiler, güzel havalarda bahçede yenen yemekler sayesinde Trall, özenle seçilmiş müşterilerinin beğenisini kazanır. Tarih bu uygulamaların arasından özellikle, 1980'lerde ortaya çıkan aerobiğin atası sayılabilecek "danslı jimnastiği" hafızasında tutar.

Kadınlarda su üzerine

Hijyen terapisinin başarısı, kuşkusuz onun, vaktinden önce kadın hakları için savaşmaya başlamış olmasından kaynaklanır. Gerçekten de bu yaklaşım kadına yönelik yenilikçi bakışıyla dönemine damgasını vurur. Hastaların bakışı açılarını, bir sonraki yüzyılın tanık olacağı özgürlük mücadelelerine yardımı dokunacak kanıtlarla, derinlemesine değiştirir [18]. Başından itibaren kadınlarla erkekleri eşit kabul eder. Gerçekten

de Birleşik Devletler'in ilk kuşak kadın doktorlarının büyük çoğunluğu hidroterapi okullarında yetişir.

"Kadınsal olayları" hastalık olarak görülmekten çıkaran devrim de hidropati ve hijyen terapisi sayesinde gerçekleşir. Ergenlik, adet dönemleri, hamilelikler ve menopoz son derece doğal süreçler olarak kabul edilir. Ayrıca hidropati sıkıntılı dönemlerinde kadınlara, durumlarına uygun yaklaşımlarla yardım etmeye karar verir [18]. Böylece *Water-Cure Journal*, kadının özgürleşmesi gibi toplumsal sorunların veya giyim kuşam gibi basit konuların tartışıldığı bir tribün halini alır [82]. Hiçbir konu hijyen terapisinin elinden kurtulamaz. Trall'un girişiminin etkisiyle gazete, bir köşesini evlenmek isteyen yalnız vejetaryenlere ayırır ancak köşeye gösterilen ilgi o kadar büyük olur ki redaktörler başvuru dalgasını ilanlar aracılığıyla durdurmaya çalışırlar.

Trall'un bilinçli bir cinsellik, doğum kontrolü ve kadın cinselliğinin kendine özgülüğünün kabulü için mücadele ettiği unutulmamalıdır. Trall'un, her şeye rağmen yakın olduğu Graham'ın öne sürdükleriyle taban tabana zıt olan bu yaklaşımı, onun açık görüşlülüğünden değil annelerin doğum sırasındaki sağlık durumlarının çocukları üzerinde doğrudan etkili olduğunu düşünmesinden kaynaklanır [82]. Sosyopolitik hijyencilik filizlenmektedir...

Bıktıran öğütler

1850'li yılların sağlık ortamındaki simgesel gücüne karşın hijyen terapisi, homeopati ile geleneksel tıbbın karşı karşıya geldikleri çatışmada yer alamaz. Zaten "yeni hidroterapi", hem kalomel kullananları hem de bu maddenin kullanılmasında öncülük yaptıklarını düşündüğü homeopati uygulamacılarını eleştirmekte, dolayısıyla da sürüden ayrı durmaktadır.

Hijyen terapisine duyulan hayranlık birçok nedenle yavaş yavaş yok olur. İlk olarak, toplumsal reformların yaşama geçirilmesiyle bazı ideolojik tasarılar geçerliliklerini kaybeder. Daha sonra, İç Savaş (1861-1865) reform düşüncesini unutturur ve çok sayıda hijyen merkezini kapanmaya zorlar. Gerçekten de, silahlı çatışmaların olduğu bir ortamda insanın yetkinleşebilirliğine inanmak zordur. 1880'lerde gelişmeye başlayan materyalizm ise bir anda oldukça saf kalan yaklaşıma son verir [82]. Son olarak da, mikroplar kuramını yenileyen geleneksel bilimin ilerleyişi, hidroterapinin simgesel yorumlarını çoğunluğun anlayabileceği kuramlarla açıklayacaktır [18].

Hijyen terapisi, toplumsal reformların yarattığı coşkuyla, tedavinin sınırlarını anlamsızca genişleten vasilerinin tutumundan da olumsuz etkilenir. Yaklaşımın önde gelen sözcüleri, beş benzemez tartışmalarda yer alırlarken uygulamacıların paylaştıkları ortak değerler günden güne azalır. İsim değişiklikleri bu çöküşü belirginleştirir: *Water-Cure Establishement*'lar önce lüks konulara (*resort*) sonra da sanatoryumlara dönüşürler. Ancak, hareketin çöküşünün asıl nedeni, kendilerinden beklenen fedakârlıklardan bıkan hastalar ve herkesin iyileşme gücünü kendi içinde barındırdığına inandıkları için giderek daha az çalışan uygulamacılardır. XIX. yüzyılın ortalarında hastalar, homeopatinin kalıcı başarısının da gösterdiği gibi öğüt yerine ilaç istemektedirler.

Fazlasıyla sade olan hijyen terapisi halk tarafından terk edilir ve 1877'de, Trall'un ölümünün ardından sahneden çekilir. Klasik hijyenciliğin eski yerini geri kazanması için Herbert Shelton (1895-1985) ve John H. Tilden'ın (1851-1940) 1920'lerde yayımladıkları yazıları beklemek gerekir [82]. Hijyen terapisi, yüzyıl dönümünde, naturopatinin çekici ışığı altında küllerinden yeniden doğar.

Sözcükleri iyileştirmek

Naturopati, adının düşündürebileceğinin tersine antik veya bilim öncesi çağlardan kalma bir yaklaşım değil, XX. yüzyılda ortaya çıkmış bir buluştur. "Naturopati" sözcüğü, kökenbilimsel olarak, doğal kabul edilen tedavilere gönderme yapan bir yaklaşımı değil bir "doğa hastalığı"nı belirtir. Sözcüğün iki yaratıcısından biri olan Benedict Lust, 1920'lerde, alternatif tıbbın öncülerinin kür, tedavi, terapi gibi terimleri kullanmalarının zor olduğunu hatırlatarak kendini temize çıkarır. Gelecekte Anglofon bir okumayla yeniden yorumlanacak olan sözcüğün seçimi Lust'un bu görüşünden ileri gelir. Böylece naturopati doğaya uzanan bir yolu ifade edecektir.

Naturopati, doğallık-yenilik tartışmalarının, "teknik olmayan" bir tıbbın olabileceğini düşünenler–tüm tedavilerin az ya da çok doğal düzene karşı çalıştığı göz önüne alındığında bu görüşün doğruluğundan şüphe duyulabilir– üzerinde yarattığı hayranlığın sözcülüğünü yaptığı sürece dikkatleri üzerinde toplar.

Tarih bize, Birleşik Devletler'in modern naturopatinin anavatanı olduğunu söylese de yaklaşımın kökleri germen asıllıdır. Doğasever bağdaştırmacılığın yaratıcısı olarak Rickli, Just ve özellikle Kneipp gibi simgesel kişileri saymak doğru olur.

Güneşin altında

"Su iyi, hava daha iyidir ama ışık mükemmelliktir." Tuhaf bir tarihsel düğümden dolayı adı güneş terapisiyle özdeşlesen İsviçreli Arnold Rickli'nin (1823-1906) felsefesi böyle özetlenebilir. Her ne kadar "Güneş terapisine" (ya da helyoterapi) benzer tedaviler Eskiler tarafından uygulanmış ve tedavi sanatının pek çok temsilcisi tarafından dile getirilmiş olsa da, bu tedavinin yaratıcısı olma sıfatı Rickli'ye verilir. Wangen'de (Bern yakınları) doğan Rickli, çocukken bile güneşin altında durmaktan büyük bir keyif alır. Büyük bir boya fabrikasının sahibi olan babasının yolundan ilerler ve fizik eğitimi alır. Ardından aile şirketinde çalışmaya başlar ancak laboratuvar çalışmasına duyduğu büyük ilgiye rağmen bu iş onu tatmin etmez.

Rickli ve iki erkek kardeşi 1845'te, Zürih yakınlarındaki Seebach'ta bir boya fabrikası kurmakla görevlendirilirler. Rickli fabrika çalışanlarına hidropatik tedavi uygulamak için fırsattan yararlanır. Carl Munde'nin *Memorien eines Wasserarztes* (Bir Hidropati Uzmanının Anıları, 1847) başlıklı kitabından derinden etkilenmiş olan Rickli aslında büyük bir değişim geçirmektedir. Rausse ve Priessnitz'in tedavileri ile ilgili her şeyi yutarcasına okur. Bunların dışında, 1558'de yayımlanan ve halen okunmakta olan *Discorsi della vita sobria* (Ölçülülük üzerine; yaşamı uzatma sanatı) başlıklı kitabın yazarı hümanist Alviso Cornaro'nun (1486-1566) yazılarını çok beğenir.

Rickli'nin, kaderin bir cilvesi olarak 1852'de zatülcenp hastalığına yakalanması ona övdüğü tedavi kurallarını kendisi üzerinde deneme fırsatını verir. Elde ettiği başarı onu hidroterapi üzerinde daha fazla çalışmaya ikna eder. Müşteri sayısı gün geçtikçe artan Rickli 1855'te, Veldes'te (bugün Slovakya sınırları içinde) ilk güneş banyosu evini açar; kış aylarını ise Trieste'de (Friuli-Venetia) geçirir.

Rickli kendi deneyimlerine dayanarak soğuk suyun her derde deva olmadığını düşünür. Dolayısıyla, sıcak su üzerinde uzun süren deneyler yapar ve ünlü *Bettdampfbad*'larını (buhar yatağı) yaratır. Ayrıca, "hava banyosu" yapmak isteyen hastalarının kendilerini içine hapsettikleri Rickli'nin küçük tahta kulübeleri de oldukça ünlüdür. Rickli'nin 1865'ten itibaren tedavisine eklediği bu hava banyoları kendi buluşu değildir. Zira bir yüzyıl önce Benjamin Franklin (1706-1790) benzer bir tedavi gördüğünü yazmıştır. Ancak Rickli bu banyoları yıllardır üzerinde çalıştığı *Thermodiätetik* (ısı diyetetiği) ile uyumlu olarak geliştirmeyi başarır.

Rickli'nin vejetarizmle kurduğu ilişki ise daha karmaşıktır. Et yemeyi otuz sekiz yaşında bırakan Rickli birkaç yıl boyunca bu değişimin yararını

görür. Et içermeyen bir beslenmenin yararlarını anlattığı çok sayıda kitap yazar. Ancak, kesinlikle uyguladığı katı rejimden kaynaklandığı şüphe götürmeyen sağlık sorunları onu, yaklaşımının bazı parçalarını yeniden sorgulamaya iter.

Geliştirdiği yöntemler kalıcı olamasa da Rickli yine de dönemine damgasını vurur. Rickli'nin, aralarında, kuramlarıyla gerçek anlamda ilgilenen ilk kişi ve Naturheilkunde'nin önemli temsilcilerinden biri olan Heinrich Lahmann'ın da (1860-1905) bulunduğu çok sayıda takipçisi olur.

Bolluk bereket papazı

Sebastian Kneipp (1821-1897) doğal tedaviler tarihinde kavşak görevi görür. Kneipp germen asıllı ilk Naturheilkunde (doğal ilaçlar) hareketini bitirir ve sunduğu sentezle XX. yüzyılın yaklaşımlarını haber verir. Kneipp'ın yaklaşımı gerçek anlamda bir su tedavisi değildir ancak Germen naturopatisi ile Amerikan hijyen terapisinin ilk örneği sayılabilir.

Kneipp küçük bir Bavyera köyü olan Stephansried'da, yoksul bir ailede doğar. Genç yaşta teoloji eğitimi görmek ister ancak maddi durumu buna engel olur. Kendisine eğitimi için destek verecek olan Matthias Merkle adlı papaz yardımcısıyla tanışabilmek için yirmi yaşına kadar beklemesi gerekir. Merkle'ın desteğiyle Münih Üniversitesi'ne gider ancak geçirdiği bir akciğer kanaması yüzünden heyecanını kaybeder.

Kneipp 1848'de bir gün, Münih Kütüphanesinde Johann Sigmund Hahn'ın (1696-1773) ilk kez 1743'te yayımlanan ve soğuk suyun insan bedeni üzerindeki etkisini anlatan kitabının yeni basımıyla karşılaşır. Genç adam hem, Hahn'ın önerilerini hem de diğer su bazlı tedavileri denemeye karar verir. Gücüne yeniden kavuşup teoloji eğitimine devam eder ve suyun iyiliklerinden yararlanabileceği her fırsatı değerlendirir.

1852'de papazlık unvanını alan Kneipp aynı yıl ilk görevine başlar. Bundan iki yıl sonra Augsbourg (Bavyera) piskoposlar kuruluyla bazı sorunlar yaşar. Bir eczacı onu doktorluk yapmakla suçlamaktadır. Kneipp'ın bulaşıcı hastalıklarda dâhil çok sayıda hastalığa karşı etkili ilaçlara sahip olduğu dedikodusu dilden dile dolaşır. Kısa bir süre sonra, kendisine "kolera papazı" adı takılır.

Kneipp 1855'te yeni görev yeri olan Münih yakınlarındaki Wörishofen'e gider. Burada, yirmi beş yıl boyunca manastır çamaşırhanesinde tedavi yolları araştırır... Sertliğiyle bir efsane olan Kneipp'ın etrafında, dedikoduların da yardımıyla kalabalık bir topluluk oluşur. Köy yaşamı şifacının hareketlerine odaklanır.

Priessnitz'in tersine Kneipp başına buyruk bir savaşçı değildir ve geleneksel tıbbı sinirlendirmek istemez. 1888'den itibaren hem tanılarını hem de kitaplarının içeriğini denetlemekle görevlendirilecek resmi bir tıp doktorunu yardımcısı olarak işe alır. Gün geçtikçe, ilahi bir görev yüklendiğini hisseden Kneipp'ın amacı, yeni tıbbı buluşlar yapmak değil cemaatinin alışkanlıklarını değiştirmektir. Kneipp tıp sanatına uzaktır ve dolayısıyla Priessnitz gibi o da, bilimsel kitaplardan sakınır. 1886'da okuyucuların evlerinde kendi kendilerini tedavi etmelerine yardımcı olacak önerilerden oluşan ilk kitabı *Meine Wasserkur*'u (Su kürü) yayımlar. Kitap amaçlananın tam tersi bir etki yaratır: Kneipp'ın malikânesine dünyanın her yerinden çok daha fazla sayıda hasta gelmeye başlar!

Ortak bir yol izlemelerine karşın, Priessnitz'i, kilise görevlisi olduğu için önemli bir güce sahip Kneipp'ten ayıran bir şey vardır. Priessnitz tedavisini farklı uygulamalarla –sargılar, duşlar vs.– yenilemiş olsa da Kneipp, su kürünün sağlıklı bir yaşam biçimi oluşturmada yetersiz kaldığını düşünür. Böylece hedefini büyütür ve tedavi edici olmaktan çok önleyici olan beş temelli bir yöntem geliştirir: Su, beslenme, temizlik, bedensel egzersiz ve şifalı bitkiler.

Kneipp özellikle bedensel egzersizler ve şifalı bitkiler alanında ünlenir. Çıplak ayakla ya da sandaletle, çiyle ıslanmış çimlerde veya karda izini bırakarak uzun yürüyüşler yapar. Ayrıca Kneipp halk herbalizmini de yeniler. Tanrının her bir hastalık için ayrı bir bitki yaratmış olduğu düşüncesine olan inancı onun, bir dizi bitki çayı ve fitoterapötik ürünler ortaya koymasını sağlar.

Kneipp, 1889-1892 yılları arasında, şifa dağıtmak için inşa ettirdiği banyolarını üç kez büyütür. 1897'de kanser olduğunu öğrenir. Banyo ve kil kompresleri dışında tüm tedavileri reddeden Kneipp, hasta olduğunu öğrendikten kısa bir süre sonra, yetmiş altı yaşında ölür.

Just'ün dünyası

Kneipp'ın, başkalarına yardım edebilmeyle ticareti bağdaştırmayı becerebilmiş öğrencileri arasında Adolf Just (1859-1936) ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Gerçek adı Alfred Bukorester olan Just çocukluğunda sağlık sorunları yaşar. Bu dönemde içlerinde Priessnitz'in "evrensel buket"inin ve Kneipp'ın "Güsse"lerinin de olduğu çok sayıda tedaviyi denemek zorunda kalır. Doğal yaşamın önemini kabul eden Just kitapçılığı bırakır ve 1896'da birkaç arkadaşıyla birlikte Harz/Eckertal'de (Saxe-Anhalt) Junborn (Gençlik Pınarı) adlı bir bakımevi açar. Burada Rickli'nin kulübelerine benzeyen

çok sayıda *Lichtlufthütten* (ışık ve hava kulübesi) vardır. Bu kulübelerde kalan hastalar zamanlarının büyük kısmını uyuyarak geçirirler. Jungborn kısa zamanda doğaya dönük tedavileri ve yaşam yerini ifade eder hale gelir.

Just'ün izlediği yolun özgünlüğü onun, Priessnitz ve Kneipp'ın tedavilerinde açıkça yer almayan kil veya çamur banyolarına verdiği önemden kaynaklanıyor olabilir. Just, kil veya çamur banyolarını geliştirirken hayvanlar üzerinde yaptığı gözlemlerden esinlendiğini öne sürer. Son aşamada, Licht-Luft-Therapie'nin (ışık ve hava terapisi) nezleden frengiye tüm hastalıkları iyileştirebileceğine güvence verir. Bu güvencenin arkasındaki düşünce oldukça şaşırtıcıdır. Just, hastalığı doğa kurallarına uymayanlara verilmiş bir ceza olarak tanımlar. Just'ün aşı karşıtı görüşü yanında yüzyıllardır dile getirilenlere benzer diğer görüşleri de ona çok sayıda düşman kazandırır.

1908'de hastalık Just'ü Jungborn'daki görevinden ayrılmaya zorlar. Buranın yönetimini 1931 yılına kadar küçük kardeşi Rudolf (1877-1948) üstlenir. Just, emekliliğinden yararlanarak 1918'de, geliştirdiği kürle uyumlu ilaçlar pazarlayan ve bilgilendirici bir dergi yayımlayan Livos adlı şirketi kurar.

Çamurda debelenmek

Her ne kadar çalışmaları Granula'nın mucidi Amerikalı Jackson'ın izlerini taşısa da Emanuel Felke (1856-1926), gerçek adıyla Leopold Emanuel Erdmann, Just'ün en başarılı öğrencisidir. Başkalarının tersine Felke kendini bir öncü olarak değil, Priessnitz, Schroth, Rausse, Rickli, Kuhne ve özellikle de Just'ün takipçisi olarak tanıtır. Papaz olan Felke, alternatif tedavi öğütleri ve geçmişte babasının yanında öğrendiği homeopatik ilaçlar yardımıyla cemaatine yardım etmekten çekinmez. Felke'nin tercih ettiği tedavi yöntemi, ileride temsilcisi olacağı çamur banyosudur. Öncelikli tedavi aracına istinaden kendisine *Lehmpastor*, kil papazı adı takılır.

Felke 1898'de Just'ün Jungborn kliniğinde kalır. Daha sonra kendisine minnettar kalan hastalarının da yardımıyla küçük bir klinik açar. Bundan kısa bir süre sonra, papazın iletisini yaymayı üstlenen farklı dernekler kurulur. Felke-Vereine adlı baş topluluk 1904'te bir araya gelir ve faaliyet merkezi olarak Krefeld (Renan-Vestfalya) seçilir. Dört yıl sonra da Felke yönteminin öğretilmesine izin verir.

Felke 1912'de, sadece sağlık alanına yoğunlaşmak için papazlığı bırakır. Hareketin merkezi Soberheim'a (Bavyera) taşınır ve Felke bir kez daha

minnettar hastaları sayesinde 1907'de, adı Just'a duyduğu saygıyı açıkça belirten Felke-Jungborn kliniğini kurar.

Tarihin Felke'ye dair anımsadıkları arasında "vizite"ler ayrıcalıklı bir yerdedir. Felke günde altmış kadar hasta muayene eder. Bunun yanı sıra, "irido-diagnostic" yöntemini savunarak dönemine damgasını vurur. Ona göre "reçeteyi iris yazdırır". Bu görüş ona şarlatanlıkla suçlandığı çok sayıda davaya mal olur. Alman naturopatisinin ilk "belle époque"u sona yaklaşmıştır. Bu döneme adeta son noktayı koyan kişi ise, 1902'de, Berlin'de bulunan ilk Naturheilkunde kürsüsüne girip Alman naturopatisinin resmi makamlarca tanınmasını sağlayan Franz Schönenberger'dir (1865-1933). Schönenberger altı yıl sonra Berlin'de açılan ilk doğal tedaviler kliniğinin başına geçer. Ancak bundan kısa bir süre sonra, doğal tedaviler kendilerinde halka uygun bir tedavi sanatı, ucuz tedavi yolları ve arîlik bulan nasyonal sosyalizm tarafından yeniden ele alınırlar.

Batıdaki cennet

Yardımcı doğa

Modern naturopati tarihi, fitilleri mucize ve yön değiştirme olan bir ateşleyiciyle başlar. 1892'de ticari göçmen olarak Birleşik Devletler'e giden Benedict Lust (1872-1945) tüberküloza yakalanır. Tıp tarafından ölüme terk edilen Lust son günlerini geçirmek için Almanya'ya döner. Kneipp'ın yanına giderek hastalığa karşı büyük bir savaş verir. Beklenmeyen gerçekleşir ve Lust sağlığına kavuşur. Lust minnettarlığının ifadesi olarak yeni yaşamını hidroterapiye adamaya karar verir.

Lust, Kneipp'ın kliniğinde bir süre inceleme yaptıktan sonra, Usta tarafından su kürünü Atlantik ötesinde duyurmakla görevlendirilmiş olarak, 1896'da Birleşik Devletler'e döner. Kneipp'ın öğretisi bu ülkede zaten tanınmaktadır ancak germen birliği üyelerinin tekelindedir. Örneğin, New Yorklu Kneipp yandaşları Central Park'ta yalınayak, gevşek gevşek yürüyüşler yaparak dikkatleri ve alayları üzerlerinde toplarlar. Lust da, Kneipp Water Institute'u New York'ta açar. 1900'de *Kneipp Water Cure Monthly* adlı İngilizce bir dergi yayınlar. Ancak, makalelerin çeşitliliğinin de gösterdiği üzere, Lust ilkel modelden çabuk vazgeçer. Gerçekten de, aralarında özellikle beslenme programları, masajlar, güneş banyoları ve "diğer ilaçsız" seçeneklerin bulunduğu diğer *nature cure* disiplinlerinden esinlenir. Ayrıca, kliniğinde osteopa-

ti ve kiropraktiğe ait Amerikan tarzı uygulamalar yaparak Kneipp'ın öğretisinin sınırlarının dışına çıkar.

Bu kuramsal genişleme yeni bir adı gerekli kılar. Zaten American Medical Association ve yerel yönetimle savaşmak için fazlasıyla güç harcamakta olan Lust, böylelikle, homeopati, elektroterapi, fitoterapi, diyet, beslenme ve çeşitli masaj terapilerinden oluşan uygulamalar bütününü ifade etmek için naturopati sözcüğünü seçer. Bu adı, New York'ta yaşayan bir başka Alman göçmen olan John H. Scheel'den ödünç almıştır. Canlıcı homeopati uzmanı Scheel, New York'ta bir sanatoryum açığı 1895 yılından beri bu adı kullanmaktadır. Yaratıcısı kim olursa olsun, "naturopati" adı 1901'den itibaren, diğer adların (*nature cures*, doğal ilaçlar, fiziatri, sanipraksi) önünde kendini kabul ettirir.

Lust'un sisteminin özgünlüklerinden biri, patolojik tekçilik (tek bir hastalık vardır; o da doğal bedensel güçlerin tutukluğudur) ile tedaviye ilişkin tümelcilik (bu doğal güçlere yardım etmenin çok sayıda yolu vardır) arasındaki açık, karşılıklı ilişkiye dayanır. Bu tarz bir naturopati anlayışına göre, tüm sorunlar bedenin kendisinden kaynaklanır ve kötü yaşamsal alışkanlıkların sonucudur. Bedeni tehdit eden unsurlar basit ama fazladır: Taze olmayan gıdalar, oburluk, aşırı duygusallık, tüm uyuşturucular, alkol ve tütün, çok sıcak tutan giysiler, korku, sinirlilik, aşırı çalışma vb... Tüm hastalıklar temelde benzerdir ve az ya da çok, iç zehirlenmelere bağlıdır; doğru tedaviler ise, organizmayı onun işleyişini bozan hastalık kaynağı maddelerden arındıranlardır.

Eleştiriler, arındırmaya duyduğu hayranlıktan dolayı naturopatik nedenbilimin, bakteriyoloji çağında hijyenbilimin savunduğu püritanizmin yeniden doğuşu olduğunu belirtmekten geri durmazlar. Lust, tam da bu konuda, daha da ileriye gider. Ona kalırsa, aslında hastalığın ta kendisi olan mikrop ve bakterileri "neden olarak" gösteren bakteriyoloji modern çağların en büyük aldatmacasıdır.

Bir diğer temel ilke, işlenmiş yani kimyasal veya farmakolojik yollarla değiştirilmiş ya da sentezlenmiş tüm ilaçların reddidir. Naturopatinin görevi herkese bedeninin efendisi olabilmeyi öğretmektir. Lust tüm bu ilkelere, *ideal living* (ideal yaşam) ifadesi altında sunulan felsefi-ruhani bir boyut katar. İyi bir varoluş, ahlaklı bir varoluştur. Bu, cennet resimciliğini ciddiye alan bedensel bir teolojidir.

Açıkça oraya koyduğu ilkelerinin verdiği güçle naturopati işlerini yoluna koyar. 1901'de kurulan bir okul, artık N.D yani naturopati doktoru unvanı vermeye başlar. Yandaşlar da tüm gereksinimlerini Lust'un

New York'ta açtığı bir mağazadan sağlayabilirler. Bu mağazada her tür besin maddesi ve gıda takviyesi bulunabileceği gibi, hareketin ilerleyen melezleşmesini gösteren giysiler ve çok çeşitli "sağlık donanımları" da bulunur.

Bu kendine özgü evrimine rağmen Amerikan naturopatisi, açılan Alman tarzı sağlık merkezlerinin de gösterdiği üzere, eski kıtayla olan bağlarını koparmaz. Jung'ün Jungborn'unun açılmasından yaklaşık üç ay sonra Lust, bu merkezin Youngborn adını taşıyan bir kopyasını Ramapo dağlarında (New Jersey) kurar. Merkezin amacı, katı bir kür aracılığıyla doğaya dönüşün iyiliklerini açıkça saptamaktır. Hastalar gün doğumunda kalkar, uzun yürüyüşler yapar, banyoya girer, et yemez ve çok çeşitli tedaviler denerler. "Canlanma kürü" gibi hoş bir ada sahip bu tatil çok da zevkli değildir. Buna karşın talep devam eder ve XX. yüzyılın ilk yirmi yıllık döneminde başka Youngbornlar (Florida, Illinois, Kuzey Carolina...) ve yüzlerce benzer merkez ortaya çıkar.

Her şey ve tersi

Hiç şüphesiz Lust bir köktencidir. Döneminin diğer alternatif tedavi uzmanlarının tersine o, doğal tedavilerinin yararlarına körü körüne inanır. Ancak bu aşırı inanç aynı zamanda onun saflığının da kanıtıdır. Lust frenoloji, astroloji ya da Arnold Ehret'in (1866-1922) ehretizm diyetini hiç sorgulamadan destekler. Önerilen öğretide doğal düzen ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu sürece, kullanılan aracın onun için pek bir önemi yoktur. Luth, kendisine sunulan yeniliklerin büyük çoğunluğunu heyecanla karşılar; örneğin akşamdan sabaha, çiğ yemeklere dayalı bir beslenmeyi savunan apirotropi kürüne başlar. Bu sınırsız açık bakış, çıkardığı dergide tanıtılan alet sayısının çokluğunda da kendini gösterir. Bu aletlerden bazıları, Parker Vibratory Electric Bath Blanket, Toxo-absorbent Pack, Golden Sunlight Radiator, Burdick Infra-Red Generator, Vi-Rex'tir.

Naturopati, İkinci Dünya Savaşının başına kadar Birleşik Devletler'de zaferler kazanmaya devam eder. Örneğin, 1920'lerin sonunda on iki kadar naturopati okulu vardır. Bunun yanı sıra adları hareketin hırslarına tercüman olan yayınlar da bulunur: *Nature Cure Magazine, Health Culture, Drugless America, Sanipractic Magazin, The Nautilus, Life and Action, Brain and Brawn* ve *Nature's Path* (kökenbilim bakımından *-pathie*'den *-path*'e, "yol", geçişin altını çizer). Bununla birlikte yönteme göserilen ilgi çeşitli nedenlerle azalır: 1930'ların bilimsel tıbbının

"mucizesi", savaş sırasında gerçekleşen cerrahi gelişmeler ve American Medical Association'ın gittikçe sertleşen politikası. Tek bir kişinin egemenliğindeki tüm hareketler gibi naturopati de, 1945 yılında, Lust'un ölümünden olumsuz etkilenir.

Diğer taraftan Amerikan naturopatisi, Usta'nın yakını olan ve oruç alanında isim yapan Linda Burfield Hazzard'a (1868-1938) güvenebilir. Henry Lindlahr'da (1862-1924) harekette iz bırakır. Diğer pek çokları gibi mucize eseri ölümden kurtulan bu sanayici de sağlık işleriyle uğraşmak için önceki yaşamını bir kenara bırakır. Lindlahr, Kneipp'ın tedavisi sayesinde, o dönemde henüz tedavi edilemez kabul edilen diyabetten kurtulduğunu söyler. Okul sıralarına geri döner, diyetetik, osteopati ve doğal tedaviler üzerine eğitim alır ve "iyilik buketinin" –su, hava, kaplıcalar, sağlıklı yiyecekler, bedensel egzersizler– ateşli bir savunucusu olur. Düşüncelerini, ilk kez 1918'de yayımlanan, daha sonra da sık sık yeni basımları yapılan ve naturopatinin değişmez temel ilkelerini açıklayan "*Philosophy of Natural Therapeutics*"te toplar.

Naturopati Avrupa'da zorlu on yıllar geçirir. Bilgili öncülerden biri olan Pierre-Valentin Marchesseau (1911-1994) 1935'ten itibaren "biyolojik hümanizma" adlı, naturopatiye biraz canlılık, biraz mizah, biraz da doğacılık katan bir doktrin hazırlar. Ancak Marchesseau özellikle, naturopati aracılığıyla toplumsal normalleşmenin öncülüğünü yapar. Kendisinin oluşturduğu yapıbilimsel kanundan hareket ederek en iyi doğurucuları seçmek için çeşitli önlemleri salık verir.

Almanya'da ise, arî köklerinin kurbanı olan naturopati yolundan sapar. Gerçekten de III. Reich doğal tıbba sıcak bakar ve onu, fazla teknik, indirgeyici, pahalı, seçkinci ve bağlayıcı bulduğu *Schulmedizin*'e (okul tıbbı) tercih ettiğini açıkça gösterir. Hiç kuşku yok ki İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, akademik bilgilerle doğal yaklaşımları bir araya getirmek isteyen bu yeni Alman iyileştirme sanatından, "biyolojik tıptan" bahsetmek artık söz konusu değildir. Yapmacıktan yeni bir ad çabucak bulunur: *Ganzheitsmedizin*, tümelci tıp. *Ganzheitsmedizin*'in ilk dalkavuklarından biri olan Alman Karl Köstcheau (1892-1982), 1950 ve 1960'lı yıllar arasında tasarlanan ve homeopati, naturopati, akupunktur ve psikoterapilerin en iyi yanlarını toplayan bir yaklaşıma dayalı kuramsal bir taslağı yaşama geçirir. Biyolojik tıbbın zavallı bir mirasçısı olan bu yaklaşım, 1980'lerin çevreci ve *new age* hareketlerine katılarak öncelik alanlarının sınırlarını genişletir. Tümelci tıbbın söylemi hem mistik, hem çevreci, hem ruhsal, hem toplumsal, hem de siyasidir.

Yüzyıl hastalığı

Genel kirlilik düşüncesi yüzyılın başında kaybettiği yeri 1950'lerde geri kazanır. Hippilerin ve çevrecilerin itirazlarının tohumları, Amerikalı alerji uzmanı Theron Randolph'ün (1906-1995) çalışmalarında kendilerini gösterirler. Randolph zararsız sanılan maddelerin, gerçekte, orta veya uzun vadede zararlı olabileceklerine inanır. Daha genel anlamda, işleyiş sorunlarının büyük bir kısmını ve bazı hastalıkları (özellikle depresyon) alerjik nedenlere bağlar. Randolph'ün kaygıları zamanla artar ve böylece, yiyeceklerden çok kimyasal maddelere öncelik vermeye başlar. Randolph'ün görüşleri gibi rahatsızlıklara koyduğu adlar da gelişir: alerjik kan parçalanması, beyinsel alerji, kimyasal duyarlık, çevresel hastalık, bağışıklık sistemi dengesizliği, çoklu kimyasal duyarlık, bütünsel alerjik sendrom, bütünsel çevresel alerji, bütünsel bağışıklık bozukluğu sendromu, zehirli tepki sendromu vb... Randolph yandaşlarının ve gazetecilerin yardımıyla farklı kimyasal ürünlere gösterilen duyarlılığı belirten *gerçek* bir "yüzyıl hastalığına", MCS'e (multiple chemical sensivity) biçim vermeyi başarır.

Ancak Randolph, tüm çabalarına rağmen, klinik çevrebilimi bit tıbbi uzmanlık alanı veya koruyucu tıbbın ya da halk sağlığının bir parçası olarak kabul ettirmeyi başaramaz. Kısa bir süre sonra şüpheci sesler, her tür sorunun, fazlasıyla geniş ve bulanık olan MCS tanısını hak edebileceğini belirtirler.

Holist kalmak

1960'larda dikkatler hastalığın biyopsikososyal boyutları üzerine odaklanır. Bu dönem, verdiği sözleri ne yazık ki yerine getiremeyen akademik bir "psikosomatik tıbbın" çağıdır [22]. Psikosomatik tıbbın ilkeleri, düzenli modeller ve karmaşık nedensellik şemaları olmaksızın, alternatif tıpçılar tarafından da incelenir. Hippokratesçi birikim, hastalığı "maddi" bedendeki zihinsel, ruhsal ve toplumsal güçlerin ilişkisinin bir ürünü olarak gören bakış açısını doğrulamak için yeterlidir. Yeni "holistik tıbbın" çağı başlar. Batılı biçimiyle holistik tıp, naturopatinin XX. yüzyılın başında topladığından daha fazla ve birbirleriyle önselce pek ortak yönleri bulunmayan farklı tedavileri bir araya getirir: Rolfing®, suggestoloji, shiatsu, mega vitamin terapisi, Kızılderili tıbbı, Tibet tıbbı vs... Bunları büyülü bir kavram birleştiriyor gibidir: Holizm. Vatandaşlık kavramına ilişkin yeni düşünceler şekillenirken (özellikle de hippi hareketinin etrafında) "holizm" sözcüğü, tıp veya diğer alanlardaki her bir duruma uygun düşer

ve ortak söylemin anahtar sözcüğü olur. Canlı bedenlerin, onların tek tek ele alınan parçalarından daha karmaşık bir biçimde çalıştıkları düşüncesini ifade eden "holistik", 1920'lerde Güney Afrikalı siyasetçi ve filozof Jan Smuts'un (1870-1950) kaleminde yaşam bulur. Ancak, bu sözcüğün sağlık disiplerinde ağırlıklı bir yere sahip olması için çok sayıda on yılın geçmesini beklemek gerekir.

Diğer taraftan holistik tıp düşüncesinin yeni bir yanı yoktur. Sadece, eski ilkeler farklı bir toplumsal bakış açısıyla yeniden ele alınmıştır. İki yüzyıl önce olduğu gibi bu dönemde de eleştiri öncelikle ilaç kullanımına ve geleneksel tedavi yöntemlerine yön veren genel felsefeye yöneliktir. Tüm bunlar, yönetime, teknolojiye ve bilime karşı açık bir savaş yürüten karşı kültüre –bazıları bu kültüre "yüzyıllık hümanizma" adını verir–dayanır. Jacksonculuğun, Thomsonculuğa küfe görevi yapan halkçı anlayışı uzakta değildir. Bu iki tıbbi hükümdarlık arasındaki tek ortak nokta bu halkçı anlayış değildir. XX. yüzyılın son on yılları, halk ile bilimsel tıp arasında yüzyılın başında başlayan balayına son veren kendi kendini iyileştirme düşüncesinin yeniden doğumuna tanık olur. Aynı zamanda bu, soyut ve nesnel bulunan bir tıbbi düzene bağlanmanın reddinin ifadesidir.

Masajlar, El İşlemleri ve Bedenin Duruş Biçimleri

Şifanın dokunuşu

Masajcının eli

Geniş paramedikal yaklaşımlar ailesinde, "elle yapılan iyileştirmeler" adı altında toplanan yöntemler ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu yöntemler, sayıca kalabalık –sadece XIX. ve XX. yüzyıllarda yüz kadarı kayda geçirilir– ve eşine az rastlanır bir çeşitliliktedir. Osteopati ya da kiropraktik örneklerinde olduğu gibi, bu yöntemlerden bazıları uzun süren mücadeleler sonunda kendilerini kabul ettirebilmişlerdir. Refleksoloji gibi diğerleri ise kabul edilme aşamasındadır. Son olarak, Doğulu kuzenlerine üstünlük kurmakta zorlanan Batılı enerji terapileri örneğinde olduğu gibi, her zaman ve hâlâ halkbilime ait olanlar vardır.

Güncel alternatif elle tedavi yaklaşımları, çıkış noktaları olarak John Grosvenor'un (1742-1823) jimnastiğini göstermeyi severler. Bu İngiliz cerrah, XIX. yüzyılın başında, "eller yardımıyla iyileştirme" (*chirurgy, healing with hands*) uygulamaları yaparak meslektaşlarını etkiler. Antik tıbbın bilinen anlayışını yeniden harekete geçirerek, masajın (henüz ovma ya da sürtme denir) bir tedavi aracı olabileceği düşüncesini kabul

ettirir. Bu anlayış Grosvenor'un buluşu değildir. Klinik tıbbın yeniden keşfinden önceki dönemlerde doktor, hastasına dokunmaz veya onu kulağını dayayıp dinlemezdi [69]. Muayene bazı temel belirtilerin araştırılmasıyla sınırlıydı. Elleriyle çalışan tek kişi ise, adının belirttiği gibi, cerrahtı.

İsveçli Per Henrik Ling (1776-1839), Grosvenor'la aynı dönemde, masajların yararlı etkilerini araştırmaya başlar. Uppsala Üniversitesi'nden mezun olan bu din bilgini, en karmaşık masaj tekniklerini öğrenmek için Çin'e gider. Dönüşünde, tıbbi jimnastikle masajı birleştiren ve çoğunlukla "İsveç jimnastiği" (*svenska gymnastikens*) adıyla tanınan sistemi geliştirir. İsveçli, düşüncenin beden üzerindeki etkilerine büyük önem verir ve bu nedenle aşırı dindarlıkla suçlanıp yavaş yavaş gözden düşer. Ling 1839'da ölür. Verasetini düşünmüş ve ruhani mirasını, Hjalmar Ling (1820-1886) adlı oğlu ile Lars Gabriel Branting (1799-1881) ve Karl Augustus Georgii adlı iki öğrencisine bırakmıştır. Mirasçılar tedaviyi Avrupa'da ve Rusya'da tanıtmayı başarırlar. Bu andan itibaren çeşitlenme kaçınılmazdır. Bir diğer İsveçli Thure Brandt'in (1819-1894) geliştirdiği ve temel beden eğitiminin lokal masajlara doğru kayışını sağlamlaştıran jinekolojik jimnastik bu çeşitliliğin örneklerindendir.

Brandt bir masaj okuluna devam eder, ardından, çoğunlukla kadınların ilgi gösterdiği bir muayenehane açar. Askeri bir dönem sayesinde tedavi ilkelerini pekiştirir. Brandt bir gün, doktor yokluğu yüzünden, rektumundan yaralı bir hastayı tedavi etmekle görevlendirilir. Uyguladığı masaj öyle etkili olur ki sivil hayata döner dönmez aynı tekniği karın ağrısı çeken kadınlar üzerinde dener.

Brandt'in ellerinin sunduğu iyiliklerin duyulması için bu süre yeterlidir. Masajdan çok bir el işlemi olan uygulamasının kadınlara özgü çok sayıda sıkıntıyı rahatlatabildiği düşünülür. Brandt'in "mekanikçi jinekolojisine" diyetler, banyolar ve diğer koruyucu uygulamalardan oluşan bilindik buketi eklemesi de tedavinin yararlarını arttırır.

Alman Heinrich Roeder (1886-1918) için, XX. yüzyılın başında ortaya koyduğu "bademcik masajının" yararlarını kabul ettirmek daha zor olur. Diğer taraftan, 1866'da Dortmund'da doğan doktor, geleneksel tıbbın en büyük isimlerini bir araya getiren bir zincirin parçası haline gelir. Asık suratlı ve öfkeli bir adam olan Roeder kendisine gösterilen karşılamaya şüphesiz yabancı değildir ve elle bademcik tedavisine bilimsel özellikler katmak için, oruç tedavisinin başarılı bir isminden, Otto Buchinger'den yardım alması gerekir. Bununla beraber, söz konusu masajın, kendisine

bağlı diğer tedaviler bütünü sayesinde değer kazandığı kimsenin, özellikle de şüphecilerin gözünden kaçmaz.

Yumuşak bilek gücü

Anglosakson ülkelerde, Ling'in jimnastiğinden türetilmiş İsveç masajını anlatan ilk kitap, 1951'de Ling'in öğrencisi, İngiliz Doktor Mathias Roth tarafından yazılır. Roth, 1858'de yöntemi Amerika'ya sokan New Yorklu doktor Charles Fayette Taylor'a (1829-1899) özel dersler verir. Diğer yandan, *Exposition of the Swedish Mouvement Cure* (İsveç sağlık hareketi, 1860) başlıklı ilk amerikan masaj kitabı Taylor'ın kardeşi George Henry Taylor'ın eseridir.

Ayın dönemde İsveç ve Norveç'in Birleşik Devletler konsolos yardımcısı Hartwig Nissen ve İsveç kökenli beden eğitimi öğretmeni ve asker Baron Nils Posse (1862-1895), Birleşik Devletler'in ilk masajla tedavi muayenehanelerini açarlar. Buna rağmen bazıları Atlantik ötesi masajla tedavinin babası olarak, 1817'den itibaren denemeler yazan Cornelius E. De Puy adlı bir kişiyi gösterirler. Yine de, eski kıtada olduğu gibi yeni kıtada da masaj sözcüğünün yerine oturması için 1880'leri ve Bostonlu Doktor Douglas O. Graham'ı (1848-1928) beklemek gerekir.

Bu uluslararası ilerleyişine karşın, masajın bilimsel saygınlık kazanmaya ihtiyacı vardır. Bu saygınlığı getiren kişi, masajın fizyolojik temellerini kuran ve onu meslektaşları tarafından kabul gören gerçek bir tedavi aracı yapma amacını gizlemeyen Hollandalı Johann Mezger'dir (1839-1909). Bunun yanı sıra Mezger yeni terimler de önerir. 1880'e doğru, cerrah Just Marie Marcellin Lucas-Championnière (1843-1913) kimi zaman "glukokinezi" ("acısız masaj" anlamında) olarak adlandırılan bir dokular kuramı geliştirerek yeni bir adım atar. Lucas Championnière'in görüşlerinden etkilenen İngiliz William Bennett, 1899'dan itibaren, Londra'daki St George Hastanesinde masaj uygulamasına başlar.

Yeni yüzyıl, Albert J. Hoffa (1839-1907) imzalı ve bilinmesi gereken her şeyin bir özetini sunan *Technik der Massage* (Masaj tekniği, 1900) başlıklı monografiyi ezici bir çoğunlukla benimser. Bu monografi ortaya çıktığında, "mekanoterapi" de denen tıbbi jimnastik şaşırtıcı biçimde çöküş dönemindedir. Tıbbi jimnastik, heyecanla geçen birkaç yılın ardından kuşkuları üzerine çeker. Onu yüceltmiş hemşireler de bile kuşku uyanır. Birleşik Devletler'de tüm hızıyla ilerleyen hijyen terapisinin ya da Macfaddencılığın şüphesiz bu durumda payı vardır.

Ne var ki, masaj teknikleri hiçbir zaman kış uykusuna yatmaz. XX. yüzyıl boyunca (ve özellikle 1960'larda) elle tedavi yaklaşımlarının ilkelerini geliştiren çok sayıda girişim vardır. Örneğin Alman kinesiterapi uzmanı Elizabeth Dicke, 1920'lerde bir bağ (ya da bağlayıcı) dokular masajı tekniği önererek alışkanlıkları sarsar. Bacağındaki, şüphesiz su vermekten kaynaklanan ağrılardan rahatsız olan Dicke, deneyimlerinden yola çıkarak sert dokunuşların yararlarını saptar. Ovma işlemini tekrar ettikçe diğer ağrılarının da geçtiğini, özellikle sırt bölgesinin rahatladığını hisseder ve önsezilerini ussallaştırmaya ikna olur. Dicke'ye bu çalışmasında Hede-Teirich-Leube (1903-1979) yardım eder ve cilt ile dokuların çimdiklenerek uyarılmalarını sağlayan bir teknik geliştirir. 1937'den itibaren, spor hekimi Wolfgang Kohlrausch (1888-1980) refleks bölgeleri masajları ailesine katılan bağ masajına kefil olur.

Lenfler balosu

Yeni bir tedavi yaklaşımı için ad seçmek önemli bir iştir ve Danimarkalı Emil Vodder (1896-1986) 1930'larda ortaya koyduğu masaja "lenfatik drenaj" adını demekle iyi bir iş yapar. Bu tümüyle bilimsel ad, halkın sevdiği tıp imgesine göndermede bulunur. Vodder'in sözcüklerin gücünü bildiği bir gerçektir. Tıp, sosyoloji ve felsefe eğitimi gören Vodder, 1928'de Brüksel Üniversitesi'nde felsefe doktoru unvanını alır. Ancak, Vodder'in ilgilendiği asıl alan kinesiterapidir. Vodder, eşi Estrid'in yardımıyla, başlangıçta kronik sinüzitlerin tedavisine yönelik olan bir el işlemi yöntemini ortaya konar. Bu yöntemi ilk kez 1936'da, Paris'te, bir sağlık ve güzellik kongresi sırasında tanıtır. Yavaş yavaş, oluşturduğu düzenin, estetik, hijyen ve tedaviye ilişkin uygulamalardan oluşan daha geniş bir yelpazenin beklentilerine cevap verdiğini tahmin eder.

Her ne kadar Vodder anatomik ve fizyolojik bilgilere sahip olmakla övünse de izlediği yol sezgisel ve görgüldür. Yöntemin dönemin masajlara ilişkin bazı tıbbi kuramlarını çürütmeye başlamasına rağmen, Vodder'in gözlemlerine akla uygun açıklamalar getirecek çok da kesin olmayan araştırmaların başlatılması için 1958'i beklemek gerekir.

Halkın ilgisi Vodder'e yetebilecekken, derinden yaralanmış olan bu adam sanatını anlamadan geliştirmeye çalışanları kınama fırsatını kaçırmaz. Bunu yaparken belki de, sıkı sıkıya el işlemlerine bağlı uygulamalardan vazgeçip, pressoterapi aletlerine yönelen Albert LeDuc'ü düşünmektedir. Leduc, hastaların bacaklarını, dolaşım ağına sahip bir kompresöre bağlı şişebilir botların içine sokup farklı noktalara düzenli olarak basınç uygu-

lamak gibi mekanik hilelerden yardım alır. Leduc'ten sonra mekanikçi uygulamalar her zaman gerçek "elle lenfatik drenaj"dan ayrılacaklardır.

Fazla zafer

Charlotte Selver (1901-2003), Germen yurtseverliği I. Dünya Savaşı'nın gerçeklerinden yara alan Yahudi bir ailede doğar. Gençliğinde Alfred Korzybski'nin anlambilim çalışmalarından etkilenen Selver, insanlar arasındaki düşmanlığın iletişimsizlikten kaynaklandığını düşünür. Nasyonal sosyalizmin yükselişiyle şaşkınlığı artan Selver New York'a kaçar ve Elsa Gindler'ın (1885-1961) iyileştirici jimnastiğine duyduğu hayranlığı diğer sürgünlerle paylaşmaya girişir. Selver, psikanalist Erich Fromm (1900-1980), Geştalt'ın babası Fritz Perls (1893-1970) ve Zen felsefeci Alan Watts'un (1915-1973) dikkatini çekmeyi başarır. Watts, Selver'ı, Big Sur'daki (California) Esalen Tarikatı'na çağırır. Pasifik manzaralı bu arazide, Michael Murphy tarafından çağrılan karşı kültürün büyük isimleri, güzel hava eşliğinde şarkiyatçılığı, ezoterizmi ve psikoteknikleri tartışırlar.

Selver, eşi Charles Brooks'un desteği sayesinde, İsveç masajıyla bir tür uyanış felsefesinin bileşimi olarak gözüken Sensory Awareness (duyumsal bilinç) adlı bir yaklaşım geliştirir. Yaklaşımın amacı, masaj kolu sayesinde hastaya, onun tüm varlığını içine alan eşsiz bir doyum yaşatmaktır. Daha sonra Selver, şöhretin getirdiği çelişkili durumu fark ettiği zor bir dönem geçirir. Gerçekten de şöhret, Selver'ın savunduğu değerli ve kırılgan eseri değişikliğe uğratır. Zaten kısa bir süre sonra, tescilli bir marka olan Esalen Masajı®'ndan başka bir şey konuşulmaz olur.

Son yumruklar

Institut Esalen, diğer ruhsal-bedensel yaklaşımlar ve özellikle de bedeni ve ruhu dokunma ve hareket eğitimiyle özgürleştiren bir tedavi olduğu izlenimini veren Trager® için bir kabuk görevi görür. Trager yaklaşımı iki farklı uygulama içerir. Bir tarafta yağ ya da losyon kullanmadan yapılan yumuşak lokal masajlar, diğer tarafta ise, hastanın iyileştirici hislerden yararlanabilmek için canı istediğinde kendi kendine uygulayabileceği, "zihinsel jimnastik" olarak adlandırılan hareketlerin öğretilmesi vardır.

1908'de Chicago'da doğan boksör Milton Trager, efsaneye göre, on sekiz yaşındayken bir gün masajcısına masaj yapar ve dokunmanın yararlarını fark eder. Ötekine yardım edebileceğine ikna olan Trager önce yakınlarına daha sonra da acı çeken diğer kişilere masaj yapmaya

başlar. Gözlemleriyle edindiği bilgilerin ötesine geçmek için fizyoterapi eğitimi alır. Bu eğitim onu tatmin etmez ve savaştan sonra tıp okumaya başlar. Ancak standart bir eğitim için yaşlı olduğundan Meksika'ya göç eder ve Universidad Autónoma de Guadalajara'ya girer. Bu dönemde Trager, derinden etkilendiği transandantal meditasyonu da öğrenir ve yogi Maharishi Mahesh'in ilk sekiz öğrencisinden biri olur. 1959'da Hawaii'de bir dahiliye ve rehabilitasyon muayenehanesi açar.

Trager adı uzun süre bilinmez. Ancak Trager, yaklaşımını ünlü Esalen Enstitüsü üyelerine gösterebildikten sonra, 1975'ten itibaren yavaş yavaş tanınmaya başlar. Trager, Feldenkrais'e yakın Betty Fuller adlı heyecanlı bir öğrencinin desteğiyle eğitim vermeye başlar ve birkaç yıl sonra, tekniğin dünya çapındaki denetleyicisi olan Trager Enstitüsü'nü kurar.

Aerobik saati

1970'li yılların ortalarında gün ışığına çıkan Bonnie Prudden'ın miyoterapisi® lokal masajlarla rahatlatma yöntemidir. Bu tedavide, acıyı hafifletmek amacıyla birkaç saniye boyunca bazı kaslara güçlü bir basınç uygulanır. 1914'te doğan Pruden, ilk olarak fitness ve diğer toplu spor uğraşlarını savunmasıyla tanınır. Bu geniş omuzlu kadın, 1945'ten itibaren, kızlarına ve onların arkadaşlarına beden egzersizleri öğretir. Hemşerilerinin hareketsizliğinden şaşkına dönen Prudden, küçükler ve büyükler için fiziksel kondisyonun öneminin savunuculuğuna soyunur. Bu açıdan bakıldığında o, 1980'lerin ünlü aerobiğinin ruhani annesidir. Prudden'ın çabası adeta hem siyasi hem de tıbbidir. Başkan Eisenhower'a yakın olan bu kadın yirmi kadar kitap yayımlar ve farklı kurumlar –hapishaneler, şirketler, okullar, hastaneler– için jimnastik programları geliştirir. Zaman zaman televizyona çıkması da tanınmasına yardımcı olur.

Prudden 1976'da, sadece ellerini kullanarak, tıpkı prokain dolu enjektörler gibi, acıya müdahale edebildiğini fark eder. Birkaç ay süren ampirik deneylerin ardından hassas bölgelere (*trigger points*, kilit noktalar) uygulanan doğru basınç sayesinde ağrıların büyük kısmının ortadan kaldırılabileceğine dair sağlam kanıtlar elde ettiğini düşünür. "Miyoterapi" artık doğmuştur. Prudden kısa bir süre sonra, tabiî ki fitness eğitimi de veren bir miyoterapi okulu açar.

Miyoterapinin temelindeki genel felsefe, her bireyin kendi fiziksel kaderini kendisinin belirleyebileceğini söyleyen bir sorumluluk ilkesidir. Başta refleksoloji olmak üzere, diğer tedavi hareketleri de, geliştirdikleri daha hırslı tasarılara rağmen, aynı hayal kırıcı sonuca varırlar.

İyi refleks

Gerçek küçük sineklerden gelir

Carl Baunscheidt (1809-1873) doğa bilimlerine tutkun bir makine üreticisidir. 1848'de bir gün, öğle uykusundayken, romatizma yüzünden yerinden kıpırdayamaz olmuş eli küçük sineklerin saldırısına uğrar. Baunscheidt bu olaydan sonra ağrılarının azaldığını görür. Hemen yeni bir tedavi bulduğuna inanır. Bu buluşunu, hastanın cildine uygulandığında acıyı ortadan kaldıran uzun iğnelerle donatılmış bir tür "mekanik sinek" olarak tanımlanabilecek *Lebenswecker* ya da "büyük diriltici" yoluyla makineleştirir. Yöntem henüz refleksolojinin bir parçası değildir ancak ona yakın durur. Zira bedenin bir bölümünü uyararak iyileştirme umudu Baunscheidt'ta da vardır.

Batıda tanınan biçimiyle refleksoloji, Henry Head'in (1861-1940) Londra'da yürüttüğü nöroloji çalışmalarında kök salar. Head XIX. yüzyılın hemen sonunda, bazı ayak bölgelerinin hastaların ağrılarına bağlı olarak hassaslaştığını saptar. Hiç zaman kaybetmeden, hasta organlarla, "Head bölgeleri" ya da "hiperalji bölgeleri" olarak adlandırılan hassasiyet gösteren ayak yüzeyleri arasında bir ilişki kurar.

Refleks bölgeleri görüşü, daha sonra, 1910'da, 1936'da ölen Rus A. Sherbak tarafından belirtilir. "Refleks bölgeleri" kavramı bu andan itibaren yerine oturur. Bu kavrama göre, iç bozukluklarla yumuşak dokular arasında, uzmanın uygun masajlarla soruna müdahale etmesine hatta sorunu önlemesine olanak veren bir ilişki vardır. Sherbak'ın refleks bölgeleri üzerine yaptığı çalışmaların öne çıkması için, 1955'te yumuşak doku anormalliklerini farklı sağlık sorunlarıyla bağdaştıran bir harita yayımlayan Otto Gläzer ve Wilhelm A. Dalicho adlı iki Alman'ın ortaya çıkmalarını beklemek gerekir.

Gıdıklıyor, kaşındırıyor

Tarih dudaklarında Head ve Sherbak adlarını tutuyorsa da, zone (bölgeler) terapisinin ustabaşısı olarak görülen William H. Fitzgerald (1872-1942) adlı bir başka araştırmacıyı kutsar. Fitzgerald, Viyana'da hastane çevrelerinde doktor olarak çalışırken H. Bressler'in organların basınç yoluyla tedavi edilebileceğini anlatan çalışmalarını keşfeder. Bressler'in ilkeleri dikkatle inceler ve dokunmanın analjezik gücüne ikna olur. Bu saptamadan hareketle, bedeni boylamasına on bölüme ayırdığı bir harita hazırlar; haritadaki her bir sınır çizgisi bir el parmağını bir ayak parmağına bağlar. Bu şekilde sınırlandırılan bölgelerin her birinde bir tür "enerji" bulunduğu için bu bölgeleri uzaktan uyarmak mümkündür.

Edwin F. Bowers 1915'te *Everybody's Magazine*'de zone terapisinin reklâmını yapan "To stop that toothache-squeeze your toe!" (Diş ağrılarınızı dindirmek için ayak parmağınızı ovun) başlıklı bir makale yayımlar. İki yıl sonra Fitzgerald ve Bowers bir araya gelir ve tıp dünyasınca şüpheyle karşılanan öncü bir kitap hazırlarlar. 1919'da Fitzgerald'ın öğrencisi Joseph Shelby Riley, basitleştirilmiş bir zone terapisi biçimi ortaya koyarak adını duyurur. Mildred Carter da aynı dönemde doktrinin tanıtıcılığına soyunur. Ancak öykü daha yeni başlamaktadır. Riley'nin yardımcısı olan hemşire ve fizyoterapist Eunice Ingham Stopfel (1879-1974) dokunma tedavilerine belirgin bir katkıda bulunur. "Modern refleksolojinin anası" olarak adlandırılacak olan Stopfel, üzerinde refleks bölgeleri belirlediği ayak tabanına yoğunlaşır.

Ingham'ın görüşleri masaj, osteopati ve naturopati uzmanları ile alternatif tedavi uygulamacılarından oluşan geniş bir topluluğu kısa sürede etkilemeyi başarır. Başlıkları ses getiren iki kitap yazar: *Stories the Feet Can Tell* (Ayakların anlatabilecekleri, 1938) ve *Stories The Feet Have Told* (Ayakların anlattıkları, 1963). 1968'de, seksen yaşındayken, izinsiz doktorluk yapma suçlamasıyla mahkemeye çıkmak zorunda kalır.

1960'ların ortalarında refleksoloji, Ingham'ın çalışmalarını iyi bilen Doreen E. Bayly sayesinde İngiltere'ye gelir. 1976'da ölen Bayly, yaşamının sonuna kadar güçlü basınçlar tekniğini savunur. Bayly'nin sunduğu ilk eğitim programları bir hafta sonuyla sınırlıdır ve katılımcılar hiçbir sınavdan geçmeksizin diplomalarını alırlar.

Almanya'da, 1933 doğumlu hemşire Hanne Marquardt Ingham'ın ayaktabanı refleksolojisine tutkuyla bağlanır. Nefes terapisti ve belgeli bir naturopati uzmanı da olan Marquardt, on sene boyunca bu yöntemi uyguladıktan sonra, Ingham'la tanışmak için Atlantik'i geçer. Almanya'ya döndüğünde refleksoloji eğitimi verme konusunda hiç olmadığı kadar kararlıdır ve geniş bir okullar ağı kurar. Marquardt, Antik çağdan itibaren ayakların tüm bedeni yansıttığını sanan düşünürlerden biridir. Ayak tabanındaki refleks bölgeleri böylece, organların, kasların ya da eklemlerin durumunu yansıtırlar, ancak özgül masajlar her zaman bedenin kendi kendini iyileştirme gücünü uyarırlar.

Eli ayağı bağlı

Efsaneye göre ayak tabanı refleksolojisi Charles Ersdal (1939-1995) adlı bir Norveçliyi felçten kurtarır. Ersdal en ince ayrıntısına kadar incelediği bu yöntem karşısında şaşkınlığa düşer. Buna karşın Ersdal' in

öne sürdüklerinin özeti akla aykırı düşmez: insan bütünüyle tıbbi çerçeve de ele alınması gereken tutarlı ve karmaşık bir varlıktır. Ancak Ersdal, daha tuhaf bir biçimde, bağışıklık sisteminin, anatomi ve fizyolojinin yanı sıra ayaklar tarafından da temsil edildiğini öne sürer. 1950'lerde tanıtılacak olan bu tıbbi yöntem, tam anlamıyla yeni olduğunu söyleyen Foot Zone Therapy'dir. Ersdal'in öğrencisi olan Katri Nordblom ve eşi Hans Birleşik Devletler'de aynı ilkeleri Zone Balance adı altında geliştirirler. Zone Balance ile Zone Analysis'in birleşmelerinden Footzonology® doğar.

Amerikalı fizyoterapistler 1960'larda terapi sözcüğünü çalmayı başarınca zone terapisi bir hidra biçimini alır. Bu andan itibaren, refleksolojinin yanı sıra Pressure Point Massage, Compression Massage, Pointed Pressure Massage, Vita Flex gibi uyarlamalar da söz konusudur. Tedaviye ilişkin öneriler gibi, tedavilere verilen adların sayısı da ikiye katlanır. Tıbbi mantıkla uyum içerisindeki refleks bölgeleri masajı gün geçtikçe kendini, Connective Tissue Massage (CTM), Periostal Massage (PM) ve Postisometric Muscular Relaxation (PIR) gibi farklı teknikleri kapsayan birleştirici bir yaklaşım olarak tanıtır. Bu yaklaşımda salık verilen bedensel rahatlığın ötesinde tam anlamıyla bir yaşam sanatıdır.

Bu arada ayak tabanı refleksolojisi henüz son sözlerini söylememiştir ve yeni sürprizlere gebedir. 1955'te doğan İsrailli Avichail Grinberg, "ayak tabanları yaşamda ilerleyiş biçimimizi yansıtırlar" beliti üzerinden, koruyucu olmaya ve tanı koymaya ilişkin yeni bir inceleme yöntemi oluşturur.

Grinberg'in ilkelerinin çok sayıda çıkış noktası vardır. Grinberg yıllarca, aralarında yoga, Alexander tekniği, biyoenerji, Çin tıbbı, Tai-Chi, Kung-Fu, Chi-Kong, Bedevi tedavisi, Rolfing®, Sufi dansı ile Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam, Tibet inançları ve Budizm'de belirtilen diğer yöntemlerin bulunduğu çok sayıda tedaviyi dener.

Bu bilgi bolluğu Grinberg'i tam anlamıyla bir tedavi yöntemi olmayan ancak kendisiyle bazı ortak ilkeleri ve belli bir felsefeyi paylaştığı alternatif tedavilerin bir parçası olan yumuşak bir sentez önermeye iter. Grinberg 1985'te Hayfa'da bir alternatif eğitim merkezi kurar. Fakat oluşturduğu yaklaşım ancak 1991'de Amsterdam'da vaftiz edilir. 1993'te yayımlanan *Foot Analysis: The Foot Path to Self-Discovery* başlıklı kitapta ayaklarının incelenmesinin hastayı yaşam biçimi alışkanlıklarını yeniden gözden geçirmeye itebileceğini anlatır. Bu açıdan bakıldığında, Grinberg'in yöntemi "sağlığa götüren bir eğitimdir". Grinberg bu tanımlama sayesinde eleştirilmekten kurtulur. Grinberg broşürler yazar, seminerlere katılır

ve ticari bir ağ sayesinde hastaların yeni müşteriler bulmaya çalıştığı bir hareket yaratmayı başarır.

Pirelendirmek

Doğu tıbbı basınç temelli tedavileri her zaman etkilemiştir. Kapakçık tedavisi bu durumun ilk örneğidir. Bu yaklaşımın yaratıcısı bir tıbbi fizik profesörünün oğlu olan Paul Nogier'dir (1908-1996). Lyonlu Nogier doktorluk mesleğini kucaklamadan önce üç yıl boyunca Ecole Centrale de Lyon'da fizik eğitimi alır. Daha sonra homeopati, akupunktur ve omurga masajlarıyla ilgilenir. Efsaneye göre, Nogier'nin muayenehanesine 1950'lerin hemen başında, kulak kepçelerinde tuhaf yara izleri bulunan hastalar gelir. Bu hastalar, Marsilyalı bir şifacı kadın tarafından siyatik ağrılarından kurtarılmışlardır. Bu kadın, babasının Çinli bir bilgeden öğrendiği tekniği uygulayıp hastaları, kulak kepçelerini dağlayarak iyileştirmiştir.

Nogier 1956'da –ki bu arada J. E. H. Niboyet adlı bir doktorla da yakınlık kurmuştur– ilk kulak haritasını resmen tanıtır. Sonraki on beş yıl boyunca Niboyet'nin akupunktur noktalarının incelenmesi için tasarladığı aletleri kullanarak araştırmalarına devam eder. 1960'ların ortalarında yöntem en mükemmel biçimini almış gibi gözükmektedir. Nogier böylelikle "pulsoloji"yi yaratır. Nogier kalp hizasındaki fizyolojik tepkiler ile nabız değişiklikleri arasında bağıntılar gözlemlediğini düşünür. Bu olaya "kalp kulakçığı refleksi" (R. A. C.) adını verir. Konuyla ilgili çevrelerde, "Nogier nabızları" ifadesi kabul görür. Nogier 1973'e doğru kapakçık tıbbına geri döner. Kulağın farklı bölgelerine değişken frekanslarda titreşimli ışıklar kullanarak uyarır.

Refleksolojinin belirsiz dünyasına ait olan lokal basınç tedavileri gelişmeye devam edeceklerdir. Ancak, hiçbir yaklaşım, yüzyılın başında Birleşik Devletler'de doğan sırt masajlarıyla rekabet edemez. Bu masajların iki büyük temsilcisi olan osteopati ve kiropraktik, masaj sanatları adına ortaya konan diğer yenilikleri egemenlikleri altına alırlar.

Osteopatinin yükselişi

Beyaz köleleri özgürleştirmek

Geniş bir kesimin gözünde, osteopati, fizyoterapinin kabul edilmiş bir dalıdır. Ancak bu doğru değildir. Osteopatinin yöntemleri, amaçları ve felsefesi geleneksel yasalarla bağdaşmaz. XIX. yüzyılın sonunda kök

salan osteopati, geleneksel tıbba karşılık somut bir seçenek sunan toplumsal bir harekettir. Hareketin ilk yandaşları beyazları ilaçların ve bu ilaçları reçeteleyenlerin kölesi olmaktan kurtarmak isterler. Bu açıdan bakıldığında, osteopati Thomson'un halkçı tıbbıyla pek çok ortak özelliğe sahiptir. Osteopatinin ilerleyişi homeopatinin bir yüzyıl önceki ilerleyişiyle karşılaştırılabilir: Ortaya çıkışından birkaç on yıl sonra on beş kadar saygın okula, yüzlerce kliniğe, on binlerce lisanslı uygulamacıya, derneklere ve dergilere sahip olan yeterince değerli bir yaklaşım. Özetle, geleneksel tıp tarafından kolaylıkla benimsenmeyen gerçek bir "alternatif meslek".

Osteopatinin kurucusu Andrew Taylor Still (1828-1917) Virjinya'da doğar. Still'in Metodist bir rahip olan babası Abram, sağlığa öncelik veren mesajını yaymak için çok sayıda yolculuk yapar. Doğal olarak Andrew da babasıyla beraber tıbbi bilgiler edinmeye çalışır, geniş bir tıp literatürünü derinlemesine inceler ve "drog" kullanımını öğrenir. Özellikle anatomiye meraklıdır ve yaklaşık bütün kemiklerin adlarını bilmekle övünür.

Still, gerçek anlamda hiç tıp eğitimi almamış olmasına rağmen, bir dönem doktorluk yapar. Zaten doktorluk yapmak için diploma gerekli değildir ve isteyen herkes bu mesleği yapabilmektedir. Still, İç Savaş (1861-1865) sırasında doktor asistanı olarak çalışır ve bir olasılıkla cerrahi alanında bile deneyim kazanır. Savaştan sonra Kansas'ta çalışmaya başlar. Ancak yaşadığı acı olay sonrasında tıbba duyduğu güven yıkılır. 1864 ilkbaharında çocuklarından üçünü menenjitten kaybeder. Bu ölümler sırasında doktorlar o kadar yetersiz kalırlar ki Still, her ne kadar kendisi de sonraki on yıl boyunca aynı araçlardan yararlansa da, tedavi yollarından kuşku duymaya başlar.

Still'in gereksiz ya da ölümcül karışımlara karşı yürüttüğü savaş böylece başlar. Still için önemli olan hangi ilacın hangi dozda kullanılacağı değil, ilaçların güvenilir tedavi araçları olarak kabul edilip edilemeyecekleridir. Güdümlü bir Metodist olan Still, ölçüsüzlüğe karşı konferanslar verir; bu uğraşının onu ilaçların doğru tedavi yolları olamayacakları düşüncesine itmiş olması mümkündür.

Bu biçimde akıl yürüten tek kişi kuşkusuz Still değildir. Still'in çalıştığı dönemde başta homeopati olmak üzere çok sayıda *drugless* hareketi vardır. Still bu hareketler hakkında bilgi sahibidir ve diğer tedavi yöntemlerinin önerilerine dikkat eder. Ancak ne homeopati, ne eklektizm ne de su kürü ona arzu ettiği düşünsel ve yararcı yardımı sunmaz. Still 1870'lerden itibaren, ortopedik sorunları tedavi etmekte kullanılan bir el işlemi olan *Bonesetting*'e ilgi duyar. Kuşkusuz müşteri sayısını arttırmak için daha çok

sayıda hastalığı iyileştirebilmek istemektedir. El işlemlerinin ve Ling'in esin kaynağı olduğu tıbbi jimnastiğin önemi henüz Birleşik Devletler'i etkilememiştir.

Dolayısıyla, Still de manyetik iyileştirme üzerine yoğunlaşır. Avusturyalı Mesmer 1774'te, bedendeki görünmez tümel manyetik sıvının varlığını açıklayarak heyecan yaratır. Bu yaklaşımda, hastalıkların, özellikle de sinir sistemiyle ilgili olanların nedeni olarak söz konusu manyetik sıvının dolaşımı sırasındaki bozukluklar gösterilmiştir. Mesmer'in görüşleri kısa zamanda Birleşik Devletler'e ulaşır ve burada kolayca benimsenerek –örneğin grup tedavilerinde kullanılır– farklı çevreleri etkilemeyi başarır.

İç savaştan önce çalışmaya başlayan ilk manyetik iyileştirici, tinselciliğin de etkili bir üyesi olan Andrew Jackson Davis'tir (1826-1910). Davis *The Great Harmonia*'da (1850) insanı, çalışması sıvının sorunsuz dolaşımına bağlı bir makineye benzetir. Özellikle astımı, omurgada oluşan bir bağlantı yanlışına bağlar. Sarmal tellerin bölünmesine gösterilen ilgi özgün değildir zira Bell, Magendie, Hall gibi alternatif tıp uzmanları da aynı görüşle ilgilenirler. Bu görüş, tanınmış bir doktor olan Edwin Dwight Babbitt'in (1828-1905) kitabında da ele alınır. Babbitt aralarında kronik romatizma, baş ağrısı, çırpınmalar ve beyin kanamasının da bulunduğu çok sayıda sorunun "sarmal tedaviyle" iyileştirilebileceğini savunur. Warren Felt Evans'a gelince o da, *Mental Medicine* (1872) başlıklı kitabında tedavide ellerden yararlanılmasını över. Son olarak da, Rhode Island Eyaletinden Sweet Ailesi, kuşaklar boyunca, kemiklere uygulanan el işlemlerinin her şeyi iyileştirebileceğine inanan büyükbaba Job'un düşüncelerini savunur.

Still'in Davis, Babbitt ve Evans'ın kitapları okuyup okumadığını bilmek zor olsa da, söz konusu kişilerin karşılıklı çalışmalarını bildiği kesindir. Still çağdaşlarının tüm görüşlerini benimsemese bile bazı kilit kavramlardan, özellikle de sağlığın akışkan bir sıvıyla bedenin parçaları arasındaki uyumlu bir iletişim olarak tanımlanmasından etkilenir.

Sanık sandalyesindeki iskelet

Still 1874'te geleneksel tıp dünyasıyla bozuşur ve bu gelişme Baldwin'deki (Kansas) Still yandaşları arasında beklenmedik bir yıldırım etkisi yaratır. Pek çok kişi onu elle tedavisinden dolayı eleştirir. Şeytanın işbirlikçisi olmakla suçlanan ve metodist kiliseden kovulan Still, Missouri'de bulunan Kirksville'e sığınır. Yerel gazetede, kendini "*A. T. Still, Magnetic Healer*" (manyetik şifacı) olarak tanıttığı bir ilan yayınlatır. Ancak müşteri bulamaz ve kentten kente dolaşmak zorunda kalır.

Still efsanesi yavaş yavaş gelişir. Adam kıyafetleri, konuşma biçimi ve tıbbi geleceği görme yetisiyle donatıldığı iddiasıyla bir peygamber havasına bürünür. Konuşmalarında bol bol istiare ve mesel kullanır. Kısa bir süre sonra "yaşlı doktor" lakabıyla çağrılmaya başlanan bu adam yoksulları parasız tedavi eder. Kahramanı olduğu mucizeleri anlatan öyküler her yere Still'den önce varır ve Still, ailesinin kendisini beklemekte olduğu Kirksville'e bir kahraman olarak döner. 1887'de, kentin önde gelenlerinden birinin kızını tedavi eden Still buraya kalıcı olarak yerleşir ve Kirksville, kısa zamanda "sakatların, güçsüzlerin Kabesi" olur.

Still artık yeni bir tedavi yolu bulduğuna emindir. Yaklaşımının tek eksiği onu diğerlerinden, özellikle de çıkıkçılardan ayıracak bir addır. Still, doğrudan "allopati", "hidropati" ya da "homeopati" sözcüklerinden esinlenir ve "osteo" (kemik) ile "pati" (hastalık) köklerini birleştirir. Gelenekçi tıp uzmanları bu talihsiz adla (sözlük anlamı kemik tedavisi değil "kemik hastalığı"dır) dalga geçmek için, ellerine geçen tüm fırsatlardan yararlanırlar; Still de yine aynı tutumdan yararlanarak yaklaşımının kökünün halka dayandığının altını çizer. Gerçekte, geveze akademisyenlerin ne düşündükleri onun umurunda değildir.

Still bilgisini yaymaya karar verir. İlk öğrencisi oğlu Harry'dir; daha sonra diğer üç oğlu da onlara katılır. Kısa zamanda, yaklaşımını yayacak birkaç çırak daha bulur. 1892'de, Kirksville'de, American School of Osteopathy'i açar. Öğrenciler ilk dört aylık eğitim için 500 dolar öderler. Efsaneye göre, Still anatomi dersi için bir kadavra çalar ve bozulmaması için onu ilaçlatır.

Still daha sonra William Smith (1862-1912) adlı İskoç bir doktorla arkadaşlık kurar. Osteopati tarafından göreve çağrılan Smith, American School of Osteopathy'de, Still'in eğitiminin tamamlayıcısı olan birkaç fizyoloji dersi verir. Gerçekte Still kendini bir filozof olarak görmekte, derslerinde eğretilemelere başvurmakta ve yorumlar yapmaktadır. Ayrıca, öğrencilerinin onu hastalarla ilgilenirken izlemeleri hoşuna gider.

Olağanüstü mekanikçiler

Still kuramını, felsefesini ve yaptığı uygulamaları yazıya dökmeden önce birkaç yıl geçer. Fitili zaten daha önce ateşlenmiş olan geleneksel tıptan kopuş da böylece gerçekleşir. Bazı gözlemcileri en fazla rahatsız eden boyut osteopati biliminin dinsel yanıdır. İnançlı biri olan Still, bedenin mükemmel olduğunu savunur. Dolayısıyla ona göre doktor, yüce makinenin "kendi kendine yardımcı olabilmesine" yardım edebilmesine

destek verebilmek için öncelikle, az da olsa belli bir oranda yetenekle donatılmış bir makine uzmanı olmalıdır. Diğer bir deyişle Still, tüm tedavisini, doktorun tanrının hizmetindeki bir mühendis olduğu düşüncesi üzerine kurar.

Still'e göre her bir kan yuvarının işlevi ve gideceği yer önceden belirlenmiştir. İşte bu nedenle ilaçlar gereksizdir: Yeteri kadar yuvardan oluşan bir ordu hiçbir dış güce gereksinim duymaz. Sadece kan akışının niteliği önemlidir, zaten başta kötü konumlanmış kemiklerden kaynaklananlar olmak üzere, tüm damar tıkanıklıklarına verilen önem de bundan dolayıdır. Osteopati uzmanlarının dilinde, doku bozukluğuyla kemik çatısının, bağların ya da kasların yerlerinden oynamaları birbirine karışır. Söz konusu doku bozukluğunun yeri, elle muayene ederek ya da idrar tahlili ve tansiyon ölçümü gibi diğer yolların yardımıyla belirlenir. Still'e kalırsa, bu doku bozukluğunun yayılmasına engel olunduktan sonra hasta kadir-i mutlak, gizemli ve kutsal *vis naturae medicatrix*'in yönetiminde kendi kendine iyileşir. Ayrıca Still tanrının insana ona gereken her şeyi yani tam anlamıyla özerk, kimyasal bir fabrika olan bedeni (özellikle de beyni) verdiği düşüncesinden vazgeçmez. Bu dönemde o ve öğrencileri bulaşıcı olmayan kronik hastalıkları tedavi ederler. Ne yazık ki "yaşlı doktor" tüm hastalıkların kaynağı olarak kemikleri göstererek kısa zamanda aşırılığa düşer.

Mikropsuz devrim

Osteopati, XIX. yüzyılın sonunda, ilaçların tedavi sanatında kazandığı ayrıcalıklı yerden dolayı iş yapamaz duruma gelmiş çok sayıda insanı bir araya getirir. Başkenti Detroit olan ilaç sanayi, pek çok ilacın içeriğinde bulunan kokain veya morfinin yarattıkları tehlikelerin ortaya çıkarıldığı dönemde bile büyük bir sıçrama yapar. Başından beri ilaç kullanımına karşı çıkan osteopati de bir anda Eldorado gibi görülmeye başlanır. Başta Kirksville'deki okul olmak üzere diğer tedavi okullarına da ilgi gösterenlerin çoğunluğunu oluşturan kadınlar da bu sayede osteopatiden etkilenirler. Zira diğer alternatif tıp uzmanları gibi bir kadın hakları savunucusu olan Still sadece bununla kalmaz aynı zamanda klasik obstetriğe de karşı çıkar. Ancak, zorlu toplumsal ve ekonomik koşullar nedeniyle, sosyal sınıfların tümü okul sıralarında ve muayenehanelerde temsil edilemez.

Osteopati, adaletle sorunlar yaşamak pahasına, farklılığını göstermekte ısrar eder. Mahkemede hesap veren ilk osteopati uzmanı, Still'in oğlu Charles'tır. Omurga masajıyla difteri salgınının önüne geçmek için

Minnesota'ya giden Charles yetkilileri sinirlendirir. İzinsiz doktorluk yapmakla suçlanan Charles, geniş bir hasta topluluğu sayesinde kendini kurtarır. Ancak, artık av başlamıştır.

Ortaya atılan soru önemlidir. Tıp, hastalıkları tedavi etmek için başvurulan yolların bütünü müdür yoksa ilaç kullanımı ve cerrahiyle mi sınırlıdır? Pek çok eyalette ikinci tanım benimsenir ve bu durum, tedavi sanatının nitelikli uzmanları olarak görülmeyen osteopati uzmanlarına özgürce çalışma olanağı verir ve yine böylece, 1890'larda ortaya çıkan ve 1897'de American Association of Osteopathy'nin (1901'de adı American Osteopatic Association olarak değiştirilir) kurulmasıyla güçlenen meşrulaştırma hareketine cevap verilmiş olunur.

Tıbbi düşünceler tarihi açısından bakıldığında Still, çok büyük bir zorlukla karşı karşıyadır. Mikro organizmaların hastalıklar üzerinde rol oynadıkları kesindir ancak, osteopati bu nedensellik bağını, oluşturduğu sisteme ekleyemez. Still bilimlerin ilerleyişine bütünüyle duyarsız kalır ve kendisiyle birlikte olan herkesten mikroplar kuramını reddetmelerini isteyerek inkârı tercih eder. Dünya, osteopatinin uyluk kemiğinin yerinden oynamasına bağlayabildiği tüberküloz hastalığına neden olan basilin keşfini kutlarken Still, bu gelişmenin hareket için hiçbir anlam taşımadığını gösterir. Tıbbi bilimlere yönelik bu inkâra rağmen, American School of Osteopathy, 1896'dan itibaren histoloji, toksikoloji, semptomatoloji ve diğer klasik tıp derslerini vermeye başlar. Yerel yönetimin okulu hoş görmesi için bu eklemeler gereklidir. Bu kısmi kabullenme anında etkili olur ve okulun öğrenci sayısı 18'den 700'e çıkar.

Hareket hız kazanır ve eski öğrenciler, osteopati uzmanı yetiştiren okullar açarlar. 1904'te bu tarz on iki kadar okul vardır. Her şeyi merkez dernek olan American Osteopatic Association düzenler. Diğer birliklerde olduğu gibi burada da üyelerin, hem içe –eğitim kalitesinin arttırılması– hem de dışa dönük –kabul edilmek için çalışmak ve sahtecilerle savaşmak– umutları vardır. Gerçekte osteopati, öncelikli konuları sağlık olmayan girişimcileri yanına çeker. Şüpheli okullar, sundukları içeriği yetersiz eğitim programları sonunda diploma verirken diğerleri de mektupla eğitim olanağı sunarak Still'in yaklaşımına ihanet ederler.

Bu dolandırıcılıkların varlığı, tedavinin kabulüne yardımcı olmaz. Osteopati uzmanı unvanının tanınması eyaletlerde sorunlara neden olur. Bazı eyaletler osteopati uzmanlarına kolaylıkla resmi kimlik verirken diğerlerinde, bu uzmanların "ilaç kullanmayan doktorlar" –onları akademik tıp doktorlarından ayıran ve şarlatanlık tehlikesinden kurtaran

özellik– olarak tanınmalarına yönelik yasaların kurumsallaşması uzun kavgalar sonrasında gerçekleşir.

Boyun eğmek

Osteopati uzmanları karşılaştıkları zorluklar karşısında kurnaz bir strateji uygulayıp, eyaletlere yasa örnekleri sunarlar. Bu uzmanlar, özgül denetimleri tercih ettikleri için homeopati uzmanları, eklektikler ve diğer "marjinallerle" bir tutulmak istemezler. Yavaşlığına rağmen ilerleyiş, başarılarla taçlandırılır ve uzmanlar 1920'lerde belli bir dereceye kadar özerkliğe ve istedikleri yasal güvenceye sahip olurlar.

1909'da, yüksek makamlarca tıp eğitimini denetlemekle görevlendirilen Abraham Flexner, Birleşik Devletler'i gezer. Gezisine osteopati okullarını da dahil eden Flexner'ın hazırladığı rapor, tedavi sanatının kara koyunlarına hoşgörülü yaklaşsa da, aslında hiç sevindirici değildir. Örneğin Flexner eğitimin sert ve "hasta yatağına" uzak olmasından rahatsızlık duyar. Bu olumsuz tanıklık, çok sayıda okulun kapanmasında doğrudan etkili olur. Eleştiriye dayanan okullar hemen laboratuvarlarla donanır ve daha titiz davranmaya başlarlar. Öte yandan, akademiyle kurulan yakın ilişkiler de güçlendirilir. Yüzyılın başından itibaren, osteopati okullarında geleneksel bilgilerden yararlanılır ve hatta resmi okullarla okutulan ders kitapları kullanılır. Elbette, bazı eğitimciler zaman zaman bu bilgi ve kitapları özgürce yorumlasalar da, aslında bunların yasal kolaylıklar sağladıklarının farkındadırlar. Osteopati uzmanları, Avrupa'da, okullar sayesinde kendilerini kabul ettirirler. Still'in öğrencisi John Martin Littlejohn (1865-1947) 1917'de Londra'da British School of Osteopathy'i kurar. Buna karşın, tekniğin İngiltere'de üstünlük sağlaması için birkaç on yıl beklemek gerekir. Bu arada diğer ülkelerdekiler kendilerine gösterilen yüce gönüllülükten yararlanırlar.

Bıçak sırtında

Osteopati uzmanları, XX. yüzyılın ilk otuz yılı boyunca, göründüğünden daha önemsiz bir konu nedeniyle kendi aralarında tartışırlar. Anlaşmazlık, iki uygulamacı takımını karşı karşıya getirir: Osteopatinin yapısal tanılara ve elle tedaviye dayalı olduğunu sanıp sanatlarını sınırlayıcı bir yaklaşım üzerine kuranlar ile homeopati, allopati uzmanları ve eklektikler gibi rakiplerle mücadele edebilmek için yaklaşımın sınırlarının genişletilmesini isteyenler. Örneğin ikinci taraf, eğitim programlarına temel cerrahi ve obstetriğin dahil edilmesini önerir. Cerrahiye karşı özel bir ilgisi olan

Still, osteopati ve cerrahinin fizyolojiye ilişkin aynı makroskobik görüşü paylaştığından hareketle, ikinci tarafa yakın durur. Elbette Still çoğu ilacın sahip olduğu yüksek zehirlilik oranından emindir ve bu durumun kınanması gerektiğini düşünür. Ancak, cerrahi ve obstetrikte kullanılan antiseptikler ile anestezikleri (ayrıca zehirlenme vakalarında kullanılan panzehirleri) hoşgörü ile karşılar.

Kuşkusuz, ilaçlar konusu, özellikle frengi tedavisinde bir tür organik arsenik olan Salvarsan'ın kullanımıyla 1910'da başlayan yeni dönemden itibaren, osteopati uzmanları arasında ortaya çıkan büyük sorunların nedenidir. Arılıktan yana olan osteopati uzmanları bilimsel farmakolojiden yararlanmayı reddetmeye devam ederler. American Osteopathic Association 1915-1916 yılları arasında, farmakoloji ve *materia medica* bilgilerine dayalı eğitimler sunan okulların üyelikten çıkarılmalarına yönelik çok sayıda "cezalandırıcı" girişimde bulunur. Ancak, kurt bir kez elmaya girmiştir ve osteopatinin, bazılarının taptığı "ilaçsız tıp" yaklaşımını artık değiştirmesi gerekmektedir. Gün geçtikçe, daha fazla sayıda uygulamacı, çözümün geleneksel yöntemlerle masaj tekniklerinin karışımında yattığına ikna olur.

Düşman ellerde

Tedavisinin aldığı biçimden umutsuzluğa kapılmış olan Still 1917'de öldüğünde, Birleşik Devletler sınırları içinde sekiz okul ve altı bin kadar osteopati uzmanı bulunmaktadır. Bu uzmanlar, babalarının tabutu başındaki kısa süreli ateşkesten sonra, iç savaşlarını kaldığı yerden sürdürürler. Buna rağmen bir tek şey onları bir arada tutmaya devam eder: Üfürükçü hırsızlar ile *fakeopath*, *quackopractics*, *ciroquacktic*'lere –kısacası kiropraktik uzmanlarına– karşı giriştikleri savaş. Osteopati uzmanları, bayağı gaspçılar tarafından yapılan kötü bir "osteopati taklidi" olarak gördükleri Palmer ailesinin kas-iskelet masajına dayalı rakip yöntemi kiropraktikten nefret ederler. Bu uzmanlar, mahkemede bir araya geldiklerinde, devamlı olarak iki sistemi birbirinden ayıran özelliğin altını çizerler. Kiropraktik uzmanı olmak için alınan eğitimin daha kısa olduğunu belirtmek gerekir. Osteopati uzmanları yüzyılın başında, verdikleri temel eğitimi bir sene uzatırlar (kısmen maddi nedenlerle) ve dolayısıyla, öğrenciler de açıkça taraf değiştirirler; öyle ki, 1920'lerde kiropraktik uzmanlarının (resmi, gayri resmi) sayısı osteopati uzmanlarınınkini geçer.

1918 ve 1919 yılları osteopatiye yarar. Uzmanlar, Birleşik Devletler'de 650.000, dünya da ise yaklaşık kırk milyon kadar insanı öldüren İspanyol

gribi salgını sırasında büyük başarı bir elde ederler. American Osteopathic Association, 1920'de, klasik osteopatiye karşı beslenen iyi duygulardan yararlanarak, üyelerine sert buyruklar vermeye niyetlenir. Bu yeniden biçimlendirme girişimine karşı, muhalefet yeniden kendini hissettirir. Bir kez daha, yüce kaygılarla (hastaların iyiliği için çalışmak) yasalarla ilgili çalışmalar (okullar resmi olarak tanınmak için, yoğun bir tıp eğitimi vermek zorundadırlar) bir araya toplanır. American Osteopatic Association da, kullanılan ilaçların iyi ve kötü özelliklerinin inceleneceği göstermelik bir "karşılaştırmalı ilaç" dersinin ders programına eklenmesini önerir. Bu oyun işe yaramaz ve inandırıcı bir dersin eğitimdeki söz konusu boşluğu doldurması için 1929'u beklemek gerekir.

Bu arada, hareket yine aynı konu yüzünden yeni bir kriz yaşar ve sürtüşmeler tekrar başlar. Daha önce verilmiş olan ödünler de göz önüne alındığında, osteopatinin ilaç kullanmayı kabul etmesi durumunda, kendine has özelliğini kesin olarak kaybedeceği açıktır. "Sert" tarafla, "karma", "geniş", "özgürlükçü" ya da "sınırlayıcı olmayan" taraf karşı karşıya gelir.

Bilimler tarihi, osteopatiyi bir kez daha sarsar. 1935'te sulfamitler bireşimlenir. Daha sonra, 1940 yılında penisilin kullanımı başlar. 1945'te, Still'in yaklaşımını çürütme sırası streptomisindedir. İlk geniş spektrumlu antibiyotikler de bu dönemde ortaya çıkar. Osteopati uzmanlarının kendilerini kanıtlayabilmek için ellerinde sadece klinik incelemeler ve tanıklıklar varken, bu moleküllerin etkililiklerinin kanıtları ortadadır. Bu darbenin sonucu olarak, genç osteopati uzmanları mesleklerinin kendine has özelliklerini bir kenara bırakıp biyotıpla ilgilenmeye başlarlar.

Şaşmaz bir alışkanlıkla dile getirilen geleneksel tıpla uzlaşma arzusuna rağmen, bilimsel araştırmaların osteopatinin olası yararlarını açığa kavuşturması için 1940'ların başını beklemek gerekir. Ancak, bu alanda sık sık tekrarlandığı üzere, yine zorluklar ortaya çıkar. Bir hapın etkililiğini hesaplamak bedensel bir el işlemini değerlendirmekten çok daha kolaydır... Üstelik bu durumda, plaseboyla yanıltma gibi yollara başvurmak da imkânsızdır.

Tüm bunların yanında meşruiyet sorunu da sıkboğaz edicidir. Osteopati uzmanları, kendi ifadelerine göre, statülerinin belirsizliği nedeniyle sıkıntıya düşerler. Bundan böyle "gerçek doktorlar" olarak görülmek isterler. Buna bir de hastaların sadece sırt ağrıları için kendilerine başvurmaya devam etmeleri ve bu durumun, uygulamanın tasarlanan kapsamını daraltması eklenir... Osteopati uzmanlarının hâlâ daha kiropraktik uzmanlarıyla karıştırıldıkları da unutulmamalıdır. Ayrıca, meslekten sade-

ce kötü olaylar –tedavi kazaları, yasadışı kürtajlar, davalar– çerçevesinde bahseden basın da osteopati uzmanların işini kolaylaştırmaz. 1950'lerde, ülkenin en tanınmış osteopati uzmanının Ohio'lu Sam Sheppard olması bir rastlantı değildir, zira Shephard beyin cerrahisi alanındaki çalışmalarıyla değil, eşinin ölümüne açıklama getirmek zorunda kalmasıyla üne kavuşur.

Meşruiyet kazanma kaygısı bazen ileri gider. Yine savaş sonrası bu dönemde, bazı osteopati uzmanları "D.O" (*Doctor of Osteopathic Medicine*) baş harflerinin her şeyden çok huzursuzluk yaydığına inanır ve osteopati okullarının gerçek "M.D. fabrikalarına" (*Doctor of Medicine*) dönüşmesi için baskı yaparlar. Ancak, American Osteopathic Association nöbettedir ve dolayısıyla, bu reform girişimleri başarısız olur.

Küçük kâğıtlar

Osteopati uzmanlarının 1962 yılında en fazla temsil edildikleri eyalet California'dır: Görevdeki doktorların yaklaşık % 10'u. *Materia medica* dersinin Los Angeles'ta bulunan bir okula girişi gibi sembolik bir devrim de burada gerçekleşir. Öte yandan, bölge hastaneleriyle kurulan ilişkiler de iyidir. Örneğin, bir osteopati okulu İrvine'daki California Üniversitesi'nin çatışı altına girer. Osteopati klinikleri de "emilir". Son olarak da, D.O unvanı M.D.'ye dönüştürülür ve yeni bir yasa D.O. unvanlarını geçersiz kılar.

Ancak her şey bu kadar basit değildir ve osteopati uzmanları sahada meslektaşlarına sunulan mesleki kolaylıklara ulaşmalarını ya da özellikle hastanelerde bazı görevlerde yer almalarını engelleyen "küçük M.D."lere sahip olduklarının farkındadırlar. Ne var ki, birleşme süreci başlamıştır ve hiçbir şey bunu durduramaz. 1963'te U.S. Civil Service Commission, M.D. ve D.O. unvanlarının eşdeğer sayılmasını önerir. 1966'da Birleşik Devletler Savunma Bakanlığı sekreteri, D.O. sahiplerinin orduda doktor olarak kabul edilmeleri emrini verir.

İlerici osteopati uzmanları kendilerini yeniden bir doğruluk tartışmasının içinde bulurlar. Gerçekten de, American Medical Association D.O. sahiplerini bünyesine kabul etmeye karar verince, American Osteopathic Association'ın dışlayıcı yanıtı gecikmez. Derneğe göre, geleneksel tıpla yakınlaşma onarılamaz mesleki zararlara neden olacaktır. Sorun 1974'te çözülür. D.O. unvanı elli eyaletçe tanınır. Osteopati uzmanları M.D. ler karşısında kimliklerine kavuşurlar. Halkın kafa karışıklığı ise devam eder ve toplanan bilgiler kamuoyunun osteopati uzmanlarını ya modern çıkıkçılar ya da kiropraktik uzmanları gibi gördüğünü ortaya koyar.

Kemikte nefes almak

Benzer yollar üzerine uyumsuz sesler

Osteopati tarihi, çok sayıda alternatif tedavinin oynadığı "olmak ya da olmamak", "ayrı ama eşit olmak" oyununun mükemmel bir ifadesidir. Osteopati, hâlâ daha ve her zaman, sırt masajları tekniklerinin tutarlı görüntüsünü korumak için savaşır. Doktrinin ilk biçiminde urlar çıktıkça bu görevi yerine getirmek zorlaşır. Doğrudan osteopatiden türeyen ilk yöntemler arasında, kas basıncının kasılması ve gevşetilmesi sırasında hastaların da etkin katılımını isteyen ve "miyotansif" olarak adlandırılan yöntemlerin temsilcisi Fred Mitchell Sr'ın "postisometrik"i vardır. Muscle Energy Technique (MET, Kas enerjisi tekniği) olarak da adlandırılan bu disiplin Fred Mitchell Jr. tarafından devam ettirilir ancak yüzyılın başında bile, meraklı ya da başkaldıran osteopati uzmanlarının dikkatlerini çekmeyi başaran kafatası yaklaşımının gölgesinde kalır.

Aykırı osteopati uzmanı William Garner Sutherland (1873-1954) kurucunun yerine geçer. İskoç asıllı, orta halli bir aileden gelen bu gazeteci, erkek kardeşi yaklaşım tarafından iyileştirilince osteopatiyi keşfeder. Still'in çalışmaları hakkında daha çok şey öğrenmek için Kirksville'e gitmeye karar verir. İkna olur ve osteopati eğitime başlar, 1900'de de eğitimini tamamlar.

Sutherland, daha eğitimi sırasında, kafatası kemiklerinin yapısıyla özel olarak ilgilenir. Sonuçlarını sır gibi sakladığı araştırmaları, onu, kafatası kemiklerine uygulanacak masajın organizmanın kalanı üzerinde etkileri olabileceği düşüncesine iter. Sutherland, kafatası kemikleri hizasında dalgalanmalı bir mikro hareket saptadığını sanır. Bu "ilkel solunuma değgin mekanizmayı", tüm beden dokularında bulunan ve gerçekte, kafatasıyla kalça arasındaki işlevsel devamlılığı sağlayan bir hareket olarak betimler.

Sutherland 1930'ların hemen başında osteopatik çalışma anlayışını tanıtmayı seçer. Ancak düşünceleri denklerini şaşırtır. Bazı uygulamacılar onun kafatası osteopatisi üzerinden benimsetmeye çalıştığı ruhani boyuttan endişelidirler. Gerçekten de Sutherland, İncil'e başvurulmasını salık verir ve iyileşme aracı olarak "yaşam soluğu"ndan bahseder.

Sutherland birkaç makale yazar ve ilerleyen zamanda, etrafında ufak bir takım oluşturur. İlk kitabı *The Cranial Bowl* (Kafatası 1939) Sutherland'e, sanatının temel ilkelerini seçilmiş okurlarına sunabilmesi için gereken saygınlığı kazandırır. Yaklaşımın önündeki engeller birkaç yıl içinde kalkar. Kurslar ve dernekler ortaya çıkar. 1951'de Sutherland

tarafından değil, onun en sadık takipçilerinden biri olan Harold Ives Magoun (1898-1981) tarafından yazılan, kraniyal osteopatisi uzmanlarının kutsal kitabı yayımlanır.

Diğer alternatif tedaviler gibi kraniyal terapi de, işlevsel patolojiler (migrenler, bedende bulunan sıvı maddeler ilişkin sorunlar, boyun ağrıları, kronik yorgunluk vb.) alanında iyi sonuçlar verir. Dolayısıyla, yöntemi güzel günler bekler, Sutherland'ın Magoun dışında, aralarında öğrencisi Mayor B. De Jarnette (1899-1992), John Upledger, ve 1980'de İngiltere'de doğan biyokraniyal terapinin yaratıcısı Robert Boyd'un da olduğu çok sayıda mirasçısı olması da bu durumu işaret eder.

Yüzyılın ortasında Percussion Vibrator Technique adında özgül bir kafatası osteopatisi uygulaması geliştiren Robert Fulford (1905-1997), kemik mekaniğinin titreşimini bedensel işlev bozukluklarının tedavisine katmak ister. Fulford, Still'in ülküsünü yani tıp ve felsefesinin birlikteliğini canlandırır. Etkin bir savunucusu olduğu Sutherland'in yaklaşımını incelemekle kalmaz, bir parçası olmayı çok istediği XXI. yüzyıl tıbbının iskeletini oluşturması gereken ayurveda, biyomanyetik, kristal terapisi ve daha pek çok tedavi aracını da inceler.

Benimsenmiş teknikler

Ostepatiden türeyenlerle kiropraktikten türeyenler arasında ayrım yapmak 1930'larda gitgide zorlaşır. Düzenli olarak, her iki hareketinde efsanevi temsilcisi olarak anılan Major B. De Jarnette'in (1899-1992) tasarısı bu kökenler karışımı açıkça yansıtır. De Jarnette bir patlamada ağır yaralanmadan önce motorlu taşıt mühendisliği yapmayı düşünmektedir. İyileşmesinde ona osteopati ve kiropraktik yardım eder; o da bu iki teknik üzerine eğitim görmeye karar verir. 1925'te Nebraska'da bir muayenehane açar. Kısa bir süre sonra, "sakro-okipital teknik" adını verdiği kişisel uygulamayı derleyip toplar. 1957'de, araştırmalarında ona yardım etmesi ve doktrinin geleceğini hazırlaması amacıyla Sacro-Occipital Research Society adlı bir dernek kurulur.

John Upledger adlı bir diğer kişi osteopatiden türeyenler tarihine damgasını vurmaya gelir. Bu kişi, neler yapabileceğini göstermek için, sahil muhafızlığı yaptığı dönemde çıkan şiddetli bir kasırga sırasında radyo kanalıyla bir cerrahın yardımını alarak gerçekleştirdiği apandisit ameliyatını anlatır. Buna karşın bu kahramanlık, "kraniyosakral terapinin" mucidinin kendine uygun gördüğü efsanevi yaşamöyküsüyle karşılaştırıldığında önemsiz kalır.

Upledger, 1970'lerde tanık olduğu bir belkemiği ameliyatı sırasında omurgayı çevreleyen çeperlerin sürekli hareket halinde olduklarını gözlemler. Bu atının belkemiği sıvısı ve beyinle bağlantılı olduğunu varsayar. Aynı zamanda, bu sıvının dolaşımındaki tıkanmaların bir hastalık belirtisi ya da hastalığın nedeni olabileceği sonucuna varır. Upledger'ın yöntemi, uygulama alanıyla hemen sivrilir. Bu yöntem, diğer osteopati ya da kiropraktik yöntemleri gibi sadece mekanik kaygılara değil, içinde otizm ve öğrenme zorluklarının da bulunduğu geniş bir acılar takımına yöneliktir.

Upledger 1975-1983 yılları arasında, kendi yaptığı uygulamaları bir kenara bırakıp anatomi, fizyoloji, biyofizik ve diğer alanlara bağlı uzmanlardan oluşan araştırmacıların sistemi üzerinde yaptıkları denetlemek için Michigan Eyalet Üniversitesi'nin biyomekanik bölümünde klinik araştırmacısı olarak çalışır. Ancak, elde edilen hiçbir sonuç kraniyosakral yaklaşımın geleneksel tıbba katılmasını sağlamaz.

Edilgenliğin etkileri

"Strain counterstrain" (tansiyon karşıtı tansiyon) tekniğini doğuran ilk gözlem 1954'te gerçekleşir. California'daki College of Osteopathic Physicians and Surgeons'dan mezun olan Lawrence H. Jones (1912-1996), ağrıları masajlara direnen bir hastayı tedavi etmeye çalışır. Tüm yolları deneyen Jones, son çare olarak, hastanın uyuyabilmesini sağlayacak bir beden konumu bulmaya girişir. Bunu yaparken edilgen hareketlerin analjezik etkilerini keşfeder. Daha sonra Jones, *trigger points* ya da *tender points* diye adlandırılan ve artiküler işlev bozukluklarına uygun düştüğü öne sürülen belirlenmiş noktalar üzerine güç uygulayarak müdahale etmeyi sağlayan teknikler geliştirmeye çalışır. Bu özel yerlere yapılan müdahalelerin, organları ve kas gruplarını çevreleyen zarlara, fasiyalara, gönderme yaparak miyofasyal diye tanımlanan tansiyonları yatıştırmaları gerekir. Fasiyalar, osteopatiyle bağlantılı diğer dallar olan viseral osteopati ve fasiyalar osteopatisinin de kalbinde bulunurlar. Rollin E. Becker (1910-1996), Still'in yakın arkadaşı olan bir osteopati uzmanının oğlu olmasına karşın, yüzyılın ortalarında, ateşli bir savunucusu olacağı Sutherland'in kraniyosakral kuramlarına yönelir. Ancak, osteopatinin küçük dünyasında isim yapmak zordur. 1970'lerin başında, osteopatinin yenileşme hareketlerinin öne çıkan kişilerinden biri olmayı başaran Fransız Jean-Pierre Barral de bunu bilir. Ancak, bu başarı dolandırıcılığa başvurmadan gerçekleşmez zira Barral, omurga kolonundaki organları çalıştırmak gerektiğini öne süre-

rek uzlaşmayı hızlandırmak zorundadır. Barral çalışmasını açıklamak için, bir çarkta meydana gelebilecek ufacık bir uyumsuzluğun felç edebileceği duvar saati mekanizması eğretilemesine başvurur. Dolayısıyla, Barral'in geliştirdiği "viseral masajlar" her zaman dengede kalabilmeleri amacıyla organların devingenliğini korumaya dayanır. Barral karın, göğüs, idrar yolları ve genital bölgelerdeki yumuşak dokulara masaj yaparak bazı enfeksiyonları ve üreme sorunlarını da kapsayan geniş bir rahatsızlıklar bütününü tedavi edebileceğini savunur.

Becke ve Barral ilerleyişlerinde yalnız değildirler. Fasiyaların her yerde kendilerini gösterdiklerini ve bir bedensel devamlılık sağladıklarını bilen J. Gordon Zink, 1980'lerde, kronik uygulamacıların kullanabilecekleri "denkleştirici modeller" hazırlar. Zink'in, daha sonra yerini "göğüs pompası" ve "lenfatik hareket"e bırakan yaklaşımı, böylelikle viseral osteopati alanında yankı uyandırır ve temel ilkesi, bedenin herhangi bir yerindeki ağrının, fasiyalar aracılığıyla, organizmanın bir başka bölgesine yansıyabileceği olan fasiya terapisine gösterilen ilgiyi arttırır. Fasiya terapisi acıyı dindirmek için, öncelikle fasiyaların "nabızlarını" ölçmek, diğer bir deyişle, bağ doku titreşimlerinin yerlerini bulmak zorundadır.

Christian Carini'nin fasiyapulsolojisi de adını duyurur. Gözleri iyi göremeyen bu fizyoterapist, ellerinin iyileştirici gücünden emindir. Kulağa hoş gelen "elleri üst üste koyma" tekniği atardamar nabzına büyük bir önem verse de, ezoterizm izleri taşıyan bir kiropraktiğe ait kavramlara sıkı sıkıya bağlıdır. Zaten Carini yöntemi kendini, beden ve zihin uyumunu yeniden sağlayan bir "hücresel anılar tedavisi" olarak sunar. Duygusal ya da mekanik tıkanmaları gidermeyi amaçlayan elle yapılan uygulamaların nispeten yakın zamanlı doğumlarının gösterdiği üzere, fasiya terapisi Frankofon ülkeler de bile gelişmeye devam eder. Bu alanda, 1949'da doğan Fransız Danis Bois, kendi adını taşıyan yöntemden hareket ederek, hareketin algısal pedagojisi olarak nitelendirilen bir yaklaşım önerir.

Aynının farkı

Osteopatinin ilk biçiminden türeyenlerin karşısında, belli sayıda, doğrudan söz konusu yöntemden dönüşmüş olanlar bulunur. Bu dönüşümler, Çek nörolog Karel Lewit ya da gelecekte FIFA hesabına doping denetimlerinde etkin görev alacak İsviçreli Jiri Dvorak gibi kişilerin çalışmalarında biçimlenirler. Pek çok arkadan gelen, disiplinin tarihinde iz bırakmak ister. Bir tür dolaylı miyofasyal tedavi biçimi olan Faciliated Positional Release'iyle Stanley Schiowitz bu kişilerden biridir.

Lenfatik akış üzerinde etkili bir masaj biçimi olan Lymphatic Pump'ıyla C. Earl Miller, acıyı azaltmak için belirlenmiş noktalara basınç uygulama tekniği olan Progressive Inhibition of Neuromuscular Structures'la Dennis Dowling'de aynı topluluğa dahildir. Howard ve Rebecca Lippincott, miyofasyal teknikleri kapsayan Ligamentous Articular Strain'le (LAS/BLT) aynı yoldan ilerlerler.

Sürekli kaçan bu ideal tıbba yönelik yaklaşımların sayısı, ona ulaşmaya yönelik umutlar gibi sürekli artar.

Sırt çeşitleri

Bir aile hikâyesi

Bir kiropraktik uzmanını en fazla yaralayan şey bir osteopati uzmanıyla karıştırmaktır – bu duygu karşılıklıdır. Bununla birlikte, bu sık rastlanan onur kırıcı yanılgı, Still ve ortaklarının el işlemlerinden kısa bir süre doğan ve en az osteopati kadar tartışmalı olan kiropraktiğin tarihi içinde bile yer alır. Üstelik osteopatinin kurucusunun savları, o güne kadar ki en büyük bilim dalını yarattığına inanan Daniel David Palmer'ın (1845-1913) sözleriyle karşılaştırıldığında oldukça zayıf kalır.

Bununla birlikte, kiropraktik osteopatiden farklı bir gelişim gösterir [22]. Uzun bir süre dolandırıcı olarak nitelendirilen kiropraktik uzmanları tüm engellemelere karşın yerlerini korurlar ve her şeye rağmen, bir yüzyıl süren mücadeleden sonra, yönetim ve toplum tarafından kabul edilmeyi başarırlar. Ancak kiropraktik uzmanları, geleneksel tıp temsilcileri ve hastalar arasındaki ilişkilerin, bilimsel incelemelerden ziyade ekonomik, politik ve yasal sorunlardan etkilendiğini söylemek gerekir. Açıkçası, kiropraktik tarihini süsleyen mahkemelerdeki genel ve özel tartışmalarda tıbbi sorunlar ikinci sıradadır.

David Palmer Toronto banliyösünde, onu okula gönderemeyecek kadar yoksul bir ailede doğar. Birleşik Devletler'e göç edip, aralarında bahçıvanlığın da bulunduğu çok sayıda işle uğraşır. 1885'te, bilinmeyen olanaklardan yararlanarak tıbba, daha doğrusu manyetik iyileşmeye yönelir. Palmer'ın ilgilendiği dönemde manyetik iyileştirmenin artık modası geçmiştir ancak yine de müşterisi vardır. 1887'de, taşındığı Davenport'ta (Iowa) kendini "*D.D. Palmer; Cures Without Medecine*" (ilaçsız tedaviler) ilan eder. Klasik manyetizmacılar gibi o da, el hareketleriyle acıyı "çeker". Mucizevî iyileşme öyküleri üzerine kurulu bir reklâm sayesinde Palmer'ın

ünü kısa zamanda büyür. Her gün yüzlerce hasta, Palmer'ın tedavisinden yararlanmak için sıraya girer. Bir güç gösterisiyle bu önemli kişinin kendine olan güveni artar ve bu gelişme yeni iyileştirmelerin önünü açar. Dalgaların zaferi, Palmer'ın, küçük apartman dairesinden zevkle döşenmiş ve büyük bir zooloji enstitüsüne yaraşır doldurulmuş bir hayvan koleksiyonuna sahip özel bir otele geçmesini sağlar.

Palmer'a duyulan saygı, onun, daha önce kendisini şarlatanlıkla suçlamış Samuel Weed adlı din adamının kızını iyileştirmiş olmasından da kaynaklanır. Bir sonraki yıl, bu sefer saygıdeğer Weed'in kendisi, Palmer'ın tedavilerine başvurur. Palmer'ın tersine eğitimli olan bu aynı adam, kısa bir süre sonra yeni tedaviye Yunanca seslerden oluşan bir ad bulur: "ellerle yapılan" anlamında, "kiropraktik"

Buna karşın, öykü daha yeni başlamaktadır. Palmer, beklenmedik bir biçimde bir hastanın sağırlığını iyileştirdikten sonra, tüm hastalıkların omurga etrafındaki sinirsel tansiyondan kaynaklandığına iyice inanır. 1985 sonbaharında manyetizmacılıkla yollarını ayırır. Üstün yeteneğine inanan Palmer, önceleri buluşlarını halka duyurmaktan kaçınır. Taklit edilmekten ve rekabetten zarar görmekten korktuğu için iki yıl boyunca buluşlarını gizler. 1896'da, adeta yöntemini korumak amacıyla Davenport'ta Palmer's School of Magnetic Cure adlı bir okul açar. Okulun adı 1897'de Palmer School and Cure, daha sonra da, 1902'de Palmer Infirmary and Chiropractic olarak değiştirilir. İlk yıllarda okulun öğrenci sayısı oldukça azdır: 1899'da üç, 1900'de iki, 1901'de beş ve 1902'de, aralarında Palmer'ın yirmi yaşına başmış oğlu Bartlett Joshua'nın da bulunduğu dört öğrenci. Kiropraktik eğitimi alan ilk öğrencilerin büyük bir kısmını geleneksel tıp eğitimi almış doktorlar oluşturur; bu durum hareketin saygınlığı için iyi bir belirtidir.

Hareket 1902'den itibaren baş döndürücü bir büyüme yaşar. XX. yüzyılın ilk on yıllarında 392'den fazla okul açılır (bunların çoğu açılışının üzerinden bir yıl geçmeden kapanır). Bu okullarla beraber, mesleki dergi ve dernekler de eğitim çalışmalarını desteklerler. Yüzyılın başı, ikinci kiropraktik okulunun bulunduğu Cedar Rapids'te (Iowa) çalışan ve 1903'te, ilk kiropraktik gazetesi *Backbone*'u çıkaran nöbetçi kiropraktik uzmanlarıyla Palmer arasındaki eğlenceli yer değiştirmelere tanık olur. Palmer, bir sonraki yıl *The Chiropractor*'la *Backbone*'a cevap verir. Cedar Rapids'li uygulamacılar 1905'te American Chiropractic Association'ı kurarlar. Öfkesini aşırılıkla ifade eden Palmer hemen Universal Chiropractors Association'ı kurmaya girişir.

Gerginlik yasası

Palmer'ın, yaklaşımının temellerini kaba bir kitapla özgürlüğe kavuşturması için 1910'u beklemek gerekir. Şüpheciler bu kitapta, tıbbi göndermelerini geri kalmış ve dolambaçlı buldukları Palmer'ın eksikliklerinin kanıtlarını bulurlar. Ancak, özellikle Palmer'ın kuramının temeli gün yüzüne çıkmıştır. Palmer'a göre yaşam gerginlikle eşanlamlıdır. Hastalık, sadece sinirler çok gergin ya da gevşemiş olduğunda, yetersiz gerginlik tansiyonundan kaynaklanır.

Osteopatide sağlığı dengeleyenler atardamarlar iken, Palmer için canlılık kaynağı sinirlerdir. Dolayısıyla, Palmer, Still'in mekanikçi anlayışına karşı çıkar. Palmer "yeni bir iyileşme teolojisi" bulduğundan emindir – bu her iki öncünün de birbirlerini kâfirlikle suçlamalarına olanak verir. Still'e oranla açıkça daha sofu olan Palmer, tüm canlı varlıklarda kendini gösteren evrensel bir zekâya inanır. Bu zekâ, sağlıklı insan bedeninde dakikada 200 defa titreşen bir tür dalga yoluyla sinirlere iletilir. Bu titreşim oranının bir kurgu olması karşıtları umutsuzluğa düşürür.

Kiropraktik, önceleri kendini, doğal iyileşme sürecine engel olan etkenleri ortadan kaldırma yolu olarak sunsa da amaçlarını kısa zamanda büyütür. Daha fazla alçakgönüllü kalamayan Palmer, hastalıkların % 95'inin kaynağının omurlardaki kaymalar olduğunu öne sürer. Böylece, çiçek hastalığı beşinci boyun omuruna, kalp hastalıkları dördüncü sırt omuruna, bel soğukluğu ikinci bel omuruna bağlanır. Kısmi kemik çıkıklarının nedeni ise kendini bazen daha karmaşık gösterir. Örneğin sigaradaki nikotin kana karışıp sinirleri uyarabilir, uyarılan sinirlerde kasılarak başka hastalıkların belirtisi olan kemik çatısı ya da kas bükülmelerine neden olabilir. Böyle bir sistemde bakteriyolojiye yer olmadığı apaçık ortadadır.

Bu disiplinin köktenci yapısının gözü önünde, ilk kuşak kiropraktik uzmanları her bir taraftan saldırıya uğrar. gelenekçi tıp uzmanları, bu kişileri, izinsiz doktorluk yapmakla, osteopati uzmanları da geliştirdikleri bilimi izinsiz kullanmakla suçlarlar.

Palmer 1906'da 105 gün hapis cezası alarak adli geçit törenini başlatır. Sadece 23 gün hapiste yatar ve cezasının geri kalanını paraya çevirttirir. Önemli olan, Palmer'ın bundan böyle kurban giysisine bürünebilecek ve bu fırsatı kârlı amaçları doğrultusunda her zaman kullanacak olmasıdır. Diğer kiropraktik uzmanları bu kadar şişinmezler. Sakınımlı olmaya çağrılan bu uzmanlar tanı koymadıklarını ancak "analizler" yaptıklarını söylerler. Aynı şekilde tedavi sunmadıklarına ancak sadece "düzeltmeler"

yaptıklarına güvence verirler. Bazı uygulamacılar da, muayenehanelerini kullanmadıkları fizik terapi aletleriyle doldurarak kendilerine masajcı süsü verirler. Her şeyden önce de, dikkati gerçekte yaptıkları çalışmalara yöneltecek zor vakalardan titizlikle sakınırlar.

Uyumsuz oğul

Daniel D. Palmer'ın saygınlığı, kiropraktiğin gerçek elebaşı olan ve B. J. diye çağırılan oğlu Bartlett Joshua'nın (1882-1961) zorbalığıyla bir hayli lekelenir. Her yerden dışlanan, çoğu zaman sokakta kalan, güç ve can sıkıcı işlere mahkûm edilen Barlett çok acıklı bir yeniyetmelik dönemi geçirir. Babasının izinden giderek önce asistan olarak *medicine show*'a (ilaç tanıtımıyla eğlenceyi bir arada sunan gezici gösteri) katılır, daha sonra kiropraktik okuluna girer ve 1902'de diplomasını alır. Bundan böyle Palmer, eğitmen olur, verdiği konferansların sayısını iki katına çıkarır ve bol bol yayın yapar. 1906'da, babasının hapse girmiş olmasından yararlanır ve bazı etkileyici manevralar sayesinde Davenport'taki okulun yönetimini ele geçirir. Kışkırtma daha yeni başlamaktadır. B.J. aynı yıl *The Science of Chriopractic* başlıklı bir kitap yayımlar; Palmer kitabın kendisinin olduğuna yemin eder. Palmer Sr.'ın hırsı, kendini beğenmişliği ve bencilliği, keskin bir ticaret duygusuyla artmış, aşırı bir özsaygıya sahip B.J.'inkinin yanında hiç kalır. Davenport öğrencileri, okullarının koruması altında, sadece omurga masajını öğrenmekle kalmaz, saldırgan *business* teknikleri konusunda da eğitilirler. Okulun duvarları üzerinde yazılı sloganlardan biri B.J.'in anlayışı konusunda şüpheye yer bırakmaz: "*The world is your cow-but you must do the milking.*" (Dünya sizin ineğinizdir-sağması size kalmış)

B.J. kâr getiren sezgilerine ek olarak, radyo yayınının reklâm gücünü de fark eder. 1910'da, günlük bir milyonun üzerinde dinleyiciye seslenerek dönemin dünya üzerindeki en büyük beş radyo istasyonundan biri haline gelen WOC'u (Wonders of Chiropractic, Kiropraktiğin Mucizeleri) yönetir. İstasyonun ilk çalışanlarından biri, ileride politikada karar kılacak genç oyuncu Ronald W. Reagan olacaktır.

İç savaşlar

XX. yüzyılın ilk on yılı kiropraktik hareketinin olumlu ilerleyişini doğrular. 1906'da 600, 1910'da 2000, 1916'da 7000 kiropraktik uzmanı vardır. Okullar kendilerini, içinde anatomi, patoloji, toksikoloji, semptomatoloji (tanı) ve obstetriğin de bulunduğu geniş bir tıbbi uzmanlıklar yelpazesi sunmaya uygun hale getirirler.

Dışarıdan bakıldığında birlik, bir arada gözükür. Palmer'ınkilere benzer abartılı sözler, dobra dobra cümleler onun dehasını devam ettirenler tarafından da söylenir. Buna karşın kiropraktik uzmanlarının görüşleri –örneğin, tanı koymada X ışınlarının kullanılması gibi– bazı araçların rolü konusunda uyuşmaz. Disiplinin yol açıcılarını birbirlerine düşüren ciddi anlaşmazlıklar doğar. 1901'de diploma alan ilk öğrencilerden biri ve ilk ulusal derneğin kurucusu olan Solon Massey Langworthy'nin (1868-1922) durumu buna örnektir. Langworthy halk önündeki konuşmaların, mesleki yazıların ve yeniliklerin (örneğin, kısmi kemik çıkıkları kavramı ona mal edilir) sayısını iki katına çıkarır. Yaptığı patlamayı kıskandıkları açıkça görülen Palmerlar tarafından ağzına kilit vurulan Langworthy, son yıllarını karanlıkta geçirir.

Doğal olarak, Langworthy gibi çok sayıda kiropraktik uzmanı, Palmer Sr.'ı üzerek, protokolü değiştirmeye girişirler. Bu yenilikçiler yönteme masajlar, elektrikle uyarmalar, ısıyla tedaviler ve hidroterapi gibi farklı uygulamalar eklerler. Omurgayı uzatmaya yarayan Ampliathrill, ya da Ortaçağ işkence aletlerini anımsatan Auto-chiropractors gibi tam anlamıyla kiropraktiğe ait makineler de ortaya çıkar. Son olarak, tedavi Meric, Torque-Toggle-Recoil ya da Hole-in-One adlarını alan bazı ince yeniliklerle karşılaşır. Ancak hiçbir yeni buluş, kendisinin ortaya koymadığı her şeyi küçümsemekte sınır tanımayan Palmer Sr'ın onayını almaz.

Bazı uzmanlar, aşamalı olarak, tedavinin başlangıçtaki biçiminin sınırlarının farkına varırlar. Bu andan itibaren birlik içinde ayrılıklar olması kaçınılmazdır. 1899'da diplomasını alan Oakley G. Smith (1880-1967) 1907'de, uyarılmış sinirlerden çok bağlarla ilgilenerek kiropraktikten ayrılan naprapatiyi kurar. 1835 doğumlu Andrew P. Davis de markajdan kurtulmak ister. *Osteopathy Illustrated*'ın (1899) yazarı olan bu gedikli osteopati uzmanı yeniden kiropraktiğe kayar ve 1898'de Palmer'ın okulundaki derslere katılır. Bu iki taraflı yoldan nöropatiyi, bir kiropraktik karmasını, osteopati ve oftalmolojiyi alır. 1909'da bu konuda bir kitap yazar.

Williard Carver (1866-1943) da birlikten ayrılır. Bu hukukçu, 1903'te, aleyhinde izinsiz doktorluk yapmak suçlamasıyla açılan bir davada D.D. Palmer'ı savunmuştur. Carver geleceğine yeniden yön vererek eğitim alır ve 1906'da kiroprakti uzmanı unvanına sahip olur. Kısa bir süre sonra, kendini kiropraktiğin "inşa edicisi" ilan eder ve B. J. Palmer'ın parçalı mekanizmacılığından daha holistik olan yapısal bir yaklaşımdan yana olur.

Diğer hoşlanmama duyguları John A. Howard (1876-1954) ve Joy M. Loban'dan (1876-1960) gelir. Bu eski kiropraktik yandaşları, Leo J. Steinbach'ın desteğiyle, 1908'de, yine Davenport'ta, kısa zamanda elli kadar öğrenciyi ayartarak bir okul kurarlar. Çarpılmaların etkilerini düşey olarak görselleştirmeye yarayan spinograf adlı bir alet geliştirirler.

XX. yüzyılın ilk on yıllık döneminde, klasik tıptan ve karma tıptan nefret eden B.J. Palmer'ı kızdıran "kırma" eğitim programları ortaya çıkar. Örneğin, gitgide daha çok sayıda okul, gönüllü olarak, naturopati (B.J. naturopatiden de nefret eder) eğitimi verir. Bu okulların öğrencileri pek de hak etmedikleri bir N.D. (*Doctor of Naturopaty*) ve bir D.C. (*Doctor of Chiropractic*) unvanıyla mezun olurlar. Okullar sıklıkla küçük hastanelerle ortak çalışır ve bu durum onlara, ya geleneksel tıpla ittifak kurma olanağını verir ya da onları söz konusu birlikle işbirliği yapmak zorunda bırakır. Bazı öncüler, özel hastaneler dahilinde, kiropraktiği akıl hastalıklarının tedavisinde kullanmaya kadar giderler.

Bu gelecek vadeden dışa açılmaya karşın dış işler dingin değildir. geleneksel tıbba yaptıkları hakaretler kiropraktik uzmanlarına pahalıya mal olur. 1917'de, akıl hocaları tarafından, kendilerine karşı çıkanlara bir kuruş ödememeye çağrılan uzmanlar kışkırtıcı "Go to Jail for Chiropractic" (Kiropraktik için hapse) sloganını benimserler. Aynı dönemde 450 uygulamacı kendini hapiste bulur. Orda burada seferberlik hareketleri çıkar ve hayranlar da kendilerine yapılan çağrılara katılırlar. Örneğin, 1928'de Pennsylvanialı bir uygulamacının duruşması, iki yüz kadar hasta mahkeme kapısına gelip hayranlığını bağırdığı için ertelenir. 1927'de, Universal Chiropractic Association arşivlerinde üç binden fazla adli dosya saklamakla övünebilecektir. Kiropraktik uzmanları, düzenli olarak, sanıkların lehine olan demokratik kuralların ihlal edildiğini öne sürerek kendilerini ellerinden geldiğince savunurlar. Böylelikle, yaptıklarından ötürü altmış altı defa yargılanan Texaslı bir kiropraktik uzmanı sadece tek bir dava kaybeder. Belirli bir alışkanlık durumu ortaya çıkar. Bu durum daha fazla devam edemeyeceği için eyaletler, yavaş yavaş, kiropraktik uzmanlarının uygulamalarını tanırlar. 1913'te kiropraktik uzmanlarının çalışmalarına izin veren yasayı çıkarma onuru Kansas'a düşer; hemen ardından Arkansas'ta 1915'ten itibaren çalışma izinlerini dağıtmaya başlar. 1931'de otuz dokuz eyalet kiropraktiğin lehine bir hukuka sahiptir.

1913 yılına David Daniel Palmer'ın ölümü de damga vurur. Palmer'ın ölümünün gerçek nedenleri açıklığa kavuşmaz ve kamuoyu babasını öldüren bir oğlun dedikodusunu yapar. Gerçekten de, kiropraktik için

düzenlenen bir tören sırasında sinir krizi geçiren B.J. babasını arabasıyla ezmişe benzer...

Gerilmelerin ölçümü

B. J. Palmer pek çok defa daha sivrilir. 1924'te kendi buluşu olan Neurocalometer'i kiropraktik birliğine kabul ettirmeyi dener. Burada söz konusu olan sinirsel iltihapları saptayabilen bir tanı aracıdır. Ticaretin gerektirdiği üzere, yüksek bir ücretle (2.500 dolar, kısa zamanda 150 dolara indirilir...) kiralanan makine, B.J.'e bağlılıklarını kanıtlayanlara ayrılmıştır. Makinenin taklitleri hemen piyasaya çıkar: Hotbox Indicator, Neuropyrometer, Neurothermometer. Ancak asıl sorun, B.J'in buluşunun, Palmer Sr'ın makine kullanmama ilkesini çiğneyip geçmesidir. Çok sayıda uygulamacı bu durumdan rahatsız olur ve megaloman girişimciden uzaklaşmak için bu fırsattan yararlanır.

1941'de, John Nugent (1891-1970) National Chiropractic Association tarafından kiropraktik eğitimini "ussallaştırmakla" görevlendirilir. Nugent'ın görüşleri, ders içeriklerine ve muhasebeyle olduğu kadar hastanelerle ilişkilerle de ilgilidir. B.J. Palmer Nugent'ta "kiropraktik şeytanını" bulur ve onu, çalışması kiropraktiğin kabulünde belirleyici olan bir kişi olarak görmeyi beceremez.

Geleneksel tıp –üstün ilkesi "emmek, olmazsa yok etmek"tir– kiropraktiğe karşı sevecenlik göstermez. Örneğin, 1922'de Chicago'da toplanan gelenekçi tıp uzmanları, şüphesiz gizlice, parola biçiminde bir sloganı benimserler: "*Chiropractic must die*" (kiropraktiğe ölüm). Bu amaç için on yıl uğraşırlar. 1963'te, American Medical Association, şarlatanlardan sorumlu komisyonunu yalnızca ve yalnızca kiropraktiği ortadan kaldırmakla görevlendirdiğinde üslup daha cana yakın ancak niyet aynıdır. Diğer pek çok alternatif tedavi uygulamacısı gibi artık bilimlerin bahçesinde oynayamayan kiropraktik uzmanları politikacıların iyi dileklerini almaya çalışırlar. Davadan yana olan adamlar, yavaş yavaş, özellikle de kiropraktik uzmanlarının politik hiyerarşiye sızdıkları 1960'lardan itibaren, kendilerini önemli görevlerde bulurlar. 1958'de Maine valisi seçilen D.C. A. Clause ya da yine D.C. olan ve New York Temsilciler Meclisine seçilen Anthony Taurello'nun durumları bunu yansıtır.

Tedavilerin hastalar tarafından ödenmesine dayanan 1965 mevzuatı (*Medicare*) önemli bir aşamayı simgeler. Kiropraktik uzmanları *Medicare*'yi uygulamaya çalışırlar ancak American Medical Association ve müttefiklerinin gücü göz önüne alındığında bu boşa bir çabadır. Yedi yıl sonra

oyundaki kâğıtların yeri değişir. Kiropraktik 1972'de, hastaları sayesinde... *Medicare*'ye dahil olur. Gerçekten de Senato kendisini delip geçen, kiropraktik lehine yazılmış yaklaşık on iki milyon mektup ve telgraf aldıktan sonra dize gelmiştir.

1973 ve 1974 yılları Birleşik Devletler'deki elle tedaviler için iki önemli tarihtir. Hükümet geleneksel tıp, osteopati ve kiropraktik temsilcileri aynı masanın etrafında bir araya gelirler. Taraflar ilk kez, uygulamalarının bilimsel doğruluğunun ölçülmesi gerekliliğini kabul ederler. Girişim fare doğurur: Evet bu yaklaşımlar bazı sırt ağrısı vakalarında etkilidir ancak diğer klinik vakalarda kanıtlar eksiktir.

1974 yılı üç büyük zafere tanıklık eder: National Chiropractic Association bünyesinde 1947'de kurulan Council of Chiropractic Education, kiropraktik okullarını otonom biçimde geliştirebilecek güvenilir bir yardımcı olarak görülür. Daha sonra Senato araştırma için iki milyon dolar verir. Son olarak da, o ana kadar kiropraktik uzmanlarını tanımayan Louisiana Eyaleti bu uzmanları tanır. Bütün alanlarda kaybeden geleneksel tıp için bu kara bir dönemdir.

Buna rağmen, çatışmalar son bulmaz. kiropraktik uzmanları 1976'da, Illinois'de büyük bir darbeye yapmaya girişirler. Tröstlere karşı yasanın ihlali adına, saygın dernekleri kanalıyla, bütün düşmanlarını –dâhiliye uzmanları, cerrahlar, ortopedistler vs.– karşılarına çağırırlar. Ardı arkası kesilmeyen davaların önünü açan bu hukuki oyun başka eyaletlerde de tekrarlanır. Anahtar sözcük "komplo"dur ve tazminat olarak istenen tutarlar, yargıç karşısına çağrılan farklı çıkar gruplarını tir tir titretecek kadar yüksektir.

Elde edilen sonuç umut edilenin ötesindedir: Kiropraktik uzmanlarına yönelik yapılan şikâyetler güneş görmüş kar gibi eriyip yok olurlar ve gelenekçi tıp uzmanları rahat rahat konuşma özgürlüklerini kaybederler. Kiropraktik uzmanları, en saygın yapılara, özellikle de önemli hastanelere katılmak için bu fırsattan yararlanırlar. Kiropraktiğe yeni bir yaşam sunan bilim değil hukuktur.

Kiroların kirosu

Bugün, çizdiği durağan bilim görüntüsüne rağmen sürekli bir değişim içinde kiropraktiğe bağlı, en az seksen özgül yaklaşım vardır. Kuşkusuz, köklü yeniliklere az rastlanır ve doktrinler sıklıkla tanı teknikleriyle ilgilidir. Başlangıçtan gelen kiropraktiği devam ettirenler arasından, kendi içlerinde de farklı kollara ayrılmış olan kinesioloji temsilcileri sivrilirler.

Her disiplin kendi kahramanlarına değer verir ve kiropraktik, Clarence S. Gonstead'i (1898-1978) *Miracle Man* (mucize adam) olarak nitelendirerek bu durumu kanıtlar. Gonstead'in iki dikkat çekici başarısı olduğu doğrudur. Önce, yenilikçi olmasına rağmen dogmaya sadık kalan eksiksiz bir sistem önererek denklerini etkiler. Daha sonra, 1970'lerde, gerçek bir bakım imalathanesi kurar.

Dakota'da doğan Gonstead, romatizmal eklem yangısı yüzünden kıpırdayamaz duruma geldiğinde makine mühendisliği mesleğini kucaklamaya hazırlanmaktadır. Alışıldık tedavilerden beklenen sonuç alınamayınca bir kiropraktik uzmanıyla tanıştırılır. Gerçekleşen mucizelerden gözleri kamaşan Gonstead, hiç zaman kaybetmeden, mekanikle omurgaları değiş tokuş eder. Kısa bir süre sonra kiropraktik diploması alır ve 1923'ten itibaren Mt-Horeb'teki (Wisconsin) küçük bir kırsal toplulukta çalışmaya başlar. Gonstead'in müşteri kitlesi gibi ünü de giderek büyür. Eşi Elvira'nın yardımını alan Gonstead modern aletlerle donatılmış kliniğine gelen hastalarla muayene için evlerine gittiği hastalar arasında mekik dokur. Bu çalışkan adamın dinlenmesi için birkaç saat uyku yeterlidir.

Gonstead, günlük çalışmalarının yanında öğrenmeye, fotoğraf çekmeye ve kadavra incelemelerine devam eder. Makine mühendisliğine ilişkin temel eğitiminin etkisiyle, omurgayı çok karmaşık bir teknik nesne gibi ele alır. 1960'ların ortalarında, talebe cevap vermek için dünyanın en büyük kiropraktik kliniklerinden birini kurar. Bu klinik, bir otel bölümü ve tedavi odalarına ek olarak bir kapalı yüzme havuzuna, bir konuk salonuna ve devasa bir restorana sahiptir.

Klinik, iyi doktorla karşılaşmak için acele eden hasta yoğunluğunu azaltacağına arttırır. Gonstead bu tıkanıklığı gidermek için asistanları, özellikle de Alex ve Douglas Cox adlı iki kardeşi etrafında toplar. Zaten kliniğin yönetiminde söz sahibi olan bu iki adam, Gonstead 1978'de ölünce, onun yasal mirasçıları olurlar.

Ardında eksiksiz bir tedavi sistemi bırakan tek kişi Gonstead değildir. John Francis Grostic'te ortospinolojisi ile kiropraktik tarihinde iz bırakmayı başarır. Grostic 1940'ların ortalarında, boyundaki ilk omur olan atlaskemiğinin düzeltilmesine yönelik biyomekanik tekniklerin sınırlarını keşfeder. 1990'da kaybolan arkadaşı Ralph R. Gregory'le birlikte omurganın üst bölümün hareketlerine ve bu bölümle ilişkilendirilebilecek patolojilere ait bilgileri yenilemeye girişir. Ayrıca, A.A. Wernsing adlı bir adamın kuramlarına dayalı sephalometre adlı bir ölçüm aleti geliştirir.

Grostic ve Gregory 1946'dan itibaren, Ann Arbor'daki (Michigan) okullarında öğrencileri yetiştirmeye başlarlar.

Grostic yönteminin üç özelliği vardır. Öncelikle, el işlemleri yalnız üst boyun bölgesine uygulanır. Daha sonra, tanıya, düzenli olarak, yarıçapların incelenmesi eşlik eder. Son olarak da, karmaşık trigonometrik hesaplamalar küre öncülük eder. Grostic'in ölümünden iki sene sonra, 1966'da, National Upper Cervical Chiropractic Association Inc. (NUCCA) doğar. Bu mesleki derneğin çatısı altında, kısmi kemik çıkığı muayenesi ve tedavisine ilişkin yeni protokoller geliştirilir. Yapılan çalışmanın önemi NUCCA yöntemi ya da tekniğini, dilsel olarak binde bir rastlanan bir biçimde, günlük konuşmanın bir parçası yapar.

Yine Grostic'in öğrencisi olan, 1927 doğumlu Roy W. Sweat 1970'lerde, boyun masajlarının ilkelerini açıklar. Kiropraktik ostospinoloji topluluğunu kurar ve daha sonra, Ortogonal Atlas Tekniği adını alacak olan Chiropractic Atlas Orthogonality'i tasarlar.

Kiropraktik ailesi Joseph Clay Thomson'un katılımıyla daha da genişler. Geçirdiği trafik kazasına diyabet de eklenen kamyoncu Thomson kiropraktiği keşfeder ve yeni mesleğinin bu olması gerektiğine karar verir. Thomson sıradan bir uzman olarak kalacakken kaderi ona başka bir yol çizer. Genç uygulamacı üst tarafı oldukça eskimiş olan bir kiropraktik masası satın alır. Tedavi sırasında bazen, masanın başı bir kaç santimetre çöker. Ancak, hiçbir müşteri bu durumdan rahatsızlık duymaz. Bu duruma bir açıklama getirmek zorunda kalan Thomson, her şeyden önce yastıkların biçimini ve etkisini incelemeye karar verir.

B. J. Palmer'ın yeğeni W. H. Quinley'nin desteğine güvenebilecek olan Thomson, Romer Derifield'ın, bacak boylarındaki farkın tanısal bir belirti olduğunu öne süren çalışmalarından etkilenerek bir inceleme biçimi geliştirir. Thomson'un tekniği, D. D. Palmer'ın rahatsızlıkların psişik kökeniyle ilgili düşüncelerini de yendiden ele alır. Ayrıca, radyografi ve termografiye de başvurur.

Bağımsıztan başka sesler de doğar. Gençliğinde Warren C. Lee adlı bir uzman tarafından tedavi edilen Arlan William Fuhr, kiropraktik hareketine katılır ve Logan College'da (Minnesota) eğitim görür; daha sonra da iyileştiricisi Lee ile ortak olur. Lee ve Fuhr, iyileştirici özellikleri yanında meslektaşlarına da yardımcı olacak teknik aletler geliştirirler. İkili diş hekimliğinde kullanılan bir aletten esinlenilerek üretilmiş olan Activator sayesinde paraya ve üne kavuşur. Elbette, düzeltmeler yapmak için mekanik araçlar öneren ilk kişiler Lee ve Fuhrer değildir. D. D. Palmer tedavi sırasında

pleksimetre adlı küçük bir kauçuk çekiç kullanmıştır. Activator da bu çekiç gibi bir vurma aletidir. Boyu eninden uzun olan bu alet, uygulamacının kontrolü altında, güçlü ya da daha zayıf bir vuruş gerçekleştirmesini sağlayacak yaylı bir mekanizmaya sahiptir. Standartlaştırılan bu aletin varlığı, onu düzeltmelerin etkiliğini mümkün olduğunca arttıracak bir yol olarak gören gelenekçi doktorların hoşuna gider.

Lee ve Fuhrer, Activatorla eşzamanlı olarak, uygulamacıların işini kolaylaştıran, ayarlanabilir, hareketli ve hidrolik tedavi masaları tasarlarlar. Bacak uzunluğuna dayalı tanı koymayı (Derified Leg Check) içeren bir yaklaşıma eklenen bu aletler en beğenilenler arasındadır.

Alternatif tedavilerin zengin içeriği arasından, genelde ilk adımlarına eşlik eden gizemcilikle yollarını ayıran Batılı elle tedavi yaklaşımları, yeni binyılın karşısına çıkmaya hazırdır. Bu yaklaşımlar, başta resmi sağlık sistemine girmiş olma görüntüsü ve ilaç gibi hem sevilen hem de nefret edilen bir maddenin dışlanması olmak üzere, çok sayıda üstün özelliğe sahiptir.

Hareketin içinde

Bedenler kültü

Katı toplum biçiminin ortadan kalkmasıyla açılan özgürlük alanı, yeni bedensel ifade yollarını –dans, armonik jimnastik, doğacı hareket– keşfeden çok sayıda yaklaşım tarafından kısa zamanda doldurulur. Bu yaklaşımlar vejetarizme yenileme girişimleri, doğu felsefelerine duyulan ilgi ve hatta yunan estetiğinin yeniden keşfiyle birleşir. Tıbba ya da tedaviye ilişkin bir takım önerilerin temelinde, yüzyıl boyunca güçlenecek olan "rahatlık" kavramı bulunur. Dolayısıyla, bundan böyle amaç sadece iyi hissetmek değil, aynı zamanda insanın kendi kendini iyileştirmesi, bedensel ve ruhsal hastalıklardan oluşan geniş bir yelpazeden korunabilmesidir. Önceki yüzyılın ortalarında oldukça baskın olan bedeni sıkılaştırma isteği yeniden gün yüzüne çıkar. Soğuk su banyoları, uzun yürüyüşler, çileli rejimler ve düşük kalorili gıdalar bedensel egzersizlerle birleşir.

Hareket eğitimleri ve nefes alma teknikleri, bu bakış açısında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Ancak bunlar, Birleşik Devletler'de, Bernarr Adolphous MacFadden'ın (1868-1955) ortaya attığı beden eğitimiyle karşılaştırıldığında bir hiçtir. Hijyen terapisini devam ettiren Macfadden sadece Schwarzenneger gibi çağdaş ikonların patronu olmakla kalmaz, aynı zamanda, sefaletten zafere geçişin de temsilciliğini yapar [81]. Mac-

fadden Mill Spring'de (Missouri) doğar. Alkolik bir baba ve verem hastası bir annenin çocuğu olan Macfadden, altı yaşına gelmeden, annesini ve babasını kaybeder. Ancak, cılızlığına rağmen kararlılıkla engellerin üstesinden gelir ve önce profesyonel kaç güreşçisi, ardından da kinesiterapi hocası olur. 1899'da, parolası "*Weakness Is a Crime*" (Zayıflık suçtur) olan *Physical Culture* adlı, ilgi gören bir dergi yayınlamaya başlar. Dergide yayımlanan makaleler, kötü bedensel alışkanlıklardan kurtulmanın bin türlü yolunu, Macfadden'ın, yağa bulanmış bedenini, kas yapısını gösteren duruşlara soktuğu fotoğraflar eşliğinde sunarlar.

Yıllarla beraber Macfadden, kendisinden bir beden eğitimi havarisi yaratacak olan devasa bir sistem oluşturur: konferanslar, sanatoryumlar (Kellogg kardeşlerin Battle Creek'teki San'larının karşısına devasa bir bina kurulur!), yiyecekler (özellikle, kahvaltıların vazgeçilmezi olan tahıllar, *Strentho*), restoranlar, yarışmalar.

Macfadden çok çeşitli konularda, çok sayıda kitap yazar ancak, bu kitaplarda, katı bir yaşam hijyeniyle mükemmel sağlık anlayışına dayanan tek bir felsefeyi savunulur. Macfadden beş ciltlik bir beden eğitimi ansiklopedisi de hazırlar ve kendinden öncekilerin tersine o, cinsellik ve erkeklik üzerine rahatlıkla konuşur. Böylelikle, Graham tarzı reformcuların öğütlerinin merkezinde bulunan yoksun kalma anlayışını kırar. Bir diğer bir taraftan da geleneksel aile modelini savunur. Eşinin "büyük doğurucu" adını taktığı Macfadden kaslarla, cinsellikle ve beslenmeyle ilgili görevleri olan ve bu görevlerini yerine getirmek için dolgun olmaları gereken kadın göğüslerine belirgin bir ilgi duyar. Macfadden'ın yazdığı *The Power and Beauty of Womanhood* başlıklı kitap, tartışmalara neden olan bir dizi çıplak kadın göğsü fotoğrafı içerir. Cinsellik, Macfedden'ın söyleminde o kadar ağırlıklı bir yere sahiptir ki bu durum bir süre sonra adli sorunlara neden olur. Macfadden, 1907'de, dergisinde, müstehcen bulunan bir makale yayımlamak suçundan tutuklanır. Bu dava onu, katı ilkeciliğe ve karanlıkçılığa karşı bir haçlı seferi düzenlemenin gerekliliğine ikna eder.

Bununla birlikte, Macfadden'ın yazılarının tümü, kafaların özgürleştirilmesi amacını taşımaz. Macfadden seksin ve şiddetin, kas geliştirme yöntemlerine oranla daha çok okuyucu çektiğini çabuk keşfeder. Hiçbir zaman yanılmayan bir ticari önseziyle, 1920'lerde, romantik yayınlar, dedektiflik dergileri ve magazin gazeteleri yayımlar. Bu yeni uğraşlar sayesinde multimilyoner olur. Ve böylece, beden eğitimi otelleri inşaatından filmlerin finansmanına oradan da kısa bir siyasi kariyere uzanan bir ütopya olan Yeni Dünya'yı yaratmak amacına yatırım yapabilir.

Macfadden uzun süre, *play-boy self-made-man*'in mükemmel bir temsilcisi olur. Geniş bir hayalgücüne sahip olan Macfadden, adından bahsettirmek için seksen bir yaşında paraşütle atlar. Kısa bir hastalık döneminin ardından, seksen sekiz yaşında ölür. Uzun zamandır Macfadden'ın koruması altında olan Paul Bragg, hocasının felsefesini savunmaya devam eder. "Süper-sağlık felsefesinin" *(philosophy of super-health)* savunuculuğu daha sonra Jack Lalanne'a kalır.

Aerobiğin gelişi, klasik beden eğitimini savunan hareket için öldürücü olur. Diğer taraftan, Macfadden'ın çeşitli biçimlerde kendini gösteren yapıtı, yöntemlerin tıp sınırları içine kabul edilmesine tanıklık eden yeni bir çağ açar. Genellikle işlevsel bozuklukların tedavisinde kullanılan, kassinir sistemiyle veya yapıyla ilgili olan bu yöntemler, geleneksel tıbba ait olma arzusu ile ondan ayrılma isteği arasında gider gelirler.

Çağdaşlarının davranış alışkanlıklarını sarsmak isteyen tek kişi Macfadden değildir. XIX. yüzyılın sonundan itibaren, ortak umutları sağlığı hareket yoluyla düzeltmek olan farklı sistemler gelişir. Günümüzde, bazen "duyumsal yeniden programlamalar" olarak nitelendirilen bu yaklaşımlar, Eutonie®, Feldenkrais Yöntemi®, holistik jimnastik, Body Mind Centering ve diğer "yeni beden duruşu eğilimlerinin" temsilcilerini ister istemez bir araya getiren bir zincir oluştururlar. Bu yaklaşımların hepsi, duyum-motor sisteminin biçimlendirilebilirliği sayesinde hareket duyumunun geliştirilmesinin, kaslara ilgili ya da ilgisiz –zayıf nokta burasıdır– çok sayıda rahatsızlığı önleyebileceği görüşünü paylaşırlar.

Bu dalın başında, şan hocası ve ruhani dansın dedesi Fransız François Delsarte (1811-1871) bulunur. Eğer bir kanıt sayılacaksa, beden egzersizi sözcülerinin çoğu, kısa ya da uzun sürelerle, Delsarte'ın yöntemini uygular. Bu yönteme bağlı olan daha kasıl tasarılar da gelişir. Böylece, 1820'lerde, çeşitli bedensel güçlenme programları doğar. Örneğin, Henri Clias (1782-1854) veya Fracisco Amoros (1700-1848) germelere, gerilmelere, bükülmelere, dönmelere, uzanmalara dayalı bir dizi hareket geliştirir. Jimnastik artık resmileşme yolundadır [78]. Beden hareketlerine gösterilen bu dikkat, bir önceki yüzyılın en fazla değer biçilen tedavi stratejilerinden biri olan bedensel egzersiz anlayışını –ata binmeden uzak yolculuklara kadar– güçlendirmekten öteye gitmez.

Jimnastiği bir tedavi aracı olarak görme düşüncesi, germen ülkelerde, doktor, pedagog ve doğal tedaviler hareketinin savunucusu Daniel Gottlieb Moritz Schreber (1808-1861) aracılığıyla tanınır. Schreber, günümüzde sadece *Schrebergarten*'lerde (oyun alanlarıyla donatılmış bir tür işçi parkı)

adını duyuruyorsa da, savunduğu mutlakıyetçi görüşler "bedava çabalardan" uzak duran bir dönemde, hareket kuramlarını yönlendirebilmiştir.

Bir kadınlar davası

Delsarte tarzı dans ile Ling ve Schreber çizgisindeki tıbbi jimnastik arasında, tutku evlilikleri kadar mantık evlilikleri de gerçekleşir. Elsa Gindler'in (1885-1961) iyileştirici jimnastiği bu durumun canlı bir kanıtıdır. Berlinli fakir bir ailede doğan Gindler eğitimine devam edemez; ancak ilerleyen dönemlerde akşam derslerine katılabilir. 1910'dan itibaren Hedwig Kallmeyer'in (1884-1948) Seminar für Harmonische Gymnastik'ini izler. Kallmeyer, Delsarte'ın takipçisi olan dansçı Geneviève Stebbins'in armonik jimnastiğini öğrendiği Birleşik Devletler'den gelmiştir. Gindler, bir kazanın ardından yatağa düşene kadar jimnastik hocalığı yapar. geleneksel tıbbın kendisine gösterdiği dikkatten pek hoşnut kalmayan Gindler, egzersize ve nefese dayalı diğer bakım tekniklerini inceler.

Meslek yaşamına yeniden başladığında, Gindler'ın düşünceleri değişmiştir. Armonik jimnastiğin "uyumlu hareketleri" onun için artık yeterli değildir. Ona göre, eskinin bele sarılan korsesi, toplulukla yapılan egzersizlerin ardına saklanmış bir zihinsel korseyle yer değiştirmiştir. Böylece Gindler, daha geniş kapsamlı bir felsefi ve tıbbi duruşu olan ve herkesi, kendi amaçları ve yeteneklerini belirlemek konusunda cesaretlendiren "holistik jimnastik" yöntemini geliştirir.

Gindler 1924'te Heinrich Jacoby (1889-1964) ile yakınlaşır. Gindler ve Jacoby'nin kaygıları birbirine o kadar yakındır ki ikili beraber çalışmaya karar verir. Sophie Ludwig (1901-1997) de onlara katılır. Bir sonraki yıl, Gindler, Deutsche Gymnastikbund'un kuruluşuna katılır. Gindler'in ideali, dönemin sağlık, toplumsal çalışma ve beden eğitimine ("Gesundheit, Sozialarbeit und Leibesüngen", 1925'teki bir konferansın başlığı) dayalı ideolojisiyle örtüşüyor gibidir. Diğer taraftan Gindler, nasyonal sosyalizme karşı çıkar ve 1933'ten itibaren, çalışmalarının resmi makamlarca tanınmasını reddeder. Savaştan sonra, Sophie Ludwig'in yardımıyla yeniden eğitim yaşamına döner. Ülkeyi terk etmek zorunda kalmış olan Jacoby'le yeniden bir araya gelir. *Last but not least*, Wilhelm Reich (1897-1957) ile yakın ilişkiler kurar.

Gindler'in geliştirdiği holistik jimnastiğin Avrupa kökenli yenilenmesini Louise "Lilly" Ehrebfried'a (1896-1994) borçluyuz. Alman asıllı Louise Ehrenfried, 1933'te, aldığı tıp diplomalarını kabul etmeyen Fransa'ya göç eder ancak bu durum, onun kendini sağlık eğitimine adamasına

engel olmaz. Ehrenfried'ın yaklaşımı tam anlamıyla jimnastik sınırları içinde kalır ve gerinmelere, uzamalara, nefes egzersizlerine öncelik verir. Ehrenfried'ın geliştirdiği yöntem, kas tansiyonlarını düşürmek için hareketlerin kullanıldığı bir jimnastiğe dayanır. Ehrenfried, Fransa'da kayda geçirilen elli dövüş sanatından biri olan Kinomichi®'nin kurucusu Noro Masamichi (1935) gibi beklenmedik bir mirasçıya sahip olacaktır. Kinomichi, geleneksel aikido ile Masamichi'nin 1978'den itibaren, yedi yıl boyunca eğitimini aldığı Ehrenfried tarzı enerji jimnastiğinin birleşimidir.

Olmak ya da olmamak

Frederick Matthias Alexander bazı gündelik beden duruşlarının gerçek fiziksel ya da ruhsal sorunlar doğurabileceğini öne sürerek dünya çapında bir ün elde eder. Bu savdan hareketle, hastaların kasıl gerilimlerini denetleyebilmelerine olanak veren bir yöntem geliştirir.

Tazmanya'da doğan Alexander, ilk olarak Shakespeare oyunculuğuyla tanınır. Bununla beraber, Alexander'ın kariyeri sürekli ortaya çıkan ses yitimleri altında ezilir. Sesi bir gidip bir gelen Alexander, sahne üzerinde yanlış bir şeyler yaptığını düşünür. Duruşuyla sesi arasında nedensellik bağları bulana kadar, ayna karşısında kendini inceler. Ve bazı dengesiz beden hareketlerinin sağlığı bütünüyle etkilediği sonucuna varır. Dahası, kötü duruş kişinin karakterini de etkileyebilmektedir.

Alexander, 1900 ve 1904 yılları arasında, Sydney'de bir drama sanatı konservatuarını yönetir ancak ilgi alanları onu, araştırmaya yönlendirir. Zira geliştirdiği yöntem başta ses kontrolü üzerinde durmasına rağmen, kısa zamanda, daha fazla kişiye ulaşmasına olanak verecek biçimde, zihinsel, bedensel ve ruhsal boyutları da kapsar hale gelir. Alexander, tıp kodamanlarına yaklaşmasını sağlayacak tavsiye mektuplarıyla donanmış olarak, 1904'te Londra'ya gider. 1931'de, kardeşinin de yardımını alarak, Londra'da, beden duruşu yoluyla ses gelişimi eğitimi veren okulunu açar. Aynı dönemde düzenli olarak Birleşik Devletler'e gider; İkinci Dünya Savaşı sırasında uzun süre bu ülkede kalır. Alexander'ın yarattığı etki, tüm bu yıllar boyunca büyür ve sanat ve siyaset dünyasından çok sayıda kişi, onun çalışmasını takdir eder. Alexander aralarında, simgesel bir başlık taşıyan, 1969 tarihli *The Resurrection of the Body*'nin de bulunduğu dört kitap yayımlar.

Tumturaklılık, zaman zaman Alexander'ın yöntemiyle de karıştırılan bir diğer paramedikal protokolün de merkezinde bulunur. Alfred Wolfsohn da, (1896-1962) geliştirdiği duygusal çözümleme tekniğine "sesle

tedavi" adını verir. Berlin'de doğan Wolfsohn, on sekiz yaşındayken, Fransız cephesinde savaşması için orduya alınır. Bu görevden mahvolmuş bir halde çıkar ve özellikle, gördüğü kâbuslardan şikâyet eder. Kısa bir dönem hukuk okuduktan sonra birkaç şan dersi alır. Çok sayıda "hoca" dener ancak bunların pek azından hoşnut kalır. Daha sonra, geleneksel eğitimi bir kenara bırakır ve kişisel araştırmalara girişir.

Wolfsohn yaşamını ticaret memurluğu yaparak ya da sinema ve sinagoglarda piyano çalarak kazanır. Şartlar elverdiğinde ise, konuşma zorluğu gibi sorunları olan kişilere şan dersleri verir. Kısa bir süre sonra, "seslerini kaybeden" kişilerin gırtlaklarında bir sorun olmadığını, ancak bunların duygusal sıkıntılardan şikâyetçi olduklarını saptar. Wolfsohn deneyimlerini yazıya dökmeye başlar. 1939'da Hitler Almanyası'ndan kaçar ve Londra'ya sığınır. Çürüğe çıkarılana kadar Britanya ordusunda görev yapar. Sivil yaşama geri döndüğünde, bir grup sadık öğrenciyi etrafına toplar ve bazılarını hiçbir zaman tamamlayamadığı metinler yazmaya devam eder. Wolfsohn'un çalışmaları tiyatrocu Roy Hart (1926-1975) tarafından devam ettirilir.

Bir Alexander'ın arkasından bir başkası çıkabilir

Tek ortak noktaları yaratıcılarının soyadları olan, Frederick Matthias Alexander ile Gerda Alexander'ın yaklaşımları arasında, bunların birbirlerine karıştırılmaları olasılığından dolayı atlanmaması gereken bir basamak vardır.

Alman Gerda Alexander (1908-1994) Wuppertal'de (Renan-Vestfalya) doğar. Küçük yaşta müzik (piyano) ve dansla tanışır, Berlin konservatuarında müzik derslerine katılır ve dansçı Mary Wigman sayesinde anlatımsal dansı keşfeder. Müzik eşliğindeki harekete duyduğu ilgiyi, İsviçreli müzikolog ve pedagog Émile Jacques-Dalcroze'un (1865-1950) öğrencisi olan Otto Blenndor'un yanında Dalcroze tarzı ritim eğitimi alarak yaşama geçirir.

Yaşamını tiyatro ya da danstan kazanmayı düşünen Gerda Alexander, yirmi bir yaşında şiddetli eklem romatizması geçirir ve endokardit olur. Hastalığın üzerinde önemli izler bıraktığı Gerda Alexander meslek yaşamına yeniden yön vermek zorunda olduğunu görür. Üstelik kendisine günlerinin sayılı olduğu söylenir.

Bu üzücü tahmine rağmen, kalan sağlığından en iyi biçimde yararlanmaya kararlı olan Gerda Alexander, iyileşmek için kasların gevşemesi, doğal hareket ve güçten tasarruf üzerine araştırma yapmaya başlar.

Hokkabaz Enrico Castelli ile yaptığı bir görüşmeden derinden etkilenir. Berlinli Anna Hermann'ın, Hint köylülerinin kendilerine özgü bedensel dayanıklılıklarını konu alan konferansını da dinler.

Daha sonra, İsveç'te, çocuk bahçeleri, devlet okulları, hastaneler ve sanat eğitimi merkezlerinde ritim hocası olarak çalışan Gerda Alexander, artan talebe cevap verebilmek için, 1940'ta bir mesleki eğitim okulu açar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, yavaş yavaş, "eutonie" kavramını geliştirir. Kökenbilimsel olarak eutonie "iyi gerilim" anlamına gelir. Gerda Alexander Eutonie®sinin amacı, işlevsel bozuklukları önlemek için kas gerginliğini kullanmak, kan akışını düzenlemek, kan basıncını azaltmak ve bedensel duyumları uyararak bedenin ve zihnin birbirleriyle iyi geçinmelerini sağlamaktır. Eutonie kısa zamanda iyi bir üne kavuşur ve Avrupa, Kuzey Amerika ve Güney Amerika'da seminerler düzenlenir.

Talihsiz bir tarihsel rastlaşma nedeniyle, Alexander'ın yaklaşımı sıklıkla Moshe Feldenkrais'in (1904-1984) bedensel koruma yöntemiyle karıştırılır. Batı Rusya'da doğan Feldenkrais, on beş yaşındayken Filistin'e doğru haç yolculuğuna çıkar. Kutsal topraklarda önce işçilik sonra da yerölçümcülüğü yapar. Geç denebilecek bir yaşta eğitime geri döner ve özellikle psikolojiyle ilgilenir. Feldenkrais, 1929'da yayımladığı ilk kitabını adadığı ve ateşli bir öncüsü olduğu Japon sanatı jiu-jitsu'ya büyük ilgi duyar. 1929'da yayımlanan bu ilk kitabı, Fransız eczacı Émile Coué'nin (1857-1926) kitabının İbranice çevirisi izler.

Feldenkrais, bundan kısa bir süre sonra, Fransa'da önce elektrik mühendisliği daha sonra da fizik alanında eğitim görmesini sağlayan bir burs kazanır. 1933'te École des travaux publics'ten diploma alır ve atom çekirdeğinin parçalanması alanında araştırmacı olur. Bununla beraber, 1935'te Nobel Ödülünü kazanan Irène Curie ile Frédéric Joliot'nun yakınlığı, Feldenkrais'i, zamanının çoğunu ayırdığı dövüş sanatlarından vazgeçirmez. Feldenkrais'in 1932'de yayımladığı *La Défense du faible contre l'agresseur* (Zayıfın saldırgana karşı savunması) başlıklı kitap, yetmişten fazla yeniden basım yaparak klasik unvanını kazanır. Aynı dönemde, Feldenkrais judonun kurucusu Jigoro Kano (1860-1938) ile yakın arkadaşlık kurar. 1936'da, disiplinin en üst aşamasını simgeleyen siyah kuşağa sahip iki Avrupalıdan biri olur.

Savaş, İngiltere'ye kaçan ve orduya katılan Feldenkrais'in, bilimsel ve atletizmle ilgili çalışmalarına nokta koyar. Tedavisinin oluşumunu sağlayacak olay bu dönemde gerçekleşir. Bir düşüş, Feldenkrais'in geçmişte spor yaparken aldığı bir yarayı yeniden canlandırır ve Feldenk-

rais, kendini, bir dizinden sakatlanmış halde bulur. Bu hastalık halinden kurtulma isteği onu fizik, psikoloji ve dövüş sanatları alanlarındaki bilgilerini bir araya getirmeye iter. Feldenkrais'in dikkati, Frederick M. Alexander'ın çalışmaları üzerine de yönelir. Aynı dönemde Georges I. Gurdjieff'in felsefesini de inceler. 1949'da, Feldenkrais'in ilgi alanlarının çeşitliliğini göstermesi açısından önemli olan ve biyolojik tepkeye (refleks) geniş bir yer ayırarak onun korku ve anksiyete kuramını anlatan *Body and Mature Behavior* (Beden ve olgun davranış) yayımlanır.

Feldenkrais 1950'lerin başında İsrail'e döner ve burada, bir taraftan ordu adına bilimsel araştırmalar yaparken diğer taraftan, kendi adını taşıyan yöntemi ile onun iki temel parçası olan Functional Integration® (işlevsel birleşme) ve Awareness Through Movement®'ı (Hareket yoluyla bilinçlenme) mükemmelleştirir. Temel ilke, yine, bedensel hareketlerle tepkesel çalışmayı birleştirmektir.

Yeniden çalışır duruma getirme yaklaşımları her zaman aynı güler yüzle karşılanmaz. Berta ve Karl Bobath'ın kılavuzlu jimnastiği, Felicie D. Affolter'in duyumsal bütünleşmesi, Jean Ayres yöntemi ya da Andreas Fröhlich'in bazal uyarması çağdaş ergoterapi uzmanlarının silahlarıyken, diğer tedaviler kabul görmek için mücadele ederler. Buna karşın, Body-Mind Centering®'in öncüsü Bonnie Bainbridge Cohen örneğinde olduğu gibi birkaç isim, hareket aracılığıyla iyileştirici pedagoji alanındaki alternatif tedaviler tarihine damga vurur. Bainbridge Cohen'e göre, beden hareketleri zihin hareketlerinin aynasıdır. Dolayısıyla, bedenin tümüyle uyum içinde olmasını sağlayacak bir "bedensel eğitim" gereklidir. 1943'te doğan Bainbridge Cohen, on altı yaşından itibaren, özürlü çocuklara dans dersleri verir. Fizyoloji ve anatomiye büyük bir ilgi duyar ve bu alanlar, daha ruhani değerlerin ötesinde, Cohen'in oluşturduğu sistemin kilit taşları olarak kalırlar. Cohen 1963'te, Ohio State University'den ergoterapi uzmanı diploması alır. Ardından, Bobathların, koreograf Rudolh von Laban'ın (1879-1958), Judith Kestenberg'in (1910-1999) ve hareket kuramının oluşması için çalışan diğer kişilerin oluşturdukları öğretilerden yararlanır.

Söz dinlemez çıraklar

Ida Pauline Rolf (1896-1979) kamp yaparken bir at kazasının kurbanı olur. Columbia (New York) Üniversitesi'nde biyokimya alanında doktora yapmış ilk Amerikalı kadınlardan biri olan Ida Rolf, kendisine uygulanan geleneksel tedavilerden hayalkırıklığına uğrar ancak bir osteopati

uzmanının ilgisinden hoşnut kalır ve alternatif tedavi sanatı üzerine düşünmeye başlar. Homeopatiye ilgi duyan (Cenevre'de dersler izler) Rolf, kendini kronik hastalıkların tedavisine adar. Bunu yaparken, yavaş yavaş, farklı bedensel egzersiz biçimlerini, özellikle de yoga ve osteopatiyi incelemeye başlar. Ida Rolf, beden yapısının devinimsel ve fizyolojik işlevler üzerindeki etkisiyle uğraşırken beden duruşu ile hareketin "bütünüyle ağırlık yasalarına tabi olmaları" (!) gerektiğini savunan "yapısal bütünleşme" kavramını ortaya atar.

Rolf çok sayıda kaynaktan etkilenir. Örneğin, homeopatinin izinden giderek semptomların, önceki hastalıkların kalıntıları olduğuna güvence verir. Osteopatiden iskelet hareketleri felsefesini alır. Üstünkörü incelediği yoga ve Alexander yönteminden "yaşanmış beden" düşüncesini ödünç alır. Tüm bu ilkeleri, mantıkçı Alfred Korzybski'nin (1879-1950) genel anlambiliminin gölgesinde değerlendirir. Ancak Rolf, gerçekleştirdiği çok sayıda görüşme ve verdiği çok sayıda konferansa rağmen osteopati ya da kiropraktik uzmanlarını ikna etmeyi başaramaz. Karşılık olarak bu kişilere suçlamalar yöneltmekten de geri durmaz.

Rolf, Gestalt psikoterapisinin kurucusu Fritz Perls'in daveti üzerine, Institut Esalen of Big Sur'de (California) "Rolfing"ini öğretme fırsatını yakalar. 1970'lerin başında Boulder'da (Colorado) Rolf Institute bünyesinde eğitim vermeye başlar. Bu andan itibaren, Rolf'ün tasarısı on maddeli bir protokol sayesinde biçimlenir ve böylelikle Rolfing, diğer el işlemi yaklaşımlarından açıkça farklılaşma olanağını bulur.

Çok az alternatif tıp araştırmacısının, Rolf'ünkiler kadar çok söz dinlemez çırağı olacaktır. Başta Judith Aston olmak üzere, çırakların çoğu, Rolfing® mirasını belinden yakalayarak kendilerine çeker. Dans, beden eğitimi ve tiyatro eğitmeni olan Aston 1960'ların başında, Ideo-Kinetic adlı bir hareket eğitimi yöntemi geliştirir. 1968'de geçirdiği bir trafik kazasının ardından Rolf'ün sunduğu tedavilerden yararlanır. İki kadın pek çok ortak umudu paylaşırlar; öyle ki Rolf Aston'dan, temelde Rolfing'i tamamlayacak Rolf-Aston Structural Patterning'i biçimlendirmesini ister. Ne yazık ki, kuramsal farklılıklar onları ayırır. Örneğin, Rolf'ün tersine Aston, beslenmeye çok önem vermez. Kriz kaçınılmazdır. 1970'lerin ortalarında Aston, Aston-Patterning adını verdiği ve gündelik hareketler (uyanmak, çalışmak, spor yapmak...) üzerinden kişisel gelişmeyi amaçlayan yöntemini geliştirir.

Rolf'ün mirası Joseph Heller tarafından da güvence altına alınır. 1940'ta Polonya'da doğan Heller, on altı yaşındayken Birleşik Devletler'e

gelir. Pasadena'da çalışır ve NASA hesabına, uzayda yerçekimi ve stresin etkilerini araştırır. Ancak 1970'lerin başında hümanist psikolojiye merak sarar ve yaşamına yeni bir yön verir. Yıllar boyunca biyoenerji ve Gestalt'i öğrenir ve John Cunningham Lilly ("su kesimi sandıklarının" öncüsü), W. Brough Joy (koruyucu, önleyici enerjetik tıp), aile terapisti Virginia Satir, Hal ve Sidra Stone (Voice Dialogue) ya da Judith Aston'ın verdikleri eğitimlerden yararlanır. Ancak Heller'ı en fazla etkileyen kişi Ida Rolf'tür. Heller 1975'te Rolf Institute'ün başkanı olur. Bununla beraber, balayı kısa sürecektir. Heller, Rolfing'de, beden ile zihin arasındaki ilişkiye yönelik dikkatli bir incelemenin eksik olduğunu düşünür. 1978'de Rolfing yandaşlarıyla yolunu ayırır ve San Francisco körfezine yerleşir. Bir yıl sonra yaklaşımı Hellerwork®'ü gün yüzüne çıkarır. Şüphesiz Hellerwork, Rolfing'den fazlasıyla etkilenmiştir ancak diğer taraftan, yaratıcısının çok çeşitli bilgilerinin bir sentezidir.

Kısa zamanda, Rolfing'den türeyen farklı yöntemler ortaya çıkar. Örneğin, bu yöntemlerden biri olan Intégration Posturale® parmaklarını, avuç içini, dirseğini ve kendi ağırlığını kullanan bir uygulamacının farklı bağ dokularını çimdiklediği, yoğurduğu, sıktığı sert bir masaj tekniğidir. Ayrıca, iyileştirici hastalarına şifalı enerji dengesizliklerini tetiklemek için, soluk alma veya almama egzersizleri önerir.

Bu pek de yumuşak sayılamayacak yöntemin yaratıcısı, Miami Üniversitesi'nde felsefe profesörlüğü yapmış olan 1933 doğumlu Jack W. Painter'dır. Hareket etmesini engelleyen kas tansiyonundan şikâyetçi olan Painter, aralarında yoga, Gestalt ve Rolfing'in de bulunduğu çok sayıda yöntemi dener. Duyguların tedavideki önemini sezer ve Reich'in kuramlarına yönelir. Mükemmel çarenin arayışında olan Painter, öğrendiklerinden ustalıklı bir karışım hazırlar ve kısa zamanda, masajların ötesinde, psikoterapötik hatta ruhani bir etki yaratmayı amaçlayan bir teknik önerecek bir aşamaya gelir.

Bayanların mutluluğu

Aslına benzer kopyalarla çoğalan tek yaklaşım Rolfing değildir. Kopyalama eğilimi, Françoise Mézières (1909-1991) tarafından geliştirilen bedensel çalışmayı devam ettirenler zincirinde de ortaya çıkar. Hayranlık her seferinde yerini, ilk örneği geçme umuduna bırakıyor gibidir.

Saygon'da doğan Françoise Mézières, soyadını, 1940'ların sonunda geliştirilen ve klasik kinesiterapiyle yollarını ayırmış bir teknik olan kasıl germe yöntemine verir. Her şey çok rahat geçen bir gençlik dönemiyle

başlar. Mézières'in babası büyükelçilik görevlisidir ve aile şatafatlı bir yaşam sürmektedir. Efsaneye göre, ailenin emrinde çalışan on iki hizmetçi vardır ve bu nedenle dokuz yaşındaki Françoise, ne tek başına giyinmeye ne de yalnız banyo yapmaya alışkındır. Dahası, Françoise cılız, sakar ve disleksiktir. Ancak bu zayıflıkları onun kinesiterapi uzmanı ve masajcı olmasını engellemez. 1938'de Fransız ortopedi ve masaj okulundan mezun olur ve yine bu okulda eğitmenlik yapmaya başlar.

Mézières, *La Gymnastique statique* (Statik jimnastik) başlıklı kitabını yayımladığı 1947 yılında geleneksel tıpla yollarını ayırır. Mézières bazı hastalarında kinesiterapi bilgilerinden şüphe duymasına neden olan kasıl tepkilere rastlamıştır. 1949'da *Révolution en gymnastique orthopédique* (Ortopedik jimnastikte devrim) başlıklı ince bir kitap yayımlar. Kapıldığı kuşkunun da etkisiyle, araştırma yapabilmek için eğitmenliği bırakır.

Mézières'in bu andan itibaren savunduğu ilkeler iki noktada özetlenir. İlk olarak, bir kuklanın hareketlerini iplerin belirlediği gibi, bedenin biçimini de kaslar belirler. İkinci olarak, bedende, Mézières'in "kasıl zincirler" olarak adlandırdığı, hastanın genel sağlık durumunu düzeltmek için müdahale edilebilecek, birbirlerine bağlı kas grupları bulunur.

Diğer taraftan, Mézières'in, çalışmalarını kabul ettirmek için zamana ihtiyacı vardır. 1967'de Vendée'de "Uzmanlaştırılmış bir yeniden yapılandırmayla morfolojik insana dönüş" gibi iddialı bir başlık taşıyan ilk eğitim programları başlatılır. Mézières, klasik dönem Yunan heykellerindeki insanın, idealindeki beden yapısını yansıttığını saklamaz.

1974 Yazı, Gers'teki Saint-Mont'da, CentreMézières'in doğumuna tanıklık eder. On yıl sonra ortağıyla anlaşmazlığa düşen Mézières, Fontainebleau yakınlarındaki Milly-la-Fôret'ye yerleşmek için Güneybatı'dan ayrılır. *Originalité de la méthode Mézières* (Mézières Yöntemi'nin özgünlüğü) başlıklı kitabını Milly-la-Fôret'de kaleme alır ve eğitmenliğe geri döner. Mézières, antroposkülptür, yani beden üzerinde yaratılacak plastik canlılık için çalışmayı tasarlar ve dolayısıyla, bazılarının yaklaşımına katmak istedikleri psikoterapi boyutundan sakınır.

Mézières'in 1991'deki ölümünün ardından yöntemde bazı değişiklikler yapılmaya çalışılır. Böylece, yöntemden türemiş pek çok yeni teknik ortaya çıkar. Örneğin, Philippe Souchard "bütünsel beden duruşsal rehabilitasyonu" yaratır. Mézières'in iki eski öğrencisi, Michael Nisand ve Charlotte Broch-Jacobsen "beden duruşsal yeniden biçimlendirmeyi" geliştirirler. Bu çeşitlilik alternatif tıp alanında az rastlanır bir özellikten kaynaklanır: Standartlaştırılmış bir eğitim programının eksikliği. Mézières

gerçek anlamda bir eğitim programı düzenlemeyerek çalışmasının farklı biçimlerde yorumlanmasına ve uygulanmasına ortam hazırlamıştır.

İlk kitabı *Le corps a ses raisons* (Bedenin kendi nedenleri vardır, 1976) tüm dünyada bir milyonun üzerinde satan Thérèse Bertherat, "antijimnastiği" alternatif kinesiterapilerin doruğuna doğru iterek sahneye girer. Yaklaşımın garip adı hem antipsikiyatriye ve bu anlayışın yarattığı kavramsal devrime bir göz kırpış, hem de kurucu bir tasarının ifadesidir. Gerçekte, Bertherat klasik bedensel yaklaşımların, kendilerine atfedilen şifalı güce sahip olduklarından kuşku duyar...

Thérèse Bertherat'nın tedavi konusunda yetkili bir kişi olacağını haber veren hiçbir önbelirti yoktur. Psikiyatrist olan kocasının ani ölümü üzerine Bertherat, iki çocuğuna bakabilmek için genç yaşta çalışmaya başlamak zorunda kalır. Bertherat, derslerde anlatılanlardan ikna olmasa da kinesiterapi diploması alır. Çalışma yaşamı boyunca, klasik yaklaşımların görmezden geldiklerini düşündüğü psikolojik ve eylemsel noktaların çok önemli olduklarını fark eder. Böylelikle, üç temele dayanan bir bedensel rehabilitasyon yöntemi geliştirir: İlk temel olarak Reich'in eklektik yöntemi, ikinci temel olarak Ehrenfried'ın holistik jimnastiği ve son temel olarak da 1972'de yanında bulunduğu Mézières'in yöntemi.

Antijimnastiği kendisiyle aynı yapıya sahip diğer yaklaşımlardan ayıran özelliği, onun, kas tansiyonlarını ve tıkanmaları gidermek için belirli bireysel ve küçük hareketlere öncelik vermesidir. Oto portrelerin ifadesi gibi tasarlanan gözleri kapalı kilden heykelcikler tarzı biçimlendirmeler, zaman zaman, tamamlayıcı olarak bu yönteme eklenir.

Bertherat'nın adlarını duyuran öğrencileri arasında, önce Bedene Yönelik Bütünsel Yaklaşımı, ardından da, neredeyse mistik sayılabilecek bir hareketle beden psikoterapisi türü olan Zayıflıklardan Kurtulma Yöntemini® tasarlayan Québecli Marie Lise Labonté vardır.

Kim kine?

Kinesioloji, sıklıkla, geleneksel tıbba ait bir kasıl yöntem olan kinesiterapiyle karıştırılır. Nispeten yakın tarihli bir buluş olan ve kendini Doğulu ve Batılı tedavilerin bir sentezi olarak sunan kinesioloji, bir sürü tanı ve tedavi aracı kullanır. Kinesioloji, gerçekte, ortak özellikleri "belirleyici kasıl el testi" tekniği olan bir grup yaklaşımı kapsar.

Kinesiolojik tıbbın kökü, ortopedi cerrahı, profesör Robert W. Lovett (1859-1924) ve yardımcısı Wilhelmina G. Wright'ın beraber hazırladıkları *Manuel Muscle Testing*'in ortaya çıktığı 1920'li yıllara kadar iner. Bu

çalışma, 1940'larda, üzerinde Florence Peterson Kendall ve Henry O. Kendall'ın düşüncelerinin filizlendiği bir yol açar. Ancak modern kinesiolojinin babası olma görevi 1918 doğumlu George J. Goodheart'a düşer.

Detroitli (Michigan) bir cerrahın oğlu olan Goodheart, 1939'da kiropraktik uzmanı diploması alır. Eğitimi sırasında, D. D. Palmer, Alva Gregory ve Hugh B. Logan gibi öncülerin yanında bulunur. Bir gün bir hastasını tedavi ederken, beden duruşuyla ilgili bir anormalliğin ciddi bir kasıl güçsüzlüğü indükleyebileceğini keşfetmekle kalmaz, aynı zamanda, bu kasıl güçsüzlüğün kasların uç bölgelerine uygulanacak dijital basınçla giderilebileceğini de fark eder. "Beden duruşunun hiçbir zaman yalan söylemediğine" inanan Goodheart, sağlık sorunlarının habercisi olarak beden dilini kullanmaya çalışır ve tanı değeri olan bir kasıl test hazırlar. Ayrıca, klasik kiropraktik öncelikle hipertonik kasları incelerken o, ilk andan itibaren hipotonik kaslarla ilgilenir. Uygulamalı kinesioloji böylece doğar.

Goodheart'ın özgünlüğü, onun çok sayıda kuram ve uygulamadan yaptığı toparlamaya dayanır. Osteopati uzmanı Franh Chapman'ın, hastalığın lenf sıvısının eşitsiz dağılımına dayalı olduğuna ilişkin görüşünü tekrarlar. Kiropraktik uzmanı Terence J. Bennett'ın nörovasküler noktalar açıklamasını yeniden düzenler. Çin tıbbından, bazı kaslar ile farklı organlar arasındaki aktarım sistemi olarak yorumladığı meridyenler sistemini ödünç alır.

1980'lerin ortalarında Goodheart'ın çalışmalarını ve eğitim programını geliştirmek amacıyla International College of Applied Kinesiology (ICAK) kurulur. Zaten yöntem kiropraktiğin hedeflerine tam anlamıyla uyum sağlar. Öte yandan, Goodheart'ın pek çok öğrencisi, Usta'nın çalışmalarını takip eder ve geliştirir. Böylece kinesioloji, bazıları şaşırtıcı olabilen çok sayıda dala sahip bir ağaç gibi büyür. Örneğin, Goodheart'ın koruması altındakilerden biri olan Alan Beardall, beynin ikili testler yardımıyla tüm bedeni yönetmek için çalışan, sınırsız güce sahip bir bilgisayardan başka bir şey olmadığını savunarak "biocomputer" modelini geliştirir. Bu tasarının, kinesiolojinin iyiliklerinden neredeyse herkesin yararlanmasını isteyen kiropraktik uzmanı John Thie'nin "demokratik tasarısı" ile hiçbir ortak yönü yoktur. Thie, tasarısını yaşama geçirmek için, 1970'lerde Goodheart'la arasına mesafe koyar ve yöntemi aile ortamında uygulanabilecek bir rahatlama tekniğine dönüştürmek için basitleştirip halka yayar. Enerji dengesini sağlamayı hedefleyen Touch for Health® yöntemi işte böyle doğar.

Çok sayıda derneğin üyesi, Pasadena'daki (California) bir kliniğin yöneticisi ve çenesi düşük bir konferansçı olan Thie, çalışmalarının sayısını ikiye

katlar. Thie'nin yolu, disleksik çocuklara yardım alanında uzmanlaşmış olan ve öğrenme zorluğu çekenler üzerinde kinesioloji tekniklerini uygulayan Paul Dennison'ınkiyle kesişir. Beynin yuğrulabilirliğine ve yapısına hayran olan Dennison, beyinsel bütünleşmeyi kolaylaştırmak için, diğer tekniklerin yanında hareketi de kullanan Edu-Kinesiolojiyi ve Brain-Gym®'i tasarlar.

Ancak Thie ve Dennison yarışta yalnız değildirler. Diğerlerinin yanında, Jimmy Paul Scott'ın da çorbada tuzu vardır. Kuzey Karolanya Üniversitesi'nde psikofizyoloji doktoru olan Scott, California'da alternatif yöntemlerden yararlanan bir beslenme işine girmeden önce, birkaç yıl ders verir. Bu büyük bio-feedback (bazı fizyolojik işlevlerin otokontrolü) uzmanı, 1978'den itibaren, hastaların enerji durumlarını dayanak alarak kineziyolojiyi, bireysel beslenme programları oluşturmada ek bir araç olarak görür. Ayrıca, kasıl test ona, alerji sorunları olan kişileri "yoklama" olanağını verir. Scott'un geliştirdiği yaklaşım Health Kinesiology™ adını alır.

İletişim kurucu Gordon Stikes ile kişilikbilim (fizyognomoninin *new age* yorumu) uzmanlarından birinin oğlu olan Daniel Whiteside'a gelince o, bu ikili kasıl test uygulamasını, geçmişten gelen duygusal tıkanmaların giderilmesine yönlendirir ve One Brain sistemini (ya da Three in One Concepts: Üçü bir arada kavramlar) geliştirir. Stikes ve Whiteside'ın çalışmaları Candace Callaway'e esin kaynağı olur. Yine psikoterapilere yakın duran "danışma kinesiolojisi", Avusturalyalı naturopati uzmanı Gordon Dickson tarafından geliştirilir.

Kinesioloji başka eğilimleri de yollarından çevirir. Yeni Zelandalı jeoloji doktoru Wayne W. Topping, 1970'lerin ortalarında Touch for Health®'i keşfeder. Büyük bir aydınlanma yaşayan Topping, İsveç masajının yanında, aralarında John ve Margaret Barton'un biyokinesiolojisinin de bulunduğu çok sayıda yöntemi inceler. Daha sonra, duygular ve sınırlayıcı inançlar üzerine yoğunlaşan bir yaklaşım olan Wellness Kinesiology'i (rahatlık kinesiolojisi) oluşturur. On kadar farklı sistemin yanında, Nogier ve Jacques Ménétrier'nin (1908-1986) çalışmalarına dayalı Etio-kinesioloji ya da 1980'de Frank Mahony tarafından geliştirilen bir hipertonik kasları gevşetme tekniği olan ve spor, sanat ya da eğitim alanında kullanılabilen "Hyperton-X" ortaya çıkar.

Bu koşullar altında, kinesioloji teriminin tedavi edici, koruyucu ya da pedagojik tasarılardan oluşan ve gittikçe genişleyen bir topluluğu ifade ettiğinden kuşku duyulmaz. Müşteri de arayışı sırasında, kullanımda olan sayısız yapı arasında, holistik kinesioloji, ritmik kinesioloji, dental kinesioloji, Hıristiyan kinesiolojinin de bulunduğunu keşfeder...

Enerjiler, Dalgalar ve Makineler

Etki altında akım

Çoklu priz

Çağlar boyunca, bütün kültürlerde, hastalığı ve iyileşmeyi bir "enerjinin" hareketine bağlayarak açıklayan bilginler olmuştur. Tıpkı bu bakış açısından doğan tedavilere verilen adlar gibi, bu temel doğal güce verilen adlar da çok sayıda ve çeşitlidir – bu anlayışın tıbbi bilimler tarihindeki farklı temsilcileri de bu durumun altını çizerler. Franz Anton Mesmer (1734-1815) bu enerjiye canlıcı manyetizma adını verir. Baron Karl Ludwig von Reichenbach (1788-1869) odik güç (fiziksel bedenden yayılan magnetizma gücü,çn.) gibi yumuşak bir adı tercih eder. Henri Bergson kendi hesabına yaşamsal atılımdan bahsederken Hans Driesch eteleşi sözcüğünü seçer. Sigmund Freud insan duyguları üzerine yürüttüğü gözlemlerini açıklamak için libido terimini kullanır. Freud'dan kısa bir süre sonra, William MacDougal hormik enerjiden bahsetmeyi tercih eder. Bu liste neredeyse sonsuza kadar uzayabilir: Charles Littlefield ve yaşamsal manyetizması, George Starr White ve kozmo-elektrik enerjisi, Wilhelm Reich ve orgonu...

Güncel enerji tedavileri, rağbette olan bilimsel hayal gücüne uygun olarak, insan bedenini, çoğunlukla, sürekli etkileşim halindeki

elektromanyetik alanlardan oluşan bir ağ olarak değerlendirirler. Söz konusu tedavilerin uygulamacıları, hastalıkların enerji alanlarındaki düzensizliklerden doğduğunu ve bu alanlara müdahale ederek, özellikle de düzensizliği gidererek hastalıkları tedavi edebileceklerini hesaplarlar.

Tüm bu yaklaşımlar, bazen kendilerine rağmen, XIX. yüzyılın ortasında yorumlanan ve Mesmer'in tanıttığı bir manyetizma anlayışının izini taşır. Güneşin, ayın ve gezegenlerin çekim güçlerinin sinirsel akışkanlığı hastalıklar yaratacak kadar çok etkileyebileceğine inanan Mesmer, mıknatısların tedavi aracı olarak kullanılabileceği savını ortaya atar. Bu manyetik güç, radyoaktivitenin 1990'ların ortalarında simgelediği şeyi simgeler: Denetim altına alınamaz, anlaşılması zor ve hem iyilik hem de kötülük yapabilecek bir güç.

Mesmerciliğin kurulmasını sağlayan olay 1774 yazında gerçekleşir. Mesmer, isteri hastası bir kadını, karın ve bacak bölgesine mıknatıslar koyarak iyileştirmeyi başarır. Tedavisini başka hastalar üzerinde de dener ve olumlu sonuç alır. Daha sonra, kendisi tarafından hazırlanmış olmaları şartıyla, tahta parçalarının da yararlı olabileceğini keşfeder. Bu durumu açıklamak için tüm dünyada var olan ve kendisinin canlıcı manyetizma adını verdiği bir manyetik eterin varlığını belirtir. Mesmer için bir sonraki aşama, sadece kendi varlığıyla ya da çeşitli el hareketleriyle müşterilerinin çevrelerini –salonlar, bahçeler, mutfak araç ve gereçleri vs– "manyetikleştirmeye" dayanır.

Ülkesindeki tıp camiasıyla arası bozulan Mesmer, 1778'de Paris'e göç eder. Başarı hemen gelir ve yerel sosyete Vendôme Meydanındaki muayenehanelerin önünde sıraya girer. Dedikodular da Avusturyalı manyetizmacının elde ettiği sonuçları abartır. Bu dönem, Mesmerciliğin ünlü simgesi "gerdel"in çağıdır. Burada, iletken bir zincir oluşturmak için birbirlerine yapışmış hastaların, ellerinde tuttukları metal tüpleri batırdıkları manyetikleştirilmiş suyla dolu bir tekne söz konusudur. Doğruyu söylemek gerekirse, Mesmer'in kliniğinde, üçü para ödeyen, biri de yoksul hastalara ayrılmış dört gerdel vardır. Seanslara, ihtiyaca göre, ya hafif ya da sert müzik bir eşlik eder. Tanıklar, Mesmer'in yaşadığı trans hallerini anlatırlar. Mesmer'e göre, öldürücü enerji boşalımının doğrudan ifadesi olan bir çırpınma krizi olmaksızın hastalığın ortadan kalkması mümkün değildir. Gerçekte, modern görünümüne rağmen manyetik tedaviye boşaltma düşüncesi sızmıştır.

Mesmercilik, beklenmedik ve moda olan bir hareketten daha uzun süreli bir heyecan uyandırır. Salonlar hiç boş kalmaz. Uzaktaki hastaları

tatmin etmek için, şişelenmiş akışkan madde ticaretine bile başlanır. 1784'te, Mesmer ve çırağı doktor Charles d'Eslon (1750-1786) 8.000 hastayı tedavi ederler. Aynı yıl, kral XVI. Louis, uzmanlardan oluşan bir komisyonu Mesmerciliği aydınlığa kavuşturmakla görevlendirir. O dönemde Birleşik Devletler elçisi olan "elektriksel sıvı"nın babası Benjamin Franklin'in üyesi olduğu komisyon, Kimyager Antoine Lavoisier (1743-1794) ve doktor Joseph Guillotin'den (1738-1814) oluşur. İki yıl süren incelemeden sonra müfettişlerin vardıkları sonuç kesindir: Uyutucu sıvı diye bir şey yoktur ve iyileşme krizleri sadece, hastaların hayal gücüne ve manyetizmacının telkinlerinin etkisine bağlanabilir.

Ne uzmanların ilk raporu ne de mesmerciliğe bağlı ahlaki tehlikeleri belirten ikinci tutanak Mesmer'i pes ettirir. Monarşinin çöküşü ve 1789 Devrimi, Mesmer'i Fransa'dan kaçmak zorunda bırakır ancak mermercilik yandaşları çalışmaya devam ederler. Bu yandaşların ilk tasarısı, gerdel kullanımının belirgin bir özelliği olan şiddetli transların önüne geçmektir. Puységur Markisi'ne (1751-1825) mal edilen ve yerini yavaş yavaş hipnoza bırakan uyurgezercilik böylece doğar. Psikoloji yumurtadan çıkmakta ve tıp dünyasında ancak anestezi alanının ilgisini çekebilmiş bu aracı açık kollarla karşılamaktadır.

Elbette, Birleşik Devletler Mesmerciliğe ilgisiz kalmaz. Sürgün edilmiş memleketlilerine tedaviyi öğretmek isteyen Charles Poyen, 1830'ların ortalarında Mesmerciliği Birleşik Devletler'e sokar. Poyen'in dinleyici kitlesi kısa zamanda büyür. Ancak dışarıda olduğu gibi Birleşik Devletler'de de, Mesmerciliğe ilişkin değerlendirmeler birbirleriyle tamamen ters düşer. Mesmerciliği tanrının bir armağanı olarak görenler, hareketi şarlatanlık olarak değerlendirenlere saldırır.

Mesmercilik yandaşları elbette türdeş bir topluluk oluşturmaz. Yandaşlardan bazıları uyurgezerciliğe övgüler düzerken bazıları da manyetik sıvı düşüncesine bağlı kalır; bazıları hastaları uyutmak için yalnızca "el hareketlerini" kullanırken bazıları ise hastalarıyla fiziksel iletişim (bazen aşırı duygusal biçimde) kurmaktan çekinmez. Bu teknik kaynaşmaya *manyeto-*, *elektro-*, *galvano-*, *etero-* ya da *nöro-* ön eklerini ustaca bir araya getiren yeni adlar eklenir: Elektrobiyoloji, elektriksel psikoloji, patetizm, psikeizm, psikodinamik, nöroloji, nörohipnoloji... Methodist kiliseye bağlı bir rahip olan Laroy Sunderland, patetizme benzeyen ancak ağırlıklı olarak frenolojiye gönderme yapan bir kuramı savunur. Diğer taraftan, Sunderland gözlemlenen isteri krizlerinin ya da toplu transların temelinde ilahi bir güç olduğuna inanmaz. Bu da tüm bu disiplinlerin Mesmer'in

yücelttiği ilkeyi paylaştıklarının bir göstergesidir: İnsan karşısındaki üzerinde dokunmadan etki yaratma gücüne sahiptir. Bu çağ aynı zamanda psikometrinin kutsanmış dönemidir...

Tanı koymak için fazlasıyla basit yollar öneren çok sayıda araştırmacı vardır. Bunların akıl hocalarından biri, psikometrinin öncüsü olan Joseph R. Buchanan'dır (1814-1899). Buchanan, yalnızca müşterilerinin ellerini tutarak tıbbi tahminler gerçekleştirebildiğini öne sürer. Geliştirdiği pazarlama yöntemi de onu tarihte ayrıcalıklı bir yere oturtur.

Buchanan Frankfurt'ta (Kentucky) doğar. Babası Joseph Buchanan Sr. mucid, doktor, gazete yayıncısı ve yazardır. Genç Joseph aile şirketinde basımcılığı öğrendikten sonra tıp eğitimi alır. Çok sayıda kadavradan alınan beyin örneklerini inceledikten sonra bu organ üzerinde uzmanlaşır. Buchanan, beynin bazı hareketleri ile elektriksel veya manyetik içsel uyarılmalar arasındaki bağları ortaya koyar. Buchanan'ın yayınları, Robert Owen ve Charles Fourier'nin düşüncelerine olduğu gibi, siyasi reformculara da yakınlık gösterir. Aynı zamanda, Buchanan tinselcilik içinde bir o yana bir bu yana koşturur ve özellikle Andrew Jackson Davis (1826-1910), doktor James Martin Peebles (1822-1922) ve diğer hareket önderlerinin yanında durur. Jeolojik fosiller gibi zihinsel fosillerin de olduğuna inanan Buchanan, yaşamının büyük bir bölümünü psişik olayları incelemekle geçirir. Ona göre, tüm nesne ve olaylar esirde ya da astral ışıkta "aralıksız izler" bırakır. Bugünkü bilimin temporal lobları gördüğü yerde tinsellik organını gören Buchanan, insan bedenindeki tüm maddelerin, deneyimli bir medyuma bilgi sunabilecek "keskin çıkışlar" ürettiğini hesaplar.

Buchanan 1842'de, *psychè* ve *metron*'dan oluşturduğu psikometri terimini kullanır. Psikometri, psişik teknikler kullanıp nesnelere dokunarak ya da onları uyararak bilgi edinme olanağı olarak tanımlanır. Bu anlamda psikometri, medyumluk sınırları içine girer ancak zihinsel yetenekleri ölçen daha bilimsel ölçüm teknikleriyle birlikte çalışmaz. Buchanan, 1880'lerin sonunda yayımlanan *Manual of Psychometry*'de, uzaktaki hastalara bile nasıl kesin tanı koyulabileceğini öğretir. Hastaların yapmaları gereken tek şey, bir zarfa bir tutam saç ve bir dolar koymak ve daha sonra bu zarfı seçtikleri bir psikometri uzmanına göndermektir...

Dinsel mıknatıs

Manyetizmanın bu geçiş dönemine damgasını vuran bir diğer kişi "elektriksel psikolojinin" öncüsü John Boove Dods'tur (1795-1872). Evrenselciler tarikatına üye olan bu rahip, 1840'ların başında, Poyen'in

ortaya koyduğu manyetik iyileştirmeye büyük bir ilgi duyar ve mesleki yönelimini değiştirir. Tarih, onun 1843 yılında, altı akşam boyunca Boston'da verdiği konferansları kaydeder. Konferans metinleri ellerinde olan 2000'den fazla dinleyici, manyetik vaazı dinlemek için bir araya gelir. Böylesi bir kalabalık, yetkilileri ve konuşmacının elektriği kutsayan düşüncelerini değersizleştirmek için kendilerini tüketen şüphecileri endişelendirir. Zira elektrik evrenin, yaratılışın ve düşüncenin "hammaddesi" olarak sunulur. Dods hastalığı "nervo-vital" sıvının miktar ve niteliğindeki eksikliklerle açıklar. Diğer bir deyişle, "elektrik sistemi" kötü beslenme alışkanlıkları, fiziksel ya da psişik olaylar nedeniyle baştan çıkarıldığında sorunlar ortaya çıkar. Neyse ki, sağlıklı kafa içinden, bu durumda Dods'unkinden... sorunlu beyinlere doğru enerji aktarımı mümkündür.

Dods'un öğrencisi olan William Fahnstock, trans halini hastanın kendisinin yarattığına ikna olarak, iradeciliği kurmak için eğitimini yarıda keser. Mesmerciliğe bağlı kalan Fahnstock, müşterilerinin kendi kendilerini anormal bir duruma sokmalarını sağlayan bir teknik uygulamaya başlar. Bundan birkaç yıl sonra Fransız Émile Coué, kendi kendini telkini kullanan benzer bir yöntemle adını duyuracaktır [62].

İsa'nın gerçekleştirdiği mucizelere açıklama getirebilen elektriksel psikoloji, diğer manyetik tedavilerle mücadele etmek zorundadır. Bu manyetik tedaviler arasından, Portlandlı (Maine) Phineas Parkhurst Quimby'nin (1802-1866) Mind Cure'ü (zihin kürü) öne çıkar. Quimby de, Poyen'den etkilenir. O da hastaları beyinden beyine aktarım yoluyla iyileştirebileceğini öne sürer ve mucizevî tedavilere eşlik etmekle övünür. Buraya kadar çok özgün bir şey yoktur. Ancak, halkın ilgisini Quimby'nin yardımcısı olan, şartlandırma sayesinde karşısındakinin aklını okuyabilen ve ortaya çıkabilecek hastalıkları araştırmak için iç organların en derinlerine sızabilen genç oğlan çeker.

Bu oyunda aldatmacanın nasıl bir rol oynadığını değerlendirmek zordur. Quimby'nin tutumu zaman içinde değişir ve samimi bir inançtan sakınımlılığa geçer.

Quimby hastalarına, manyetik çalışma sırasında kendisine telkin edilmiş olan fitoterapötik reçeteyi önerir. Yine de, tedavinin etkililiğinin tam anlamıyla tıbbi olmadığını ve her şeyden önce hastanın doktoruna duyduğu güvene bağlı olduğunu bilir.

Quimby, sonunda, bir anda şarlatan buluşlar olarak görülmeye başlanan elektrikli sıvılardan ve klasik manyetizmadan vazgeçer. Hastalarını

saran "sislerin" ya da "bulutların", onların psişik ve bedensel kimliklerini nasıl ifşa ettiklerini açıklamak için bir tür ruh çağırmacılık geliştirir. Ancak, bir kez daha, önemli olanın hastada uyandırdığı güven duygusu olduğunu tahmin eder. Geri kalanını da zaten doğa halletmektedir. Quimby'nin kariyerinin sonunda uyguladığı uzaktan tedavi bu noktada açıklık kazanır. Quimby aynı mantıktan hareket ederek, tedavinin sadece kişinin içinde taşıdığı mucize yaratma gücünü ortaya çıkardığı sonucuna varır. Quimby'nin "sağlık bilimi" "Hıristiyan bilimine" dönüşür. Hıristiyan tedavisine ilişkin bilgiler ve uygulamanın sınırları zaten belirlenmiştir, geriye kalan tek şey, onu geniş kitlelere tanıtacak yeni bir sestir. Bu sesin sahibi Mary Baker Eddy (1821-1910) olacaktır.

Mary Baker'ın maceraları

Önceki soyadı Baker olan Mary Patterson, homeopatiden hidroterapiye hatta Grahamcılığa kadar çok sayıda yöntemi denedikten sonra, 1862'de Quimby ile tanışır. Diğer pek çok alternatif tıp öncüsü gibi Baker da, art arda gelen hastalıklar nedeniyle kesintiye uğramış bir çocukluk ve öğrencilik döneminin izlerini taşır.

Bu kırklarındaki hasta, yaşadığı sağlık sorunlarından hiçbir zaman tam anlamıyla kurtulamamış olmasına rağmen bir süre Quimby'nin sözcülüğünü yapar ancak daha sonra çark eder. Bir anda Quimby'nin kendisi üzerindeki etkisini reddeder ve çalışmalarını yerer. 1866'da, Quimby'nin ölümünden sadece iki hafta sonra, tamamıyla özgün bir iyileştirme yolu bulduğunu öne sürer. Yaşadığı aydınlanmayı, Lynn'de (Massachusetts) buzla kaplı bir sokakta düştükten sonra çektiği sıkıntılara ve bir süre hasta yatmasına borçlu olduğunu dile getirir. Hastalığı sırasında İncil'de teselli ararken gerçek bilgiyi görür. Aslında Patterson, İncil'in felçlinin iyileşme ile ilgili bölümü (Matta, 9,1-8) üzerine dinsel düşüncelere dalarak sağlığına kavuşmuştur. Baker ilk çocukluk yıllarından itibaren güçlü bir inanç geliştirmiştir ve bu özelliğiyle, XIX. yüzyılın ortasında, içinde samimi bir dinsel ateş barındıran ikinci "Büyük Uyanışı" canlandırır. Sömürgelere inancını benimsetmek isteyen Anglikan Kilisesi'ne karşı koymak amacını taşıyan ve pek çoğu tıbbi söylevler saçan Hıristiyan tarikatları ortaya çıkar.

Bununla birlikte, para kazanma umudu içinde olan Baker, 1870'lerde kendini "Quimbyci" bir şifacı olarak tanıtır. 1875'te, Baker'ın, ilk eşi Glover'ın soyadını kullanarak imzaladığı kitabı *Science and Health* (Bilim ve Sağlık) yayımlanır. Soru-cevap biçiminde olan ve içinde

anlaşılması güç özdeyişler barındıran bu kitap, panteist bir doktrinin temelleri üzerine oturur. Esinli öncü, birkaç yıldır, "ahlak bilim", "metafizik bilim" ya da "metafiziğin" –Quimby'i anmak için, ondan çaldığı "Hıristiyan bilimi" adını kullanmadan önce, sistemine verdiği adlar– sırlarını öğrenmek için para ödemeye hazır öğrencilere bol bol sunduğu eğitim programını hazırlamaktadır. Bu doktrinin temel ilkesi basittir: Ruh tek gerçektir. Dolayısıyla hastalık, sıkıntı, acı ve ölüm katıksız yanılsamalardır.

Gilbert adlı bir öğrenciyle evlendikten sonra Eddy soyadını alan Mary Baker, 1879'da, resmi olarak Church of Christ'i (İsa'nın Kilisesi) kurar. Böyle olmakla birlikte, kilisenin ilk üyeleri, düşmanlarının taşkın, açgözlü ve ikiyüzlü olarak tanımladıkları Eddy'den kısa zamanda ayrılırlar. Bunun ardından Eddy, yeni Hıristiyan bilimi karargâhlarının ve Massachusetts Metaphysical College'ın bulunduğu Boston'a gitmek için Lynn'i terk eder. Obstetrik, mezatifik ve Hıristiyan bilimi hocası unvanını kullanmaya başlar. Kolejin kapanış tarihi olan 1889 yılına kadar, en az 4000 öğrenciye, Hıristiyan bilimi diploması verilir. Tüm bu öğrenciler, hastaların "dirilişlerine" eşlik etmek üzere eğitilmişlerdir.

Kilisenin ilerleyişi yükselen bir eğri çizer ve ilk başlarda elli kadar olan üye sayısı, 1890'da 9000'e, XX. yüzyılın başında ise 40.000'e çıkar. Aylık bir dergi ve tapınaklar ortaya çıkar; şifacıların (çoğunluğunu kadınlar oluşturur) sayısı ise ikiye katlanır. Hıristiyan bilimi uygulamaları, dişotu yöntemi (acı kontrolü), jinekoloji (doğum "rüyasını" yönetmek... ve doğum yapan kadınların acılarını kontrol altında tutmak) ve uzaktan iyileştirme gibi uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasıyla biçimlenir.

Hıristiyan biliminin halk nezdinde elde ettiği başarı, kalpten duyulan Tanrı çağrılarını uyandırdığı gibi, kışkançlıkları da tetikler. Quimby'nin diğer hastaları, örneğin Primitive Mind Cure'üyle Warren Felt Evans (1817-1889) ya da Mind Cure Science'larıyla Anetta ve Julius Dresser zihinsel iyileştirmeyi incelerler. Baker'ın, Mental Science'ın kurucusu olan A. J. Stewart gibi yakınları da gemiyi terk eder. Kısa bir süre sonra, bu girişimlerin tümü New Thought (Yeni Düşünce) adıyla etiketlenir. Bu ad, Yahudi-Hıristiyan geleneğini, deneyüstücülük, tinselcilik, gizemcilik, Swedenborgçuluk ya da Asya kökenli felsefelerle birleştiren bir hareketi temsil eder. Bu niyetler karışımı (adı ve amaçlarıyla 1980'lerin new age'ini hatırlatır) Hıristiyan bilimine, Hıristiyanlığı gerçek bir imalat markası haline getirme ve ayrım gözetmeksizin tüm New Thought kürlerini lanetleme imkânını verir.

Malice Harikalar Diyarında

Yeni dinsel-felsefi tedavi, gelenekçi tıp uzmanları üzerinde, bir anda zararsız kabul edilmeye başlanan homeopatinin yarattığından daha büyük bir öfkeye neden olur. Elbette, bildirilen iyileşme vakalarından çoğu, psikolojik bir etki ya da doğanın iyileştirici gücüyle açıklanabilir. Oysa Hıristiyan biliminin savları, iyi bilinmeyen ancak kırıkları ya da kanseri iyileştirdiğini öne süren ve sınırları nispeten belirlenmiş olan bu alanların ötesine geçer. Teknik kısa zamanda sınırlarını gösterir. XIX. yüzyılın sonunda, çok sayıda makale, sadece düşünceyle tedavi edilen yandaşların apandisit, zehirlenme ya da difteriye bağlı ölümlerini haber verir.

Eddie salgın düşüncesini reddeder ki bu şaşırtıcı değildir ancak, sanki gelenekçi tıp uzmanlarının hışmından korunmak için, öğrencilerine çocuklarla ya da bulaşıcı hastalıklar taşıyan hastalarla ilgilenmemelerini buyurmak zorunda kalır. Bu, bir gelenekçi doktor tarafından reçetelenen morfini kullanan, torunlarına aşı yaptıran ve üvey ablasının mastektomi ameliyatı yaptırmasını onaylayan ve tüm bu yaptıklarını haklı gösterecek nedenler bulan Eddie'nin çalışmasına damgasını vuran tek çelişki değildir.

Hıristiyan biliminin kusursuz dünyası Eddy'nin geliştirdiği tedavinin varlığından şüphe duyulamaz eksikleriyle sarsılır. Eddy'e göre bu sarsıntının tek bir nedeni vardır: Malicious Animal Magnetism (MAM, kötü canlıcı manyetizma). MAM, evrendeki tüm kötülüklerin son ve değişmez açıklamasıdır. Öyle ki Eddy kendi sıkıntılarını bile, kötü niyetli kişilerin ona doğru yaptıkları manyetik aktarmalara bağlar. Hıristiyan bilimi 1881'de, doğum sırasında metafizik obstetrik uygulamacısının eşlik ettiği hamile kadının ölümünün ardından kötü bir dönem geçirir. Bu olay, artık gelenekselleşmiş olan hastanın "inanç yanılgısı" bahanesinin arkasına sığınamayan hareket için yersiz bir reklâm olur. 1889'da, Hıristiyan bilimi yandaşları arasında yaşanan yeni bir tartışma Eddy'i Boston'u terk edip günlerini servetini harcayarak geçireceği New Hampshire'da bulunan Conrad'a gitmeye iter. Eddy Boston'a gitmeden önce, çalışır duruma getirdiği her şeyi baltalayarak etrafında kimseyi bırakmaz.

Eddy, üç yıllık sessizliğin ardından, doktrininin ufak tefek değişikliklere uğramış biçimiyle, sahne ışıkları altında geri döner. Örgütlenme daha sertleşmiş, görevler daha iyi dağıtılmış ve ideolojinin sınırları kesin olarak belirlenmiştir. En önemli değişim, tıbbın bir noktaya kadar geri plana itilmiş olmasıdır. Eddy'nin 1910'daki ölümünün ardından hareket, koşulsuz inanç özgürlüğüne dayalı Amerikan ülküsüyle uyumlu, eksiksiz

biçimde yapılandırılmış başlı başına bir dine dönüşmek için uzun bir kabuk değiştirme süreci geçirir.

Kıyamet ve mikroplar

XIX. yüzyılda, özellikle Birleşik Devletler'de, İncil ile tıp arasında köprüler kurmak alışılmadık bir hareket değildir. Hıristiyan bilimi, New Thought temsilcilerinin yanı sıra, şüpheli şifacı peygamberlerle de savaşmak zorundadır. Bu şifacı peygamberlerden biri İskoçyalı John Alexander Dowie'dir. Bu tarikatçı papaz bir süre Avustralya'da kaldıktan sonra, 1893'te Chicago'ya yerleşir. Gerçekleştirdiği birkaç tıbbi mucizenin ardından onu iyi dilekleriyle karşılayan halkın ve halktan daha endişeli olan yetkililerin dikkatini çeker. Zaten Dowie pek çok defa hüküm giymiştir. Dowie, Christian Catholic Church'ü kurduktan sonra yüzyıl dönümünde geniş bir arazi satın alır ve kısa zamanda 10.000 kişinin yerleştiği Zion adlı bir kent kurar. Ancak kentini bir zorba gibi yönetir. Dowie'nin gösteriş tutkusu sonunda yandaşlarını sinirlendirir ve Dowie 1906'da iktidarı elinden kaçırır.

Kutsal Ruh'a ve büyüleyiciliğe büyük önem veren bir Protestan din hareketi olan Hıristiyan Yortusu görevlileri, XX. yüzyılın ilk on üç yılı boyunca beklenmedik iyileştirmeler gerçekleştirirler. Bu görevlilerden biri, evanjelik şifacıların tanınmış bir siması olan Aimee Semple McPherson'dır (1890-1944). McPherson, Kanada'nın kırlarını terk edip Los Angeles'a geldiğinde büyüleyici güzelliğiyle üne kavuşur. 1918'de şifacı olarak çalışmaya başlar, 1932'te Angelus Temple adlı bir kilise kurar ve aylık bir dergi yayınlar. Özellikle gazetelerde kendinden bahsettirir ve böylece, parçalardan gerçek bir söylence bütünü yaratmayı başarır. Ancak rekabet bir kez daha sertleşir. Charles Price, Fred F. Bosworth, Raymond T. Ritchey ya da Maria B. Woodworth-Etter yolu tıkarlar. Büyük ekonomik bunalım, radyo ve televizyonun gelişiyle daha önce hiç olmadığı kadar güçlü olarak yeniden doğan ruhani iyileştirme tekniğinin etrafında toplanan farklı kiliselerin çalışmalarını yavaşlatır. T. L. Osborn, Jack Coe ya da Asa Alonzo Allen (1911-1970) gibi evanjelistler adlarını duyurmak için bu durumdan yararlanırlar.

Arkansas'ta doğan Allen, öğretisinin köktenciliğiyle diğerlerinden ayrılır. Önce metodist sonra da yortucu olan bu pişman hırsız, Oral Roberts'ın hitabet yeteneğinin etkisi altında kalır ve evanjelist bir şifacı olur. 1953'te, anahtar sözcüğü "mucize" olan bir radyo programı hazırlar. Üç yıl sonra, dedikodular, Allen'ın ayinlerine katılanların başlarından ve

ellerinden mucizevî bir sıvı aktığını aceleyle bildirirler. Allen'ın, başlığı doğal olarak *Miracle Magazine* olan dergisi 300.000 aboneye güvenebilecektir. Allen'ın vaazlarını verdiği yer olan devasa çadır ise binlerce insanı ağırlar.

1950'li ve 1960'lı yıllarda, köktenci şifacıların dinleyici sayısında azalma olur. Yeni vaizlerin söylevlerinde "ruhları kurtarma" gibi yeni kavramlar belirir. Bununla beraber, 1985'te, binlerce kişiden oluşan topluluğuna İsa'nın uzak mesafeden bile eklem yangılarını, migren ağrılarını ya da kanseri iyileştirebildiğini söylemekten çekinmeyen David Terrell örneğinin kanıtladığı üzere, damar bütünüyle kurumamıştır. Teleevanjelizm çağı başlar.

Teleevanjelistler

"Hıristiyan iyileştirmenin Barnum'u" adı verilen Oral Roberts'ın gösteri, inanç ve tıbbı bir araya getiren çok sayıda vaiz kuşağının akıl hocası olduğundan kimsenin şüphesi yoktur. Gerçekten de Roberts tüm dönemleri etkiler ve yöntemini sürekli yenileyerek sahnede kalmayı başarır. Örneğin, bu büyük sirk sakini, 1960'larda, sirkten kürsüye geçme zamanının geldiğini hisseder. Böylece, bir özel üniversite kurar. Renkli gösteriler hazırlamak, bir tıp okulu açmak ve araştırma enstitülerini yönetmek için alışılagelmiş televizyon vaazlarının elinden kurtulur. Son olarak da, gerilemekte olan yortucu gelenekten büyüleyiciliği savunan bakış açısına geçerek değişmeyi başarır. 1960'lardan itibaren sıkça toptancılık kavramını kullanır. Bu *businessman* ve yetenekli hitabetçi, bayağı entelektüalizm karşıtlığının ve tıp karşıtı köktenciliğin tuzaklarına düşmekten kaçınan ılımlı bir söylev tutturur. 1980'lerin ikinci yarısında inşa ettirdiği hastane onun bilimle bağını koparmama isteğinin altını çizer.

Roberts elbette taklit edilir. Amerikan teleevanjalizminin bütün büyük isimleri onun torunlarıdır: Kenneth Copeland, Jimmy Swaggart, Jim Bakker, Pat Robertson (Gloria kasırgasını, dualarıyla Virjinya kıyılarından uzak tutmakla övünen başkan adayı) ve daha pek çokları. Başarının gerektirdiği üzere, *Revival* (dinsel yenilenme), hedef kitlesi yüzüstü bırakılmışlar ya da çağdaşlık kurbanları olan bir reklam madrabazlığına dönüşür. Ve parasal ve ahlaki (özellikle 1980'lerin sonunda Swaggart ve Bakker arasındaki dövüş akıllarda kalır) sıkıntılar bu oyunun devamlılığını tehlikeye sokmaz.

Elbette, Roberts bir tür dinsel gösteri iyileştirmesinin en önemli simasıdır, ancak inanç eğitmenleri yani *faith teachers* geldiğinde bitmiş

bir dönemin temsilciliğini yapmaktadır. Bu eğitmenlerin verdikleri mesaj türün bir örneğidir: Tıp gereksizdir, ilaçlar da; sadece İncildeki gerçek insanı bedensel ve zihinsel acılarından kurtarabilir. Hareketin başında Kenneth E. Hagin Sr (1917-2003) adlı evanjelist şifacı bulunur. Hagin, nispeten karanlıkta geçen uzun yıllardan sonra Tulsa'da (Oklahoma) Rhema Bible School'u kurar. On binlerce öğrenci, Hagin'in doktrininin sunduğu çok çeşitli iyiliklerden yararlanmak için lüks otellerde toplanır.

Kitle medyasının ve inancın birlikteliği Hagin'e duasını gerçekleştirme imkânını verir. XX. yüzyılın sonunda, en azından 1200 radyo istasyonu ve 200'den fazla evanjelist televizyon kanalı dalgalar yoluyla tanrısal şifa mesajını yayar.

Peygamber bağlarının kutsanmış suyu

Her ne kadar Anglofon türdeşleri kadar gürültücü olmasalar da, Kıta Avrupası'nda da tıbba düşkün peygamberler vardır. Bununla birlikte, bunlardan bazıları Tanrı adına yakınlarına yardım etme istekleriyle diğerlerinden ayrılırlar.

Belçikalı Louis Antoine'ı (1846-1912) XX. yüzyılın başında "şifacı kiliseyi" kurmaya götüren yol oldukça bilindiktir. Önce kilisede çalışan daha sonra da maden işçiliği yapan Antoine, yirmi yaşındaki oğlunun ölümünün ardından kendini toparlayamaz. Katolik inancına güvenini kaybeder ve çocuğuyla iletişim kurabilmek umuduyla ruh çağırmayla ilgilenmeye başlar. Antoine için yeni bir yaşam başlar. Almanya ve Polonya'da kaldıktan sonra, 1888'de Jemepp-sur-Meuse'e (Valonya) yerleşir.

Araştırması sırasında medyumluk yeteneğini keşfeden Antoine, gizemci bir şifacı olur. 1901'de izinsiz doktorluk yaptığı için tutuklanmasına rağmen, 1906'da eşi Jeanne-Catherine Collon'un –lakabı başrahibedir– desteğiyle yepyeni bir din kurar. Peygamberin Bağcıları adı verilen ilk birkaç çırak ruh çağırmacılık, teozofi ve Hıristiyanlıktan oluşan bu karışımı tatmak için Antoine'ın yanına gelir. Topluluğun hareketlerini ve inançlarını belirleyen on temel ilke vardır. İsa'nın şifacı bir medyumdan başka bir şey olmadığı ve varisinin de... Louis Antoine olduğu savı bunlardan biridir. Antoine'a göre –ya da daha ziyade sözcülüğünü yaptığı vahiylere göre– kötülük ve hastalık, insanın ruhani doğasına sahip çıkarak kurtulabileceği zekâsından kaynaklanır. Yani, hastalık yoktur ve acı zekânın katıksız bir ürünüdür. Her sorunun ardında "iyi zihinler" tarafından üretilen ve "diriltici dalgalardan" oluşan "manyetik şifa"

sayesinde kovulabilecek bir günah bulunur. Antoine'ın *La Révélation de l'auréole de la conscience* (Bilinç halesinin kanıtı) başlıklı kitabı Baker'ın Hıristiyan bilimini hatırlatan bu eğitimi özetler.

Büyüleyiciliğiyle geniş bir kitleyi etkileyen Antoine peygamber, acı çeken insanlığı inançla rahatlatmak, teselli etmek ve iyileştirmek için canla başla çalışır. Bireysel ya da toplu hipnozlar yapar. İlaç kullanmayı yasaklar (sadece kutsal suya izin vardır) ve böylece, mektupla şifa dağıtma imkânını yakalar.

"Peygamberin" 1912'deki ölümünün ardından başrahibe, eşinin yaklaşık on beş ülkede bilinen çalışmalarını devam ettirir. Ağırlıklı olarak Kuzey Fransa ve Valonya'da bulunan elli kadar tapınak sadık yandaşları ağırlar.

Kitlelerin kurtuluşu

Kitlesel tedavi seanslarında bir araya gelen on binlerce insan! Alternatif tedavileri konu edinen yazılara damgasını vuran tedavinin bireyselleştirilmesi düşüncesi ile söz konusu durum arasında büyük bir çelişki vardır. Buna karşın, Bruno Gröning'i (1906-1959) tarihe geçiren başarı grup tedavisine dayanır. Gröning 1948'de germen ülkelerde bir anda üne kavuşur. "Mucize doktor" inananların ağzını açık bırakan ve şüpheci gözlemcileri dertlere salan bir iyileştirme gerçekleştirme sahip olduğu izlenimini verir.

Danzig'de doğan Gröning uzun süre Batı Almanya'da yaşar ve çeşitli el işleri yapar. Gröning büyük kitlelerle ilgili ruhani mesajlar taşıdığını söyler. Hastalığın anlaşılması güç bir yolla, diğer bir deyişle görünmez bir şifalı güç sayesinde iyileştirilebileceğini öğretir. İnsan bedenini, günün sonunda enerjisi tükenmiş ve dolayısıyla yeniden doldurulması gereken bir pile benzetmekten hoşlanır. Açık konuşmak gerekirse, diğerlerinin tersine o, tedavi girişimlerinde bulunmaz ve yanına gelenlerin hastalıklarıyla ilgilenmez. Çalışması söze ve tek bir vaazla dinleyicilerini kökten din değiştirmeye çağırmaya dayanır.

Gröning'in savlarının halkın geniş bir kesiminin özlemlerinde yankı bulduğuna şüphe yoktur. Gröning'in ünü 1949'da zirveye ulaşır. Eylül ayında 30.000 kişi Münih yakınlarındaki bir köye akın eder. Gröning önce kalabalığın acılarını çekip alır, daha sonra da ilahi mesajını iletir. Tanıklar bir anda görmeye başlayan körler, tekerlekli sandalyelerini iten felçliler gibi neredeyse İncil'e değgin sahneler anlatırlar.

Bu etkileyici kişinin Paris'teki ölümün, onun yarattığı sevgi hareketine son vermemesi şaşırtıcıdır. Bruno Gröning'in Dostları Kulübü kolaylıkla

Avrupa'nın çeşitli bölgelerine yerleşip tarikatlara karşı çıkan makamları sinirlendirir.

Ve İsa buyurdu: Tıp gereksizdir.

Vahiy dünyasında rekabet serttir. Georges-Ernest Roux (1903-1981) ellerin üst üste konması ile kurtarıcı duadan oluşan tıbbi-ruhani mesajını duyurmak için esaslı bir savaş vermek zorunda kalır.

Roux, Vaucluse'de bulunan Cavaillon'da doğar. Babası inançsız bir posta memuru, annesi dindar bir katoliktir. Roux bu iki model arasında gidip gelir ve en sonunda, Platon'u keşfetmesiyle beraber Hıristiyanlıktan ayrılır. Bir süre Paris'te, şiir, edebiyat ve müzik alanlarında kariyer yapmaya çalışır. Daha sonra, altı çocuklu ailesini geçindirmek için babası gibi posta memurluğu yapar. Kademe kademe yükselir ve Avignon Garı bürosunun mektup ayırma bölümünde müfettiş yardımcısı olur.

Efsaneye göre, Roux daha bu dönemde, yaptığı işin yanı sıra pek çok hastanın yardımına koşar. Montfavet'deki devasa villası La préfète'te ziyaretine gelenlerle paylaştığı bir iyileştirme yeteneğiyle ödüllendirilmiş gibidir. 1953'te, yalnızca iyileştirme çalışmalarıyla ilgilenmek için memurluktan ayrılır. Yandaşlarının Montfavet'li İsa adını taktığı Roux, bu andan itibaren, tıbbın bütünüyle gereksiz olduğunu buyurur. Gerçekte, aracının "bilincinin kozmosla tam bir uyum halinde olması" durumunda, ellerin üst üste koyulmasıyla bütün hastalıklar mucizevî biçimde iyileştirilebilirler.

1950'lerin başında tüm Fransa'da el ilanları dağıtılır: "Dün Nasıralı İsa, bugün Montfavetli Georges!" Aynı dönemde, Hıristiyan toplantılar düzenlemek ve "Montfavetli Georges'un" sesinden dinletilen İsa'nın gerçek öğretisine uygun ayinler düzenlemek amacıyla Hıristiyan Bilgi Edinme Ajansı kurulur. Evrensel Hıristiyan Kilisesi simgelerle oynayarak 25 Aralık 1952'de, yeni İsa'nın öğretisine uygun Hıristiyan dininin sunduğu dinsel hizmetleri yüceltmek amacıyla, kendini Paris Emniyet Müdürlüğü'ne tanıtır. Yeni öğretide ruhun ferahlaması, yaşamın bütünüyle ilahi aşkla tamamlanması, kişinin ışık ve güçlü inanç aracılığıyla kendi içindeki ve çevresindeki güzeli, iyiyi ve doğruyu geliştirmesi amaçlanır.

Roux yine tarihlerin etkisinden yararlanarak 26 Aralık 1981'de ölür. Kaderlerini kiliseye bağlayanlar Roux'nun kızlarından biri olan Jacqueline Van Gerdinge'ın yanına giderler.

Eğlenceli davet

Her bölgedeki her bir kuşak kendi ilahi elçisine sahiptir. Roux'nun gidişi, 1932'de Côtes-d'Armor'da bulunan Dolo'da doğan Yvonne Trubert'in kurduğu Yoğun Yaşama Davet tarikatının doğumuna fırsat verir. Yvonne Trubert, sahip olduğunu düşündüğü iyileştirme yeteneğini güçlendirmek için şifacılara ve hipnozculara gider. Yavaş yavaş Katolik çevrelerde tanınır. Trubert'in, tüm iyileştirmelerin duayla sağlanabileceğine dair inancı bu çevrelerde hedefi on ikiden vurur.

Trubert'in Hıristiyanlık, Hinduizm ve ezoterizmi bir araya getiren köktenci söylemi, hiçbir hastalığın iyileştirilemez olmadığı sonucuna varır. Trubert yıllar içinde duaya, DNA kısaltmasını ruhun eşanlamlısı haline getiren "suya, metale ve Meryem'e değgin" bir tıp anlayışını ekler. Bu, tedavinin "bağdaştırma" yanıdır. Dua ve bağdaştırmanın yanında, yandaşlara dünyevi yasalardan kurtulmaları imkânını sunan kozmik sarsıntılar yani "titreşimler" vardır. Yararlı titreşimler topluca söylenen mantralar sayesinde elde edilir.

Yoğun yaşama davetin anahtar sözcükleri olan sevmek, dua etmek ve iyileştirmek bazılarının hoşuna giderken bazılarını rahatsız eder. Pek çok gözlemcinin birkaç bin üyeye sahip softa bir hareketin elebaşı olarak gördüğü Yvonne Trubert, yetkililer ve yüksek burjuvaziyle kurduğu kısmi yakınlıktan yararlanır. Bu çevrelerde, kanserin yanı sıra deride oluşan kabuklanmaları, böbrek kolitlerini ve daha nice farklı hastalığı iyileştirebilen şaşmaz tıbbının vaatlerini parlak ve yararlı gibi gösterebilir.

Dokunmadan dokunmak

1970'lerin ortalarında yeni bir elleri üst üste koyma biçimi bakışları üzerinde toplar: Şifalı dokunuş. Enerjiye dayalı bu tedavi kısa zamanda Anglosakson ülkelerde en fazla hoş görülen alternatif yöntem haline gelir. Buna rağmen anlaşmazlık büyüktür ve şifalı dokunuş etrafında yürütülen çok sayıda bilimsel araştırma şüphecileri yatıştırmakta yetersiz kalır.

Güncel şifalı dokunuş Karl von Reichenbach (1788-1869) ve takipçilerinin –özellikle Martha E. Rogers (1914-1994)– çalışmalarının devamında yer almasına rağmen Dolores Krieger ve Dora Kunz'un araştırmalarına bağlıdır. Amerikalı hemşire Krieger yüksek ebelik diploması almak için, bir araştırma çerçevesinde, ellerin üst üste konmasını incelemeye karar verir. 1904'te doğan Dora Van Gelder-Kunz ise teozof Charles W. Leadbeater'ın (1847-1934) yanında, ileriyi görme yetisi geliştirdiğini öne

sürer. Aralarında bir ruhani tedavi antolojisinin de bulunduğu birçok kitabın yazarı olan Dora Kunz zaten teozofi hareketinin içindedir.

Bu iki kişinin, elleri üst üste koyma tedavisi sunan şifacının şartnamesini saptamak için haklı gerekçeleri vardır. Özetle, şifacı hastanın enerji alanını iyileştirmek için 8-10 cm arası bir mesafeden ellerini kullanır. Daha sonra, alanı tıkayan tanecikleri ortadan kaldıran bir tür manyetik temizlik yapar. Son olarak da, akışları yeniden dengelemek için hastaya kendi enerjisini aktarabilir. Uygulamacının "yönelmişliği" yani müşterisine koşulsuz yardım etme isteği çok önemlidir. Dolores Krieger'in yandaşları, sadece psişik boyutta müdahaleyi savunurlar. Şifalı dokunuş yalnızca hastayı rahatlatmayı ya da uyuşturmayı amaçlamaz, aynı zamanda, bedenin kendi kendisini iyileştirme gücüne dayanarak kırıkların tedavisi üzerinde de etkili olmak ister.

Şifalı dokunuş, belki de teknik yönü güçlü bir tıbbi döneme duyulan tepkiden dolayı geniş bir topluluğu etkilemeyi başarır. Yöntemin olumlu bir özelliği özel yetenekler gerektirmemesi ve sadece birkaç saatte öğrenilebilmesidir. Bu durum, geleneksel bilgilerle desteklenemeyecek bu yöntemin gerçek değerini, American Medical Association aracılığıyla anlamaya çalışan tıp çevrelerinde çalkantılara neden olur. Zira şifalı dokunuşun elde ettiği klasik plasebo etkilerine benzer sonuçlar tartışılamaz olsa da, öne sürdüğü savlar gelenekçi tıp uzmanlarını ikna etmeyi başaramaz.

Bu şüphelere rağmen, yöntemin ilkeleri, yüksek teknolojinin ilerlemesinin etkisi altındaki Batıda gücünü kaybetmez. Bu yaklaşımın en yakın tarihli örneklerinden biri, 1970'lerin ortalarında Richard R. Pavek tarafından ortaya atılan SHEN® yani Specific Human Emotional Nexus'tur. Psikolojik bozukluklar ve ciddi sağlık sorunlarında salık verilmeyen bu yöntem hastayı kötü yönetilen duygularından uzaklaştırmak amacıyla elleri üst üste koyma ve enerji aktarımı ilkelerini devam ettirir.

Enerji alanlarının temizlenmesi düşüncesi Barbara Ann Brennan ve Sara Chapin'in geliştirdikleri tedavi yönteminin de merkezinde yer alır. Orta sınıf bir aileden gelen Brennan fizik eğitimini tamamladıktan sonra NASA'da çalışır. Otuzlarındaki Brennan, 1970'lerde ezoterizme yönelir. Catskills'e (New York) yerleşir ve düşünme uzmanı Eva (1915-1979) ve John Pierrakos'un (1920-2001) kurmuş oldukları, psikoloji ile tinselcilik arasındaki bağları ("biyoenerjetik") inceleyen Phoenicia Pathwork Center'da verilen eğitimlere katılır. 1982'de, Long Island's East End'deki (New York) en renkli eğitim programlarından birine sahip olan Barbara Brennan School of Healing adlı okulu kurar. Brennan'ın ilk kitabı *Hands of Light: A Guide to Healing Through the Human Energy Field* (Ellerin Şifalı

Gücü, 1989) çoksatar ve *new age* ezoterizmi kaynakçasının vazgeçilmezlerinden biri olur. Bu kitapta Brennan, insan bedenindeki enerji alanlarına bakışını açıklar; bu bakış Leadbeater ve Alice Bailey'nin teozofisinin izinden gider. Brennan'ın ikinci kitabı *Light Emerging: The Journey of Personal Healing* (Işıkla İyileştirme) daha faydacıdır ve enerji alanlarını denetlemeyi öğrenmek ve gerektiğinde, kusurlu "aurayı" düzeltmek gibi "enerji tedavilerinde" kullanılan araçların dökümünü yapar.

Kutupsal çekim

Kutup terapisi, elle tedaviyle birleştirilmiş enerji kavramını kullanan diğer yöntemlerden biridir. Naturopati, osteopati ve kiropraktik uzmanı olan Avusturya asıllı Randolph Stone (1890-1981) birleştirici bir tedavi kaynağı bulmakta zorlanınca Batı, Çin ve Hindistan kökenli tedavileri bir araya getirir. Her bireyin, pozitif ve negatif kutupları indükleyen ve yumuşak masajlar ile özgün hareketler yoluyla uyumlu hale getirilmesinin uygun olacağı bir atımsal enerji alanı olduğunu ortaya atan bedensel rahatlamaya dayalı kutup terapisi ya da kutupsallıkla terapi böylece doğar. Doksan bir yaşında ölen Stone geliştirdiği tedavi ilkelerini yaşamı boyunca hiç kaybolmayan bir heyecanla savunur. Bu durum onun kendine has kişiliğini ve büyük alternatif tıp doktorlarını incelemiş, pek çok farklı diyeti, egzersiz programlarını ve insanların sağlık durumlarını daha iyiye götürebilecek her şeyi –akupunktur, ayurvedik tıp, yoga ve daha birçok öğreti– denemiş olmasına bağlanabilir. Stone'un geniş bir kitleye ulaşmayı hedefleyen kitabı *Health Building*, onun biyolojik salgılardan ruhani durumlara kadar insan bedeninin tüm boyutlarını ele alan yöntemini açıklar.

Stone'un kutupsallık yaklaşımı, XX. yüzyılın son on yıllarında sayıca bol olan tedavi bağdaştırmacılığı girişimlerinin simgesel örneklerinden biridir. Terimleri, nedenleri, araçları bilerek birleştiren bu yaklaşımlar tedavi tıbbıyla rahatlık estetiğinin üst üste binmesiyle oluşur. Kapsamları, yabansılıkları ve vaatleriyle beğeni toplayan bu yaklaşımlar iyileştirmekten ziyade bakım yaparlar.

Dalgaların en iyisi

Manyetik ıvır zıvır

Her ne kadar, alternatif tedaviler tarihi ilaçları, rejimleri, hal ve hareketleri yüceltse de, "sağlık makineleri'ne" de önemli bir yer ayırır. Bazen

çok basit bazen de şüphe uyandıracak kadar karmaşık olan bu sağlık makineleri, tedavi teknolojisini reddetmeyen bir dizi hasta tarafından hemen kabul edilmelerini sağlayacak biçimde, gündemdeki bilimsel kuramlara gönderme yaparlar.

Amerikalı tıp yetkilileri 1959'da, kiropraktik uzmanlarının, en basitinden en ağırına kadar çok sayıda hastalığı tedavi ettikleri öne sürülen "ötümlü titreşim aygıtlarını" kullandıklarını keşfeder. Sonus Film-O-Sonic adlı aygıt boğuk sesli bir kasetçalara benzer [86]. Hasta, bedenine koyulan küçük hoparlörler sayesinde şifalı titreşimlerden yararlanır. Kabızlığa karşı Eski Ahit'ten bir parça, kansere karşı ise Smoke gets in your eyes'ı söyleyen Frank Sinatra'nın sesi kullanılır...

Hiçbir modern teknik buluş XIX. yüzyıl tıbbı üzerinde elektrik kadar etkili olmaz. 1750'lerde elektrikleme deneylerinin sayısı ikiye katlanır. Matematikçi Bernoulli boğduğu tavukları canlandırır, Danimarkalı veteriner Peter Abildgaard kuşlara ve dört ayaklılara kaybettikleri canlılıklarını geri verir; kısacası elektriğin sağlığı güçlendirdiği kesinleşmiş gibidir [78]. Galvani, Faraday, Andrew Cross ve diğerlerinin farklı ülkelerde eş zamanlı olarak yürüttükleri çalışmalar insanları büyüler. Kısa bir süre sonra elektromanyetizmaya, akıl hastalıkları da dahil olmak üzere çok sayıda sağlık sorununu iyileştirme yeteneği maledilir. Elektriğe verilen önem sinirlere, spazmlara ve çırpınmalara yer veren bir bakış açısı için yararlı olan beden sıvıları modelinin reddini destekler. Seçkin tıp uzmanlarına aitmiş izlenimini veren elektroterapiler, özellikle 1850 ve 1900 yılları arasında, bu yolla tanınırlar.

Elektroterapinin iki yönlü bir yaşamı olur. gelenekçi uzmanlar tarafından yürütülen araştırmalara, çoğu kez, hem yersiz hem de şarlatanca olan bir tıbbi elektrik kullanımı eşlik eder. Elektriğin klasik manyetoterapi ve mesmerciliği son derece başarılı bir biçimde sürdürdüğünü söylemek gerekir.

Tıbbi elektrik kullanımının şüpheli çağı Elisa Perkins'in (1741-1799) şifalı galvanizmiyle başlar. Perkins, Metallic Tractor'larıyla, 1776'da, yeni Birleşik Devletler Anayasası dâhilinde tıbbı aletler üretimiyle ilgili yasalar çerçevesinde, ürünü için patent alan ilk kişi olur. Doğanın kendisine bahşettiği güçle hiç durmaksızın çalışan Perkins deneyimlerini ya da sezgilerini kitaplardan öğrendikleriyle birleştirmeyi sever. Perkins'in "çekici pensinin" kaynağında bu karışımlar bulunur.

Neşter yaklaştırıldığında kasların kasıldığını saptayan, çekilecek diş ile diş eti arasına metal bir nesne yerleştirildiğinde acının azaldığını fark

eden Perkins, ağrıların bir elektrikli akışkanın fazlalığına bağlı olduğuna inanır. Böylece, biri bakır, çinko ve altının bileşiminden, diğeri ise demir, gümüş ve platinden oluşan iki iğneye sahip şaşırtıcı bir alet tasarlar.

Perkins 1975'te Connecticut'ta doktor meslektaşlarına buluşunu tanıtır. Bazıları bu buluşu alkışlasalar da, diğerleri mesmerin manyetizmasını anımsatan nesneyi beğenmezler. Bir sonraki yıl tıp birliği, Perkins'i izlemeye alır ve aleti kullananları birlikten çıkarılmakla tehdit eder.

Kendini görevine adadığını söyleyen Perkins eleştirilerle dalga geçer. Saldırılar sertleştikçe, Perkins'i beğenenlerin sayısı halkın tüm kesimlerinde ve bütün eyaletlerde artar. Ancak, Perkins'in zaferinin tadını çıkarması uzun sürmez. 1799'da sarıhumma New York'u kırıp geçirir. Kendine güveni asla olmadığı kadar yüksek olan Perkins söz konusu kente giderek salgını Tractor'ları ve deniz tuzu, sirke ve sudan oluşan bir ilaçla önlemeye çalışır. Ancak kendisi de hummaya yakalanır ve kısa sürede ölür.

Babasının tersine, Benjamin Douglas Perkins (1774-1810) doktor değildir ancak bu özelliği onun, şiddetle, tıpta galvanizm kullanımını savunmasını engellemez. Oğul Perkins, Amerika verimsizleştiği için İngiltere'ye gider. Thomas Green Fessenden adlı bir şair tarafından sipariş üzerine yazılan bir taşlama da tıpkı Tractor'lar gibi binlerce adet satar. Bununla birlikte, eski kıtada da muhalifler vardır. Örneğin, bir taşra doktoru, tahtadan bir tractordan... Sonuç aldığını ilan ederek büyük gürültü yaratır. Bu tür karşı kanıtlamaların etkileri, buluş için ölümcül olur. Oğul Perkins yüklü bir servetle Birleşik Devletler'e dönüp kitapçılık, bilim ve sanat koruyuculuğu yapar.

Yeni alanlar bulmak

Hastalıkların beden üzerine konulan metal nesnelerle tedavi edilmesine metal terapisi adı verilir. Bu tedavinin en tanınmış biçimi, hastanın kan akışını iyileştirdiği ve enerji akışını arttırdığı düşünülen bakır ya da çinko bileziklerden yararlananıdır. Ortaçağ sonrası biçimiyle metal terapisi, Victor Burq'un (1822-1884) gözlemlerine kadar uzanır. 1879'da Claude Bernard tarafından atanan ve Jean Martin Charcot'nun da üyesi olduğu bir komisyon, Burq'un çalışmalarını meşrulaştırdığı izlenimini verir [7]. Ancak, fazlasıyla Burq'unkilere benzer araştırmalar yapan Charcot'nun dürüstlüğü şüphelidir. Burq'a gelince, onun da içine kuşku düşer ve o da, zihinsel olgularla somut etkiler arasında ayrım yapmaya çalışan bir disiplinin yarattığı kötü bir alışkanlıkla, kendi kendini büyülemiş olabileceğini düşünür.

XIX. yüzyılın sonunda tıp, münasebetsiz tedavi tasarıları konusunda büyük bir değişim geçirir. Bedene ilişkin bilimlerdeki ilerlemenin, kendini farmakoloji ve faydacı bir tıp çerçevesinde ifade etmesi bir rastlantı değildir. Çok sayıda insanın iyiliği için doğanın iyileştirici güçlerine egemen olma isteği, hem yüksek frekansları kullanan hem de kurucu babalarından biri olduğu modern fizyoterapi tarihine damgasını vuran Arsène Arsonval'i (1851-1940)ve daha pek çok kişiyi büyüler. Arsonval, teknik buluşlarının yanında, aktinoloji (ışın tedavilerine –kromoterapi, helyoterapi– verilen genel ad) için de çalışır. Eşitlerinin, inkâr edilemez bir uygulama yeteneğiyle donatılmış olduğunu kabul ettikleri Arsonval, bütün bir "elektrikçi şifacılar" kuşağının akıl hocasıdır.

Elektrik perisinin iyilikleri

Alternatif elektroterapiler, XIX. yüzyılın ikinci yarısında hızla üreyip çoğalırlar. Kanseri, eklem yangısını ve daha birçok hastalığı tedavi ettiklerini vaat eden eşyalar ilgi çeker. Amerikan gazetelerinde, kravattan korseye kadar tüm manyetik akışkan biçimlerini –Galvanic Belts, Electric Insoles, Electro-Magnetic Wrist-Bands (galvanik kemerler, elektrikli ayakkabı tabanları, elektromanyetik bilezikler)– öven ilanların sayısı, sayılamayacak kadar çoktur.

Tüm bu eşyalar tıbbi elektriğin yeteneklerini övmek için, bilimsellik öncesi bir hayal gücünü kullanırlar. Judah Moses adlı kişinin 1868'de berat belgesi alan "elektrikli gözlükleri" Galvanic Spectacles'ına gösterilen ilgi böylelikle anlaşılabilir. Elektrik akımıyla beslenen bu gözlük çerçevelerinin iyileştirici etkisi belirlenmemiştir ancak kimse müşteri varlığından şüphe duymaz, zira 1880'lere kadar ürünün farklı biçimleri piyasaya çıkar.

Bir diğer ünlü manyetik hırdavat satıcısının adı C. J. Thacher'dır. Thacher'ın 1886 yılı postayla satış katalogunda akla gelebilecek tüm hastalıklara karşı etkili 700'den fazla ürün vardır. Bu aletler, genel olarak, kas kasılmaları üretecek kadar zayıf bir basınç yaratan bir jeneratöre ya da pile bağlı iki elektrottan oluşurlar.

Rakiplerinden daha ilginç bir kişi olan Edward B. Foote da çok sayıda manyetik ürünün pazarlamacılığını yapar ancak kolyeler, bandajlar ve bileziklerle yetinmez ve ürün gamına merhemleri, yağları ve manyetik şurupları da katar. Özellikle XIX. yüzyılın sonunda değer kazanan pomadlar ve merhemler tıbbi manyetizmacılığın başlıca malzemeleridir.

Yarım yüzyıl sonra, tüccarları sık sık yalan reklam yapmaktan mahkum olmuş olsalar da bu ürünlerin çoğu piyasada kalır ancak pazarlanmaları

yasalarla açık biçimde durdurulur. Örneğin, True's Magnetic Cardinal % 25'ten fazla alkol içerir ve bu özelliği onu yasadışı yapar. Dupont Morse Newbro tarafınan üretilen "herpisid" (kılcal gerginlik) örneğinde olduğu gibi bazı ürünler ise, umulmadık biçimde ayakta kalır. 1891'den itibaren ilaç olarak önerilen bu ürün, 1920'lerde Avrupa da dahil olmak üzere pek çok yerde büyük bir başarı yakalar. Newbro, zaman içinde, saç dökülmesi ve kepeğin başlıca nedeninin parazitler olduğuna ikna olur ve bu hayvancıklarla savaşacak bir tedavi aramaya başlar. Efsaneye göre, Newbro bakteriyoloji uzmanlarını toplar ve ekip, on sekiz aylık zahmetli bir çalışmanın sonunda, mucizevî bir karışım ortaya çıkarır.

Elektrikli ürünlerin zaferi sıklıkla, hastanın cildinde elektriklenmeye benzer bir yanma hissi uyandıran merhemlere bağlıdır. Ancak, kısa bir süre sonra satıcılar, bu hissi yaratma zahmetine bile girmezler. Sözcüklerin ve şifa dağıtma vaatlerinin büyüsü yeterlidir... İngiliz asıllı George A. Scott bu yoldan ilerleyerek 1980'lerin Amerikası'nda, elektromanyetik fırça ve tarak ticaretini geliştirir. Elektrik terimlerini kasten bilinçsizce kullanan reklâm, sapları ufak mıknatıslar içeren bu fırçaların ağrı kesici özelliklerini över. Hatta Scott, geliştirdiği fırçaların romatizma, kabızlık, kan hastalıkları ve diğer rahatsızlıkların tedavisinde de kullanılabilecekleri izlenimini verir. İnce bir tüccar olan Scott, birkaç kişinin tek bir fırçayı kullanması durumunda, fırçanın tedavi edici özelliğinin azalacağının da altını çizmeyi unutmaz...

Scott'ın fırçalarına (ki zaten bunlar ürün katalogunun sadece bir bölümünü oluştururlar) gösterilen ilgi 1890'larda, piyasayı Hercules Sanche's Gas Pipe'a bırakmak için, azalır. Bu gizemli adın arkasında, tüm hastalıklara karşı etkili olan bir "diadüksiyon kürü" uygulayabilmek için gerekli olan Electropoise (1893) ve Oxydonor adlı buluşlarıyla tanınan Hercules Sanche adlı bir adam vardır. Söz konusu iki buluş gözenekler yoluyla oksijen emilimini çoğaltarak bedenin elektriksel gücünü attırmak ya da dengelemek için cilt üzerine yerleştirilen, içinden metal plakalara bağlanan iplerin çıktığı metal bir silindir (silindirin içi çoğunlukla boştur) biçimindedir. "Diadüksiyonu" açıklayan ilke, Sanche'nin makineleri aracılığıyla bedene oksijen "enjekte" edilebileceği görüşünü destekler. Bu buluşlar o kadar büyük bir başarı elde ederler ki kısa bir süre sonra, The Perfected Oxygenor King, The Farador ya da The Improved Oxytonor gibi taklitleri piyasaya çıkar. Bu taklitler arasından, E. L. Moses'ın Oxypathor'u, 1915'te, postayla şüpheli reklâm ilanları dağıtılmasına karşı yıllardır savaş veren Post Office'in ilk kurbanı olarak tarihteki yerini alır.

Volt piline ya da galvanizme ilişkin ilkeleri anıştıran cümleler XX. yüzyılın başında hâlâ daha etkilidir. Electric Appliance adlı bir şirket ham maddesi bakır, keten ve yün olan kemerler üretir. Bir diğer elektroterapi aletleri üreticisi olan John McIntyre New Jersey'lidir. McIntyre, Gaylord Wilshire'ın önerdiği I-on-a-co kemerlerine yer açan koşumkolyesi için 1905'te berat belgesi alır. Ayrıca, sebzelerin gelişimi için bahçeleri de elektromanyetik aletlerle donatmayı düşünür. Theronoid ise I-on-a-co'nun taklidinden başka bir şey değildir. İki aletin arasındaki yakınlık bir rastlantı değildir. Theronoid'i piyasaya süren kişi olan Philip Ilsey, Wilshire'ın eski ortağıdır. Kuşkusuz, ayrı satılan pillerin yardımıyla yeniden doldurulmaları gereken bu aletlerden hiçbiri, gerçek anlamda elektrikli değildir. Piyasa, hukukun karşılarında çaresiz kaldığı bayağı üçkâğıtçılık örnekleriyle doludur. Örneğin, tıp yetkililerinin theronoid'in kabızlıktan felce tüm hastalıkları iyileştirebildiğini öne süren reklâmları yasaklayabilmesi için 1933'ü beklemek gerekir.

Tectonic® adlı mıknatıs, Healmag® adlı elektromanyetik halka ya da bunların eşdeğeri ürünlerin gösterdiği üzere, XX. yüzyılın sonu manyetik tıbbın gerilemesine tanıklık etmekten uzaktır. Bu dönemde anahtar sözcükler değişmezken, tedavi ediciliğe ilişkin kanıtlar az da olsa ilerleme kaydederler. Zira manyetizma eskiden acıyı "akıtarak" (ishal ilacının teknik biçimi) ilgi uyandırırken, güncel tedavi çalışmaları amaçlarının enerji alanlarını yeniden düzenlemek olduğunu açıklarlar.

1980'lerden itibaren gündemde olan kavramlardan biri "manyetik zayıflıktır"; bu sorunun tedavisinde çok sayıda malzeme kullanılır. Burada, kuşkusuz saçma (insan bedeni manyetik değildir ya da olsa olsa biraz manyetiktir) ama ticari olarak sürdürülebilir bir sav sözkonusudur.

Abrams'ın vaat edilmiş toprağı

Hastalıkları dalgalarla tedavi edebilmek umudu her sorunun kendine has bir "titreşimi" olduğu görüşüne dayandırıldığında özel bir gelişme gösterir. San Francisco'da doğan Albert Abrams (1863-1924) iki savaş arası dönemde, bu görüşü savunan iki kişiden biridir. Abrams örnek bir öğrencilik dönemi geçirir ve patoloji profesörü olur. Çok üretken bir yazar olan Abrams, çok çeşitli konular üzerinde yazılar yazar ve bu sayede tıp çevrelerinin saygısını kazanır.

Abrams'ın geleneksel tıptan kopuşu 1910'da, *Spondylotherapy; Physio-Therapy of the Spine* başlıklı kitabının yayımlanmasıyla olur. Abrams, bazı hastalıkların, omurganın belirli noktalarının uyarılmasıyla

tedavi edilebileceğini savunur. Bu noktada, osteopati ve kiropraktik uzmanlarının öne sürdüklerine bilimsel bir renk katma girişimi söz konusudur. Ayrıca Abrams, hastalarının karın bölgelerini inceleyerek, hastalıkların yayılmalarını engellemeye olanak veren haritalar hazırlar.

Abrams'ın anlayışı, bu aşamada, hâlâ daha mekanikçidir. Gerçekte araştırmacı bağırsak reflekslerini gözler önüne sermeye çalışır. Aletle vurarak ve dinleyerek gerçekleştirdiği bir muayeneyle, hasta bir organın sağlıklı bir organa kıyasla daha boğuk bir ses ürettiğini saptar. Daha da iyisi, alın bölgelerine kanserli hücrelerden oluşan bir preparat sürülen sağlıklı öğrencilerin muayene sırasında hastalarmış gibi davrandıklarını fark eder. Abrams bu durumu, ilk olarak, kanserli parçanın öldürücü ışınımlarına karşı koymak için kullanılan bağırsak refleksleri yönünden açıklar. Aynı zamanda, bedensel enerjinin, diğer bir deyişle biyoenerjinin, kablo ağını akla getiren bir yol izleyerek dolaştığını keşfeder. Bir insanın yakalanabileceği farklı hastalıkların, bir bağlantı oyunuyla, şaşırtıcı enerji imzaları da sayılabilecek enerji dirençleri yarattıklarını belirterek benzerliği daha da ileri götürür. Bu şaşırtıcı enerji imzaları, tıpkı radyo dalgaları gibi, sayısal biçimde ifade edilebilir.

Bir sonraki aşama, söz konusu hastalık enerjisini ölçmeye dayanır. Abrams sayısız "titreşim oranı" hesaplar ve hastaların enerji durumlarını alüminyum bir tablaya yerleştirilmiş hastalıklı dokularla karşılaştırmaya imkân veren bir değişken dirençler makinesi tasarlar. Abrams'ın makinesi, keşif amacının yanında ideal bir tedavi aracı da olmak ister. Gerçekte, Abrams hasta bölge üzerinde hangi ses perdesinin uygulanacağını belirleyebilecek bir düzenek yaratmıştır.

Bu buluşu, Oscilloclast adında, zararlı dalgaları etkisiz hale getirebilmek için tedavi edilecek hastalığınkiyle aynı titreşimleri üreten bir alet izler. Abrams makinelerini kiralar ya da satarken, doktorlara aletlerin içine bakmamayı şart koşarak işi daha da ileri götürür! Nobel fizik ödüllü Robert Millikan'ın da (1868-1953) dahil olduğu komisyonlar, kısa zaman içinde, Abrams'ın makinelerinin saçmalığını gösterirler.

Buna rağmen Abrams, bu kadar ilerlemişken durmaz. Tedavi sürecini basitleştirmek amacıyla, bir damla kanla genel bir sağlık değerlendirmesi yapabilecek "Dynamizer" adlı karmaşık bir alet geliştirir. Kendisinden hiçbir zaman olmadığı kadar emin olarak, aletlerinin hastanın yaşını ve dinini bile belirleyebildiklerini öne sürer. Araştırmacı, kısa bir süre sonra, bu seferde, bir damla kan yerine kullanılabilecek bir el imzasının bile aleti çalıştırmaya yeterli olduğuna güvence verir...

Abrams 1924'te zatürreden ölür. Abrams'ın çalışmalarını devam ettirecek çok sayıda insan vardır ve bunlar makineleri geliştirseler bile temelde Abrams'a sadık kalırlar.

Ve radyonik sesini duyurdu

Tarihsel olarak, "radyonik" terimi Abrams'a değil, onun asistanı Ruth Beymer Drown'a (1892-1963) aittir. Colorado'da doğan Ruth Beymer, Los Angeles'ta bulunan bir fotoğraf laboratuvarında çalışırken elektrikle ilgili bazı bilgiler edinir. Bir rastlantı sonucu Abrams'ın çalışmalarını öğrenen Beymer, yine onun önerisiyle kiropraktik eğitimi almaya karar verir. Eğitimini tamamladığında Abrams'ın yanına gider ve asistanı olur. Abrams'ın ölümünün ardından bayrağı devralır ve Drown Research Center'ı kurar. Burada Homo Vibro Ray adlı hasta doku ya da organınkine benzer frekanslar yayan bir elektrikli alet geliştirir. Radyofonik dalgalar eğretilemesiyle oynayarak "radyonik" terimini ortaya koyar. Radyoniği, kiropraktiği, homeopatiyi ve "doğal tıbbı" bir araya getirerek belirli bir başarı elde eder. Drown, her şeyden önce, sağlığın korunmasında baskın bir rolü olduğunu düşündüğü iç salgı bezleri sistemiyle ilgilenir.

Drown'un çalışmaları gelenekçi doktorların hiç hoşuna gitmez. American Medical Association ve Federal Food and Drug Administration 1951'de Drown'u bilerek bozuk bir alet satmaktan mahkûm ettirmeyi başarırlar. Dava, yıllardır ustaca ayakta tutulan kumdan kaleyi yıkar. Reklâmın söylediğinin tersine, Drown hiçbir zaman eğitim almamıştır. Sahip olduğu akademik berat belgesine gelince o da, bir tıbbi cihaza değil bir fotoğraf makinesine aittir. Bu yaşananlar, hapse atılan, aletlerine el konulan ve kliniği kapatılan Drown için sonun başlangıcıdır.

Her ne kadar İngiltere'de radyoniği tanıtan kişi Drown olsa da, ona saygınlık kazandıran mühendis George De la Warr'dır (1904-1969). De la Warr, Drown'ın makinesini ilk kez İkinci Dünya Savaşı sırasında görür. Savaşın ardından evine dönen De la Warr, tıbbi bir cihaz geliştirme amacında olmaksızın, makinenin bir benzerini yapar. De la Warr'ın ilk araştırmaları yeşil bitkiler üzerinedir. Ancak, mühendis kısa bir süre sonra dokunmadan tedavinin mümkün olduğuna ikna olur. Her ne kadar De la Warr bu alanda çalışmak iste de kendi radyonik alet takımından yararlanamaz ve eşinin ameliyat olmasına izin vermek zorunda kalır. De la Warr için, kendisinin de Pendulum Radionic adlı bir sürümünü tasarladığı radyestezi sarkacını kullanmak daha kolaydır.

Adalet, herkesin ilgisini çeken bir dava sırasında De la Warr'ı yakalar. Bir müşterinin eşi, De la Warr'ı dolandırıcılıkla suçlar ve tazminat alır. De la Warr laboratuvarları iflas eder ve De la Warr, iflasından kısa süre sonra, başarısızlık içinde ölür.

Piyasa üzerine

Abrams'ın ölümü radyonik tedavi yandaşlarını durdurmaz. 1924'ten sonra, Ukako, Pathoclast, Hemopath ya da Aetheronics gibi çok sayıda alet üretilir. Bunlara Oscillitron, Depolarays, Electropads, Neurolinometers eklenir. Bu aletlerin pek azı, American Medical Association ve Federal Foof and Drug Administration'ın hırçın saldırılarına dayanabilir. Örneğin, 1963 tarihli Radiodynameter Type A adlı, dıştan bakıldığında bilimselliğin tüm işaretlerini barındıran küçük alet yetkililerin takibindedir. Radiodynameter, Francis Cutler-Ellis adlı bir mühendisin yarattığı Micro-Dynameter'in (1923) geliştirilmiş biçimidir. Geniş bir sorunlar bütününe yönelik olarak hem tanı koyma hem de tedavi etme amacını taşıyan Radiodynameter, her şeyden önce, örneğin şatafat olsun diye üzerine radyoskopi tüpleri eklenmiş olan, oldukça basit bir galvanometredir.

Otuz yıl sonra, Radiodynameter hâlâ daha piyasadadır. Bununla beraber, makinenin 1963 sürümü Food and Drug Administration'ı kızdırır ve kurum söz konusu sürümün 1200 örneğini imha eder. Aynı türden ve şüpheli olan o kadar çok paramedikal alet vardır ki iş asla bitmez. Seattleli (Washington) M. E. Montrude Jr. tarafından 1932'de berat belgesi alınan McGregor Rejuvenator, geleceğin tıp teknolojisinin ürünü olan tarayıcıların bir örneğidir. Manyetizma, radyo dalgaları, kızılötesi ve morötesini bir araya getiren bu makinenin yaşlanma etkilerine karşı savaştığı öne sürülür.

1920'lerde, T. Galen Hieronymus (1895-1988) ve ortağı A. Stanley Rogers tarafından tıbbın hizmetine sürülmeden önce, sanayi incelemelerinde kullanılan Calbro-Magnowave (aletin mühendis babaları olan Caldwell ve Bronson'un soyadlarının akronimi) örneğinde olduğu gibi, bazı aletlerin daha karanlık bir kaderi olur. Zaman içinde Ruth Drown'un hastalarından biri olan Rogers "beyaz ışıktan" yararlanarak White Light Radionic Analyser adlı bir makine yaratır. Ancak bu makineyi herkes kullanamaz. Makineyi kullanacak olan öğrencilerin, Rogers'ın sarkaç eğitiminden geçmeleri gerekir. Her bir aday, görünmezle iletişim kurma yeteneğini kanıtlamak zorundadır. Seçilmiş mutlulardan biri, makineyi farklı bileşenler yardımıyla geliştirmeye çalışan naturopati uzmanı

Mark Gallert'tır (1915-1985). Gallert Analyser kısa zamanda radyonik dünyasını fethetmeyi başarır. Gallert 1973'e doğru, Analyser'ının ilkelerini öğretme iznine sahip tek kişi olan asistanı Katherine Gray'le işbirliği yapar. İkili 1979'da, önce Faculty of Wight Light Radionics'i, bundan kısa bir süre sonra da College of Radionic Science and Natural Therapeutics'i kurar. Ne yazık ki, Gallert'ın Rogers'ın makinesine getirdiği yeniliklerin kullanılamaz oldukları ortaya çıkar ve Gallert başa dönmek zorunda kalır.

Radyasyon yemek

Georges Lakhovsky (1869-1942), iki savaş arası algılandıkları biçimleriyle radyestezi ve manyetizmacılık arasında durur. Lakhovsky, Hırvat mucid Nikola Tesla'nın (1856-1943) ilkelerinden yola çıkarak tasarladığı metal bilezikler, kolyeler ve kemerler sayesinde zengin olur. Bu nesnelerin önleyici ve tedavi edici etkilere sahip salınımlı boşalmalar üreterek kısa dalga boylu, kozmik radyasyonları toplayabilecekleri öne sürülür. Işıltılı bir başarı elde eden Lakhovsky eczanelerde, ecza depolarında, hatta sokakta satılan ürünlerine yönelik talebi karşılayabilmek için Paris'te, Colysa adlı bir şirket kurar.

Maceranın başlarına arka plan olarak 1920'ler eşlik eder. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Fransa'ya göç etmiş olan Lakhovsky, telsiz verici antenlerinin posta güvercinleri üzerindeki olumsuz etkilerini inceler. Meraklı bir adam olan Lakhovsky, bunun yanında Bordeaux şaraplarına uygulanan kalite kontrol işleminden yola çıkarak güneş ışınlarının bitki örtüsü üzerindeki etkisini elinden geldiğince hesaplamaya çalışır. Biyoloji üzerine yürüttüğü çalışmalar sırasında, hücrenin, içsel süreçlerini düzene koyabilme gücüne sahip dalgaları yayabilen ve alabilen salınımlı bir elektromanyetik devreye eşdeğer olduğundan kuşkusu kalmaz. 1932'te ilk "radyolojik-hücresel-salınımlı" aletini yaratır. Burada, klasik radyoterapinin tersine, hücrelere organizmayı güçlendirecek ve ona kaybettiği canlılığını geri kazandıracak bir elektromanyetik enerji vermek söz konusudur. Boş bir tüp aracılığıyla, düzenli olarak, çok kısa boylu dalgalar (150 megahertze yaklaşık) türünde neredeyse sınırsız sayıda frekans üreten bu alet, bedene kendisi için uygun olanı seçme görevini yükler.

Lakhovsky bir sonraki yıl, sardunya tümörleri üzerine çeşitli araştırmalar gerçekleştirir. İlk sonuçlar cesaretlendirici olunca, Lakhovsky'nin makineleri, 1924 ve 1929 yılları arasında, iyileşmeleri imkansız görülen hastaların rızaları alınarak, Salpetrière Hastanesi'nin profesör Antonin Grosset'nin (1872-1944) yönetimindeki servisinde denenir. Makinelerden

yararlanan hastaların genel durumları düzelmiş, ağrıları azalmış ve iştahları normale dönmüş gibidir. Ayrıca, bazı vakalarda şişmanlığın da önüne geçilmiştir. Buna rağmen, daha önce araştırmanın sonuçlarını Tıp Akademisine bildirmeye söz vermiş olan Grosset "iyi haberin" sorumluluğunu üstlenmeyi reddeder.

A. Kotzareff 1928'de, Paris'te, "tedavisi mümkün olmayan, ameliyat edilemez, bir kenara atılmış" kanser türlerinin dalgalar yoluyla tedavisini konu alan bir tez verirken Lakhovsky, çeşitli dalgalar yaratan titreşim üreticiyi tasarlar. Bundan kısa bir süre sonra, *La Cabale, histoire d'une découverte* (Komplo, bir keşfin tarihi) gibi kinci bir başlık taşıyan kitabı yayımlar. 1937'de Papa XI. Pie'yi tedavi eder ve bu, ona yeni bir müşteri kitlesi kazandırır. 1939'da Adolf Hitler onu Uluslararası Viyana Ödülü ile onurlandırır. Nazi rejimine karşı olan ve bu ödülden utanan Lakhovsky, 1941'de New York'a gider ve bu kentte bulunan bir hastaneden aldığı destekle çalışmalarına devam eder. 1942'de bir arabanın altında kalarak ölür. Lakhovsky'nin ölümünün hemen ardından, titreşim üreticileri test edilmekte oldukları kurumdan atılır ve testlere ilişkin belgeler ortadan kaybolur.

Lakhovsky çok sayıda araştırmacıyı, teknisyeni ve radyestezi uzmanını etkileyecektir. Örneğin, Amerikalı Dan Dial, Lakhovsky'nin buluşunun, daha küçük ve az masraflı (750 Amerikan doları) bir sürümü olan Molecular Enchancer'ı piyasaya sürer. Aynı türden aletler arasında Yeni Zelandalı Cellular Oscillator ya da Yunanlı Ion Magnetic Inductor da dikkat çeker. Britanyalı radyestezi ve homeopati uzmanı Malcolm Rae (1913-1979), manyetogeometriye yönelik yeni bir radyonik alet geliştirir. Radyon ve radyestezi uzmanı Yvon Combe, manyetogeometri sistemine, Voll'ün organometrisini hatırlatan ve akupunkturla klasik radyoniği bir araya getiren bir "çözümlemeci" ekler. Son olarak da, Pierre Tur ve André Roux, Bio-Communication Instrumentale adlı, organizmanın enerji akımlarındaki sapmaları çözümleyen ve düzenleyen, Combe'unkine komşu bir tanı koyma yaklaşımı geliştirirler. Teknoloji ve elektronik sayesinde her telden çalan doktorlar soyunun devam edeceğine şüphe yoktur...

Radyasyonlar için ışıldayanlar

Kötü yaşlanan bazı teknik tedavi yenilikleri vardır. Royal Raymond Rife (1888-1971) tarafından geliştirilen ve mikropları çınlamalar yoluyla öldüren makine bunlardan biridir. 1960'larda bir arzu nesnesi olan bu

makinenin, bugün ne bir özgün örneği ne de hazırlanması ve çalıştırılması için gerekli olan bilgi vardır.

Elkhomlu (Nebraska) Rife, San Diego'ya yerleşir ve elektrik dalgalarının tedavi amaçlı kullanımı üzerine düşünmeye başlar. Birinci Dünya Savaşı boyunca *marine* olarak görev yapar ve bu sayede, aralarında Iena'daki Zeiss şirketinin de bulunduğu çok sayıda Alman biyoloji ve optik laboratuvarını görme fırsatını elde eder. Gözlemleyebildiklerinin etkisi altında kalan Rife, 1920'ye doğru, yayılan halelerin rengi sayesinde mikropların belirlenmesini ve ayrıştırılmasını sağlayan bir optik mikroskop geliştirir. Rife'ın "tümel" mikroskobu teknik olarak, çok sayıda dönmeli kuars prizmadan geçerek yayılan tek renkli ışık sistemiyle aydınlatılmış plakalar kullanır.

Rife bir dönem bilinçli olarak Abrams'ın çalışmalarıyla ilgilenir. Bu çalışmalardan nozografiyi alır ve ilke olarak, her hastalığın tek ama değiştirilebilir bir elektronik imza içerdiğini ortaya atar. Rife'ın oluşturduğu teknik düzen, bir radyo dalgaları vericisine ve plazmayla (iyonlaşmış gaz) dolu bir tüpe dayanır. Makine titizce ayarlanarak, mikroorganizma ya da daha genel olarak bir hastalık üzerinde etki eden özgül bir dalga boyu seçilebilir. Burada, tıpkı bazı seslerin camı kırabildiği gibi, bazı dalgaların da "hayvancıkları patlatmaları" söz konusudur.

1932 yılı Rife'ın *annus mirabilis*'idir. Rife dört farklı biçim alabilen "virus BX" adlı bir kanser mikrobu keşfettiğini sanır. Makinesi zaten hazır olan Rife, Los Angeles'ın etkili doktorlarından biri olan arkadaşı Milbank Johnson'ın (1817-1944) desteğiyle deney yapmaya girişir. Johnson, iyileşmeleri imkânsız görülen dört deneğin katıldığı ilk klinik deneyi gerçekleştirmeyi başarır. Birkaç ay sonunda deneklerin hepsi iyileşmiş gözükmektedir. Bununla birlikte, elde edilen hiçbir sonuç yayınlanmaz.

Bu gözlemlerden heyecana kapılan Rife, sonraki birkaç yılda, Frequency Instrument'ının daha gelişmiş bir sürümünü hazırlar, yeni daireler tutar ve çalışmalarına yoğunlaşır. Bazı ortaklar kısa zaman içinde ticarete atılmayı düşünürler. American Medical Association gelişmeleri aynı biçimde yorumlamaz Ve Rife'ın makinesini kullanan uygulamacıları üründen kurtulmaya zorlar. Bir istisna dışında, uygulamacılardan her biri kendinden istenileni yapar.

Her şeyini yitiren Rife alkole sığınır ve tüm laboratuvar malzemesini satar. Bu olanlardan sonra olay daha da tuhaf bir hal alır. Bazıları Milbank Johnson'ın 1944'te zehirlenerek öldürüldüğüne inanır. Aynı yıl, Rife'ın kuramını destekleyen bir makale yazmış olan Raymond Seidel adlı bir doktor, arabasının kurşunlarla delik deşik edildiğine tanık olunca bir

efsane filizlenir. Rife 1950'de bağımlılıktan kurtulur ve John Crane adlı bir elektrik mühendisiyle birlikte çalışmaya başlar. İkili, eski sistemle karşılaştırıldığında daha az karmaşık ve daha az zahmetli olan ancak daha sağlam devirler üreten düz elektrotlar aracılığıyla iyileştirici dalgalar yayan yeni bir alet geliştirir. Tatmin edici sonuçlar elde edilebilmesi için yılların geçmesi gerekir. Ayrıca, ikilinin Ulusal Kanser Enstitüsüyle iletişime geçme girişimleri başarısız olur ve ruhsat talepleri reddedilir. Son olarak da, yüz kadar aletin dağıtılması American Medical Association'ın yeniden sert bir tepki göstermesine neden olur. Rife ortağını adaletle baş başa bırakarak Meksika'ya kaçar.

Orgon kutularındaki yılan saçlı ejderler

Kükürtlü yaşamöyküsü, sınırsız niyetler, keramet taslayıcı iddialar: Wilhelm Reich'i (1897-1957) kâhinlerin ikonu haline getirmek için gereken tüm parçalar bir aradadır. Reich efsanesi, Reich'in çocukluğundan itibaren oluşmaya başlar. Genç Wilhelm'in kimliği, aile içi dramlar ile erken cinsel keşifler arasında, onun ileride ortaya koyacağı zengin ve zahmetli yapıtının ticari temelini de oluşturacak çelişkilerle biçimlenir. Reich, babasının ölümünün ardından, 1914'te, bir yandan eğitimine devam ederken diğer yandan da aile çiftliğinin işletmesiyle ilgilenir. 1915'te çiftlik kapanır. Bunun ardından Reich Avusturya ordusuna katılır. Daha sonra Viyana Üniversitesi'ne kaydolur. Kısa bir dönem hukuk eğitimi aldıktan sonra tıbba yönelir ve nöropsikoloji alanında uzmanlaşır. Kısa bir dönem müdür yardımcılığını da yaptığı Viyana Psikanaliz Polikliniğinde çalışırken kendi psikanaliz ve psikiyatri muayenehanesini açar.

Reich 1925'te ilk kitabı *Der Triebhafte Charakter*'i (İtici Kişilik) yayımlar. İki yıl sonra yayımladığı *Die Funktion des Orgasmus*'da (Bedensel Boşalmanın İşlevi) kaygılarını açıkça dile getirir. Zaman zaman takma adlarla da yayımlanan çok sayıda kitabı, Reich'in cinsel düzene ve şiddet sorunsalına duyduğu ilgiyi kanıtlar.

Hitler Almanyası'ndan kaçan Reich 1935'ten itibaren, Norveç'te, Oslo Üniversitesi'ne bağlı Psikoloji Enstitüsü'nde psişik enerji üzerine yürütmekte olduğu araştırmalardan bahsetmeye başlar. 1939'da Birleşik Devletler'e göç eden Reich, New York'ta bulunan New School for Social Research'te tıbbi psikoloji profesörü olur. Birkaç yıl sonra, Rangeley'de (Maine), Organon adını verdiği geniş bir arazi satın alır ve uzun zamandır üzerinde durduğu yaşamsal enerji bilimi orgonomiyi ve orgon terapisini geliştirmeye başlar.

Reich'in zaferlerinin ve acılarının nedeni olan temel anahtar kavram orgon, evrensel kozmik enerji olarak tanımlanır. Bu enerji görme, ısı ya da Geiger-Müller sayaçları gibi aletlerle algılanabilir. Reich'e göre, orgon (canlılar söz konusu olduğunda biyolojik enerji denir) özellikle kanser tedavisinde etkili olan iyileştirici bir güce sahiptir. Reich bu güçten yararlanabilmek için, telefon kabini boyutlarında bir tür kutu olan orgon biriktireçini üretir. Organik malzemelerle metal katmanların bileşiminden oluşan bu makinenin duvarlarının serbest halde dolaşan orgonu emip depoladığı ve daha sonra da onu, kutunun içinde bulunan hastaya verdiği varsayılır. Reich, kondansatörlerinin daha hafif biçimlerini de üretir. Bunlar arasında, kurtarıcı enerjiyi bedenin özel noktalarına yönlendiren orgonlu örtüler ve huniler vardır.

Aynı anda hem psikiyatrist, hem mucit, hem filozof, hem de sosyolog olmak isteyen Reich çalışmalarının sayısını ikiye katlar. İklimsel olayları düzenlemeleri gereken makineler sayesinde, bir süre, yetkililerin ilgisini çekmeyi başarır. Ancak düşünceleri önceden kestirilemez olan Reich – uzaylılar üzerine de bir kuram geliştirmiştir– en sonunda *establishment*'ın sabrını taşırır. 1954'te Food and Drug Administration yenilikçiyi tıbbi dolandırıcılıkla suçlar. Dava ani gelişmelere, ertelemelere, yalan beyanlara, tutulmayan sözlere tanıklık eder. Adalet 1956'da, orgon aletlerinin imha edilmesini emreder ve Reich'ı iki yıl hapse mahkûm eder. Reich 1957'de hapiste ölür.

Peşin para

Bir tedavi sırrı neden gizli tutulmalıdır? Antoine Priore (1912-1983) için bu sorunun yanıtı, kuşkusuz, "bu çok kolay olurdu, herkes para kazanırdı" [23, s. 442; 68] cümlesidir. Priore'un araştırmaları dikkate değer olabilecekken mucidin, makinesinin içeriğini ancak çok yüksek bir ücret karşılığında açıklamayı kabul etmesi, ona bilim dünyasının düşmanlığını kazandırır. Bu tepkisi, onun kendini insanlığın yararına çalışan bir mucit olarak değil, bir sanayi ürününün üreticisi olarak gördüğünü ele verir.

Ufak tefek ve tombul bir adam olan ve sürekli, iki dudağı arasında tuttuğu puroyla dolaşan Priore'un çalışmaları İkinci Dünya Savaşı sırasında şekillenir. Efsaneye göre, bu radar subayı bir gün, elektromanyetik alanın yakınında unutulmuş portakalların çürümediklerini fark eder. Bu gözlem, teknisyeni kalıcı olarak etkiler. Almanlar tarafından esir alınan Priore, Bordeaux üssünde zorla çalıştırılır. Ancak kaçınayı başarır ve Dordogne'da Direniş'e katılır. Savaşın sonunda temelli olarak Gironde'a

yerleşmeye karar verir ve burası, onun ilk araştırmalarının ve bunlara eşlik eden ilk tartışmaların mekânını oluşturur.

Priore öncelikle ticaretle ilgilenir. Priore'un ilk ampirik araştırmalarının sonucu olan ilk makine gıda maddelerini korumaya yöneliktir. Burada, elektromanyetik dalgalar kullanan bir koruyucu söz konusudur. 1928'de *Le Cancer, dérangement électrique* (Kanser, elektriksel bozukluk) başlıklı kitabı yazan biyoloji uzmanı Charles Laville'in çalışmalarından etkilenen Priore, Esculape'a yönelmekte gecikmez. Priore, aynı dönemde, Bordeaux mezbahâlârının müdürlüğünü yapmakta olan Francis Berlureau'nun desteğinden yararlanarak boğaların testis dokularındaki neoplazmalar üzerine çeşitli araştırmalar yürütür. Priore'un ilk hastası, memelerinde çok sayıda tümör bulunan bir dişi kedidir. Priore ışın yayan tedavisini 1953'te bu kedi üzerinde dener.

1957'de tek parçadan oluşan yeni bir alet geliştirir. İki genç doktor Priore'un hayvanlar üzerinde sert deneyler yapmasına yardım eder. Elde edilen sonuçlar şaşırtıcıdır ancak Priore ve yakınları, Bordeaux Belediye Başkanı'nın güven verici desteğine ve iki soruşturma komisyonunun kurulmasına rağmen, çalışmalarını kabul ettirmeyi başaramazlar. Bu durum zaten yetkililerin yeşil ışığını beklememiş olan Priore'u şaşırtmaz: O bir doktorun yardımıyla uzun zamandır gizlice kanser hastalarını tedavi etmektedir...

Bu dönemde, tıp dünyasının pek çok üyesi Priore'un makinesinin etkilerini kendi gözleriyle görmek ister. Kutlamayı bozanlar aletten hiçbir şey anlamadıklarını itiraf eden fizikçilerdir. Priore buluşunun özünü göstermeyi reddederek fizikçilere yardım etmez. 1960'larda, makinesinin, elektromanyetik bir ışık ve manyetik bir alan üreten yeni bir sürümünü ortaya çıkarır. İlk denemeler, söz konusu makinenin laboratuvar hayvanlarına aşılanan tümörlerin gelişimini durdurduğunu doğruluyor gibidir.

Priore olayı bu gelişmelerin ardından acı verici bir biçimde karışır. İhtilafı oluşturan tüm parçalar bir araya gelmiştir: Kendini beğenmiş bir mucidin inadı, dolandırıcılık suçlamaları (sonuca götüren deneyler sırasında denek fareler değiştirilmiş olmalıdır) ve yetki tartışmaları. Tüm bu parçaları taçlandıran bir dizi arıza resmi çalışmaları durdurur. Sahneye dokunaklı bir olay da girer: Araştırmacı kanser hastası kız kardeşine yardım etmek için devasa bir makine yapmaya karar verir. Makinenin oluşturulmasından sorumlu mühendisler bazı parçaları gereksiz bularak planda değişiklikler yapmış gibidirler. Sonunda yeni makine art arda bazı arızalar yaşar. Priore'un kız kardeşi makine çalıştırılamadan ölür. Bunun üzerine araştırmacı uzun bir dönem içine kapanır.

Priore'un sahne ışıkları altındaki geri dönüşü, bağışıklık alanında yaptığı parazitoloji çalışmalarıyla tüm dünyada tanınan akademisyen Raymond Pautrizel'e çok şey borçludur. Mucizevî makine için her şey bitmiş değildir. 1969'da Bordeaux Tıp Fakültesi dekanı tarafından görevlendirilen bir denetleme komisyonu doğrulama çalışmasına başlar. Aynı dönemde Fransız ordusu Pautrizel'in çalışmalarını desteklemeyi kabul eder. 1971'de, yeni bir cihazın yapımına karar verilir. Büyük Fransız bilim örgütleri, biraz da isteklerinin dışında, siyasi nedenlerle çalışmaya maddi destek verirler. "M–600" adı verilen ve kanser tedavisinde mucizeler yaratması beklenen makine 1973'te, Bordeaux yakınlarında bulunan Foirac'ta gün yüzüne çıkınca girişim doruk noktasına ulaşır. Makinenin maliyeti ölçüleri kadar büyüktür: Evin bir katını kaplayan bir cihaz için 3,5 milyon Fransız Frangı. Cihaz 73 saat çalıştıktan sonra bilinmeyen bir nedenle tamir edilemez biçimde bozulur.

Priore ve yakınları için bir cadı avı başlatılır: Makineyle fazla yakından ilgilenen enstitülerin ödeneklerinin kısılması, bu konuyu ele alan tezlerin düzenli olarak reddedilmesi, vb... Priore'un en sadık arkadaşı Pautrizel vazgeçmez ve bir önceki canavardan daka küçük bir makine yapar. Ancak, hayvanlar üzerinde elde edilen cesaretlendirici sonuçlara insanlarda rastlanmaz. Pautrizel, tasarının halk nezdindeki görüntüsünü olumsuz etkileyen zorlu bir kişisel dönem geçirir. Mağlup edilen ve hasta olan Priore ise bir kez daha dünyadan elini eteğini çeker. Mucizevî makinesinin sırlarını açıklamadan 1984'te ölür.

Tarihin Mora'sı

Doktor Reinhold Voll (1909-1989) mühendis Fritz Werner ile birlikte, 1953'te, elektrik kullanan bir akupunktur uygulaması keşfetmekle ödüllendirilir. Daha alçakgönüllü bir ifadeyle, burada, akupunktur noktalarının elektriksel ölçümlerine dayalı yeni bir tanı koyma biçimi söz konusudur. Berlin'de doğan Voll, babasının izinden giderek Stuttgart'ta mimarlık eğitimi almaya başlar. Üç yıl sonra alan değiştirerek Tubingen ve Hamburg Üniversiteleri'nde tıp okur. 1943'te, Almanya'nın güneyinde bir muayenehane açmadan önce, koruyucu tıp alanında çalışır. Voll muayenehanesinde klasik "allopati" tedavileri uygular ancak bu uygulamalar onu sürekli hayal kırıklığına uğratır. Teselliyi Çin tıbbı ve akupunkturda bulur.

Voll'ün alternatif tıbba yaptığı katkı, meridyenler sanatı ve elektronikle süslenen bir tanı-tedavi yöntemidir. Voll deri üzerinde elektriksel direnç ölçümleri yaparak meridyenler haritacılığını zenginleştiren yeni

"damarlar" keşfeder. Şüpheciler, sadece kuramsal kılıfı sayesinde özgün bir tedavi olma özelliğini kazanan makinenin teknik ya da fiziksel basitliğini kanıtlamakta hiç zorluk çekmezler. Ancak, Voll yandaşlarının sayısını arttırır ve çalışmasını devam ettiren bir orduya güvenir. Voll'ün çalışmalarından esinlenen makinelerin sayısı iki katına çıkar: Biyoelektronik işlevlerin tanısı, biyoelektronik düzenleme testi, itmeli dermograf, segmanlı elektrogam, elektrodermik tarama, vs... Bu cihazların anlaşılmaz adları, onların ileri teknolojiyi kullanan bir tıbba ait olma isteklerinin altını çizer: Accupath 1000, Computron, Dermatron, Eclosion, Interro, Listen System, Omega AcuBase, Omega Vision, Prophyle, Punctos I. Bu listede, Vega Testi ve Mora Cihazı® öne çıkarlar.

Alman Helmut Schimmel'in Vega Testi Voll'ün cihazının basitleştirilmiş bir sürümünü andırır. Kuramsal boyutuyla 1970'lerde ortaya çıkan cihaz, "biyoenerjetik hesaplamalar" gerçekleştirmek, diğer bir deyişle düzensiz paternleri ortaya çıkarmak umuduyla, uygulamalı kinesioloji üzerinde temellenir. Farklı homeopati ilkelerini de akla getiren kuram, "insana bağlı biyoenerji" sözüyle ifade edilen Qi kavramına (ya da chi, yaşamsal enerji) gönderme yapar. Bir on yıl sonra Vega cihazı kuramı yeniden ele alınır ve fizyolojik süreklilikleri güçlendirerek patolojik salınımları ortadan kaldırma işlevine sahip bir cihazın eşlik ettiği biyofiziksel bir yöntem olan mora terapisi çağın başına damgasını vurur.

Mora terapisi, bütünüyle, elektromanyetik ve nicemsel fizik içinde boğulmuş modern Batı enerji tedavilerinin çizgisindedir. Mora terapisinin temel yasaları 1977'de Alman doktor Franz Morell ve Alman mühendis Erich Rasche tarafından belirlenir. Hücrelerin elektriksel hareketleri üzerine yapılan çalışmalardan bıkmış olan bu ikiliye göre hastalık, basit bir açıklamayla, hücrelerarası ve organik düzenlemedeki düzensizlikten kaynaklanır. Yine hücrelerarası diyalog bir virüs saldırısından, bir zehirden ya da yanlış beslenmeden zarar görebilir. Tüm bilgi akışlarını yöneten elektromanyetik salınımlar bu nedenle sarsılır. İşte, iki kablo ve bir kontrol modülüyle hazırlanmış olan Mora cihazı (Morell ve Rasche'deki mo ve ra hecelerinin bir araya gelmesi) bu noktada işin içine girer. Bu kara kutu, hastada bulunan fizyolojik sinyaller ("uyumlu dalgalar") ile bozucu sinyalleri ("uyumsuz dalgalar") çeker ve bunları önce elektronik işlemler (tersine devinim) sayesinde yararlı salınımlara dönüştürür, daha sonra da bir tür elektrod yoluyla hastaya geri iletir.

Bazıları mora terapisini hemen kavramsal ve teknik boşluğun kutsanması olmakça suçlar. Özünde bir "moleküler çınlama filtresi" bulunan

Mora cihazı, gerçekte organizmanın iç frekanslarını kullanır ve hiçbir dış unsurdan yararlanmaz. Hasta temelde herhangi bir elektrik akımıyla ilişki kurmaz.

Rasche 1987'de Friesenheim'da (Bade-Wurtemberg) "biyolojik tıp" cihazları üretiminde uzmanlaşmış Med-Tronik GmbH'ı kurar. Şirket, Mora cihazları üreten Morell'in eski ortağı, bilimci Hans Brügemann'ın işgal ettiği yeri ele geçirmek ister. Bu ticari tuzakla neye uğradığını şaşıran Brügemann, kısa bir süre sonra, biyorezonans ilkelerinin gelişmesinin ve tanınmasının kaynağında yer alacak yeni bir alet geliştirir. Bicom adı verilen bu alet, yararlı ve zararlı dalgalar arasında daha kısa bir sürede ayrım yapabilme özelliğiyle öne çıkar.

Renkli ışıkların frekanslarıyla oynayan Mora-Color örneğinde olduğu gibi, özgün Mora'nın izinden giden başka sistemler vardır. Düşük gerilimli manyetik alanların mikro-titreşim jeneratörü olan Indumed adlı alet de aynı tanı ve tedavi umuduna katılır. Vega Test'e gelince, onun akrabalık bağlarını kanıtlamasına gerek yoktur.

Mora terapisi, makinelerin değişimi karşısında, "biyorezonans terapisine" dönüşmek için adını değiştirir, ardından 1995'de biyofizik veriler terapisi adını alır. Mora adının anlamı da gelişir: Bazı yazarlar için Mora, Abrams radyoniğinin doğrudan yansıması olarak, Moderne Radionik'in kısaltmasıdır. Bu gelişme, fizyolojik Mora terapisini psikolojiye doğru kaydırmaya çalıştığı için masum değildir.

Zapper

Ağır hastalıklarda uygulanan teknik içinde bazen sürprizler barındırır. Minnesota Üniversitesi'nde fizyoloji doktoru olan Hulda Regehr Clark kanserin nedeninin öldürücü maddeler (diş dolgularındaki civa, halıcılıkta kullanılan yapıştırıcılar, çamaşır yumuşatıcıları...) yüzünden zayıf düşmüş organlara yerleşebilen bir bağırsak paraziti olduğunu öne sürer. Buraya kadar, tüm hastalıkların tedavisini (Clark'ın kitabının başlığı, *Cure for All Diseases*, 1993) sağlayan "Zapper" adlı küçük, elektrikli alet dışında herhangi bir yenilik yoktur. 9 voltluk bir pille beslenen Zapper, çıkardığı sesin yanı sıra, bakterileri, parazitleri ve diğer kötü hayvancıkları öldürmek için bedene düşük gerilimli bir akım yollar.

Her ne kadar, öncelik verdiği hastalık kanser olsa da Clark, geliştirdiği aletin doku sertleşmesi, diyabet, Alzheimer, Parkinson ve *last but not least* AIDS'e karşı etkili olduğunu onaylar. Clark, aralarında Beck's Blood Cleanser adlı kopya ürünüyle zayıflama rejimleri alanında isim yapan Robert

"Bob" Beck'in (Beck'e göre kilo almanın nedeni istenmeyen parazitlerin hareketidir) de bulunduğu diğer araştırmacılar için esin kaynağı olur. İngiliz osteopati uzmanı Peter Guy Manners ve İsviçreli Hans Jenny (1904-1971), beden hücrelerindeki olası elektromanyetik dengesizlikleri seçilmiş frekanslarla düzeltmeyi amaçlayan bu araştırma alanının öncüleri olurlar.

Güncel dönemin, işitmeye dayalı, özellikle de ruhu sesli dünyalarla bağdaştıran yaklaşımları (Tomatis, Bérard yöntemleri, Beller'ın semiofonu, Auriol'un varyofonu, Thourel'in akusmatiği, holopsoni vb...) olumlu karşıladığı bir gerçektir.

Işın tedavileri

Hastalığın renkleri

Aktinoloji esas olarak, aralarında öncelikle kromoterapinin olduğu ışın tedavilerine verilen genel addır. Batılı ülkelerde, aktinoloji hem ileri teknoloji ürünü aletlerde hem de renkli karton nesnelerde kendini gösterir. Bu değişkenlik aktinolojinin temel parçası olan kromoterapiye güç verir. Kromoterapi birçok farklı eşya kullanır. "Spektro-krom", kendinden emin bir duruşla, geleneksel tıp mantığına meydan okuyan bu sağlık makinelerinin yetki alanındadır. XX. yüzyıl'daki kromoterapinin simgesi olan spektro-krom, Bombay doğumlu Dinshah P. Ghadiali'nin (1873-1966) eseridir. Dinshah'ın renklerle tedavi kariyeri, onun, kolit yüzünden susuz kalmış bir kızı çivit renkli bir filtreyle çevrelenmiş gaz lambasının ışığına maruz bırakarak tedavi etmesiyle başlar. Dinshah'ın hastasına su içirdiği kâse de çivit rengindedir. Tıp alanında izleyeceği yolu bulduğunu düşünen Dinshah, Surat'ta (Hindistan) bir "elektrik tıbbı" dükkânı açar.

Dinshah 1911'de Birleşik Devletler'e göç eder ve burada, dört temel maddeyi (oksijen, hidrojen, azot ve karbon) dört temel renkle (mavi, kırmızı, yeşil ve sarı) birleştirdiği "tıbbını" geliştirir. Bir sonraki aşama, 1000 voltluk bir lamba ve beş adet renkli filtreyle kapatılabilecek bir ağzı olan kutunun yani spektro-krom'un geliştirilmesine tanıklık eder. Geri kalan her şey, birleştirme ile ampirizmin karıştırılmasına bağlıdır. Örneğin, yeşil ışık hem mikrop öldürücü hem de hipofizi uyarıcıdır. Türkuaz bir tonik, limon sarısı kemikleri güçlendirici, turuncu kusturucudur... Her hastalığın kendi rengi vardır.

Dinshah'ın tedavisi tıp dünyasına güven vermez: Tanı yok, ilaç yok, cerrahi yok. Elbette, Dinshah için sıkıntılar uzakta değildir. American Me-

dical Association onu, dolandırıcılık ve şarlatanlık yapmakla suçlayarak adalete şikâyet eder. Araştırmacı, yönteminin adını değiştirerek kurnazca kendini savunur. Tedavi demek yerine bedenin normalleştirilmesi sözünü kullanır. Hastaları tedavi etmez, onların radyoaktif dengelerini ayarlar.

Buna karşın, Dishah'ı dört yıl hapse mahkûm ettiren şey tıp değil, onun genç sekreteriyle yaşadığı bir ahlak olayıdır. Dinshah, 1931'de, hayal kırıklığına uğramış bir hastasının şikâyeti üzerine yeniden mahkeme sıralarına oturur. Tüm tahminlerin tersine, kanıt yetersizliğinden suçsuz bulunur. Ancak 1945'te bunun tersi olur. Dinshah'ı sorgulayan mahkeme, onun reklâmını yapan tanıkları zorlar. Tanıklar, spektro-krom yöntemiyle tedavi edilen hastalıklar yüzünden ölmemiş olanları bile öngörülenden daha az iyileşmiş gözükmektedir... Bu dava maceranın sonu olur ve Dinshah'ın tüm tedavi araçlarına el konur. Dinshah bunun ardından yeni bir lamba ticaretine girişse de başarılı olamaz.

Hindistan'ın bir diğer temsilcisi de aktinoloji alanında adından söz ettirir. Ressam, heykeltıraş, şifacı, homeopati uzmanı ve astrolog olan Benoytosh Bhattacharyya (1897-1964) kromoterapi ve kristal terapisi çizgisinden ilerler. Bhattacharyya buzlu suya düşmüş bir kediyle ilgilenirken sarkacın şifalı gücüne tanıklık eder. Hayvanı uzun süren seanslar boyunca, klasik bir sarkacı sallayarak tedavi eder ancak bu işlem yorucudur. Bunun üzerine, bu adam, bir vantilatör motoruyla çalışan ve üzerine, dört tane kristal topun asıldığı bir karton diskin yerleştirildiği bir kutu hazırlar. Battacharya, kristal topları kısa ışık parıltıları saçan elektrik titreşimcilericiyle değiştirerek sistemini daha da geliştirir.

Battacharya makinelerini bir kenara bırakarak 1960'ların hemen başında, özelliği hastaların yokluğunda bile mükemmel çalışan bir tür kromatik telepati icat eder. Battacharya evrendeki her şeyin gökkuşağının renklerinden oluştuğunu hesapladığı gibi, uzaktan tedavinin de mantıksal olarak mümkün olduğunu düşünür. Kısa bir süre sonra, hastaların fotoğraflarını bazı renklerle bağdaştırarak "uyarmaktan" ibaret olan tedaviler geliştirerek bir adım atar [1].

Tedavi resimleri

Bazı anlayışlar yıllarla beraber ikna ediciliklerini ve olası iyileştirme güçlerini kaybeder ve yerlerini daha gözde anlayışlara bırakırlar. Dolayısıyla, 1990'ların anahtar kavramının "veri" olması ve "veri tıbbının" tedavi umutlarını bir araya getirmesinde şaşırılacak bir şey yoktur. Uygulamaya ağırlık veren Yeni Homeopati –veya Pra-Neo-Hom ya da

Praxisorientierte Neue Homeopathie– bu duruma örnektir. Bu yaklaşım kendini, bir taraftan benzerlik ilkesi, diğer taraftan da Klasik Çin tıbbından esinlenen bir geometri anlayışı üzerine kurulu bir enerji tedavisi olarak tanıtır. Bu iki kaynağa tanecikler fiziği, radyestezi ve radyonikten alınan kuramsal temeller eklenir.

Germen ülkelerde gözde olan bu melez, Avusturyalı Erich Körbler'den (1938-1994) gelir. Körbler önce elektrik teknisyeni olarak çalışır. Öyküler yazar, resim yapar ve bir dönem sanat galericiliği yapar. Bu arada, özellikle araba sanayi alanında yürüttüğü araştırmalarını da bırakmaz.

Körbler'i alternatif tıp alanına yönlendiren olay, iki yaşındaki kızının bir deri hastalığına yakalanmasıdır. Körbler'in, hemcinslerinin kısa bir sürede kendisinin bulduğu veri tıbbıyla pabucu dama atılan kimyasal ilaçlardan ve karmaşık müdahalelerden vazgeçebileceklerinden emin olması için çok zamana ihtiyacı yoktur. Zaten Körbler'in görüşleri bütünüyle, başta elektrosmog olmak üzere sanayi kirliliğini tartışan hareketlerin içinde yer alır. Yaklaşımının –bu yaklaşımın, adı dışında, klasik homeopatiyle hiçbir ortak yanı yoktur– anahtar kavramları yeni değildir: Hastalık, herkesin kendi içinde taşıdığı iyileştirici güçle tedavi edilebilecek bir enerji dengesizliğinin sonucudur.

Körbler, beden resimlerinin iyileştirici özelliğini kanıtlamaya girişerek sonuca götüren bir adım atar... Patolojik durumlarda beden damgalarının alışılmış kullanımına dair –atalardan kalma bilgilerden edinilen– çok sayıda örnek vardır. 1991'de İtalya'da bulunan "buzlar adamı" Oestzi'nin üzerindeki dövmeler Körbler'in gözde modellerinden biridir. Ona göre bu resimler, eğretilemenin gerektirdiği üzere, elektrik akımı anahtarlarıyla aynı işleyişe sahiptir.

Mutlu bir rastlantı ya da gereksiz bir tekrarın onaylaması olarak, cilt üzerine uygulanan biçimlerin ya da resimlerin yerleri akupunktur noktalarına bütünüyle denk düşer. Ancak Körbler'in sisteminin olumlu özelliği, bu sistemin, eski teknisyenin garip bir biçimde yararlarını reddettiği iğnelere, lazere ya da elektronik araç gerece ihtiyaç duymamasıdır.

Körbler'in çalışmaları, geometrik desenleri sayesinde koruyucu ya da iyileştirici etkilere sahip oldukları öne sürülen örtü, küpe gibi eşyaları hiç zaman kaybetmeden piyasaya süren bir sanayiyi mutlu eder.

Hayır, hiç ama hiç

Körbler, alternatif tedaviler alanında çalışan güncel rehberin simgesi olarak görülebilir. En yararcısından en kuramsalına kadar çok sayıda teda-

vi felsefesini bir araya getirme ve kaynaklardan (akupunktur, elektroterapi...) yararlanma biçimi onu, sağlık alanındaki güncel bağdaştırmacılığın bir örneği yapar. Körbler'in, kafa karışıklığı tehlikesine rağmen, buluşunu homeoterapötik olarak nitelemesi rastlantı değildir. Alternatif tedaviler alanına bir yenilik sokmak isteyen herkes çelişkili olarak tarihsel bir kökleşmeye ihtiyaç duyar.

Köhler de iğnelere, merhemlere ya da makinelere dayalı bir tedavi anlayışının, XXI. yüzyılın zorba hükümdarları olan psikotekniklere doğru kayışına gösterilebilecek mükemmel bir örnektir. Körbler'in yaklaşımı, tıbbi olarak, bomboşluğu kutsar. Ancak, psikolojik olarak iyileştiren, bazen de kurtaran bu küçük hiçlerle şaşılacak derecede kaynaşır.

Anamnez ve Açılışlar

Cehennem başkalarıdır

Doğru ölçü

Sunduğu birkaç özgün ürüne rağmen tedavi sanatı, sağlığa ilişkin tehlikelerin geçmişteki kadar yoğun olmadığı bir toplumda, hiçbir zaman olmadığı kadar çok, bireyin yararının toplumun yararının üstünde tutulduğu bir liberal ekonomi mantığı içine girer. Böylece her gün, serbest ticarete ve yayıncılık başarılarına uygun olarak sağlık okulları ortaya çıkar. Bugünün hastası kendini, ona sağlığını koruma hatta bozulmuş rahatına yeniden kavuşma olanağı sunduğunu öne süren devasa bir tedavi tasarıları tezgâhı karşısında bulur. Tıbbi ve psikososyal bilgilere doymuş olan bu hasta, tıbba gerekli tamamlayıcılar olarak tanıtılan farklı beceriklilikleri sürekli olarak değerlendirmek zorundadır.

Ne yazık ki, altenatif tedaviler sorunsalı abartmanın sınırlarını zorlayan bir muhalefet içine dahildir. Bu tedavileri konu alan edebiyat hem yermede hem de yüceltmede sıklıkla aşırıya kaçar. Akılcılar bu "iyileştiren hayalleri", bu "tıbbi" tuzakları kötülemek için yeterince sözcüğe sahip değillermiş izlenimini verirler. Bu tutum, basitlikleri hiçbir zaman bütünüyle kanıtlanmamış iddialarıyla orantılı olan doktrinlere yanıt vermekten başka bir şey yapmaz.

Diğer taraftan, akademik tıp temsilcileri ile alternatif tıp uygulamacıları arasındaki sağırlar diyalogundan ayrılmak zahmete değerdir. Diğer bir deyişle, gelenekçi tıp uzmanlarının küçümseyici felaket söylemlerinden kaçmak, alternatif tıp uzmanlarının paranoyak ve intikam isteği bildiren söylemlerinden kurtulmak gerekir.

Tarihsel bakış açısının gücü, tam da onun, alternatif tedaviler ejderhasının yapıcı yaklaşımını etkileyen beylik düşünceleri yeniden değerlendirmesine ve şüphenin süzgecinden geçirmesine dayanır. Gerçekten de, uzun vadede incelendiğinde tartışmalı tedaviler ailesini oluşturan yöntemlerden bazıları kendi kendilerine elenirler.

Getirilecek önemli bir düzeltme, çok sayıda çağdaş gözlemciyi endişelendiren tıbbi mantıksızlığın sözde patlamasıyla ilgilidir. Bir muhalefet tıbbının tarihsel sürekliliğini saptamak *a contrario* kolaydır. geleneksel tıp dünyasındaki güven bunalımları bir sarkacın düzenliliğinde ortaya çıkar. Şüphesiz, XX. yüzyılın son iki on yılı, hoşgörülü toplumsal hava sayesinde usulüne uygun biçimde berat belgeleri ya da patentlerle korunan çok sayıda sapkın tedavinin ortaya çıktığına tanıklık etmiştir. Ancak, bunların geçen yüzyılların alternatif tedavilerine oranla daha az geveze ve daha az tehlikeli kaldıklarını kabul etmek gerekir. Örneğin, hasta hiçbir zaman, şifacı tarikatların eski yüzyılların cadı avcılarının sahip olduğu kızgınlıkla takip edildikleri bir dönemdeki kadar güvende olmamıştır. Bugün değişen şey, ne buluşların sayısı, ne bu buluşları çevreleyen sözde yeni felsefeler ne de bunlara eşlik eden aşırı ticari yanlardır. Bugünkü değişim bu tedavi tasarılarının tercih nesneleriyle ilintilidir. Gerçekten de, bedende dikkat edilen noktanın ruhsal olgulara doğru kaydığı gözlemlenir. Bugün, öncelikli olarak psikolojik ve toplumsal kökenli sorunların tedavi edilmesi gerektiği düşüncesi baskındır. Bireyin aile ve meslek yaşamındaki rollerini üstlenmesini sağladıkları öne sürülen psikoteknikler modadır.

Tarihsel bakış açısı, sağlık reçetelerinin daha da devasa tezgâhını süsleyen "psikoloji araç ve gereçlerinin" köklerini açığa çıkarmaya olanak verir. Floriterapi veya aromaterapi klasik fitoterapinin, rahatlatıcı masajlar ya da hareket terapileri tıbbi jimnastiğin, enerji düzenlemeleri eskinin manyetizmacılığının ürünleridir.

Hippokrates aramızda

Dalkavuklarına göre, alternatif tedaviler geleceğin tıbbını temsil edeceklerdi. Gerçekte alternatif tıp alanında çok az yenilik vardır. Sözde yeniçağı temsil eden *new age*, özellikle geçmiş çağların bir yansımasıdır.

Beslenmeye, makinelere ya da ilaçlara dayalı tedavilerin olağanüstü zenginliğinin arkasında aslında zamana direnmiş keskin eğilimler bulunur. Bu doktrinler sıklıkla, çağ dışı bir ampirik tıbbın daha önce söylediklerini tekrarlamakla ya da söylenenleri ağır ağır geliştirmekle yetinirler. Alternatif tedavilerle Hippokrates tıbbı aynı temeller üzerine kuruludur: Doğanın iyileştirici gücüne duyulan mutlak güven (*vis naturae medicatrix*), zararlı yan etkiler yaratmaksızın bedenin onarıcı güçlerine yardım edilebileceğinin olanaklı olduğu savı, gerek korunma gerekse iyileşme konularında hastayı kendi sağlığından sorumlu kılmak isteği.

"Muhalefetin reçeteleri", seslerini duyurmak için süreklilik içinde de yer alırlar. Böylelikle, henüz XX. yüzyılın başında tıbbi özgürlük savaşı ortalığı kasıp kavurmaktaydı. XIX. yüzyılın başındaki doktrinlerin merkezinde ilaçların mutlak reddi vardı. "Bırakın doğa halletsin" görüşü XVIII. yüzyılın sonunda kullanılmaktaydı. En saldırgan pazarlama yöntemleri her zaman alternatif ilaçlar ve teknikler ticaretini yönetmişlerdir.

Uzak durmak

Alternatif uygulamacılar resmi tıbbın her zaman mutlak dışlayıcı bir anlayışa sahip olduğunu öne sürerek değerli savaş kurbanı giysisini giymekten hiçbir zaman geri durmazlar. Tarihsel bakış açısının da vurguladığı gibi, bu noktada gerçek bir olaydan çok bir hitabet hilesi söz konusudur. Gerçekte sınırlar göründüklerinden daha geçirgen ve roller daha az belirlidir. Alternatif tedavilerin sadece hoşgörü ikliminde ortaya çıkmadıklarını gösteren çok sayıda örnek vardır. Birleşik Devletler'de Thomsonculuk bir dereceye kadar özgür bir biçimde örgütlenebilmiştir. Grahamcılık da diyetleri ve hijyene ilişkin ilkeleriyle saygın bir topluluk olduğu izlenimini yaratabilmiştir. Hıristiyan bilimi, inanç özgürlüğü adına, hiçbir cezaya çarptırılmamıştır. Osteopati ve kiropraktik vakalarında, resmi yanıttaki anlamın her yöne çekilebilir olma özelliği daha da belirgindir.

Bu durum uygulamada hissedilir. gelenekçi doktorlar başkaldıran disiplinlerle karşı karşıya kalmaktan artık korkmuyorlar. Çok farklı alanlarda çalışan, pek çok aletten yararlanan ve bu doktrinlerde hem düşünsel hem de ticari özgünlükler bulan doktorların sayısı gün geçtikçe artıyor. İyi ve kötü günde, bazı yaklaşımların basitliği, karmaşıklaştırılması ve anlaşılmazlığı, rollerin ve uzmanlık alanlarının farklılaştırılması oranında artan bir bilgince tıbba tepki olarak ortaya çıkıyor.

Ne olursa olsun beklentiler aynı değil. Hasta, alternatif tıptan kendisinin sağlık durumunu düzeltmesini umarken (ve bazen mucize gerçek

olur) geleneksel tıptan onu eksiksiz olarak iyileştirmesini istiyor (yasa ve hukuk ilmi bu beklentiyi güçlendiriyor). Bu ayrım, bir taraftan alternatif tıbbın umulmadık başarılarını diğer taraftan resmi tıbbın başarısızlıklarını ve şüpheli yanlarını bildiren kitle medyasında beliriyor. Bilgi kuram tartışmalarına pek duyarlı olmayan sağlık tüketicisi gerçekte, her bir tıp anlayışının en iyi yanından yararlanmak istiyor...

Yakından bakıldığında güncel durum, çoğunlukla geleneksel tıbbı ortadan kaldırmak istemiş olan alternatif hareket adına bir başarısızlığı ifade ediyor. Hahnemann, Thomson, Still, Lust, Trall ve diğer yüzlercesi, akademik tıbbın yerine kendi buluşlarını koyma arzularını açıkça göstermişlerdir. Oysa geleneksel anlayış bunları hem dışlamış hem de kendi içinde eritmiştir; öyle ki aykırı tedavileri bekleyen en büyük tehlike sindirilip eritilmek, susturulmak, bayağılaştırılmaktır.

Aklın akılsızlığı

Kaba akılcıya kalırsa, alternatif tıp uygulamacıları en iyi olasılıkla, ya "kendi hayallerinin kurbanları" (neden bildiren açıklama) ya da "aptal bilginler", en kötü olasılıkla ise şarlatan, istismar edici ve dolandırıcıdır. Kuşkusuz sorun bundan daha karmaşıktır. Tarihsel bakış açısının ortaya koyduğu, izlenen yolların çeşitliliği durumu, öncüleri yetersizlik adına sürekli suçlu konumuna sokacak toplu yerginin önüne geçer.

Tedavi yenilikçileri arasında, tıp alanında olsun ya da olmasın, onay gören yetkililer kadar bilgili acemiler de vardır. Akıl hocalarının çoğu tanınmamış uygulamacılardan ya da büyük bilginlerden (Hahnemann, Kellogg, Metchnikoff, Pauling, Beljanski...) edindikleri kısıtlı bir tıp bilgisine sahip olsalar da, kınanan doktrinlerin kaynağında bulunurlar.

Bu nedenle, geleneksel tıp "alternatif tedavilerin" akılsızlık ve bilimi aşağılamayla renklendirilmiş bir tür alt uygulama olduğunu savunduğunda onunla aynı fikirde olmak zordur. Tam tersine tarih, ilk öncülerin çoğunun amacının akıl ve bilime dayanarak yakınlarına yardım etmek olduğunu anımsatır. Bu öncülerin hepsi klinik deneyden türemiş doğrudan deneysel kanıtlamanın gücüne inanır ve kendilerine akıl almaz savlarına bağlı dar kafalılar muamelesi yapan gelenekçi doktorları kınarlar.

Sorun, doğuştan gelen bir akılsızlıktan çok aklın yanlış kullanımından kaynaklanır. Alternatif tıp uygulamacıları ilkel ampirizmin yararlarını haykırırlar ve tam da bu noktada çamura saplanırlar. Bu hekim taslakları kuramla klinik arasında bir yüzleşme oyunu başlatmak yerine ampirik uygulamalarından yola çıkarak sıklıkla indirgeyici olan bir açıklamaya

varırlar. Dolayısıyla, alternatif uygulamacılar, garip bir biçimde aklileştirmeyi kötüye kullanmakla suçlanırlar.

Kamu yararı

Hem öncüler hem de sansürcüler hastaların öncelikle karşı tarafından kurbanları olduklarını öne sürerek halk yararına çalışma isteğini paylaşırlar. Geleneksel tıp alternatif tedavilerin elde ettikleri başarıyı her zaman halkın düşünsel zayıflığına gönderme yaparak açıklamıştır. Saflığa karşı etkili ilaç olarak eğitim belirlenmiş ve her bir on yıllık dönem seçilmiş birkaç tıbbi konuyu ele alan ulusal bilgilendirme savaşımına tanık olmuştur.

Ne yazık ki eğitim çalışmaları istenilen etkiyi yaratmaz. Tüm beklentilerin tersine, tıbbın halka indirilmesi alternatif tedavileri yok etmeye yardımcı olmadığı gibi bunları güçlendirir. Hastalar geleneksel tedavi sanatını anladıkça eş zamanlı olarak olası zenginliklerini sezinledikleri alternatif tedavilere ilgi duyuyorlarmış izlenimini verirler. Alternatif tedavilerin görev olarak (kendilerine rakip olan "şarlatanları" ortadan kaldırmak dışında), ikili görüntüsü çok sayıda sızlanmaya neden olan bilimsel tıbbın kaçınılmaz yanlışlarını düzeltmeyi benimsemeleri bu heyecana büyük bir katkıda bulunur.

Bununla beraber tarih, alternatif tıbbın geleneksel tıbbın tekelini kırarak hastaları koruma, diğer bir deyişle, onlara görecekleri tedaviyi özgürce seçme hakkı verme girişiminin başarısızlıkla sonuçlandığını gösterir. Kovuşturma uzun süre, tedavi seçiminin inanç özgürlüğünden ayrı tutulamayacağını öne sürerek dinle tıp arasında bir karşılaştırmaya dayanır. Örneğin, Ivan Illich 1970'lerde, bütünüyle tıbba boyun eğmeye zorlanan bir toplumu betimler fakat düşmanı doğru yerden kuşatamamış gibidir[38]. Kuşkusuz bireyin bütünüyle patolojikleştirilmesi resmi tıbbın eseridir ancak bu madalyonun bir yüzüdür. Alternatif tedaviler ile müttefikleri psikoteknikler de aynı şeyi yaparlar. Bu duruma gösterilebilecek tipik örnek, insan davranışlarının neredeyse eksiksiz bir listesini sunan ve homeopatik tıbbı konu alan Kent'in Listesi'dir (1877). Yolculuğa çıkmadan önceki sinirlilik hali, bir kadeh şarap içtikten sonraki hüzün, sümkürürken kulakların uğuldaması, tan vaktindeki esnemeler... Kent için her şey bir "sıkıntı"dır ve her bir sıkıntının ilacı vardır. Ne kadar tartışmalı olursa olsun bu gidiş, dünün ve bugünün pek çok paramedikal doktriniyle devam ettirilen bir anlayışın temsilcisidir. Bu dönemde, sağlıklı olan kişi kendini bilmeyen bir hastadır...

Saçmalığın saygınlığı

Her ne olursa olsun, alternatif tedavilerin köktenci ve sıradan bir biçimde yerilmelerine direnmek gerekir. Alternatif tedaviler yalnızca yıkıcı işler yapmazlar. Gerçek, en tartışma götürür doktrinlerin kimi zaman geleneksel tıbba yardım edebilmiş olduklarıdır. Bu tedaviler geleneksel tıbbın bir kenara attığı ya da önemsemediği alanları (göz yorgunluğu, kronik solunum sorunları, cilt sorunları, romatizma, beslenme sorunları ve sinirsel bozukluklar...) keşfetmekle kalmamış aynı zamanda bilimsel tıbbı düzenli olarak kendini sorgulamaya itmişlerdir. Biri Avrupa'da diğeri Birleşik Devletler'de etkin olan ve yeğinsemeyle kesin olarak nitelendirilen tıbbı gelişmeye zorlayan homeopatiyi ve thomsonculuğu düşünmek yeterlidir.

Alternatif tedaviler, her alanda etkin olma özellikleriyle, tıbbi göstergebilime –akademik tıptan daha fazla– bütünüyle katılırlar. Söylemlerini tamamıyla birlik ve ayrım noktalarının gerekli tekrarı çevresinde biçimlendiren bu asi sağlık uygulamaları rahatlık, sağlık ve tıp tanımlarına katkıda bulunurlar. Birleşik Devletler'deki botanik hareketinin tarihi, hastaların tercihlerinin doktorların uygulamalarını doğrudan etkilediklerini anımsatır[61]. Bunun yanı sıra, söz konusu tarih, kamuoyunun ilettiği yeni tıbbi temsiller ve gelişmeler karşısında sürekli değişim içinde olan mesleğin hareketli yapısının altını çizer. Tartışmalardan beslenen tıbbi anlayış doktorların, alternatif uygulamacılar için büyük önem taşıyan egzersizin yararları, ölçülülük, rejim gibi konulara karşı duyarlılık göstermelerinde belirgin bir rol oynar.

Zaten pek çok nitelik araştırmasının ampiriklerin savlarına (özellikle fitoterapi ya da onkoloji alanlarında) karşı çıkmak amacıyla yürütüldüğü kesindir. Günümüz tüketicisini koruyan yasalara gelince, onlar da doğrudan şarlatanlara, utanmaz tüccarlara ve bir mevsimlik peygamberlere karşı savaşırlar.

Sağlık hayalleri

Frankofon dünyada hâlâ yoksul bir disiplin olan alternatif tedavinin tarihi sağlık dünyasındaki baskın tıbbi anlayışa seçenek olan yaklaşımların varlığının kabulü için savaşır. Bu doktrinlerden pek çoğunun sıkıntısı olan yanlışlar, saçmalıklar, sapkınlıklar ve diğer zayıflıkları önemsiz göstermek kesinlikle söz konusu değildir. Sağlık tekeline karşı verilen savaşta yardımcı olacakları ya da "halkın sesini" temsil edecekleri bahanesiyle, bunlara hak ettiklerinden daha fazla değer vermek de söz konusu değildir.

Paramedikal anlayışlara ilişkin eleştirel ve anlaşılır bir soy incelemesinin başlıca amacı belirli bir kültürde paylaşılan inanç ifadelerini ve tedavi umutlarını açığa çıkarmaktır.

En tuhaf sistemlerin girdilerini ve çıktılarını anlamak, doktorların ve hastaların hayalleri ve beklentilerine ilişkin her şeyi açıkça ortaya koyar. Acıyı durdurmakta acele eden tüm bu insanların, sıklıkla, sınırlarını ve zayıflıklarını iyi bildikleri tedavi yöntemlerine başvurmak için geçerli nedenleri vardır. Ancak, inanmak ve iyileştirmek eylemleri beraber yol alırlar ve umudu besleyip canlandırırlar. Diğer alanlarda olduğu gibi tıpta da yüzeysel, çift yönlü ya da yanlış açıklamalar daha iyi temellendirilmiş ancak kuşkular ve belirsizlikler taşıyanlara tercih edilir.

Böylelikle tıbbi antropoloji ve düşünceler tarihi, ölümlülerin, bazen kendi iradeleriyle razı oldukları bir aldatmaca pahasına, bedenlerinin değişimine nasıl karşı durduklarını anlatmak için sağlık psikolojisiyle bir araya gelirler.

Kaynakça

[1] ABGRALL, Jean-Marie, *Les Charlatans de la santé*, Paris, Payot et Rivages, 1998.

[2] AMIEL-LEBIGRE, Françoise, ve GOGNALONS-NICOLET, Maryvonne, *Entre santé et maladie*, Paris, Presses universitaires de France, 1993.

[3] ANDERSON, Ann, *Snake oil, Hustlers and Hambones. The American Medicine Show*, Jefferson, Mc Farland & Company, 2000.

[4] AUGÉ, Marc, HERZLICH, Claudine, v.d.y., *Le Sens du mal. Anthropologie, histoire, sociologie de la maladie*, Paris, Éd. des Archives contemporaines, 1983.

[5] AULAS, Jean-Jacques, *Les Médecines douces. Des illusions qui guérissent*, Paris, Odile Jacob, 1993.

[6] AULAS, Jean-Jacques, BARDELAY, Gilles, ve ROYER, Jean-François, *Homéopathie, état actuel de l'évaluation clinique*, Paris, Éd. Frison-Roche, 1991.

[7] BAREL, Yves, ve BUTEL, Marie, *Les Médecines parallèles. Quelques lignes de force*, Paris, Ministère des Affaires sociales et de l'Emploi/ La Documentation française, 1988.

[8] BAUR, Jacques, *Homéopathie, médecine de l'individu*, Paris, Simila, 1999.
[9] BENSAÏD, Norbert, *Le Sommeil de la raison. Une mode: les médecines douces*, Paris, Seuil, 1988.
[10] BOUCHAYER, Françoise (der.), *Autres médecines, autres moeurs. L'explosion des nouvelles techniques de santé, Autrement*, 85. sayı, 1986.
[11] BRAÜCHLE, Alfred, *Naturheilkunde in Lebensbildern*, Stuttgart, Reclam-Verlag, 1951 [1937].
[12] BRELET, Claudine, *Médecines du monde*, Paris, Laffont, 2002.
[13] BROCH, Henri, *Le Paranormal. Ses documents, ses hommes, ses méthodes*, Paris, Seuil, 1989 [1985].
[14] BROCH, Henri, *Au coeur de l'extra-ordinaire*, Bordeaux, L'Horizon chimérique, 1994.
[15] BROCKLISS, Laurence, ve JONES, Colin, *The Medical World of Early Modern France*, Oxford, Clarendon Press, 1997.
[16] BUSCHAUER, Walter, *Homéopathie, parachèvement de la médecine hippocratique*, Paris, Maisonneuve, 1988.
[17] CARSON, Gerald, *Cornflake Crusade*, New York, Rinehart & Co., 1957.
[18] CAYLEFF, Susan E., "Gender, ideology, and the water-cure movement", Norman GEVITZ v.d.y., 1988.
[19] CHAST, François, *Histoire contemporaine des médicaments*, Paris, La Découverte, 2002 [1995].
[20] COËRS, Christian, *Médecins ou magiciens? Mythologie de l'art de guérir*, Paris, Arthaud, 1985.
[21] COOTER, Roger, *Studies in the History of Alternative Medecine*, Basingstoke-Londra, Macmillan Press, 1988.
[22] DANTZER, Robert, *L'Illusion psychosomatique*, Paris, Odile Jacob, 1989.
[23] DARMON, Pierre, *Les Cellules folles. L'homme face au cancer de l'Antiquité à nos jours*, Paris, Plon, 1993.
[24] DINGES, Martin (der.), *Weltgeschichte der Homöopathie. Länder, Schulen, Heilkunde*, Münih, C. H. Beck, 1996.
[25] DOURY, Marianne, *Le Débat immobile. L'argumentation dans le débat médiatique sur les parasciences*, Paris, Kimé, 1997.
[26] EHRENBERG, Alain, *L'Individu incertain*, Paris, Calmann-Lévy, 1995.
[27] FAURE, Olivier (der.), *Praticiens, patients et militants de l'homéopathie (1800-1940). Actes du colloque de Lyon*, Lyon, Presses universitaires de Lyon/Boiron, 1990.

[28] FAURE, Olivier, *Le Débat autour de l'homéopathie en France 1830-1870*, Sainte-Foy-lès-Lyon, Boiron, 1991.
[29] FAURE, Olivier, *Les Français et leur Médecine au XIXe siècle*, Paris, Belin, 1993.
[30] FAURE, Olivier, *Histoire sociale de la médecine (XVIIIe-XXe siècle)*, Paris, Anthropos, 1994.
[31] FISHBEIN, Morris, "Naturopathy and its professors", *Fads and Fallacies in Healing: An Analysis of the Foibles of the Healing Cults, with Essays on Various Other Peculiar Notions in the Health Field*, New York City, Blue Ribbon Books, 1932.
[32] FREXINOS, Jacques, *L'Art de purger: histoire générale et anecdotique des laxatifs*, Paris, Pariente, 1997.
[33] GEVITZ, Norman, v.d.y., *Other Healers. Unorthodox Medecine in America*, Baltimore-Londra, The John Hopkins University Press, 1988.
[34] GOOD, Byron, *Comment faire de l'anthropologie médicale? Médecine, rationalité et vécu*, Le Plessis-Robinson, Synthélabo, 1998 [1994].
[35] GRMEK, Mirko D. (der.), *Histoire de la pensée médicale en Occident*, II. cilt, *De la Renaissance aux Lumières*, Paris, Seuil, 1997 [1996].
[36] HALLER, John S., Jr, *The People's Doctors: Samuel Thomson and the American Botanical Movement, 1790-1860*, Carbondale, Southern Illinois University Press, 2000.
[37] HERZLICH, Claudine, ve PIERRET, Janine, *Malades d'hier, malades d'aujourd'hui. De la mort collective au devoir de guérison*, Paris, Payot, 1991 [1984].
[38] ILLICH, Ivan, *Némésis médicale. L'expropriation de la santé*, Paris, Seuil, 1975.
[39] JALLUT, Olivier, *Médecines parallèles et cancer. Mode d'emploi et de non-emploi*, Bordeaux, L'Horizon chimérique, 1992.
[40] JÜTTE, Robert, *Geschichte der Alternativen Medizin. Von der Volkmedizin zu den unkonventionellen Therapien von heute*, Münih, C. H. Beck, 1996.
[41] JÜTTE, Robert, v.d.y., *Culture, Knowledge, and Healing*, Sheffield, EAHMHP, 1998.
[42] LAMBRICHS, Louise L., *La Vérité médicale. Claude Bernard, Louis Pasteur, Sigmund Freud: légendes et réalités de notre médecine*, Paris, Robert Laffont, 1993.
[43] LAPLANTINE, François, *Anthropologie de la maladie*. Étude eth-

nologique des systèmes de représentations étiologiques *et thérapeutiques dans la société occidentale contemporaine*, Paris, Payot, 1986.

[44] LAPLANTINE, François, ve RABEYRON, Paul-Louis, *Les Médecines parallèles*, Paris, Presses universitaires de France, 1987.

[45] LEBRUN, François, *Médecins, saints et sorciers au XVIIe et XVIIIe siècles. Se soigner autrefois*, Paris, Messidor/Temps actuels, 1983.

[46] LECOURT, Dominique (der.), *Dictionnaire de la pensée médicale*, Paris, Presses universitaires de France, 2004.

[47] LENTIN, Jean-Pierre, *Ces ondes qui soignent, ces ondes qui tuent*, Paris, Albin Michel, 2001.

[48] LERNER, Michael, *Choices in Healing*, Cambridge, The MIT Press, 1996.

[49] LEVINSON, David, ve GACCIONE, Laura, 1997, *Health and Illness. A Cross-Cultural Encyclopedia*, Santa Barbara-Oxford, Abc-Clio, 1997.

[50] MANN, John, *Magie, meurtre et médecine*, Genève, Georg, 1996 [1992].

[51] MARKS, Harry, *La Médecine des preuves. Histoire et anthropologie des essais cliniques (1900-1990)*, Paris, Synthélabo, 1999 [1997].

[52] MATTINGLY, Cheryl, *Healing Dramas and Clinical plots. The Narrative Structure of Experience*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

[53] PERROT, Marie-Dominique, RIST, Gilbert, ve SABELLI, Fabrizio, *La Mythologie programmée. L'économie des croyances dans la société moderne*, Paris, Presses universitaires de France, 1992.

[54] PIGNARRE, Philippe, *Qu'est-ce qu'un médicament? Un objet* étrange, *entre science, marché et société*, Paris, La Découverte, 1997.

[55] PORTER, Roy, Health for Sale. *Quackery in England, 1660-1850*, Manchester, Manchester University Press, 1989.

[56] PORTER, Roy, "Les stratégies thérapeutiques", Mirko D. GRMEK (der.), 1997.

[57] RAUCH, André, *Histoire de la santé*, Paris, Presses universitaires de France, 1995.

[58] REY, Roselyne, *Histoire de la douleur*, Paris, La Découverte, 2000 [1993].

[59] ROBARD, Isabelle, *Médecines non conventionnelles et droit. La nécessaire intégration dans les systèmes de santé en France et en Europe*, Paris, Litec, 2002.

[60] ROTHSCHUH, Karl E., *Konzepte der Medizin in Vergangenheit und Gegenwart*, Stuttgart, Hippokrates Verlag, 1978.
[61] ROTHSTEIN, William G., "*The botanical movements and orthodox medicine*", Norman GEVITZ v.d.y., 1988.
[62] ROUZÉ, Michel, *Mieux connaître l'homéopathie*, Paris, La Découverte, 1989.
[63] ROUZÉ, Michel, "Oscillococcinum. Le joli grand canard", *Science et pseudo-sciences*, 202. sayı, Paris, AFIS, 1993.
[64] SANDOZ, Thomas, *La Vraie Nature de l'homéopathie*, Paris, Presses universitaires de France, 2001.
[65] SAREMBAUD, Alain, *L'Homéopathie*, Paris, Presses universitaires de France, 1999.
[66] SFEZ, Lucien, *La Santé parfaite*, Paris, Seuil, 1995.
[67] SKRABANEK, Petr, ve MCCORMICK, James, *Idées folles, idées fausses en médecine*, Paris, Odile Jacob, 1997 [1989].
[68] SOKOLSKY, Catherine, "La Machine de Priore", L'Impatient, 79. Sayı, 1984.
[69] SOURNIA, Jean-Charles, *Histoire de la médecine*, Paris, La Découverte ve Syros, 1997 [1992].
[70] STENGERS, Isabelle, *Médecins et sorciers. Le Médecin et le charlatan*, Le Plessis-Robinson, Synthélabo, 1995.
[71] STOCZKOWSKI, Wiktor, *Des hommes, des dieux et des extra-terrestres*, Paris, Flammarion, 1999.
[72] THOMSON,Samuel, *New Guide to Health; or Botanic Family Physician*, Boston, 1835 [1822].
[73] TISCHNER, Rudolf, *Geschichte der Homöopathie*, Viyana-New York, Springer-Verlag, 1998 [1932].
[74] TUBIANA, Maurice, *Histoire de la pensée médicale. Les chemins d'Esculape*, Paris, Flammarion, 1995.
[75] TURNER, E. S., *Taking the Cure*, Londra, Michael Joseph, 1967.
[76] ULMER, Bruno, PLAICHINGER, Thomas, ve ADVENIER, Charles, *À votre santé. Histoire de la publicité pharmaceutique et médicale*, Paris, Syros-Alternatives, 1988.
[77] VEYNE, Paul, *Comment on écrit l'histoire*, Paris, Seuil, 1971.
[78] VIGARELLO, Georges, *Histoire des pratiques de santé. Le sain et le malsain depuis le Moyen Âge*, Paris, Seuil, 1999 [1993].
[79] VINCENT, Jean-Didier, *Biologie des passions*, Paris, Odile Jacob, 1994 [1986].

[80] WARDWELL, Walter I., "Chiropractors: evolutions to acceptance", Norman GEVITZ v.d.y, 1988.

[81] WHORTON, James C., "Patient, heal thyself: popular health reform movements as unorthodox medicine", Norman GEVITZ v.d.y., 1988.

[82] WHORTON, James C., *The History of Alternative Medicine in America*, New York, Oxford University Press, 2002.

[83] WROBEL, Arthur, v.d.y., *Pseudo-Science and Society in Nineteenth-Century America*, Lexington, The University Press of Kentucky, 1987.

[84] YOUNG, James Harvey, *The Toadstool Missionaires. A Social History of Patent Medicines in America before Federal Regulation*, Princeton, Princeton University Press, 1961.

[85] YOUNG, James Harvey, *The Medical Messiahs. A Social History of Health Quackery in Twentieth Century America*, Princeton, Princeton University Press, 1967.

[86] YOUNGSON, Robert, ve SCHOTT, Ian, *Medical Blunders. Amazing True Stories of Mad, Bad and Dangerous Doctors*, Londra, Robinson Publishing Ltd, 1996.

Açıklamalı Terimler Dizini

Alexander yöntemi, 190.
Amaroli (ürin terapisi), 108.
Anapzoterapi, 54.
Aquapunktur (nokta enjeksiyonu), 134.
Arborivital tıp, 38.
Aromaterapi (ıtırlı bitkilerin tıbbi tedavide kullanılması), 12, 32, 34-37, 236.
Aston-Patterning, 190.

"B 17", 120.
Bach çiçekleri, 12, 38.
Bademcik masajı, 150.
Basica®, 61.
Beslenme terapisi, 49.
Bicom, 229.
Bio-communication, 222.
Birchermuesli, 49-50, 53.
Biyofizik veriler terapisi, 229.
Biyolojik hümanizma, 146.
Biyorezonans, 229.
Bol d'air Jacquier, 37.
Bonnie Prudden miyoterapisi®, 154.
Breatharianisme, 73.
Bütünleyici tedavi, 110.

Cartonculuk, 53.
Corn flakes, 12, 45, 47.

Çevresel alerji, 147.

Deşelatris litoterapi (tedavide taşların ve minerallerin kullanılması), 91.
Doğalcı vejetarizm, 51.
Doku masajı, 171.
Dokunma terapisi, 156.
Duyumsal bütünleşme, 189.

Edu-kinesioloji, 195.
Ehretizm, 145.
Eklektizm, 23-24, 259.
Elektroakupunktur, 91.
Elektrohomeopati, 87-88.
Elektroterapi, 77, 103, 144, 213, 215, 217, 233.
Elle tedavi, 149, 152, 160, 164, 179, 182, 212.

Esalen masajı®, 153.
Essiac, 29-30.
Eutonie, 184, 188.

Fasiya terapisi, 171.
Feldenkrais yöntemi®, 184.
Fitoterapi (bitkilerle tedavi), 18-19, 23-28, 32, 35-37, 40, 70, 82, 87, 144, 236, 240.
Fiziatri, 144.
Fizyomedikalizm, 23.
Floriterapi (kozmik güçlere olan inanca dayalı tedavi düşüncesi), 236.
Footzonology®, 157.
Functional Integration®, 189.

Galaktoterapi (sütle tedavi), 102.
Galvanizm, 213-214, 217.
Gemoterapi (tomurcuk şerbetiyle tedavi), 28.
Grahamcılık, 43-44, 47, 202, 237.
Granula, 45-46, 142.
Grape Nuts, 47.
Grostic yöntemi, 181.

Hallelujah Diet, 68.
Health Kinesiology™, 195.
Hellerwork®, 191.
Herbalizm (tedavide bitkilere öncelik verme), 12, 141.
Helyoterapi (güneş ışığı tedavisi), 12, 139, 215.
Hıristiyan bilimi, 203.
Hidroterapi (suyla tedavi), 12, 23, 25, 44-45, 49, 52, 70-77, 102, 128-129, 132-137, 139, 143, 176, 202.
Hijeioterapi (hijyene dayalı tedavi, hijyen terapisi), 44, 134.
Hippokratesçilik, 15, 43, 134.
Hole-in-One, 176.
Holistik jimnastik, 184-185, 193.
Holistik tıp, 107, 112, 147-148.
Homeopati (alternatif tıp), 12, 17, 23-25, 28, 35, 38-39, 70, 75-91, 99, 105-106, 110, 119, 134, 137-138, 142, 144, 146, 158-159, 161, 164, 190, 202, 204, 219, 222, 228, 231-232, 239-240.
Hücre terapisi, 104.

Intégration Posturale®, 191.
Iscador, 32-34.
Isı diyetetiği, 139.
Işık ve hava terapisi, 142.
Işın tedavileri, 215, 230.

İradecilik, 201.
İsveç bitkileri, 27.
İsveç jimnastiği, 150.
İsveç masajı, 151, 153, 195.
İnstinktoterapi (çiğ yiyerek tedavi), 54-55.

Jungborn, 142-143, 145.

Kapilloterapi (kulak terapisi), 134.
Kinesioloji, 12, 179, 193-195, 228.
Kiropraktik (stres tedavisi), 12, 70, 72, 149, 158, 165-167, 169, 172-181, 190, 194, 212-213, 218-219, 237.
Kolon hidropterapi, 12, 70, 102.
Kafatası osteopatisi, 168-169.
Krebiozen, 117-118.
Kromoterapi, 215, 230-231.

Laetrile, 62, 119-121.
Lenfatik drenaj, 12, 152-153.
Listerine, 97.

Macfaddencılık, 151.
Manyetizma, 67, 77, 87-88, 117, 172-173, 197-201, 204, 213-215, 217, 220-221, 236.
Meric, 176.
Mesmercilik, 198-199.
Metal terapisi, 214.
Mézières yöntemi, 192.
Mezoterapi (ilacın sadece sorunlu bölgeye uygulanması), 102, 107.
Microbe Killer, 93-94.
Mind Cure Science, 203.
Modern vejetaryenler, 42.
Mora cihazı, 228.
Mora terapisi, 228-229.
Muscle Energy Technique, 168.

Naprapati, 176.
Naturheilkunde, 130-131, 133, 140, 143.

Naturopati (bedenin kendi kendini iyileştirmesi inancına dayalı, doğal tedavi), 26, 30, 33, 72, 128, 138, 140, 143-147, 156, 177, 195, 212.
Naturoterapi, 101, 127-128.
Nefes almacılık, 73.
New Thought, 203, 205.
Nozoloji (hastalıkların sınıflandırılma bilimi), 25.
Nöral terapi, 102, 105-109.
NUCCA, 181.

Oksijen terapileri, 96.
Olfaktoterapi (kokuları ve titreşimi kullanan tedavi), 37.
Onkoterapi (kanser tedavisi), 29, 67, 97, 115.
Organ terapi, 202, 205.
Ortogonal Atlas tekniği, 181.
Ortopati, 44, 71, 134.
Ortobiosis, 56.
Ortospinoloji, 180.
Oruç tedavisi, 150.
Oscilloclast, 218.
Oscillococcinum, 86-90.
Osteopati (bedeni sağlıklı tutma), 144, 146, 149, 156, 158-159 161-176, 179, 189-190, 212, 218, 230, 237.

Ömetabolik tıp, 60.

"PB–100", 123-124.
Patetizm, 199.
Pathoclast, 220.
Postisometrik, 168.
Pozoloji (ilaç kullanım biçimlerini inceleyen bilim), 11, 13.
Pra-Neo-Hom, 231.
Pressoterapi (vakumlu pompalarla tedavi), 152.
Psikometri, 200.
Pulsoloji, 158.

Quinton Plazması, 101.

Radiodynameter, 220.
Radol, 98.
Radyonik, 219-222.
Radyum, 98-99.
Refleks bölgeleri, 152, 155-157.
Refleksoloji, 70, 107, 149, 154, 158.
Rohkostdiät, 49.
Rolfing®, 147, 157, 190-191.

Sağlık reformcuları, 42.
Salvarsan, 97, 165.
Sanatoryum kürü, 128.
Sanipraksi, 144.
Schuessler tuzları, 87.
Selenyum, 97.
Sensory Awareness, 153.
Sentetik antitoksinler, 96.
Serokitoterapi, 106.
Spajiri (bitkilerin kimyasal işlemden geçirildikten sonra kullanılması), 34, 87-88.

Tedavide nihilizm, 127-128.
Tansiyon karşıtı tansiyon, 170.
Thomsonculuk, 22-24, 134, 237.
Tıbbi jimnastik, 150-151, 185.
Timüs terapisi, 104.
Torque-Toggle-Recoil, 176.
Touch for Health®, 194-195.
Trager®, 153.
Tümelci tıp, 146.

Ürin terapisi, 12, 108.

Vega testi, 228.
Vejetarizm (et yemeyip diğer hayvansal gıdaları tüketme), 45, 49, 51-52, 135, 139, 182.
Veri tıbbı, 232.
Viskumterapi (ökse otuyla tedavi), 32.
Vitaminterapi, 12, 57-60, 147.

Yeni homeopati, 40.
Yoğunluklu tıp, 24.
Yunan kürü, 121.

Zapper, 229.

İsim Dizini

Abrams, Albert 217-220, 223, 229.
Affolter, Felicie D. 189.
Alcott,William A. 42, 133.
Alexander, Frederick M. 186-187, 189.
Alexander, Gerda 187-188.
Alivizatos,Hariton 121-122.
Antoine,Louis 80, 100, 199, 207-208, 225.
Armstrong, John 108.
Arsonval, Arsené d' 215.
Aslan, Ana 106, 107.
Aston, Judith 190-191.
Austin, Harriet 44.
Ayres, Harriet 189.

Babbitt, Edwin D. 160.
Bach, Edward 12, 28, 37-40.
Bailey, Alice 212.
Bailey, William 99.
Bainbridge Cohen, Bonnie 189.
Baker Eddy, Mary 202-203, 208.
Bakker, Jim 206.
Baldou, Eudore 133-134.
Barral, Jean-Pierre 170-171.
Barton (époux) 195.
Baudry, René 85.
Baum, Alfred 101.
Baunscheidt, Carl 155.
Bayly, Doreen E. 156.
Beach, Wooster 23-24, 82.
Beard, John 64, 119-121.
Beardall, Alan 194.
Béchamp, Antoine 100.
Beck, Robert 229-230, 244-245.
Becker, Rollin E. 170.
Beljanski, Mikro 122-124, 238.
Bennett, John Cook 92.
Bennett, Terence J. 194.
Berg, Ragnar 61.
Bergeret, Claude 91, 105.
Bergson, Henri 197.
Bernus, Alexander von 34.
Bertherat, Thérèse 193.
Besuchet, Jean-Jacques 55.

Bhattacharyya, Benoytosh 231.
Bigel, Joseph 83, 133.
Bircher-Benner, Max 27, 49-50, 53.
Bobath, (eşi) 189.
Boenninghausen, Clemens F. M. 84.
Boiron, Henri 85-86, 90, 244-245.
Bois, Danis 171.
Boissier de Sauvages, François 76.
Borch-Jacobsen, Charlotte 192.
Bordeaux-Szekely, Edmond 68.
Borell, George 97.
Bowers, Edwin F. 156.
Boyd, Robert 169.
Bragg, Paul 184.
Brandt, Johanna 66.
Brandt, Thure 150.
Brehmer, Wilhelm von 93, 100.
Brennan, Barbara 211-212.
Breuss, Rudolf 65.
Brinkley, John R. 103-104.
Brown-Séquard, Charles Édouard 29-30.
Brunnow, Ernst von 83.
Buchanan, Joseph R. 200.
Buchinger, Otto 73, 150.
Budwig, Johanna 53.
Bullen, Victor 39.
Burger, Guy-Claude 54-55.
Burnett, James Compton 87.
Burq, Victor 214.
Burroughs, Stanley 66.
Burzynski, Stanislaw R. 124-125.
Butaud, (eşi) 52.
Brügemann, Hans 229.

Caisse, Rene M. 29-30.
Callaway, Candace 195.
Cameron, Ewan 58-60.
Campbell, Allan 58.
Carini, Christian 171.
Carrel, Alexis 102, 113.
Carton, Paul 51-53.
Carver, Williard 176.
Cayce, Edgar 57.
Chapin, Sara 211.
Chapman, Frank 194.
Clark, Hulda Regehr 229.
Coffin, Albert I. 25.
Coley, William B. 94-95, 110.
Collon, Jeanne-Catherine 207.
Combe, Yvon 222.
Cooper, Robert T. 38.
Copeland, Kenneth 206.
Cornaro, Alviso 139.
Cornaro, Luigi 41.
Coué, Émile 188, 201.
Cox, (kardeşler) 180.
Crane, John 224.
Cunningham, Scott 36-37, 191.
Curie, Auguste P. 81, 188.
Curtis, Alva 23.
Cutler-Ellis, Francis 220.

Dalicho, Wilhelm A. 155.
Danforth, William 47.
Davis, Adele 58-59.
Davis, Andrew J. 160, 200.
Davis, Andrew P. 176.
De Jarnette, Major B. 169.
De la Warr, George 219-220.
Delsarte, François 184-185.
Dennison, Paul 195.
De Puy, Cornelius E. 151.
Derified, Romer 182.
Des Guidi, Sebastian 83.
Detwiller, Heinrich 82.
Deucher, W. G. 58-59.
Dial, Dan 222.
Dicke, Elizabeth 152.
Dickson, Gordon 195.
Dods, John B. 200-201.
Donsbach, Kurt W. 97.
Dorn, Dieter 65.
Dowie, John A. 205.
Dowling, Dennis 172.
Doyen, Eugène 93.
Dresser, (eşi) 203.
Driesch, Hans 197.
Drown, Ruth 219-220.
Duprat, Henry 80-81.
Durovic, (kardeşler) 117-118.
Dvorak, Jiri 171.

Ehrenfried, Louse 185-186, 193.
Ehret, Arnold 145.

Enderlein, Günther 99-101.
Engelmajer, Lucien 123.
Ersdal, Charles 156-157.
Evans, Warren Felt 160, 203.

Fahnstock, William 201.
Farr, Charles H. 97.
Felke, Emanuel 142-143.
Fischer, Franz 75.
Fletcher, Horace 48, 52, 69.
Floyer, John 101.
Foote, Edward B. 215.
Forbes, John 81.
Fournil, Gilles 37.
Freud, Sigmund 197, 245.
Freytag, Eberhard 82.
Fromm, Erich 153.
Fröhlich, Andreas 189.
Fuhr, Arlan W. 181.
Fulford, Robert 169.
Fuller, Betty 154.

Gallert, Mark 221.
Gattefossé, René-Maurice 34-36.
Gerlach, Franz 111.
Gerson, Max B. 62-64, 112, 124.
Ghadiali, Dinshah P. 230.
Gindler, Elsa 153, 185.
Gläzer, Otto 155.
Gleich, Lorenz 130-131.
Glünicke, Martin 25-26.
Gonstead, Clarence S. 180.
Gonzales, Nicholas J. 65.
Govallo, Valentin Ivanovitch 105.
Graham, Douglas O. 151.
Graham, Sylvester 42-46, 52-53, 134, 183, 202.
Gram, Hans B. 81, 83.
Grauvogl, Eduard von 81, 89.
Greve, Ellen 73.
Grinberg, Avichail 157.
Grostic, John F. 180-181.
Grosvenor, John 149-150.
Grotz, Walter 97.
Gröning, Bruno 208.
Guez, Bernard 102.
Gyr-Niederer, J. 26.

Haas, Elson M. 73.
Hagin, Kenneth E., Sr 207.
Hahn, Johan Siegmund 132-133, 140.
Hahn, Theodor 133.
Hahnemann, Samuel 17, 38, 76-84, 86, 90, 238.
Haller, Albrecht von 76.
Hammar, Johan August 104.
Hart, Roy 187.
Hay, William H. 57.
Hazzard, Linda B. 146.
Head, Henry 155.
Hébert, Georges 51.
Henry, Joseph 28, 47, 71, 80-81, 146, 151, 155, 194.
Hering, Constantin 81-83.
Hertzka, Gottfried 27-28.
Hieronymus, T. Galen 220.
Hildegarde, de Binger 27-28.
Hiller, John P. 49.
Hoffa, Albert J. 151.
Hoffer, Abraham 59.
Hohensee, Adolphus 58.
Howard, Horton 22.
Howard, Jhon A. 177.
Hoxsey, Harry 29-31.
Hufeland, Christoph W. 132.
Humphreys, Frederick H. 82.
Huneke, (kardeşler) 105-107.

Illich, Ivan 239.
Ilsey, Philip 217.
Ingham Stopfel, Eunice 156.
Issels, Josef M. 95, 110-112.
Ivy, Andrew C. 117-118.

Jackson, James C. 21, 44-46, 142, 160, 200.
Jacoby, Heinrich 185.
Jacquier, René 37.
Jahr, Georg Heinrich Gottlieb 84.
Jennings, Isaac 44, 71.
Jenny, Hans 230.
Jensen, Jorgan B. 70-71.
Johnson, Milbank 223.
Jones, Lawrence H. 170.
Jousset, Pierre 84.

Joy, W. Brugh 177, 191.
Just, Adolf 138, 141-143, 151.

Kallmeyer, Hedwig 185.
Kaminski, Patricia 40.
Kanfer, Alfred 110.
Kano, Jigoro 188.
Katz, Richard 40.
Kelley, William D. 64-65, 67.
Kellogg, Frank J. 48, 183.
Kellogg, John H. 45-47, 183.
Kellogg, William K. 47, 193.
Kendall, (eşi) 194.
Kent, James T. 82-83, 92, 239.
Kier, Samuel M. 92.
King, Jhon 24, 99, 216.
Kirlian, Semyon 40.
Kneipp, Sebastian 133, 138, 140-144, 146.
Koch, Josef 93, 96.
Koch, William F. 95-96.
Kohlrausch, Wolfgang 152.
Kollath, Werner 50-51.
Korsakov, Simeon 78, 85, 90.
Kotzareff, A. 222.
Körbler, Erich 40, 232, 233.
Krämer, Dietmar 40.
Krebs, Ernst T., Jr 119, 121.
Krebs, Ernst T., Sr 119.
Krieger, Dolares 210-211.
Kuhne, Louis 134, 142.
Kunz, Dora 210-211.
Künzle, Johann 26.

Laban, Rudolf von 189.
Labonté, Marie Lise 193.
La Fuye, Roger de 91.
Lahmann, Heinrich 49, 140.
Lakhovsky, Georges 221-222.
Lalanne, Jack 184.
Lambert, Jordon 97.
Lane, I. William 126.
Langworthy, Solon M. 176.
Laville, Charles 226.
Lawrence, Joseph 97, 170.
Leadbeater, Charles W. 210, 212.
Leduc, Albert 152-153.
Lee, Warren C. 181-182.
Leprince, Albert 134.
Lewit, Karel 171.
Lilly, John C. 185, 191.
Lindlahr, Henry 146.
Ling, Per H. 150-151, 160, 185.
Lippe, Adolph von 89.
Lippincott, Rebecca 172.
Littlefield, Charles 197.
Littlejohn, John M. 164.
Livingston, Virginia C. 109-110.
Loban, Joy M. 177.
Logan, Hugh B. 181, 194.
Lovett, Robert W. 193.
Lucas-Championnière, Just 151.
Ludwig, Sophie 185, 197.
Lust, Benedict 138, 143-146, 238.
Lutze, Arthur 88.

MacDougal, William 197.
MacFadden, Bernarr A. 72, 182.
Magoun, Harold I. 169.
Mahesh, Maharishi 154.
Mahony, Frank 195.
Malkmus, George H. 68-69.
Manner, Harold W. 121.
Manners, Peter Guy 230.
Marchesseau, Pierre-Valentin 146.
Marie, Marcellin 80, 84, 133, 151, 193, 243, 246.
Marquardt, Hane 156.
Masamichi, Noro 186.
Mattei, Cesare 87-88.
Maury, Marquerite 35.
McCabe, Ed 97.
McIntyre, John 217.
McNaughton, Andrew R. L. 120.
McPherson, Aimee Semple 205.
Ménétrier, JAcques 195.
Mesmer, Franz A. 160, 197-199.
Metcalfe, William 42.
Metchnikoff, Elie 46, 56, 238.
Mezger, Johann 151.
Mézières, Françoise 191-193.
Miles, Archibald 92.
Miller, C. Earl 172.
Mitchell, Fred Jr 168.

Mitchell, Fred Sr 168.
Moerman, Cornelius 60-61.
Morell, Franz 91, 228-229.
Morison, James 17, 25.
Moses, Judah 215-216.
Munde, Carl 139.
Mure, Benoît Jules 79-80, 84.
Murphy, Michael 153.

Naessens, Gaston 100, 112-114.
Nelson, Mildred 31.
Newbro, Dupont M. 216.
Niboyet, J. E. H. 158.
Niehans, Paul 28, 102, 104.
Nieper, Hans 60.
Nisand, Michael 192.
Nissen, Hartwig 151.
Nogier, Paul 91, 158, 195.
Nolfi, Kristina 68.
Nordblom, (eşi) 157.

Oertel, Eucharius 130.
Ortega, Sanchez 81.
Osmond, Humphrey 59.

Painter, Jack W. 191.
Palmer, Bartlett J. 165, 176-178, 181.
Palmer, Daniel D. 165, 172-173, 175-176, 181, 194.
Paschero, Pablo 81.
Pauling, Linus C. 27, 58-60, 238.
Pautrizel, Raymond 227.
Pavek, Richard R. 211.
Perkins, Elisha 213-214.
Perky, Henry D. 47.
Perls, Fritz 153, 190.
Pesic, Milan C. 102, 105.
Phelan, Richard 82.
Pierrakos, (eşi) 211.
Pistor, Michel 107.
Posse, Baron Nils 151.
Post, Charles W. 47, 216.
Poyen, Charles 199-201.
Priessnitz, Vincenz 17, 128-135, 139, 141-142.
Priore, Antoine 225-227, 247.
Prudden, Bonnie 154.
Puységur, (Marquis de) 199.

Quimby, Phineas P. 201-203.
Quin, Frederik 81.

Radam, William 93-94.
Rademacher, Johann G. 87.
Rae, Malcolm 222.
Randolph, Theron 70, 147, 212.
Rasche, Erich 91, 228-229.
Rausse, J. Heinrich 131-133, 139, 142.
Reich, Wilhelm 34, 50, 89, 117, 146, 185, 191, 193, 197, 224-225.
Reichenbach, Karl Ludwig von 197, 210.
Revici, Emanuel 97, 108-109.
Richardson, John 120-121.
Richet, Charles 93.
Rickli, Arnold 138-142.
Rife, Royal R. 222-224.
Riley, Joseph S. 156.
Roberts, Oral 205-206.
Robertson, Pat 206.
Rocine, V. G. 70.
Roeder, Heinrich 150.
Rogers, A. Stanley 220-221.
Rogers, Martha E. 210.
Rohé, Fred 65.
Rolf, Ida P. 189-191.
Rosenow, Edward Carl 97.
Roth, Mathias 151.
Rouanet, Marcel 51.
Roux, André 222.
Roux, Georges-Ernest 209-210.
Roy, Joseph 90, 181, 187, 246.
Ryman, Danièle 35.

Salmanoff, Alexander 134.
Samst, Jonathan 27.
Sandberg, Elis 102, 105.
Santorio, Santorio 41.
Sauerbruch, Ernst 62.
Scheffer, Mechthild 40.
Schimmel, Helmut 228.
Schindler, Josef 129.
Schiowitz, Stanley 171.
Schönenberger, Franz 143.
Schreber, Daniel G. 184-185.

Schroth, Johannes 129-130, 132, 142.
Schuessler, Wilhelm H. 87-89.
Schweitzer, Albert 27, 62, 64.
Scott, George A. 216.
Scott, Jimmy P. 195.
Scudder, John M. 24.
Selver, Charlotte 153.
Shelton, Herbert M. 72-73, 138.
Sheppard, Sam 167.
Sherbak, A. 155.
Shew, Joel 134-136.
Sinclair, Upton 67.
Skelton, John 24.
Skinner, Thomas 85.
Skoda, Josef 128.
Smith, Oakley G. 176.
Smith, Peter 19.
Solomidès, Jean 114-116.
Souchard, Phippe 192.
Stahl, Georg 78.
Stebbins, Geneviève 185.
Steinbach, Leo J. 177.
Steiner, Rodolf 28, 33, 34, 38.
Stone, Randolph 70, 191, 212.
Sunderland, Laroy 199.
Sutherland, William G. 168-170.
Swaggart, Jimmy 206.
Sweat, Roy W. 181.
Swedenborg, Emanuel 83, 85.

Tart, Ellen 71.
Taylor, (kardeşler) 82, 151, 159.
Teirich-Leube, Hede 152.
Tennent, John 18-19.
Terrell, David 206.
Tesla, Nikola 221.
Tétau, Max 85, 91, 105.
Thie, Jhon 194-195.
Thomas, Jean 19, 38, 50, 85, 98, 102, 106, 214, 247.
Thompson, Joseph 98.
Thomson, Samuel 17, 19-23, 159, 181, 238.
Tilden, John H. 70, 138.
Topping, Wayne W. 195.
Trager, Milton 153-154.
Trall, Russell T. 46, 72, 136-138, 238.
Treben, Maria 27.
Tur, Pierre 222.

Upledger, John 169-170.

Valnet, Jean 36.
Vannier, Léon 85, 90.
Vannier, Pierre 81.
Vernes, Arthur 107-108.
Villequez, Ernest 110.
Vodder, Emil 152.
Vogel, Alfred 26-27.
Voll, Reinhold 91, 222, 227-228.
Voronoff, Serge 102-103.

Warburg, Otto 96.
Wassermann, August von 97.
Watts, Alan 153.
Weeks, Nora Gray 39.
Weger, George 70.
Wegman, Ita 33.
Weihe, August 91.
Wells, Rupert 98.
Werner, Fritz 50, 112, 227.
Wesselhoeft, Wilhelm 81-83.
White, Ellen G. 45, 48.
White, George S. 197.
White, Ian 40.
Whiteside, Daniel 195.
Whytt, Robert 76.
Wigmore, Ann 68.
Wilhelm, Richard 49-50, 82, 88, 93, 97, 100, 130, 155, 185, 197, 224.
Wilkinson, Garth 83.
Wilshire, Gaylord 217.
Wilson, James 133.
Winters, Jason 31-32.
Wolfsohn, Alfred 186-187.
Wright, Wilhelmina 193.

Zabel, Werner 112.
Zimmermann, Robert 33, 132.
Zimpel, Carl F. 88.
Zink, J. Gordon 171.

CULTURA

ALTERNATİF TIP TARİHİ
THOMAS SANDOZ

Türkçesi: Çağrı Eroğlu

Öyleyse, alternatif tıbbın tarihi kimi zaman ünlü olmuş, kimi zaman unutulmuş bu öncülerin, kendilerini kabul görmenin hatta zenginliğin krallığından ayıran sınırları ortadan kaldırmak için verdikleri savaşı anlatmalıdır. Bu alanda, komik ve gerçekdışı olaylar, bazen gerçek olaylar kadar önemli kabul edilebilir ve bu durum gelenekçi tarihçilerin hoşuna gitmeyebilir. Ancak aykırı yaklaşımların başarısı, çoğu zaman hileli yaşamöykülerinden, yanıltmacalardan ve aklı bulandıran diğer unsurlardan oluşan "tedavi efsanelerinin" inandırıcılığına bağlıdır. (...)

Bu kitaptaki tarih, henüz parçalardan oluşuyor olsa bile, hoş olmayan, bilindik bir gerçeği gözler önüne seriyor: Dünya üzerinde yeni hiçbir şey yok. Teknik olanaklar, düşüncelerden ve umutlardan çok daha hızlı gelişiyor. Hippokratesçilik ve onun doğaya duyduğu inanç gıda rejimleri, haplar, iğneler, gelişmiş aletler biçimini alarak yeryüzündeki egemenliğini devam ettiriyor.

Thomas Sandoz

Kapak resmi: Giuseppe Arcimboldo

kültür tarihi
tıp tarihi, genel kültür

9 789752 984318